ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMANE
Institutul de Istorie şi Filosofie

STUDII

Revistă de istorie şi filosofie

III

ANUL 2
IULIE – SEPTEMVRIE
1949

„STUDII" REVISTĂ DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
APARE TRIMESTRIAL

COMITET DE REDACȚIE:
ACAD. CONSTANTIN BALMUȘ, ACAD. PETRE CONSTANTINESCU-IAȘI,
PROFESOR UNIVERSITAR MIHAIL FRUNZĂ, ACAD. MIHAIL RALEA
ACAD. MIHAIL ROLLER: REDACTOR RESPONSABIL

SECRETARIATUL DE REDACȚIE: CONF. UNIV. PAVEL DAN
CONF. UNIV. LETIȚIA LĂZĂRESCU
CONF. UNIV. MIHAIL ARONOVICI

BUCUREȘTI B-DUL GENERALISSIMUL STALIN NR. 1 TEL. 2.87.43

STUDII

Revistă de istorie şi filosofie

III

ANUL 2

IULIE—SEPTEMVRIE

1949

„STUDII" REVISTĂ DE ISTORIE ŞI FILOSOFIE
APARE TRIMESTRIAL

BUCUREŞTI B-DUL GENERALISSIMUL STALIN NR. 1 TEL. 2.87.43

CUPRINSUL

LĂMURIRE

Incepând cu numărul de față revista *Studii* se reorganizează, devenind o revistă de istorie și filosofie.

Acum doi ani când s'a pus problema apariției revistei *Studii* ea și-a propus ca sarcină, să desbată probleme din diferite ramuri ale științei, conducându-se după concepția marxist-leninistă după experiența științei sovietice, cea mai avansată știință din lume.

In condițiunile concrete din acea vreme n'au putut apărea simultan mai multe reviste științifice pe specialități.

In acea vreme caracterul enciclopedic al revistei *Studii* era necesar. Astăzi însă când știința și cultura au luat un avânt deosebit, când se înfăptuește revoluția culturală în țara noastră, când au început să apară diferitele serii ale Buletinelor Academiei Republicii Populare Române și sunt în curs de apariție Buletine și reviste ale diferitelor Institute de cercetări ale Academiei Republicii Populare Române, când au apărut și apar reviste de specialitate în diferitele ramuri ale științei, apariția revistei *Studii* în forma ei de până acum nu mai este justificată.

Ea a îndeplinit până astăzi un rol pe care cetitorii au avut prilejul să-l aprecieze.

Astăzi revista *Studii* devine revista Institutului de Istorie și Filosofie al Academiei R.P.R., și drept urmare îi revin sarcini diferite de cele de eri.

Programul Academiei Republicii Populare Române prevede o serie de lucrări de istorie și filosofie, în curs de rezolvare.

Se lucrează la valorificarea critică a literaturii istorice şi filosofice din trecut, la lămurirea nenumăratelor probleme nerezolvate până astăzi. Aceste probleme supuse studiului trebuie să-şi găsească oglindirea în revista noastră.

Cu curaj *Studii* va încerca să cuprindă aceste noi probleme, să le studieze pe baza concepţiei marxist-leniniste, în spritul Partidului clasei muncitoare.

REDACŢIA

MANIFESTUL ADRESAT POPOARELOR DIN ÎNTREAGA LUME DE CĂTRE CONGRESUL MONDIAL AL PARTIZANILOR PĂCII

Noi reprezentanţii popoarelor din 72 ţări, noi bărbaţi şi femei din diferite naţiuni şi cu credinţe şi convingeri diferite, ne-am dat seama de pericolul care planează din nou asupra lumii: ameninţarea unui nou război.

Au trecut patru ani dela tragedia ultimului război mondial şi popoarele sunt târîte din nou în cursa dezastruoasă a înarmărilor. Ştiinţa, care trebuie să asigure fericirea omenirii, este obligată să servească scopurilor militare. In diferite părţi ale lumii sunt aprinse focare de război aţâţate, în primul rând, de intervenţia statelor străine şi prin acţiunea directă a forţelor lor armate.

Noi, care ne-am întrunti la acest mare Congres Mondial al Partizanilor Păcii, declarăm în faţa întregii lumi că ne-am păstrat libertatea convingerilor şi că propaganda de război nu ne-a întunecat raţiunea. Noi ştim cine a trădat acordurile încheiate între marile puteri, care confirmă posibilitatea coexistenţei diferitelor sisteme sociale. Ştim foarte bine cine violează astăzi Charta Naţiunilor Unite. Ştim foarte bine cine consideră acordurile destinate să menţină pacea între popoare drept simple petece de hârtie, cine se înarmează până în dinţi şi se demască singur ca agresor. Ştim că bomba atomică nu este o armă de apărare. Noi refuzăm să facem jocul acelora care vor să opună un bloc de state altui bloc. Suntem împotriva politicii alianţelor militare, care şi-au dovedit rolul dăunător. Suntem împotriva politicii colonialiste care generează permanent conflicte armate, ce pot duce la un nou război mondial.

Noi demascăm reînarmarea Germaniei occidentale şi a Japoniei, unde toţi călăii păcii au pus din nou mâna pe arme. Ruperea intenţionată a relaţiilor economice între diferite grupuri de state a şi căpătat caracterul unei blocade militare. Aţâţătorii „războiului rece" au trecut dela simple intimidări prin ameninţarea cu războiul la pregătirea lui făţişă.

Congresul Mondial al Partizanilor Păcii a scos în evidenţă în mod public faptul că popoarele au încetat de a mai fi pasive şi intenţionează să participe în mod activ şi constructiv la cauza comună.

Aceste popoare, reprezentate la Congresul Mondial al Partizanilor Păcii proclamă:

Noi, partizanii Chartei Naţiunilor Unite, suntem împotriva tuturor acordurilor, care constitue o negare a acestei Charte şi duc la

război. Suntem împotriva sporirii nemăsurate a cheltuelilor militare, care apasă ca un jug asupra popoarelor, reducându-le la mizerie.

Noi cerem cu insistenţă interzicerea armei atomice şi a tuturor mijloacelor de distrugere în massă a vieţilor omeneşti.

Cerem reducerea forţelor armate ale marilor puteri şi stabilirea unui control internaţional eficace în vederea utilizării energiei atomice exclusiv în scopuri paşnice şi pentru progresul omenirii.

Noi luptăm pentru independenţa naţională şi colaborarea paşnică între toate popoarele, pentru dreptul popoarelor la autodeterminare, ceeace constitue condiţia esenţială a libertăţii şi păcii. Ne ridicăm împotriva oricăror măsuri care urmăresc îngrădirea şi apoi lichidarea totală a libertăţilor democratice în scopul de a face posibilă o nouă agesiune.

Ne vom ridica într'un singur front pentru apărarea adevărului şi a raţiunii, în scopul neutralizării complete a propagandei de război, care otrăveşte conştiinţele.

Noi demascăm isteria războinică, ura de rasă, duşmănia dintre popoare. Noi cerem condamnarea energică şi boicotarea organelor de presă, a producţiunilor literare şi cinematografice, precum şi a persoanelor şi organizaţiilor care duc propagandă în vederea deslănţuirii unui nou război.

Suntem pentru colaborarea strânsă între popoarele lumii şi, într'un avânt unic, îndreptăm toate forţele noastre pentru apărarea păcii. Fiind hotărîţi să rămânem vigilenţi, creem un Comitet al Congresului Mondial al Partizanilor Păcii.

Suntem convinşi că comploturile acelora care tind la un nou război se vor lovi întotdeauna de forţele puternice ale masselor populare, capabile să asigure pacea.

Femeile şi mamele, care cred în pace, să ştie că noi considerăm drept o datorie sfântă apărarea vieţii copiilor lor şi a securităţii căminelor lor.

Tineretul, fără deosebire de convingeri politice şi religioase, să ne dea ascultare şi să se unească pentru a scuti viitorul lor luminos de noi asasinate în massă.

Congresul Mondial al Partizanilor Păcii declară că apărarea păcii este cauza tuturor popoarelor lumii. In numele organizaţiilor de massă, care întrunesc 600 milioane femei şi bărbaţi, reprezentaţi la Congresul Mondial al Partizanilor Păcii, ne adresăm tuturor popoarelor lumii şi le spunem:

„Curaj şi încăodată curaj în lupta pentru pace".

Noi am reuşit să ne unim, am reuşit să ne înţelegem unul pe altul şi declarăm că suntem gata şi dorim să câştigăm această luptă pentru pace, pentru viaţă.

MAXIM GORKI

CU CINE SUNTEŢI VOI, „MAEŞTRII AI CULTURII"?

(Răspuns corespondenţilor americani)

Dumneavoastră scrieţi :

„Vă va uimi, de sigur, această epistolă din partea unor oameni necunoscuţi, de dincolo de Ocean".

Nu, scrisoarea dumneavoastră nu m'a uimit; adesea sosesc asemenea scrisori şi vă înşelaţi socotind epistola dumneavoastră drept „originală" : în ultimii doi-trei ani, strigătele neliniştite ale intelectualităţii au fost întotdeauna reduse în primul rând la înfrumuseţarea vieţii de fiecare zi a burgheziei, la consolidarea celor bogaţi de neoazurile triviale ale vieţii lor. In marea ei majoritate dădaca societăţii capitaliste — intelectualitatea — n'a avut altceva de făcut decât să cârpească sârguitor, cu aţă albă, odăjdiile filozofice şi bisericeşti ale burgheziei, odăjdii de mult uzate, cam murdare, patate din belşug cu sângele poporului muncitor. Ea continuă şi în zilele noastre să aibă aceeaşi îndeletnicire grea dar nu prea lăudabilă şi cu totul stearpă, manifestând o prevedere a evenimentelor aproape profetică. Astfel, de pildă, mai înainte ca imperialiştii din Japonia să pornească la împărţirea Chinei, germanul Spengler — în cartea „Omul şi tehnica" — a declarat că în secolul al XIX-lea europenii au săvârşit cea mai mare greşeală, transmiţându-şi cunoştinţele şi experienţa lor tehnică „raselor de culoare". In această direcţie, Spengler, este sprijinit de istoricul vostru american, Hendrik van Loon ; la rândul lui, acesta socoteşte că înarmarea omenirii de culoare neagră şi galbenă cu experienţele culturii europene constitue una dintre cele „şapte greşeli istorice fatale" săvârşite de burghezia europeană.

Şi acum vedem că există intenţia de a îndrepta această greşeală : capitaliştii din Europa şi Statele Unite ale Americii îi aprovizionează pe japonezi şi pe chinezi cu bani şi armament, ajutându-i să se extermine unul pe celălalt, şi îşi trimit în acelaşi timp flotele în Răsărit, pentru ca în momentul cel mai prielnic pentru ei să purceadă împreună cu iepurele cel viteaz la împărţirea pielei ursului ucis în pădure, arătând imperialismului japonez pumnul lor puternic blindat. Eu personal cred, însă, că ursul va fi ucis, pentrucă spenglerii, van loonii şi alţi asemenea consolatori ai burgheziei — punând mereu în discuţie primejdia care ameninţă „cultura" europeano-americană — uită totuşi să pomenească despre unele lucruri. Ei uită că hinduşii, chinezii, japonezii, negrii, nu reprezintă din punct de vedere social ceva omogen, uniform, ci sunt împărţiţi în clase. Ei uită de o potrivă faptul că împotriva veninului gândirii interesate a micilor burghezi din Europa şi America, a fost elaborat antidotul învăţăturii lui Marx-Lenin care are un efect desăvârşit. De altfel, e posibil ca ei să nu fi uitat acest lucru, ci să-l treacă numai, în mod strategic, sub tăcere, iar strigătele lor alarmante cu privire la pieirea culturii europene se explică prin conştiinţa faptului că otrava este inofensivă şi că forţa antidotului este de neînvins.

Numărul celor care dau alarma cu privire la pieirea civilizaţiei creşte mereu, strigătele lor se ridică din ce în ce mai puternice. Acum vreo 3 luni, în Franţa, fostul ministru Cailleaux a denunţat în mod public starea precară a civilizaţiei.

El a strigat:

„Lumea trăieşte tragedia abundenţei şi a neîncrederii. Nu e oare o tragedie faptul că e nevoie să se dea foc grânelor şi să se arunce în mare saci

cu cafea, când sunt atâtea milioane de oameni cărora le lipseşte hrana? In ceea ce priveşte neîncrederea, ea a şi pricinuit destul rău. Ea a stârnit războiul şi a dictat nişte tratate de pace care nu vor putea fi îndreptate decât atunci când atare neîncredere va dispare. Dacă încrederea nu va putea fi restabilită, atunci întreaga civilizaţie va fi ameninţată, pentrucă s'ar putea ivi printre popoare ispita de a răsturna regimul economic căruia acestea îi atribue toate nenorocirile lor".

Ca să vorbeşti despre posibilitatea existenţei sentimentului de încredere între jecmănitorii care în zilele noastre îşi arată făţiş unul altuia ghiarele şi dinţii, trebue să fii ori un ipocrit recunoscut ca atare, ori un om extrem de naiv. Iar dacă sub „popor" se înţelege poporul muncitor, atunci fiecare om cinstit ar trebui să recunoască faptul că muncitorii sunt îndreptăţiţi să „atribue" imbecilităţii regimului capitalist toate nenorocirile cu care acest regim răsplăteşte munca lor creatoare de bunuri. Proletarii îşi dau tot mai limpede seama că realitatea burgheză contemporană justifică cu o preciziune înspăimântătoare cuvintele pe care Marx-Engels le-au înscris în „Manifestul Partidului Comunist":

„Burghezia e incapabilă de dominaţie, pentrucă ea nu e în stare să-i asigure celui care-l robeşte nici măcar o existenţă de rob, pentrucă e nevoită să-l lase să decadă până într'atât, încât să fie silită să-l hrănească, în loc să trăiască ea pe spinarea acestuia. Societatea nu poate să trăiască sub dominaţia ei: cu alte cuvinte, existenţa burgheziei e incompatibilă cu existenţa societăţii".

Caillaux este unul dintre sutele de moşnegi care continuă să demonstreze că imbecilitatea lor burgheză este o înţelepciune dăruită pe veci omenirii, că omenirea nu va născoci niciodată ceva mai bun, nu va depăşi această înţelepciune, nu se va ridica deasupra ei. Şi n'a trecut mult timp de când consolatorii burgheziei se întemeiau pe ştiinţa lor ca să-şi dovedească înţelepciunea de gospodari şi trăinicia acestei înţelepciuni.

Astăzi ei exclud ştiinţa din jocul lor meschin. La 23 Februarie, la Paris, acelaşi Caillaux, urmându-l pe Spengler, spunea în faţa unor foşti miniştri de felul lui Pavel Miliucov şi, în genere, în faţa unor foşti oameni:

„Sunt destule cazuri când şomajul se datoreşte tehnicii care transformă câştigul muncitorilor concediaţi în excedent al dividendelor primite de acţionari. Ştiinţa, când este „lipsită de conştiinţă", neîncălzită de „conştiinţă", dăunează oamenilor. Oamenii trebue să înfrâneze ştiinţa. Criza contemporană este o înfrângere a înţelepciunii umane. Nu există uneori nenorocire mai grozavă pentru ştiinţă decât un om mare. Acesta preconizează principii teoretice care au sens şi însemnătate pentru epoca în care aceste principii sunt formulate. Ele sunt juste — ca de pildă la Karl Marx — pentru 1848 sau 1870 şi sunt cu desăvârşire false în 1932. Dacă Marx ar fi trăit în zilele actuale, ar fi scris altfel".

Prin aceste cuvinte, burghezul recunoaşte că înţelepciunea clasei lui a devenit neputincioasă, a dat faliment. El sfătueşte „să se înfrâneze ştiinţa", uitând câtă forţă a dat ştiinţa aceasta clasei lui ajutând-o să-şi întărească stăpânirea asupra lumii celor ce muncesc. „Să frânezi ştiinţa" — ce înseamnă aceasta? Să interzici libertatea cercetării? Altădată, burghezia a luptat cu mult curaj şi succes împotriva bisericii care căuta să ştirbească libertatea ştiinţei. In zilele noastre, filozofia burgheză devine treptat ceea ce a fost în anii cei mai întunecaţi ai evului mediu — o slugă a teologiei.

Caillaux are dreptate când spune că Europa stă sub ameninţarea întoarcerii la barbaria proorocită de Marx, a cărui învăţătură n'o cunoaşte: da, este absolut indiscutabil că burghezia Europei şi a Americii — stăpâna lumii — devine cu fiecare an mai ignorantă, mai neputincioasă din punct de vedere intelectual, barbară, — şi ea însăşi, prin persoana dumneavoastră, îşi dă seama de acest lucru.

Ideia unei întoarceri posibile la o epocă de barbarie este ideia cea mai „modernă" a burgheziei contemporane. Spenglerii, Caillaux-ii şi alţi asemenea „gânditori", răsfrâng simţămintele miilor de mici burghezi. Acest simţământ de nelinişte este provocat de presimţirea pieirii clasei lor, de faptul

că în toată lumea conştiinţa revoluţionară a masselor muncitoare, în ceea ce priveşte afirmarea drepturilor pe care le au, se află în creştere. Burghezia n'ar fi vrut să creadă în procesul desvoltării culturale şi revoluţionare a poporului muncitor, dar ea îl vede, îl simte. Acest proces este justificat în chip desăvârşit şi multilateral. El reprezintă o desvoltare logică, inevitabilă, a întregii experienţe de muncă a omenirii, a experienţii despre care vorbesc sentenţios istoricii burgheziei. Intru cât însă istoria este şi ea o ştiinţă, trebue să fie „înfrânată" la rândul ei sau — şi mai simplu — să se uite de existenţa ei. Să uiţi istoria — iată sfatul pe care-l dă poetul şi academicianul francez Paul Valéry, în cartea sa „Priviri asupra lumii actuale". Acesta pune cu desăvârşită seriozitate pe seama istoriei toate nenorocirile oamenilor; afirmă că, evocând trecutul, istoria stârneşte visuri zadarnice şi fură liniştea oamenilor. Aceşti oameni sunt, de sigur, burghezia. Paul Valéry este probabil incapabil să observe că mai există şi alţi oameni pe pământ. Iată ce spune cu foarte multă iscusinţă despre istoria, cu care nu e mult de când burghezia se mândrea:

„Istoria este produsul cel mai primejdios dintre toate câte au fost elaborate în laboratorul chimic al minţii noastre. Ea îmbie la visare, îmbată popoarele, stârnindu-le amintiri false, exagerează reflexele lor, sgândără rănile lor mai vechi, le fură liniştea şi le face să cadă în mania grandorii sau în mania persecuţiei".

După cum vedeţi, este foarte radical în funcţia lui de consolator. El ştie că burghezia vrea să trăiască în linişte; pentru o viaţă tihnită burghezia se socoteşte îndreptăţită să extermine zeci de milioane de oameni. Ea poate, de sigur, să distrugă cu uşurinţă câteva zeci de mii de cărţi, pentrucă şi bibliotecile — ca totul în lume de altminteri — se află în mâinile ei. O împiedecă istoria cumva să ducă o viaţă liniştită? Jos cu istoria! Să se retragă din circulaţie toate lucrările de istorie. Să nu mai fie predată în şcoli. Studiul trecutului să fie declarat un lucru primejdios, chiar criminal din punct de vedere social. Oamenii înclinaţi să se ocupe de istorie să fie proclamaţi anormali şi trimişi pe nişte insule pustii.

Liniştea mai întâi de toate! Tocmai de lucrul acesta au grijă toţi consolatorii burgheziei. Dar pentru dobândirea liniştii ar trebui — după cum spune Caillaux — să existe o încredere reciprocă între jecmănitorii naţional-capitalişti, iar pentru statornicirea încrederii trebue ca porţile casei aproapelui, de pildă China, să fie larg deschise tuturor jecmănitorilor şi dughengiilor Europei pentru a jefui, iar dughengiii şi jecmănitorii din Japonia vor să închidă pentru toţi, înafară de ei înşişi, porţile casei aproapelui; făcând aceasta, ei se bizue pe faptul că China e mai aproape de ei înşişi decât de Europa şi că le-ar fi mai la îndemână să-i jefuiască pe chinezi decât pe hinduşi, pe care „gentlemenii" Angliei s'au deprins să-i jecmănească. Datorită întrecerii în jaf, se nasc rivalităţi care ameninţă lumea cu spaima unui nou măcel. Pe de altă parte, după cum spune ziarul parizian „Gringoire", „imperiul rusesc, ca piaţă obişnuită şi sănătoasă de desfacere, este pierdut pentru Europa". „Gringoire" vede în acest fapt „un izvor de rele" şi, alături de numeroşi alţi ziarişti, politicieni, episcopi, lorzi, aventurieri şi escroci, stărue asupra necesităţii unei intervenţii europene generale în Uniunea Sovietică. Apoi, în Europa creşte mereu şomajul şi în acelaşi timp creşte şi conştiinţa revoluţionară a proletariatului în ceea ce priveşte drepturile lui. La urma urmei, sunt puţine posibilităţi — pare-se chiar niciuna — de a se asigura „liniştea".

Eu însă nu sunt optimist şi, ştiind că cinismul burgheziei nu cunoaşte margini, admit posibilitatea unei încercări făcute de burghezie de a curăţa terenul pentru a-şi asigura o viaţă liniştită. La această posibilitate a făcut aluzie, în ziua de 19 Februarie, la Koeln, deputatul rasist Berger. Acesta a spus în discursul său:

„Dacă după venirea lui Hitler la putere, francezii vor încerca să ocupe teritoriul german, îi vom măcelării pe toţi evreii".

Luând cunoştinţă de declaraţia făcută de Berger, guvernul prusac i-a

interzis pe viitor să mai ia cuvântul în public. Interdicția a stârnit indignarea în lagărul hitlerist. Un ziar rasist scria:

„Berger nu poate fi învinuit de ațâțare la acte ilegale: îi vom măcelări pe evrei în virtutea legii care va fi promulgată după ce vom veni la putere".

Declarațiile acestea nu trebue privite ca o glumă, ca un „*witz*" german; burghezia europeană în starea ei actuală e cu desăvârșire capabilă „să ticluiască o lege" privitoare nu numai la exterminarea tuturor evreilor, ci și la exterminarea tuturor celor ce gândesc altfel decât ea și, în primul rând, a tuturor celor care acționează în dezacord cu interesele ei neumane.

★

Inchiși înlăuntrul acestui „cerc vicios", intelectualii consolatori își pierd treptat capacitatea de a consola și au ei înșiși nevoie de consolare. Ei caută mângâiere până și la acei oameni care — din principiu — nu dau de pomană, pentrucă pomana consfințește dreptul de a cere pomană. Talentul de a spune „minciuni frumoase", talentul lor de căpetenie nu mai poate, nu mai este în stare să acopere cinismul murdar al realității burgheze. Unii dintre ei, încep să-și dea sema că a-i desfăta și a-i consola pe niște oameni obosiți de cât au jefuit lumea, îngrijorați din pricina rezistenței din ce în ce mai îndârjite pe care proletariatul o opune scopurilor urmărite de ei, oameni a căror poftă smintită de câștig a căpătat caracterul unei nebunii furioase și forme distructive din punct de vedere social, — a-i consola și a-i desfăta pe acești oameni, devine o străduință nu numai stearpă, ci și primejdioasă chiar pentru numiții consolatori.

S'ar putea dovedi deasemeni cât de criminală este consolarea unor banditi și a unor asasini întristați, dar știu că lucrul acesta nu va impresiona pe nimeni, pentrucă este o chestiune de morală, adică ceva ce a fost exclus din viață ca netrebuincios. E mult mai esențial să dovedești că, în realitatea contemporană, intelectualul-consolator devine acel al „treilea", a cărui existență este respinsă de logică.

Atunci când acesta, deși ieșit din rândurile burgheziei, este proletar ca stare socială, el pare să înțeleagă dramatismul înjositor al faptului de a sluji unei clase condamnate la pieire și care își merită pe deplin sfârșitul, așa cum și l-ar merita un bandit și asasin de profesie. El începe să înțeleagă, deoarece burghezia încetează să mai aibă nevoie de serviciile lui. Din ce în ce mai des îi este dat să audă pe oamenii care fac parte din categoria sa, declarând, pentru a fi pe placul burgheziei, că există o supraproducție de intelectuali. El vede că burghezul își caută mai bucuros „consolarea", nu printre „filozofi" și „gânditori" ci printre escrocii care prezic viitorul. Ziarele Europei sunt pline de anunțurile chiromanților, ale astrologilor, ale fabricanților de horoscoape, ale fachirilor, prezicătorilor, grafologilor, spiritiștilor și altor scamatori, mai ignoranți decât însăși burghezia. Fotografia și cinematograful ucid arta picturii; pictorii ca să nu moară de foame, își dau tablourile pe cartofi, pe pâine, pe hainele vechi ale micilor burghezi.

Un ziar parizian a publicat următoarea notă hazlie:

„Mizeria e mare în rândurile pictorilor berlinezi și nu se întrezărește nico lumină. Se vorbește despre organizarea unui ajutor reciproc între pictori, dar ce fel de ajutor reciproc pot organiza oamenii lipsiți de câștiguri și de orice perspectivă de câștig? De aceea, cercurile artistice berlineze au întâmpinat cu entuziasm ideia originală a pictoriței Annot Iakoby care a propus un schimb în natură. Negustorii de cărbuni să-i aprovizioneze pe pictori cu combustibil, în schimbul sculpturilor și tablourilor. Timpurile se vor schimba și negustorii de cărbuni nu vor regreta înțelegerile încheiate în cadrul schimbului de mărfuri. Dentiștii să-i trateze pe pictori. Un tablou frumos nu va fi niciodată de prisos în sala de așteptare a dentistului. Măcelarii, lăptarii, trebue să profite de ocazie: făcând o faptă bună, vor putea în acelaș timp, fără să dea niciun ban din pungă, să achiziționeze adevărate

obiecte de artă. La Berlin a fost înfiinţat un birou special pentru desvoltarea şi punerea în practică a ideii Annot-ei Iakoby".

Anunţând acest schimb de mărfuri, ziarul uită să spună că el este folosit şi la Paris.

Cinematograful distruge treptat marea artă a teatrului. Nu face să mai vorbim despre influenţa distructivă a cinematografului burghez; e un lucru evident. După ce a istovit toate temele sentimentale, cinematograful s'a apucat să înfăţişeze sluţeniile fizice.

„In studioul Metro-Goldwin-Mayer din Hollywood", s'a strâns o trupă originală ca să turneze filmul „Ciudăţenii". Din această trupă fac parte: Ku Ku, fata-pasăre, care seamănă foarte mult cu o barză, P. Robinson, omul-schelet; Martha ciungă din naştere, foarte pricepută la croşetatul dantelei cu ajutorul picioarelor. Au mai fost aduse în studio: Schiltze, supranumită şi „cap-gămălie", o femeie cu trup normal, dar cu un cap neobişnuit de mic, cât o gămălie de ac; Olga, „femeia cu barbă", o femeie căreia-i creşte barba ca unui bărbat; Joséphina-Joseph, jumătate femee, jumătate bărbat; surorile siameze Hilton, pitici şi liliputani".

Barnay, Possarti, Monnet-Sully şi alţi actori de acelaşi gen nu mai sunt necesari; ei sunt înlocuiţi de Fairbankşi, de Harold Lloizi şi alţi scamatori în frunte cu sentimentalul, monotonul şi posomorîtul Charlie Chaplin, tot aşa cum muzica clasică este înlocuită de jazz, iar Stendhal, Balzac, Dickens şi Flaubert sunt înlocuiţi cu tot felul de Wallace-i, oameni care ştiu să povestească cu iscusinţă cum sunt prinşi micii borfaşi şi asasini de către detectivul care ocroteşte averea marilor jefuitori şi organizatori de asasinate în massă. In domeniul artei, burghezia este pe deplin satisfăcută colecţionând mărci poştale şi bilete de tramvai, iar în cel mai bun caz colecţionând tablouri contra-făcute de ale vechilor maeştri. In domeniul ştiinţei, burghezia se arată preocupată de cele mai lesnicioase şi mai ieftine sisteme şi metode de a exploata forţele fizice ale clasei muncitoare. Ştiinţa există pentru burghez în măsura în care este în stare să-l ajute să se îmbogăţească, să pună în ordine activitatea sferei lui stomacal-intestinale şi să-i mărească energia sa sexuală de om desfrânat. Problemele esenţiale ale ştiinţei sunt inaccesibile înţelegerii burgheziei; desvoltarea intelectuală, însănătoşirea fizică a umanităţii istovite de jugul capitalismului, transformarea materiei inerte în energie, descoperirea tainelor structurii şi ale creşterii organismului omenesc, — toate acestea sunt tot atât de puţin interesante pentru burghezul contemporan ca şi pentru sălbaticul din Africa centrală.

Văzând atare stare de lucruri, unii intelectuali încep să-şi dea seama că toată acea „creaţie a culturii" pe care au considerat-o drept opera lor, drept rezultat al „gândirii lor libere" şi al „voinţei independente", — nu le mai aparţine şi că, pentru lumea capitalistă, cultura nu reprezintă o necesitate lăuntrică.

Evenimentele din China le-au amintit distrugerea universităţii şi a bibliotecii din Louvain în 1914; ziua de ieri le-a adus la cunoştinţă că la Shanghai, tunurile japoneze au distrus universitatea Tuntszi, colegiul naval, şcoala de pescuit, universitatea naţională, colegiul medical, colegiul agricol şi inginereso, universitatea muncitorească. Actul acesta barbar nu stârneşte revolta nimănui, aşa cum nimeni nu se revoltă împotriva reducerii creditelor alocate pentru instituţiile de cultură şi împotriva creşterii necurmate a înarmărilor.

E dela sine înţeles, însă, că numai o parte, şi o parte neînsemnată din intelectualitatea Europei şi a Americii, îşi dă seama că supunerea ei la legea „excluderii celui de al treilea" este inevitabilă şi se gândeşte încotro s'o apuce? Cu burghezia, împotriva proletariatului, aşa cum s'a obişnuit sau după cum i-o cere onoarea, — cu proletariatul, împotriva burgheziei? Majoritatea intelectualilor însă se mulţumeşte să slujească mai departe capitalismul. Stăpânul, dându-şi limpede seama de maleabilitatea morală a slugii şi consolatorului său, văzând neputinţa şi inutilitatea eforturilor de conciliere ale acestuia, începe să-şi dispreţuiască făţiş sluga şi consolatorul şi să pună la îndoială necesitatea existenţei unui asemenea servitor.

Am deseori prilejul să primesc scrisori din partea celor specializați în domeniul consolării micii burghezii; voi reda aici una dintre ele primită din partea lui Sven Elverstad:

„Mult stimate domnule Gorki,

O confuzie cumplită, vecină cu disperarea, domnește azi în lumea întreagă, confuzie provocată de îngrozitoarea criză economică ce sguduie toate țările continentului. Această tragedie mondială m'a făcut să încep publicarea, în coloanele celui mai răspândit ziar norvegian „Tidens Tagn", a unei serii de articole care au drept scop să ridice moralul și să trezească speranțele milioanelor de victime ale cumplitei catastrofe. Urmărind acest scop, am găsit necesar să mă adresez reprezentanților literaturii, artei, științei și politicii, cu rugămintea de a-mi comunica părerea lor, privitoare la tragica situație din ultimii doi ani a popoarelor. In fața oricărui cetățean din oricare țară, se ridică problema să moară sub greutatea loviturilor unei soarte crunte, sau să continue lupta, în speranța unei rezolvări fericite a crizei. Fiecare dintre noi simțim nevoia să nădăjduim într'o rezolvare fericită a sumbrei situațiuni create. In fiecare dintre noi, speranța aceasta se va aprinde ca o flacără puternică, atunci când vom citi părerea optimistă exprimată de un om, al cărui cuvânt toată lumea este obișnuită să-l asculte. De aceea îmi permit să vă adresez rugămintea de a-mi comunica părerea dumneavoastră asupra situațiunii actuale, chiar dacă această părere ar fi exprimată numai în trei, patru rânduri; fără îndoială, însă ea va salva mulți oameni din ghiarele disperării și le va da puterea să privească viitorul cu îndrăsneală.

Cu stimă, Sven Elverstad"

Mai sunt încă destui oameni care, asemenea autorului acestei scrisori, încă n'au pierdut credința naivă în forța curativă a „două, trei rânduri", în forța unei fraze. Două, trei fraze sau două trei sute de fraze nu vor putea reînsufleți lumea îmbătrânită a burgheziei. In toate parlamentele lumii și la Liga Națiunilor se rostesc zilnic mii de fraze și totuși lucrul acesta nu aduce nimănui vreo consolare, nu mângâie pe nimeni, nu liniștește pe nimeni, nu trezește nimănui vreo speranță în posibilitatea de a se stăvili creșterea năvalnică a crizei civilizației burgheze. Foști miniștri și alți asemenea trântori vizitează diverse orașe, căutând să convingă mica burghezie de a „înfrâna", de a „disciplina" știința. Trăncăneala acestor oameni găsește de îndată sprijin printre ziariști, printre oamenii pe care „totul îi lasă rece, care de multă vreme sunt plictisiți de orice" și unul dintre acești oameni, Emil Ludwig, într'un ziar serios cum este „Daily Expres" recomandă ca „specialiștii să fie dați afară". Mica burghezie ascultă toată sporovăiala aceasta trivială, o citește și trage concluzii.

Și nu trebue să ne mirăm dacă, mica burghezie europeană recunoaște necesitatea de a se închide universitățile. De altfel, ea poate să aducă în sprijinul ei faptul următor: în Germania, devin vacante anual, șase mii de posturi pentru care se cer diplome universitare, iar instituțiile de învățământ superior din Germania dau până la 40 de mii de absolvenți pe an.

Dumneavoastră, cetățenii D. Shmith și T. Morisson, greșiți socotind că literatura și jurnalistica burgheză, ar avea importanța unui „organizator al opiniilor culturale"; acest „organizator" este o plantă parazitară, care încearcă să acopere haosul scârnav al realității, dar care-l acoperă într'un chip mai puțin fericit decât ar face-o de exemplu iedera și buruenile când astupă murdăria și gunoiul dărâmăturilor. Dumneavoastră, cetățeni, nu știți ce importanță are din punct de vedere cultural presa voastră, care afirmă în unanimitate, că „un american este în primul rând un american" și abia după aceea om. La rândul ei, presa rasiștilor din Germania propovăduește că rasistul este în primul rând arian, și abea după aceea medic, geolog, filozof, etc.; jurnaliștii din Franța demonstrează că francezul este în primul rând un învingător și că din această cauză trebue să fie mai puternic înarmat

decât toţi ceilalţi, — fără îndoială că aici nu este vorba despre armele intelectuale, ci numai despre cele ale pumnului.

Nu vom exagera spunând că presa Europei şi a Americii se străduește în mod stăruitor şi aproape exclusiv să coboare nivelul cultural al cititorilor ei, nivel care şi-aşa este foarte scăzut. Slujind interesele capitaliştilor, ale acelora care îi dau de lucru, ştiind să facă în mod silnic, din ţânţar, armăsar, jurnaliştii nu caută să îmblânzească porcul, deşi, fireşte îşi dau seama că porcul a căpiat şi e pe cale de a turba.

Dumneavoastră scrieţi: „In Europa, noi am simţit cu o adâncă amărăciune că europenii ne urăsc". Lucrul acesta este extrem de „subiectiv" şi subiectivismul, lasându-vă să vedeţi numai una dintre particularităţi, v'a ascuns aspectul general: dumneavoastră n'aţi băgat de seamă că întreaga burghezie a Europei trăieşte într'o atmosferă de ură reciprocă. Nemţii jefuiţi urăsc Franţa care, prăbuşindu-se sub greutatea aurului, îi urăşte pe englezi, la fel cum îi urăsc italienii pe francezi, iar întreaga burghezie urăşte in mod unanim Uniunea Sovietelor. Trei sute de milioane de hinduşi traiesc urându-i pe lorzii şi dughengiii englezi, 450 de milioane de chinezi îi urăsc pe japonezi şi pe toţi europenii care obişnuiţi să prade China, sunt, deasemenea, gata să urască Japonia pentru că aceasta se socoteşte singura îndreptăţită să-i jefuiască pe chinezi. Ura aceasta ce dăinue între toţi se înteţeşte mereu, devine tot mai puternică, tot mai ascuţită, ea creşte înlăuntrul burgheziei ca un abces plin de puroi — care, desigur, se va sparge şi, poate că atunci vor curge din nou râuri de sânge, din cel mai bun şi mai sănătos sânge al popoarelor de pe glob. In afară de milioane de oameni în toată puterea, războiul distruge cantităţi uriaşe de bunuri şi de materii prime necesare fabricării acestora, ceea ce va duce la sărăcirea omenirii sub raportul sănătăţii, al metalelor şi al combustibilului. Se înţelege dela sine că razboiul nu va distruge ura dintre grupurile naţionale ale burgheziei. Vă socotiţi „în stare să intraţi în slujba culturii întregii omeniri" şi „datori să luptaţi împotriva coborîrii ei la nivelul barbariei". Foarte bine. Dar v'aţi întrebat cumva: ce puteţi face atât astăzi cât şi mâine pentru apărarea acestei culturi, care, e cazul s'o spunem, n'a fost încă niciodată „a întregii omeniri" şi nici nu poate fi atâta timp cât există organizaţii statale naţional-capitaliste, care n'au nici o răspundere faţă de poporul muncitor şi care aţâţă popoarele unul împotriva celuilalt?

Şi atunci întrebaţi-vă dacă aveţi ce să opuneţi împrejurărilor care distrug cultura: şomajului, istovirii clasei muncitoare prin foame, creşterii prostituţiei practicate de copii? Inţelegeţi oare că slăbirea masselor înseamnă secătuirea solului din care creşte cultura? Ştiţi, de sigur, că aşa zisa „pătură cultă" a fost întotdeauna un produs al masselor. Este un lucru pe care ar trebui să-l ştiţi foarte bine, pentrucă americanii obişnuesc să se laude că în Statele Unite băieţii-vânzători de ziare se ridică până la postul de preşedinte.

Amintind acest fapt, vreau să scot în evidenţă numai abilitatea băieţilor şi nu talentele preşedinţilor, — căci nu ştiu nimic despre talentele celor din urmă.

Mai există o problemă care ar trebui să vă pună pe gânduri: credeţi oare că 450 milioane de chinezi pot fi transformaţi în robi ai capitalului european şi american, când cele 300 de milioane de hinduşi au şi început să-şi dea seama că rolul lor de robi ai Angliei nu le-a fost de loc predestinat de zei? Gândiţi-vă: câteva zeci de mii de jecmănitori şi de aventurieri doresc să trăiască veşnic şi în linişte pe socoteala unui miliard de muncitori. E un lucru firesc oare? Aşa a fost, aşa este, dar veţi avea oare curajul să afirmaţi că aşa şi trebue să fie? Şi ciuma a fost un fenomen aproape firesc dealungul veacurilor, dar ciuma aproape că a dispărut şi acum rolul ei pe pământ este îndeplinit de burghezie; ea otrăveşte astăzi lumea oamenilor de culoare, inoculându-i ura cea mai adâncă şi dispreţul faţă de întreaga rasă albă. Nu sunteţi oare de părere, apărători ai culturii, că însuşi capitalismul stârneşte războaiele rasiale?

*

Invinuindu-mă că „propovăduesc ura", mă sfătuiţi „să predic dragostea". Mă credeţi probabil în stare să-i îndemn pe muncitori: îndrăgiţi-i pe capitalişti pentrucă vă mistuie forţele, îndrăgiţi-i pentrucă irosesc fără rost bogăţiile pământului vostru, îndrăgiţi-i pe oamenii aceştia care întrebuinţează fierul vostru la fabricarea armelor sortite să vă nimicească, îndrăgiţi-i pe ticăloşii prin voinţa cărora copiii voştri crapă de foame, îndrăgiţi-i pe cei care vă distrug pentru a fi liniştiţi şi sătui, îndrăgiţi-l pe capitalist pentrucă biserica lui vă ţine în bezna ignoranţei.

Ceva asemănător este propovăduit şi de evanghelie şi, amintindu-vă de lucrul acesta, vorbiţi despre „creştinism" ca despre o „pârghie a culturii". Aţi întârziat mult, oamenii cinstiţi nu mai vorbesc de multă vreme despre influenţa culturală a „doctrinei dragostei şi umilinţei". Iţi vine greu, ţi-e imposibil să vorbeşti despre atare influenţă în zilele noastre, când burghezia creştină — la ea acasă şi în colonii — recomandă blândeţea şi se face iubita de robi, folosind „focul şi sabia" cu mai multă străşnicie ca niciodată. In zilele noastre, după cum ştiţi, sabia este înlocuită prin mitraliere, prin bombe şi chiar prin „glasul lui Dumnezeu din cer". Unul dintre ziarele pariziene scrie:

„In războiul dus împotriva afrizilor, englezii au inventat un sistem care le aduce uriaşe foloase. Un grup de răsculaţi s'a refugiat pe un podiş situat în mijlocul unor culmi inaccesibile. Deodată, deasupra lor, apare, la o mare înălţime, un avion. Afrizii pun mâna pe puşti. Avionul însă nu aruncă bombe. In loc de bombe curg din văzduh cuvinte. Glasul din cer îi îndeamnă pe răsculaţi, în limba lor maternă, să depună armele, să înceteze lupta inutilă împotriva imperiului britanic. Au fost destule cazuri când, sguduiţi de glasul venit din cer, răsculaţii încetau într'adevăr lupta".

Experienţele cu glasul lui Dumnezeu au fost repetate şi la Milano, unde în ziua înfiinţării miliţiei fasciste, întreg oraşul a auzit glasul lui Dumnezeu rostind o scurtă cuvântare şi aducând laude fascismului. Milanezii, care avuseseră mai înainte prilejul să-l audă pe generalul Balbo, au recunoscut în glasul ceresc timbrul lui catifelat „de bariton".

Şi astfel s'a găsit un mijloc simplu de a se dovedi existenţa lui Dumnezeu, folosindu-se glasul acestuia pentru subjugarea sălbaticilor. Ne-am putea aştepta ca Dumnezeu să înceapă a vorbi deasupra San-Francisco-ului sau Washingtonului în limba engleză cu un accent japonez.

Imi daţi drept pildă pe „oamenii mari, dascălii ai bisericii". E ridicol să vorbiţi serios despre lucrul acesta. Să nu mai pomenim, cum, dece şi pentru ce au fost făcuţi oamenii mari ai bisericii. Mai înainte însă de a vă sprijini pe oamenii aceştia, ar fi bine să puneţi la încercare trăinicia lor. Prin felul în care judecaţi „opera bisericii", dumneavoastră daţi dovadă de acel „idealism american", care nu poate lua naştere decât pe tărâmul unei adânci ignoranţe. In cazul de faţă, ignoranţa dumneavoastră în ceea ce priveşte istoria bisericii creştine poate fi explicată prin faptul că locuitorii Statelor Unite ale Americii n'au simţit pe pielea lor ce înseamnă o organizaţie de constrângere a minţii şi a conştiinţei oamenilor, cum este aceea a bisericii, n'au simţit-o în măsura în care a simţit-o populaţia Europei. Ar trebui să cunoaşteţi şi voi ciocnirile sângeroase dela sinoadele ecumenice, fanatismul întunecat, ambiţia şi lăcomia „marilor dascăli ai bisericii". Aţi trage în deosebi o învăţătură folositoare dacă aţi cunoaşte istoricul înşelăciunii dela sinodul din Efes. Ar trebui să citiţi câte ceva din istoricul ereziilor, să cunoaşteţi, felul în care au fost măcelăriţi „ereticii" în primele secole ale creştinismului, pogromurile evreeşti, exterminarea albigenzilor, a taboriţilor şi, în genere, politica sângeroasă a bisericii creştine. Pentru cei care ştiu puţină carte, istoria inchiziţiei este interesantă, dar, fireşte, nu în felul cum e prezentată de compatriotul dumneavoastră Washington Lea, — într'o expunere aprobată de cenzura Vaticanului, organizatorul inchiziţiei. E uşor de admis că, oricine va cunoaşte toate faptele acestea, va fi convins că părinţii bisericii au lucrat cu sârg pentru consolidarea puterii unei minorităţi asupra majorităţii şi, dacă au luptat împotriva ereziilor, au făcut-o pentrucă ereziile luau naştere în masa poporului muncitor, care a simţit instinctiv minciuna

oamenilor bisericii, căci aceştia propovăduiau o religie pentru robi, religie ... care stăpânii n'o acceptau niciodată decât din eroare sau de teama robilor. Istoricul dumneavoastră Van Loon, afirmă, în articolul despre „Marile greşeli istorice", că biserica nu trebuia să lupte pentru învăţătura evangheliei, ci împotriva ei. El spune:

„Titus a săvârşit la timpul său cea mai mare greşeală, distrugând Ierusalimul. Isgoniţi din Palestina, evreii s'au împrăştiat în lumea întreagă. In comunităţile pe care le-au înfiinţat s'a desvoltat şi s'a întărit creştinismul, care a fost pentru imperiul roman tot atât de păgubitor pe cât au fost ideile lui Marx şi Lenin pentru statele capitaliste".

Aşa a fost şi aşa este: biserica creştină a luptat împotriva comunismului naiv al evangheliei şi la atâta se şi reduce „istoria" ei.

Ce face biserica în zilele noastre? Desigur, în primul rând se roagă. Arhiepiscopul de York şi cel de Canterburry, aceiaşi care au propovăduit un fel de „cruciadă" împotriva Uniunii Sovietice, — aceşti doi episcopi au compus o nouă rugăciune în care făţărnicia engleză se îmbină pe deplin cu umorul englez. Această compoziţe foarte lungă este alcătuită după modelul rugăciunii „Tatăl nostru". Episcopii fac apel la Dumnezeu în felul următor:

„Cât priveşte politica guvernului nostru pentru restabilirea creditului şi a prosperităţii — facă-se voia ta. Cât priveşte tot ceea ce se face pentru organizarea conducerii viitoare a Indiei — facă-se voia ta. Cât priveşte viitoarea conferinţă pentru dezarmare şi tot ceea ce se face pentru a se asigura pacea în lume, — facă-se voia ta. Cât priveşte restabilirea comerţului, a încrederii în credit şi a bunăvoinţei reciproce, — pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi. Pentru colaborarea tuturor claselor care muncesc spre binele comun — pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi. Dacă ne-am făcut vinovaţi de trufie naţională şi am găsit mai multă satisfacţie dominându-i pe alţii decât ajutându-i pe cât ne stătea în putere — ne iartă greşelile noastre. Dacă am dat dovadă de egoism în felul cum ne-am întocmit treburile şi dacă am pus interesele noastre şi interesele clasei noastre mai presus de interesele altora — ne iartă greşelile noastre".

Iată o rugăciune caracteristică pentru nişte dughengii speriaţi! Dealungul acestei rugăciuni, îi cer de vreo zece ori lui Dumnezeu să le „ierte" lor „greşelile" dar niciodată nu spun că sunt gata să înceteze şi că se simt în stare să înceteze de a mai săvârşi greşeli. Şi numai într'un singur caz îi cer „iertare" lui Dumnezeu.

„Pentrucă ne-am lăsat cuprinşi de trufia naţională, găsind satisfacţie în stăpânirea exercitată asupra altora şi nu în străduinţa de a-i sluji — iartă-ne Doamne".

Iartă-ne păcatul acesta, dar noi nu putem renunţa să mai greşim, — iată ce spun ei. Majoritatea popilor englezi au respins însă atare cerere de iertare a păcatelor — pe care, probabil, au găsit-o incomodă şi înjositoare pentru ei.

Rugăciunea aceasta trebuia să fie „înălţată" în altarul Dumnezeului englez în ziua de 2 Ianuarie, la Londra, în catedrala Sf. Paul; episcopul de Canterburry le-a îngăduit preoţilor care nu se împăcau cu ea să n'o citească.

Deci, iată la ce caraghioslâcuri grosolane şi prosteşti s'a dedat biserica creştină şi iată chipul amuzant în care popii l-au coborît pe Dumnezeul lor aducându-l la situaţia de dughengiu şef şi de asociat în toate afacerile comerciale ale celor mai iscusiţi dughengii din Europa.

N'ar fi drept să vorbim însă numai despre popii englezi, uitând că popii italieni au organizat Banca Sfântului Duh şi că în Franţa, în oraşul Mulhouse, la 15 Februarie, după cum scrie ziarul din Paris al emigranţilor ruşi:

„Din ordinul autorităţilor judecătoreşti au fost arestaţi administratorul şi vânzătorul librăriei editurii catolice „Union" în fruntea căreia se găseşte abatele Egy. In această librărie se vindeau fotografii şi cărţi pornografice importate din Germania. „Marfa" a fost confiscată. Conţinutul unora dintre cărţi nu este numai pornografic ci împroşcă şi religia cu noroi".

Sunt sute de asemenea fapte şi toate confirmă unul şi acelaş lucru: biserica, slujitoarea dascălului şi stăpânului său, capitalismul, s'a molipsit de toate bolile care îl macină pe acesta. Şi dacă admitem că burghezia „se bizuia cândva pe autoritatea morală a bisericii" atunci trebue să recunoaştem că era vorba despre o autoritate a „poliţiei spiritului", de autoritatea uneia dintre organizaţiile care slujeau la asuprirea poporului muncitor. Biserica „aducea vreo mângâiere"? Nu spun nu. Dar această mângâiere era unul dintre mijloacele de a întuneca raţiunea.

Nu, propovăduirea dragostei săracului faţă de bogat, a muncitorului faţă de patron — nu-i meseria mea. Eu nu sunt în stare să consolez. Ştiu de prea mult timp şi prea bine că lumea întreagă trăeşte într'o atmosferă de ura, sentiment care văd că devine din ce în ce mai puternic, mai activ, mai salutar.

E timpul ca d-voastră, „umanitariştii care voiţi să fiţi practicieni", să înţelegeţi că în lume acţionează două uri: una a luat naştere printre jecmanitori din pricina concurenţei dintre ei, precum şi din sentimentul de groază în faţa viitorului care-i ameninţă cu un sfârşit de neînlăturat; cealaltă este ura proletariatului înăscută din desgustul lui faţă de realitate, ură din ce în cea mai luminată de conştiinţa dreptului la putere. pe care-l are acesta. Cele două uri s'au desvoltat, dobândind o astfel de forţă, încât nimeni şi nimic nu le poate împăca; nimic altceva decât ciocnirea de neînlăturat a exponenţilor lor fizici de clasă, nimic altceva decât biruinţa proletarilor nu va elibera lumea de ură.

Dumneavoastră scrieţi:

„Noi credem deopotrivă cu mulţi alţii, că în ţara voastră dictatura muncitorilor duce la silnicii săvârşite în dauna ţărănimii". Vă dau un sfat: încercaţi să gândiţi nu ca mulţi alţii, ci ca acei intelectuali — deocamdată încă puţini — care au şi început să-şi dea seama că învăţătura lui Marx şi Lenin este o culme atinsă de acea gândire ştiinţifică ce studiază în mod cinstit fenomenele sociale şi că numai dela înălţimea acestei învăţături se vede limpede calea dreptă ce duce spre justiţia socială, spre noi forme ale culturii. Straduiţi-vă sa uitaţi, mădar pentru un timp, filiaţia voastră cu clasa a cărei intreagă istorie a fost şi este istoria constrângerii fizice şi spirituale exercitată neîncetat asupra masselor omenirii muncitoare, — asupra lucrătorilor şi ţăranilor. Supuneţi-vă acestui efort şi veţi înţelege că clasa voastră este propriul vostru duşman. Karl Marx era un om foarte înţelept şi nu trebue să vă gândiţi că el s'a născut pe lume ca Minerva — din capul lui Jupiter, — nu, învăţătura lui este o încoronare genială a experienţei ştiinţifice, cum au fost la timpul lor teoriile lui Newton şi ale lui Darwin. Lenin este mai uşor de înteles decât Marx, iar ca învăţător nu este mai puţin înţelept.

La început ei vă vor arăta în toată puterea şi strălucirea ei clasa în slujba căreia sunteti. Vă vor arăta cum prin metode de constrângere lipsite de omenie ea îşi crea şi şi-a creat o „cultură" care să-i fie la îndemână şi care se întemeiază pe vărsare de sânge, pe făţărnicie şi pe minciună. După aceea, vă vor arăta procesul de descompunere al acestei culturi: cât despre descompunerea ei de mai târziu, din zilele noastre, o puteţi constata chiar voi, căci tocmai procesul acesta stârneşte panica exprimată în scrisorile pe care mi le-aţi trimes.

Să vorbim puţin şi despre „silnicie". Dictatura proletariatului este un fenomen temporar ,ea este necesară pentru a reeduca, a transforma zeci de milioane de foşti robi ai naturii şi ai statului burghez, — într'un singur şi unic stăpân al ţării lor şi a tuturor bogăţiilor acesteia. Dictatura proletariatului va înceta de a mai fi o necesitate atunci când întregul popor muncitor şi toată ţărănimea vor fi puse în aceleaşi condiţiuni sociale şi economice şi când fiecare unitate va avea posibilitatea să lucreze după capacitatea sa şi să primească în schimb după necesităţile pe care le are. „Silnicia" aşa cum o înţelegeţi dumneavoastră ca şi „mulţi" alţii, este o neînţelegere, iar de cele mai adese ori este o minciună şi o calomnie îndreptată împotriva clasei muncitoare a Uniunii Sovietice şi împotriva Partidului ei.

Noţiunea de „silnicie" este aplicată procesului social care are loc în Uniunea Sovietelor de către duşmanii clasei muncitoare, cu scopul de a compromite munca ei culturală, munca de refacere a ţării şi de organizare a noi forme economice înlăuntrul acesteia.

După părerea mea, s'ar putea vorbi despre o constrângere, care nu-i nici de cum „silnicie", căci învăţându-i pe copii carte, doar nu săvârşeşti o silnicie. Nu-i aşa? Clasa muncitoare a Uniunii Sovietelor şi Partidul ei predau ţărănimii o învăţătură socială şi politică. Dumneavoastră intelectualii sunteţi deasemeni constrânşi de ceva sau de cineva să simţiţi dramatismul vieţii pe care o duceţi, „între ciocan şi nicovală", vă predă şi dumneavoastră cineva învăţătura socială şi politică, — şi acest cineva, se înţelege, nu sunt eu.

Pretutindeni ţărănimea — milioane de mici proprietari — oferă un teren prielnic înmulţirii jecmănitorilor şi paraziţilor. Pe acest teren capitalismul a crescut în toată monstruozitatea lui. Toate forţele, toate capacităţile şi darurile ţăranului sunt înghiţite de grijile gospodăriei sale nenorocite. Imbecilitatea micului proprietar pe tărâmul culturii este întru totul egală cu imbecilitatea milionarului! Voi, intelectualii, ar trebui să vedeţi şi să simţiţi lămurit lucrul acesta. In Rusia, până la Revoluţia din Octombrie, ţărănimea a trăit în condiţiile de viaţă ale secolului al XVII-lea; este un fapt pe care nu vor îndrăzni să-l tăgăduiască nici chiar emigranţii ruşi a căror ură împotriva puterii sovietice a căpătat un caracter comic şi monstruos totodată.

Ţărănimea nu trebue să existe ca o massă de oameni pe jumătate sălbatici, de mâna patra, nu trebue să servească drept hrană chiaburilor, moşierilor şi capitaliştilor; nu trebue să trăiască în condiţiile de muncă ale unui ocnaş, pe un pământ istovit, îmbucătăţit, care nu-şi poate hrăni stăpânul sărac, analfabet şi lipsit de posibilitatea de a-şi îngrăşa ogorul, de a-l lucra cu maşinile, de a desvolta agricultura. Ţărănimea nu trebue să confirme teoria întunecată a lui Malthus la baza căreia, după părerea mea, se ascunde cruzimea fanatică a credinţei religioase. Dacă ţărănimea nu este încă în stare să înţeleagă, în massă, realitatea şi înjosirea stării ei, clasa muncitoare este obligată să-i insufle această conştiinţă, fie chiar şi prin constrângere. Lucrul acesta însă n'a fost necesar deoarece ţăranul din Uniunea Sovietelor care după ce a îndurat chinurile măcelului din anii 1914 — 1918, a fost trezit de Revoluţia din Octombrie nu mai este orb şi poate să gândească în mod practic. Are la îndemână maşini, îngrăşăminte, i se deschid porţile tuturor şcolilor, în fiecare an mii de copii de ţărani pătrund în viaţă ca ingineri, agronomi, doctori. Ţărănimea începe să-şi dea seama că prin Partidul ei, clasa muncitoare tinde să creeze în Uniunea Sovietelor un singur stapân înzestrat cu 160 milioane de capete şi 320 milioane de mâini. Aceasta este punctul esenţial ce trebue înţeles. Ţărănimea vede că tot ceea ce se face în ţara ei este spre binele tuturor, iar nu spre binele unui mic grup de oameni bogaţi, ţărănimea vede că în Uniunea Sovietelor se fac numai lucruri ce-i sunt de folos şi că douăzeci şi şase de „instituţii de cercetări ştiinţifice" din ţară, se străduesc să crească fertilitatea pământului său, să-i uşureze munca.

Ţăranul nu vrea să trăiască în sate murdare aşa cum a trăit secole întregi, ci în oraşe agricole, cu şcoli bune şi leagăne pentru copiii lui, cu teatre, cluburi, biblioteci, cinematografe, puse la îndemâna sa. In sânul ţărănimii creşte setea de cunoştinţe şi gustul pentru o viaţă civilizată. Dacă ţăranul n'ar fi înţeles toate acestea, munca în Uniunea Sovietelor n'ar fi ajuns în cincisprezece ani la acele grandioase rezultate dobândite prin energia muncitorilor unită cu aceea a ţăranilor.

In statele burgheze, poporul muncitor nu este decât o forţă mecanică, lipsită, în massă, de conştiinţa însemnătăţii culturale a muncii lui. In ţara voastră stăpânesc trusturile, organizaţiile jecmănitorilor care exploatează forţele naţionale, paraziţii poporului muncitor. Duşmănindu-se între ei, jucându-se cu banii, căutând să se ruineze unul pe altul, aceştia pun la cale escrocherii ce pricinuesc adevărate tragedii de bursă — şi iată, în sfârşit, că spiritul lor anarhic a izbutit să împingă ţara într'o criză ne mai văzută. Milioane de muncitori suferă de foame, sănătatea poporului este irosită za-

darnic; mortalitatea infantilă, numărul sinuciderilor, cresc în chip catastrofal; terenul cel mai de seamă de culturii, energia lui vie, omenească se istovește. Totuși, neținând seamă de aceste lucruri, senatul vostru a respins proiectul de lege Lafollette-Costigan de a se aloca 375 milioane de dolari pentru ajutorarea directă a șomerilor, iar „New York American" publică următoarele date privitoare la șomerii din New-York dați afară din locuințe, împreună cu familiile lor, pentru neplata chiriei: în cursul anului 1930, au fost 153.731 de astfel de cazuri, iar în 1931, 198.738 de cazuri. Anul acesta la New-York, în cursul lunei Ianuarie zilnic au fost date afară din locuințe sute de familii de șomeri.

In Uniunea Sovietică stăpânesc și fac legi muncitorii și acei dintre țărani care s'au ridicat până la conștiința necesității de a desființa proprietatea individuală asupra pământului, de a socializa și mecaniza muncile câmpului, — care s'au ridicat până la conștiința necesității de a se transforma din punct de vedere psihologic ca să devină muncitori aidoma celor din fabrici și uzine, adică să devină singurii și adevăraii stăpâni ai țării. Numărul țăranilor colectiviști și comuniști crește fără încetare. El va crește tot mai repede pe măsură ce generarația nouă va înlătura moștenirea iobăgiei și a superstițiilor acumulate dealungul secolelor de robie.

In Uniunea Sovietică legile sunt create la bază, în profunzimile maselor muncitoare, ele izvorăsc din condițiile vieții sale active. Puterea sovietică și Partidul nu formulează și nu consfințește ca lege decât ceea ce se formează în procesul muncii lucrătorilor și țăranilor — muncă, al cărei scop esențial este să creeze o societate de oameni egali. Partidul este un dictator în măsura în care el este centrul organizator, sistemul nervos și creerul massei muncitorești; scopul Partidului este de a transforma în cel mai scurt termen o cât mai mare cantitate de energie fizică în energie intelectuală, pentru a lăsa să se desvolte în libertate talentele și capacitățile fiecărui ins în parte precum și ale întregii masse a populației.

Statul burghez, care mizează pe individualism, se străduește să-și crească tineretul în spiritul intereselor și tradițiilor lui. Nimic mai firesc. Totuși, vedem că ideile și teoriile anarhismului s'au născut și se mai nasc încă adesea tocmai în mijlocul tineretului societății burgheze. Or, faptul acesta nu mai este firesc; el dovedește starea anormală, nesănătoasă a unui mediu în care oamenii, sufocându-se, încep să viseze la distrugerea desăvârșită a societății, în interesul libertății nelimitate a individului. Știți că tineretul nostru nu se mulțumește numai să viseze, ci și acționează în consecință. Presa din Europa ne informează din ce în ce mai des despre „poznele" tineretului burghez — al vostru și al ei — pozne, care iau proporțiile unor crime. Aceste crime nu sunt înfăptuite din pricina nevoilor materiale, ci din „plictiseala de viață", din curiozitate, din setea de senzații „tari"; la baza tuturor acestor crime stă o apreciere foarte redusă a individului și a vieții acestuia. Ademenind în mijlocul ei pe reprezentanții cei mai înzestrați ieșiți din rândurile muncitorimii și țăranilor, obligându-i să slujească intereselor ei, burghezia se laudă cu „libertatea" care îngăduie omului să dobândească o „oarecare bună stare personală", un bârlog comod, o vizuină confortabilă. Dar nu veți tăgădui desigur că în societatea dumneavoastră, mii de oameni talentați pier pe drumul ce duce la o „bună stare josnică", incapabili să biruie obstacolele pe care le înalță în fața lor condițiile vieții burgheze de fiecare zi. Literatura Europei și Americii e plină de descrieri ce arată cum se pierd inutil oameni înzestrați. Istoria burgheziei este istoria sărăcirii ei spirituale. Cu ce talente s'ar putea mândri ea în vremurile noastre? In afară de diverși hitleri, în afară de pigmeii bolnavi de grandomanie, n'are cu ce să se mândrească.

Popoarele Uniunii Sovietelor pășesc într'o epocă de renaștere. Revoluția din Octombrie a chemat la o viață activă zeci de mii de oameni talentați, dar numărul acestora e încă prea mic pentruca să se poată realiza scopurile pe care și le-a propus clasa muncitoare.

In Uniunea Sovietelor nu există șomeri și peste tot, în toate domeniile

unde este aplicată energia omenească, lipsesc forţele, cu toate că acestea cresc rapid, aşa cum n'au crescut niciodată şi nicăeri.

Dumneavoastră, intelectualii „maeştri ai culturii", ar trebui să înţelegeţi, că luând în mână puterea politică, clasa muncitoare va deschide în faţa voastră cele mai largi posibilităţi de creaţie culturală.

Priviţi ce lecţie aspră le-a dat intelectualilor ruşi, istoria; ei n'au mers cu poporul muncitor din ţara lor şi iată că se descompun şi putrezesc în emigraţie, măcinaţi de o ură neputincioasă.

Curând vor muri cu toţii — fără excepţie — şi amintirea pe care o vor lăsa, va fi aceea a unor trădători.

Burghezia este ostilă culturii şi nici n'ar mai putea acum să nu-i fie ostilă. Acesta este adevărul pe care-l confirmă realitatea burgheză, experienţa statelor capitaliste. Burghezia a respins proiectul referitor la dezarmarea generală propus de Uniunea Sovietelor şi bizuindu-ne numai pe faptul acesta putem spune: capitaliştii sunt oameni primejdioşi din punct de vedere social căci pregătesc un nou măcel mondial. Ei ţin Uniunea Sovietică într'o stare de încordare, într'o stare de apărare, silind clasa muncitoare să cheltuiască o grămadă de timp preţios şi o cantitate uriaşă de materiale ca să producă arme de apărare împotriva capitaliştilor care se organizează, urmărind să atace Uniunea Sovietelor, să transforme ţara aceasta imensă într'o colonie de-a lor, într'o piaţă de desfacere a mărfurilor lor. Pentru a se apăra împotriva capitaliştilor Europei, popoarele Uniunii Sovietelor cheltuiesc o cantitate uriaşă de forţe şi de bunuri care ar fi putut să fie întrebuinţate cu un folos incontestabil în scopul renaşterii culturale a omenirii, deoarece procesul de construire a Uniunii Sovietelor prezintă o importanţă universal omenească.

In mediul burgheziei — mediu putred — înnebunit de ură şi de teama de viitor, se nasc tot mai mulţi imbecili care nu înţeleg câtuşi de puţin sensul cuvintelor vânturate de ei înşişi cu atâtea sbierete. Unul dintre aceştia adresează „domnilor cârmuitori şi diplomaţi ai Europei" următorul apel: „In clipa de faţă forţele rasei galbene trebuie să fie folosite de Europa ca un mijloc de a doborî cea de a III-a Internaţională". Este foarte posibil, că imbecilul acesta să fi divulgat visurile şi tendinţele unora dintre „domnii diplomaţi şi cârmuitori", croiţi pe măsura lui. Este posibil, foarte posibil, să existe de pe acum „domni" care să se gândească serios la cele strigate de imbecilul acesta. Europa şi America sunt cârmuite de „domni" lipsiţi de răspundere. Evenimentele din India, China, Indochina pot să contribue la creşterea urei de rasă faţă de europeni şi, în genere, faţă de „albi". Va fi un al treilea soi de ură şi dumneavoastră, umanitariştilor, ar trebui să vă gândiţi: dacă voi sau copiii voştri aveţi nevoie de aşa ceva. Şi ce folos vă poate aduce propovăduirea „purităţii rasei", adică tot propovăduirea urei de rasă, practicată în Germania. Iată de pildă:

„Şeful hitleriştilor din Turingia, Sauckel, a cerut grupului naţional-socialist din Weimar să protesteze împotriva prezenţei la Weimar — cu ocazia sărbătoririi a 100 de ani dela moartea lui Goethe — a lui Gerhardt Hauptmann, Thomas Mann, Walter von Molo şi a profesorului dela Sorbona Henri Lichtenberger. Sauckel le impută acestora originea lor, „neariană".

Deasemena e timpul să luaţi o hotărîre şi în privinţa acestei probleme foarte simple: cu cine sunteţi voi „maeştri ai culturii?" Cu salahorii culturii pentru crearea unor noi forme de viaţă — sau împotriva lor şi pentru păstrarea tagmei jecmănitorilor iresponsabili, a tagmei care a putrezit, începând dela cap şi care continuă să acţioneze numai prin forţa inerţiei.

1932

AVEM DÂRZA HOTĂRÂRE DE A APĂRA PACEA [1])

Pentru a treia oară se întrunește în răstimp de câteva luni, sub cupola Ateneului, soborul mare al păcii din R. P. R.

După Congresul din August 1948 al intelectualilor, dela Wroclaw, unde au participat reprezentanții intelectualității progresiste din 45 de țări, s'a ținut aci în ziua de 10 Septembrie 1948 o mare adunare pentru pace și cultură. Cu acest prilej s'au ascultat rapoartele delegaților noștri și s'a votat în unanimitate moțiunea Congresului dela Wroclaw hotărîndu-se ca delegațiunea română la Congresul Mondial al intelectualilor, laolaltă cu reprezentanții științei, literelor și artelor din țara noastră, să se constitue într'un comitet de inițiativă în vederea convocării în scurtă vreme a unui Congres național al intelectualilor din R. P. R. pentru apărarea păcii și culturii.

Semnalul luptei pentru organizarea forțelor intelectualității progresiste din toate țările, în vederea bătăliei pentru pace, securitate și cultură dat la Wroclaw, a întărit simțul de răspundere al cărturarilor si a determinat convocarea în diferite țări a Congreselor naționale si instituirea Comitetelor naționale pentru apărarea păcii. Tot în legătură cu moțiunea votată de Congresul dela Wroclaw, a luat ființă și Biroul Internațional de Legătură al intelectualilor, cu sediul la Paris.

După constituire, Comitetul nostru național de inițiativă, a pregătit și organizat Congresul Intelectualilor din R. P. R. care a avut loc în zilele de 29-30-31 Martie 1949, tot în această sală.

Acesta a fost cel de al doilea sobor mare al păcii în R. P. R. Inainte de Congres, milioane de oameni ai muncii de pe tot cuprinsul țării noastre și-au dat cu entuziasm adeziunea și în numeroase meetinguri și-au manifestat dârz hotărîrea de a apăra pacea, de care țara și poporul nostru au nevoie pentru refacerea și clădirea socialismului. La acest Congres istoric au participat pe lângă reprezentanții cei mai autorizați ai științei, literaturii și artelor, pe lângă delegații organizațiunilor de masă, reprezentanții femeilor, tineretului muncitoresc și numeroși delegați străini purtători de cuvânt ai popoarelor lor, fie că se găsesc sub regimuri democratice, fie că sunt încă sub regim de asuprire sau teroare. Am auzit glasul Greciei democrate, al Albaniei și al popoarelor Vietnamului, Franței, Belgiei, Angliei și chiar al Statelor Unite ale Americii. Am auzit răsunând clar și sincer glasul reprezentanților Uniunii Sovietice, cea mai mare putere din lume și, în acelaș timp, țara cea mai pacifică, țara care-și bizue politica sa nu pe forța brutală și tendința de a-și impune voința sa altora, ci pe principiile de egalitate în drepturi ale statelor și po-

---

[1]) Discurs rostit la întrunirea din 12 Mai 1949 dela Ateneu, de către Prof. **Traian Săvulescu**, Președinte al Academiei R. P. R.

poarelor, pe o leală cooperare internaţională şi pe raportul de prietenie cu toate ţările. Sinceritatea expresiunii sentimentelor pacifice a reprezentanţilor sovietici ne-a impresionat adânc, ne-a facut să trăim clipe de neuitat, iar siguranţa, liniştea şi încrederea că ei vorbesc în numele umanitaţii ameninţate de barbarie, în numele drepturilor şi libertăţilor popoarelor ne-a întârit în convingerea invincibilităţii lagărului păcii, care se strânge şi sporeşte mereu în jurul Uniunii Sovietice.

Rapoartele documentate prezentate, desbaterile la un nivel de înaltă principialitate ce au avut loc, au stârnit răsunet puternic în toată ţara şi peste frontieră, iar reprezentanţii ştiinţei, literelor şi artei, exprimând voinţa milioanelor de oameni ai muncii din R. P. R., au păşit la fapte concrete întru atingerea scopului propus. Ei au împuternicit Prezidiul Congresului să ia contact cu organizaţiile de masă, cu instituţiile de cultură şi ştiinţă din ţara noastră, în vederea formării unui *Comitet permanent pentru apărarea păcii.*

In acelaş timp Congresul intelectualilor din Martie 1949, luând cunoştinţă de iniţiativa Biroului Internaţional de Legătură al intelectualilor şi a Federaţiei Democrate Internaţionale a Femeilor de a convoca un Congres Mondial al Partizanilor Păcii la Paris, a afirmat că sprijină cu căldură iniţiativa convocării acestui Congres, că R. P. R. va fi reprezentată la această Adunare şi că oamenii muncii şi ai culturii din ţara noastră nu-şi vor precupeţi niciun efort în cadrul uriaşei ofensive, dusă de popoarele lumii, în frunte cu invincibila Uniune Sovietică, împotriva planurilor de război ale imperialiştilor.

Republica Populară Română prin reprezentanţii săi, în frunte cu maestrul Mihail Sadoveanu a participat activ la Congresul Mondial al Partizanilor Păcii, inaugurat la Paris în ziua de 20 Aprilie a. c.

Peste 2000 de delegaţi din 72 de ţări şi 10 mari organizaţiuni internaţionale s'au întrunit pe malurile Senei ca să proclame gândurile si voinţa oamenilor râvnitori de pace din toată lumea.

Simultan cu şedinţele dela Paris, alţi 275 de delegaţi, cărora guvernul francez le-a interzis intrarea în capitala Franţei, s'au întrunit la Praga.

275 de delegaţi nu au avut acces la Paris, fiind respinşi de un guvern nepopular, înrobit intereselor capitalismului anglo-american, fiind gata să renunţe la cele mai legitime drepturi, să ruineze industria, şi agricultura, să submineze producţia artistică, culturală şi ştiinţifică.

Undeva Anatole France spunea prin gura lucidului Monsieur Bergeret că Franţa va înceta să mai fie o putere mare în ziua când nu va mai vorbi în numele umanităţii, dreptăţii şi libertăţii. Intr'adevăr, guvernul de astăzi, alcătuit din vychişti şi trădători ar putea deveni gropar al Franţei, dacă clasa muncitoare nu ar sta de veghe.

Lozinca „nu vom lupta contra Uniunii Sovietice", răsună mai puternic în inimile şi minţile francezilor, decât lozincile războinice, stranii şi absurde.

In Congresul dela Paris, unic în istoria manifestărilor internaţio-

nale s'a veştejit în termeni aspri, dar drepţi, politica blocurilor agresive, care au găsit expresiunea concretă în semnarea tratatului Atlanticului şi s'au chemat popoarele lumii la unire pentru apărarea drepturilor omului la viaţă tihnită şi muncă pacifică.

Este evident o deosebire fundamentală de concepţie despre viaţă, drept şi libertate, într'o societate socialistă şi una capitalistă. Cea dintâi, structural şi ca scop final, este pacifistă, incompatibilă cu imperialismul, repulsivă faţă de tendinţele agresive. Cea de a doua poartă întrânsa, în structura şi în ţelurile ei finale germenii războiului care sunt cocoloşiţi, ajutaţi să se desvolte, pentrucă existenţa ei se bizue pe agresiune în vederea stapânirii, cotropirii, subjugării popoarelor. Şi totuşi pe zi ce trece se adevereşte concluzia lui Lenin „imperialismul este ultimul stadiu al capitalismului".

Oamenii sovietici au declarat că nu au venit la Paris să demonstreze îndreptăţirea ideilor lor şi superioritatea ordinei sociale socialiste, ci că au venit să întindă mâna tuturor oamenilor care urăsc războiul şi care sunt atât de mulţi că nu-i poţi număra.

Fadeev a chemat prin glasul său pe toţi intelectualii, independent de naţionalitate, independent de opiniile lor politice sau religioase, să ridice contra acelor care aţâţă şi pregătesc războiul, glasul puternic al umanităţii, ca să apere femeile, mamele, fiii şi fiicele lor. „De noi cei de azi atârnă viaţa şi viitorul moral al urmaşilor noştri". Milioane de bărbaţi şi femei din toate ţările, îngroziţi de predica urei care vine de peste Ocean şi din ţările robite dolarului, au sorbit cu nesaţ cuvintele calde, sincere despre pace, despre dreptate, despre siguranţă, venite din partea celor ce vor să păzească pacea, în frunte cu Uniunea Sovietică.

Alături de Fadeev a cuvântat Ilya Ehrenburg, Cosmodemianskaia, mama celor doi eroi cunoscuţi ai Uniunii Sovietice, care şi-au sacrificat viaţa în lupta contra agresorilor; aviatorul Meresiev, care, deşi pierduse ambele picioare a luptat mai departe pentru eliberarea ţarii lui şi a omenirii de sub teroarea fascistă ; Mitropolitul Nicolae, reprezentant al bisericei ortodoxe ruse, învăţatul negru Du Bois, delegatul docherilor din Londra, reprezentantul Vietnamului, profesori, preoţi, artişti de toate naţionalităţile, religiile şi opiniile politice.

★

In timp ce la Paris se ţinea Congresul numai cu o parte din delegaţii diferitelor ţări — reprezentanţii a 20 ţări din Europa şi Asia neadmişi de guvernul francez, la Congresul del Paris, s'au reunit în Capitala Cehoslovaciei. In acest fel Congresul Mondial al Partizanilor Păcii s'a ţinut simultan în cele două capitale: Paris şi Praga, ceeace a amplificat şi mai mult rezonanţa sa politică.

Cu câteva ore de întârziere, delegaţii dela Paris ştiau ce s'a petrecut la Praga şi cu o întârziere de 24 ore toate discursurile rostite la Paris erau ascultate la Praga.

Un Congres unic desfăşurat în două capitale separate prin o mie

de kilometri! Cu participarea delegaţilor a 700 milioane de locuitori ai globului!

Şi la Praga, ca şi la Paris, cuvântările rostite s'au remarcat prin strălucire, elevaţiune, avânt generos, claritate şi bogăţia ideilor oratorilor.

Congresul partizanilor păcii dela Paris — Praga, a dovedit că forţele lagărului păcii şi democraţiei sporesc şi se întăresc în Europa unde Uniunea Sovietică şi ţările cu democraţie populară îşi realizează cu succes planurile lor economice şi culturale, în Extremul Orient unde una după alta se aprind flăcările luptei pentru eliberarea naţională, în Africa unde popoarele de culoare dovedesc că au atins un nivel de desvoltare la care nu mai vor să poarte jugul ţărilor capitaliste exploatatoare şi chiar în ţările imperialiste, poporul, muncitorimea, intelectualii progresişti, oamenii de ştiinţă adevăraţi — nu mercenari a ştiinţei — luptă pentru o viaţă nouă, pentru pace şi dreptate.

Lagărul păcii, lagărul democraţiei trăieşte şi se întăreşte şi în frunte cu Uniunea Sovietică este în stare să impună pacea partizanilor războiului, să asigure o înfrângere definitivă aţâţătorilor şi organizatorilor unui nou război.

Lucrările Congresului dela Paris — Praga au fost sprijinite de organizaţiile de masă din toate ţările. La noi s'au ţinut numeroase adunări, meetinguri, în întreprinderi, instituţii, organizaţiuni.

Oamenii muncii din R. P. R. au aderat cu avânt la Congresul Mondial al Păcii şi au manifestat energic voinţa lor de a lupta pentru pace. Delegaţia R. P. R. dela Congresul mondial dela Paris — Praga, a reprezentat voinţa a peste 7.000.000 oameni care au votat moţiuni şi au trimis telegrame de adeziune Congresului mondial al Păcii. C.G.M., U.T.M., F.P., U.F.D.R, Uniunea Scriitorilor, Societatea Compozitorilor, organizaţiile naţionalităţilor conlocuitoare, ARLUS, Academia R.P.R., într'un cuvânt întreg poporul a cântat într'o gigantică armonie simfonia păcii în decorul naturii renăscânde şi ea la o nouă viaţă.

Dacă cineva s'ar fi ridicat în vârful unui munte şi ar fi putut da roată cu privirea peste tot cuprinsul ţării noastre, ar fi avut înaintea ochilor priveliştea măreaţă a muncii paşnice a poporului pe ogoare, în fabrici, ateliere, laboratoare şi ar fi simţit tot clocotul urei lui în contra acelora care ameninţă cu pârjolul atomic cu toxinele botulinice şi alte inovaţiuni ale ştiinţei decadente, vândută intereselor trusturilor.

Cine a văzut în ziua de 1 Mai coloanele de sute de mii de manifestanţi, cu rânduri strânse, dând simbolic sbor porumbeilor şi fluturând batistele albe, purtând cu mândrie inscripţele lozincilor de unire de îndemn la muncă şi-ar fi dat seama că *pentru noi cuvântul pace, este cuvântul de ordine naţională, de interes vital.* Noi vrem să ne concentrăm toate eforturile pentru construirea socialismului, pentru ridicarea bunei stări generale, pentru propăşirea vieţii intelectuale. Ştim că avem sprijinul [...] Sovietice. Mai ştim că

Uniunea Sovietică luptă neşovăelnic pentru pace şi nu urmăreşte decât să asigure oamenilor posibilitatea să consacre toate forţele lor şi toate aptitudinile lor pentru ameliorarea condiţiunilor de existenţă pe glob.

Acţiunea începută la Wroclaw, desvoltată, amplificată şi ridicată la un nou nivel superior la Paris — Praga, adâncită în toate ţările, trebue însă neîntrerupt susţinută prin dârză şi necontenită luptă până ce balaurul războiului — ca în legenda Nibelungilor — va cădea răpus. Moţiunea Congresului dela Paris — Praga, preconizează desvoltarea legăturilor şi stabilirea unui schimb de informaţii între organizaţiile internaţionale, naţionale şi locale, precum şi coordonarea tuturor acestor acţiuni. Comitetele naţionale pentru apărarea păcii îşi vor intensifica activitatea. Ţara noastră care a participat prin delegaţii săi la Congresul Partizanilor Păcii dela Paris — Praga are astăzi datoria de a constitui un Comitet permanent pentru apărarea păcii, care alături de membrii delegaţiilor dela Paris — Praga să cuprindă şi pe reprezentanţii organizaţiilor de massă şi ai instituţiilor de cultură care au aderat la lupta noastră pentru pace.

Inainte de a se face propuneri pentru acest comitet să ascultăm în acest al treilea sobor al păcii din R. P. R. pe câţiva dintre delegaţii noştri la Congresul Mondial al Partizanilor Păcii pentru a ne face şi pe noi să trăim clipele înălţătoare pe care ei le-au trăit în mijlocul freamătului dela Buffalo, luând contact cu realităţile vieţii şi lupta internaţională pentru pace, — întocmai ca legendarul Antheu care sporea puterea când atingea pământul, să ne oţelim şi mai mult voinţa în lupta pentru pace şi socialism.

UNIUNEA SOVIETICĂ, NĂDEJDEA PĂCII, SIGURANŢA PĂCII [1])

La Paris, în ziua de 20 Aprilie, marea sală Pleyel abia putea cuprinde mulţimea densă adunată să audă cuvântul mântuirii. Pe lângă Franţa democratică, se aflau acolo delegaţii a 72 de naţiuni de pe tot pământul. Numai o parte a delegaţilor. Restul, cum se ştie, s'a adunat la Praga, unde reuniunea, deşi în pripă, a fost organizată perfect, sporind amploarea marelui eveniment politic internaţional al primăverii anului 1949. Data va rămânea în istorie, eveniment capital, popas la răscruce de drum, în ascensiunea dureroasă a umanităţii.

Se aflau în sala Pleyel toate seminţiile lumii, dela miază-noapte la miază-zi, dela răsărit la apus. Republicile Sud-americane, Vietnamul, Coreea, Negrii insulari şi cei din Africa se înfrăţeau în aceeaşi speranţă şi hotărîre cu Englezii şi Nord-americanii, cu Francezi, Italieni, Spanioli şi Greci, cu popoarele Uniunii Sovietice şi ale Republicilor populare din Centrul Europei: Polonii, Ungurii, Bulgarii, Cehoslovacii şi Românii. Nu lipseau din această fraternitate Germanii şi Israelitenii, Irakul şi Iranul, Orientul mijlociu, Indonezienii, Mongolii şi Australienii. Era, se poate spune, de faţă marea delegaţie chineză de la Praga — strâns şi necontenit legată cu congresul de la Paris. A fost ascultată, în sala Pleyel, prin transmisie, vocea lui Kuo-Mo-Jo, scriitorul, preşedintele delegaţiei trimise de China liberă. Au fost reprezentate marea Federaţie internaţională democratică a femeilor de pe tot globul şi Federaţia mondială a tineretului. Lumea întreagă îşi trimisese acolo solii sufletului său însetat de tihnă. Au fost înfaţişate mamele cernite prin Liubov Cosmodemianskaia şi tineretul strivit şi totuşi neînfrânat prin aviatorul erou al Uniunii Alexis Meresiev.

Faptul care m'a izbit mai cu osebire în această manifestare unică în analele omenirii a fost atitudinea tuturor congresiştilor, atunci când se înfăţişau la tribună reprezentanţii Republicilor Socialiste Sovietice. Sala întreagă se ridica în picioare, aplaudând şi salutând furtunos acel Răsărit de unde ne vine nu numai lumina ci şi nadejdea păcii. Nu numai nădejdea, ci şi siguranţa păcii. Era ceva firesc, desigur ; nu eram surprins. Am căutat să adâncesc în mine explicaţia acestui elan; şi mă voiu mărgini în comunicarea mea de acum să lămuresc meditaţiile intime pe care mi le-au pricinuit acele momente.

Desbătând chestiunile păcii, toţi oamenii muncii care ne aflam de faţă, toţi cei care doream cu ardoare intrarea popoarelor pe care

---

[1]) Discurs rostit la întrunirea din 12 Mai 1949 dela Atheneu, de către Maestrul Mihail Sadoveanu, Şeful delegaţiei R. P. R. la Congresul Mondial al Partizanilor Păcii.

le reprezentam, într'un ev nou al umanităţii, aveam în perspectiva trecutului recentul războiu hitlerist.

Frédéric Jolliot-Curie, deschizând congresul, subliniase contradicţia tragică dintre descoperirile mari ale ştiinţei şi întrebuinţarea pe care au dat-o fasciştii de eri şi tind s'o dea fasciştii de azi acestor bunuri obşteşti.

Agresiunii naziste i s'a zis, cinic, de către cei interesaţi, războiu ştiinţific. Iscusinţa ştiinţii, menită altui destin, a fost pusă în serviciul morţii. Ruina Franţei şi Poloniei, distrugerile unui vast teritoriu din Uniunea Sovietică au fost săvârşite precis şi perfecţionat cu metode de laborator. Intre anumite grade de latitudine şi longitudine, vieţile oamenilor paşnici s'au amestecat cu fumul şi pulberile, iar lagărele morţii vor stărui în amintirea generaţiilor viitoare ca legende sinistre. Părul, pielea şi grăsimea acestor din urmă victime, trecute prin uzine, au devenit valori comerciale pentru agresori. Legea prăzilor de războiu, a triburilor hirsute din pădurile teutoburgice, devine legea războaielor moderne. Acest vis cumplit, cavalcada apocaliptică a neamului Cain, stăruie încă pe ceruri de incendiu în nopţile noastre de insomnie.

Şi iată-i pe marii financiari imperialişti anglo-americani pregătind un nou film care să le agrementeze siesta şi să le îngroaşe câştigurile. Lumea vrea muncă şi pace; popoarele vor libertate şi independenţă; coloniile vor desrobire; mulţimile exploatate vor altă rânduială socială; socialismul e legea premenirii lumii. Marea finanţă e lovită în interesele ei majore; marea finanţă vrea războiu. Are la îndemână alte descoperiri măreţe, a perfecţionat metodele de eri. Vrea să-şi păstreze huzurul şi privilegiile, cu orice preţ, chiar cu pieirea lumii. Legile istoriei condamnă pe reprezentanţii ei; vremea lor a trecut. Totuşi mai încearcă — spre a-şi mai păstra bunurile materiale un an, o zi, un ceas. Vor războiu contra socialismului, vor războiu contra legii inexorabile a istoriei. Moartea declară războiu vieţii.

Drumul omenirii, în milenii de suferinţi, a fost orb. Legislaţiile religioase i-au îmblânzit din veac în veac sufletul; marile descoperiri i-au uşurat viaţa materială. Dar legea potentaţilor a fost pururi violenţa şi aservirea mulţimii pentru folosul lor; consecinţele au fost războiul şi moartea pentru false idealuri şi mituri copilăreşti. In dosul fiecărui spasm s'au aflat voinţa sau capriciul Domnilor. Crâncen calvar al sărmanilor înşelaţi şi exploataţi; până ce conştiinţa celor mulţi a aprins o auroră nouă, până ce profeţii veacului din urmă au arătat leacul durerii în răsturnarea nedreptăţilor şi salvarea omenirii prin abolirea exploatării şi instaurarea justiţiei sociale.

Omenirea, prin ochii ei din sala marelui congres, avea în faţa negrelor viziuni apocaliptice, pe care le-am pomenit, lumina soarelui dreptăţii din marea Republică socialistă răsăriteană. In Republica socialistă sovietică vedea asigurată izbânda păcii, viaţa copiilor, liniştea căminelor, bucuria culturii, biruinţa vieţii asupra morţii.

Cei care mai încearcă să aservească crimei știința vor supraviețui în blăstămul și disprețul generațiilor viitoare. Asemenea câștig e singurul la care mai pot aspira.

De aceea congresul mondial al păcii, reprezentând sute de milioane de vieți și conștiinți omenești, se ridica în picioare fremătând și aplaudând de câte ori se arătau la tribună discipolii lui Lenin și Stalin.

CONGRESUL DELA PARIS-PRAGA A CONSTITUIT UN FACTOR MATERIAL DE CONSOLIDARE A PĂCII [1])

La întoarcerea noastră dela Congres din Paris, numeroşi oameni, cu care am stat de vorbă, ne-au pus această întrebare: „Credeţi că acest congres a reuşit să prelungească perioada de pace?" Poate ca această întrebare sună, pentru urechile unora, oarecum simplist. Dar ea exprimă foarte bine grija oamenilor muncii manuale şi intelectuale pentru ca acţiunea de apărare a păcii, să nu se limiteze la simple declaraţii, ci să fie dusă cu maximum de eficienţă, contribuind în mod concret la zădărnicirea planurilor primejdioase, urzite de provocatorii de război.

Noi putem da, cu toată convingerea, un răspuns afirmativ la întrebarea ce ne-a fost pusă. Da! Congresul Mondial al Partizanilor Păcii a constituit un factor material de consolidare a păcii. Congresul Mondial al Partizanilor Păcii a constituit un element NOU în situaţia internaţională — element de care sunt nevoiţi să ţină seama autorii a tot felul de pacte, blocuri, planuri şi doctrine — unelte mai mult sau mai puţin deghizate ale complotului imperialist împotriva păcii.

Lucrul acesta, a cărui recunoaştere a pătruns până şi în paginile presei capitaliste vândute, se explică prin caracterul cu totul deosebit al Congresului dela Paris.

Se poate afirma fără risc de exagerare, că istoria n'a cunoscut încă un congres care să fie îndreptăţit în egală masură ca cel dela Paris de a fi denumit Congres al Popoarelor. Marele număr de ţări reprezentate, diversitatea de concepţii filosofice şi politice, de credinţă religioasă şi de poziţie socială a celor ce s'au adunat în uriaşa incintă a sălii Pleyel şi în sala parlamentului dela Praga a transformat Congresul dela Paris şi Praga într'un veritabil Parlament Mondial al Păcii.

Cât de mizerabile apar toate încercările avortate ale agenţilor imperialismului de a organiza contracongrese, parlamente paneuropene, etc. faţă de această grandioasă manifestare a vigoarei crescânde a forţelor păcii, căreia i s'ar putea da drept deviză cuvintele manifestului adoptat de Congres:

„Congresul Mondial al Partizanilor Păcii a scos în mod public în evidenţă faptul că popoarele au încetat de a fi pasive şi intenţionează să participe în mod activ şi constructiv la cauza comună".

Când reprezentantul uneia dintre cele mai oropsite ţări coloniale a proclamat în aplauzele furtunoase ale Congresului că delegaţia sa nu reprezintă numai anumite organizaţii sau curente, ci unanimitatea

---

[1]) Discurs rostit la întrunirea din 12 Mai 1949 dela Atheneu, de către Prof. Univ. Leonte Răutu.

poporului său, noi, delegaţii poporului din R. P. R. ne-am gândit cu mândrie că, trimişi ai unei ţări eliberate din lanţurile imperialismului, reprezentăm şi noi unanimitatea poporului muncitor şi ca întregul congres reprezintă nu numai sutele de milioane de oameni ce i-au dat în mod direct adeziunea, ci majoritatea strivitoare a omenirii, care n'a uitat grozăviile razboiului trecut şi care este însetata de pace.

Congresul dela Paris-Praga a desvăluit cu o putere extraordinara principala slăbiciune a imperialiştilor anglo-amerciani — provocatori ai unui nou război mondial. Aţâţatorii de război posedă armament perfecţionat, cu privire la care ei împărtăşesc toate iluziile predecesorului lor falit, îngropat sub ruinile Cancelariei Reichului. Ei poseda baze militare — terestre, navale şi aeriene. Dar ei nu posedă popoarele, acele popoare, din rândurile cărora vor trebui sa-şi recruteze soldaţii pentru măcelul mondial pe care-l visează şi pe care-l pregatesc.

„Cine este cu amatorii de război, cu atomiştii? întreba la Congres excelentul scriitor sovietic Ilya Ehrenburg. Să se aşeze în rânduri aceşti domni şi să pornească înainte! — Nu ştiu daca s'ar putea strânge din ei măcar o companie!"

„Iar cu noi, a adăogat Ehrenburg — sunt popoarele. Ele nu pot fi numărate, pentru că popoarele sunt incalculabile şi indestructibile".

Un ziar american — New York Times dacă nu mă înşel, se plângea recent de efectele nesigure ale politicei de „ajutorare a Europei" de către America imperialistă, întrucât, spunea acest ziar, nu este raţional ca popoarele „contaminate de comunism" al Franţei şi Italiei să fie înarmate cu armament american.

Se pare că şi imperialiştii pot avea dreptate câteodată. In acest caz ei au dreptate fără nici o îndoială.

Puţine intervenţii s'au bucurat la congres de un succes asemenea aceluia, pe care l-a avut cuvântarea şefului delegaţiei chineze Ko-Mo-Jo, pronunţată la Praga şi retransmisă în faţa adunării dela Paris. Relatând că aproape tot armamentul trimis lui Ciang-Kai-Shek de americani a ajuns în mâinile Armatei Populare de Eliberare, Ko-Mo-Jo a încheiat:

„Marionetele chineze, sprijinite de imperialiştii americani, au devenit furnizori de arme pentru forţele Armatei Populare, iar Statele Unite ale Americii s'au transformat în arsenalul nostru".

Iată un element al situaţiei internaţionale, care fără îndoială pune pe gânduri pe imperialiştii anglo-americani, cu toată febra răsboinică care a cupirns creerele lor, înebunite de perspectiva crizei şi a conflictelor sociale tot mai acute.

Războiul pe care-l pregătesc este un război profund nedrept, profund amoral, porfund criminal. Popoarele ştiu acest lucru şi în aceasta constă marea slăbiciune a imperialiştilor anglo-americani. In numele căror idei sau idealuri încearcă imperialiştii să antreneze lumea într'un nou război? Marele scriitor Fadeev a arătat care sunt aceste idealuri. El a citat în cuvântarea sa cartea lui W. Vogt, apărută recent în Statele Unite, carte în care se reeditează învăţătura lui

Malthus și se declară că epidemiile, bolile, războaiele, mizeria și foametea sunt o binefacere pentru omenire, întrucât — declară Vogt — ele rezolvă problema suprapopulației. „Cea mai mare tragedie a Chinei — scrie acest canibal, — ar fi o micșorare a mortalității. Din punct de vedere al întregei omeniri, foametea din China nu este numai de dorit, dar este și necesară".

Iar scriitorul american Eugen O'Neil declară: „De mult e timpul ca rasa umană să dispara depe fața pământului și să dea putința furnicilor să populeze Universul", în timp ce un alt scriitor american H. Miller scrie: „Sper și cred cu fermitate că întreaga lume civilizată va fi ștearsă depe fața pământului în secolul ce vine".

Iată „idealurile" în numele cărora vor imperialiștii să arunce lumea în infernul unui nou război.

Fadeev a citat datele oficiale americane, potrivit cărora în cursul anului 1948, în Statele Unite se săvârșeau câte o crimă serioasă în fiecare 18 minute și 7 secunde, zilnic erau asasinați 36 oameni, iar 255 de femei cădeau victime ale actelor de violență.

In acest an a fost asasinat un număr record de oameni, și s'au luat amprente digitale dela 759.000 oameni.

Numărul de violuri a crescut cu 49,9%, numărul de furturi cu 16,7%, numărul asasinatelor cu 14,1%, numărul jafurilor de 8,9%.

Iată „american way of life" — modul de viață americană pe care imperialiștii vor să-l impună lumii!

Omenirea respinge aceste idealuri și acest mod de viață. Popoarele doresc pace, ele doresc să salvgardeze independența lor națională, nu s'o vadă călcată de gauleiteri americani. Ele vor să apere dreptul lor la construirea unei lumi democratice, a unei lumi socialiste.

Forțele păcii, având în frunte gigantica Uniune Sovietică, farul omenirii doritoare de pace și libertate, au dovedit la Paris și Praga, că ele sunt în stare să apere pacea și sunt hotărîte s'o facă.

Sarcina noastră, a oamenilor muncii din R. P. R. este de a continua cu perseverență și cu o vigoare crescândă acțiunea pentru pace de a cultiva în cele mai largi masse ale poporului ura contra imperialismului, dușman al păcii, al independenței și cuceririlor noastre democratice, ura împotriva tuturor slugilor și uneltelor imperialismului. Sarcina noastră este de a cultiva dragostea pentru patria noastră, Republica Populară Română și hotărîrea de a apăra pacea — pacea căminelor, fabricilor, ogoarelor, laboratoarelor noastre — pacea copiilor noștri, de a cultiva dragostea pentru reazămul păcii din întreaga lume — Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice, pentru geniul omenirii doritoare de pace I. V. Stalin.

Odată cu noi, sute de milioane de oameni sunt angajați în lupta pentru pace. Odată cu noi ei repetă cuvintele cu care unul din delegații Africei negre și-a încheiat cuvântarea la Congres:

„Noi, bărbați și femei din toate țările, vom face în așa fel încât soarele libertății, soarele egalității și frăției să se aprindă pentru totdeauna deasupra tuturor continentelor, deasupra tuturor țărilor, deasupra tuturor popoarelor".

ŞTIINŢA CA FORŢĂ PUTERNICĂ A PROGRESULUI TREBUIE SĂ FIE PUSĂ IN SLUJBA PĂCII [1])

Pe lespedea de marmoră dela căpătâiul celor doi tineri eroi ai U. R. S. S. Zoia şi Alexandr Cosmodemianschi se află săpate următoarele cuvinte:

> „Cel mai preţios lucru pe care omul îl are este viaţa; ea îi este oferită o singură dată şi trebuie să o trăiască în aşa fel încât murind să poată spune: Toată viaţa şi toate forţele mi le-am închinat celui mai minunat lucru din lume — luptei pentru eliberarea omenirii".

Aceste cuvinte au fost reamintite cu folos şi la Congresul Mondial al Partizanilor Păcii. Ele au fost de folos pentrucă au ajutat oamenilor adunaţi la Congres să se întărească în poziţia pe care au ocupat-o de a demasca şi de a lupta împotriva celor care vor să semene moartea, împotriva celor care vor să menţină asuprirea popoarelor şi să răpească libertatea altor popoare. Cei ce urmăresc aceste scopuri nu au fost greu de descoperit. S'a vorbit la Congres, concret: despre imperialismul din Wall Street şi din City, s'a constatat faptul că uneltitorii la război reprezintă un mănunchiu de oameni lipsiţi de orice sprijin în popor şi de orice speranţă de a putea cuceri sprijinul poporului pentru planurile lor. Tocmai datorită acestui fapt ei îşi pun nădejdea într'un război fulger bazat pe folosirea în scopuri distructive a ultimelor cuceriri ale ştiinţei.

Imperialiştii americani calculează şi recalculează puterea de distrugere a bombei atomice. Pe ei îi preocupă găsirea de mijloace tot mai ingenioase de distrugere în masă şi i-ar îngrozi numai gândul că sumele necesare pentru fabricarea unei bombe atomice ar putea servi la realizări paşnice.

Analizându-se la Congres imensele realizări constructive ce s'ar putea face folosind numai o mică parte din sumele destinate activităţii ştiinţifice pusă de imperialişti în folosul războiului, s'a ridicat totodată problema responsabilităţii oamenilor de ştiinţă.

Se ştie că ştiinţa — minunată cucerire a omeririi — reprezintă o forţă imensă. Dar folosirea ştiinţei în interesul sau spre paguba omenirii depinde de cei ce o deţin.

In aceste condiţiuni, pot oare oamenii de ştiinţă să fie indiferenţi faţă de felul în care sunt folosite rezultatele pe care ei le obţin în cercetările lor? Pot oare oamenii de ştiinţă să nu-şi dea seama de

---

[1]) Discurs rostit la întrunirea din 12 Mai 1949, dela Ateneu, de către Mihail Roller, membru al Academiei R. P. R.

rolul pe care-l au cuceririle ştinţifice în schimbarea spre bine a condiţiilor de viaţă şi a gândirii oamenilor?

La aceste întrebari au răspuns la Congresul partizanilor păcii cei mai de vază oameni de ştiinţă de astăzi. *Oamenii de ştiinţă* a declarat vice-preşedintele Academiei de ştiinţe a URSS Acad. Prof. Volghin, *trebue să servească omenirii şi nu forţelor distructive. A pune ştiinţa în serviciul agresorului imperialist e cea mai gravă crimă. Ştiinţa, ca forţă puternică a progresului, trebuie să fie pusă în slujba păcii.*

Renumitul savant Joliot-Curie a dat şi el răspuns la întrebările de mai sus când a ţinut să sublinieze că *oamenii de ştiinţă nu pot să se constituie într'o mică elită, ruptă de nevoile practice: ca membri ai marii comunităţi a celor ce muncesc ei trebue să se preocupe de întrebuinţarea care se va da descoperirilor lor. Ei vor ca ştiinţa să fie pusă şi să rămână în slujba poporului.*

La această fixare de poziţii a lui Volghin şi Curie, s'au alăturat cei mai proeminenţi oameni de ştiinţă din lume. Este poziţia care leagă pe omul de ştiinţă de popor şi năzuinţele sale, de clasa muncitoare şi idealurile acestei clase, care are menirea istorică să ducă întreaga omenire spre un viitor luminos. Spre deosebire de clasa exploatatoare care caută să transforme pe omul de ştiinţă, litere şi arte într'un sclav modern pus să roboteze în scopuri destructive, devine tot mai evident că numai alături de clasa muncitoare, alături de popor, omul de ştiinţă poate să valorifice toată puterea lui de creaţie în slujba vieţii, că numai în lupta şi munca masselor, valorile culturale găsesc izvoare nesecate pentru creaţia lor. Devine tot mai evident că numai într'un stat în care puterea politică se găseşte în mâinile clasei muncitoare, ştiinţa îşi află aplicare în slujba poporului, în slujba păcii.

Acest lucru a apărut din ce în ce mai vădit în Rusia, după victoria Marei Revoluţii Socialiste din Octombrie.

Acest lucru a apărut recent şi în ţara noastră, când clasa muncitoare condusă de P. M. R. cucerind puterea politică în stat a angajat România pe drumul deschis de Octombrie 1917.

Acest adevăr cuprinde tot mai puternic oamenii de ştiinţă, litere şi artă, din întreaga lume care se alătură popoarelor lor în luptă pentru pace şi progres.

In lumina acestui adevăr, putem uşor înţelege deosebirea între Congresul dela Wroclaw şi cel ţinut la Paris — Praga. A avut fără îndoială un mare răsunet şi a slujit omenirii adunarea intelectualilor din întreaga lume, care s'au angajat la Wroclaw să lupte pentru pace. Dar ceace constitue tocmai măreţia, amploarea şi puterea Congresului mondial al partizanilor păcii ţinut la Paris — Praga este faptul că la acest ultim Congres, au luat parte oamenii muncii din fabrici şi ogoare care au venit să pună la baza Congresului *principiul unirii tuturor oamenilor — care vor să participe activ şi constructiv la cauza comună a păcii.*

Alături de clasa muncitoare, ţărănime, oamenii de ştiinţe, litere şi arte au fost prezenţi la Congresul dela Paris — Praga reprezen-

tanţi ai oamenilor cari fac parte din partide cu caracter burghez, reprezentanţi ai păturilor mijlocii, reprezentanţi ai diferitelor biserici, cu convingeri politice şi concepţii filosofice diferite, dar toţi uniţi în apărarea păcii.

A reieşit vădit la Congrerul Partizanilor Păcii dela Paris — Praga că majortatea zdrobitoare a omenirii este pentru pace, că aceste sute de milioane de oameni au încetat de a mai fi pasive, că ele se încolonează în marea oaste care dă bătălia pentru pace, oaste de milioane, care va cuceri bătălia pentru viaţă.

MOȚIUNEA

Adunarea oamenilor muncii din Capitală, ascultând dările de seamă ale delegaților Republicii Populare Române la Congresul Mondial al Partizanilor Păcii dela Paris-Praga,

își însușește cu entuziasm Manifestul lansat de Congres,

salută formarea Comitetului Permanent al Congresului Mondial al Partizanilor Păcii.

aprobă formarea Comitetului Permanent de Apărare a Păcii, din R. P. R.,

se angajează în numele oamenilor muncii din Republica Populară Română de a participa cu vigoare la lupta dusă de forțele păcii și progresului în frunte cu Uniunea Sovietică împotriva planurilor agresive ale imperialiștilor provocatori de război, pentru apărarea bunului cel mai de preț al omenirii — pacea și securitatea popoarelor.

DARE DE SEAMĂ ASUPRA ACTIVITĂŢII INSTITUTULUI DE ISTORIE ŞI FILOSOFIE AL ACADEMIEI R.P.R. PE LUNILE IANUARIE—MARTIE 1949

de Acad. Prof. P. CONSTANTINESCU-IAŞI
Directorul Institutului

In numele Comitetului de Direcţie al Institutului de Istorie şi Filosofie al Academiei R. P. R. prezentăm prima dare de seamă asupra activităţii Institutului nostru, înfăţişând rezultatele muncii planificate obţinute în cele trei luni, Ianuarie-Martie 1949.

In munca noastră, Institutul de Istorie şi Filosofie al Academiei R.P.R. S'a străduit să se călăuzească de concepţia clasei muncitoare, ştiinţa cea mai înaintată pe care o cunoaşte omenirea, ştiinţa marxist-leninistă.

Din programul de activitate al secţiei de ştiinţe istorice filosofice şi economice-juridice al Academiei R.P.R., apar două mari ramuri de activitate. Prima ramură priveşte alcătuirea unei evidenţe ştiinţifice asupra lucrărilor de istorie şi filosofie de până azi în vederea valorificării critice a acestor lucrări. In acest scop, s'au prevăzut: Repertoriul arheologic, care priveşte istoria veche a României, alcătuirea indicelor la colecţiile de documente privitoare la istoria medievală, modernă şi contemporană a României, etc.

A doua ramură a activităţii cuprinde terminarea de lucrări începute şi iniţierea de noi lucrări. In acest cadru s'au prevăzut lucrări arheologice de continuarea săpăturilor începute şi neterminate şi de iniţiere a unor noi săpături; alcătuirea unui nou corpus de documente, din care se prevede întocmirea şi publicarea a trei volume de documente inedite, privind secolele XVI şi XVII, etc. Lucrările noi iniţiate au drept scop să lămurească unele probleme din istoria României, nelămurite până azi, din numeroasele probleme ce ne stau în faţă.

PROBLEMELE

Astfel, se cristalizează următorul grup de probleme din planul general de muncă al secţiei de ştiinţe istorice, filosofice şi economice-juridice a Academiei R.P.R.:

A. — Pentru Istoria veche a României:

1. — Repertoriul arheologic al R.P.R., la care lucrează un colectiv de 31 persoane;
2. — Nouă grupe de colective pentru săpăturile din campania de săpături, ce va începe la 15 Mai.

B. — Pentru istoria Evului Mediu a României:

1. — Indice de persoane, locuri şi materii din colecţia „Hurmuzache" (23 persoane).
2. — Indice de persoane, locuri şi materii din colecţiile „Uricarul", „Studii şi Documente" şi „Acte şi Fragmente (N. Iorga), (21 persoane).
3. — Indice regest de documente turceşti din fondul Academiei R.P.R., privind istoria României (lucrează o singură persoană).
4. — Pregătirea publicării a trei volume de documente inedite din Arhivele Statului şi Biblioteca Academiei R.P.R. privind Istoria României (sec. XVI-XVII), (41 persoane).

C. — Pentru istoria modernă şi contemporană a României:

1. — Repertoriul isvoarelor istorice moderne şi contemporane a României: a) Lucrările 1800—1900 (23 persoane).
2. — Repertoriul isvoarelor istoriei moderne şi contemporane a României: b) Periodicile 1800-1900 (6 persoane).
3. — Repertoriul isvoarelor istoriei moderne şi contemporane a României: c) Acte şi documente 1800-1821 (6 persoane).
4. — Culegerea materialului în vederea întocmirei unei lucrări privind istoria războiului pentru neatârnare (5 persoane).
5. — Culegere de documente privind greva generală din 1920.
6. — Pregătirea materialului în vederea întocmirii unei lucrări privind mişcarea antifascistă în cel de al doilea război mondial.
7. — Culegerea şi clasarea de documente privind naşterea şi desvoltarea regimului de democraţie populară în România.

La acestea se mai adaugă şi secţia de Filosofie, unde lucrează 21 colaboratori la următoarele probleme:

1. — Manual de Istoria Filosofiei Româneşti.
2. — Tratat de Psihologie
3. — Inceputuri de pregătire a unui vocabular filosofic.

In total, Institutul de Istorie şi Filosofie al Academiei R.P.R. are 179 colaboratori, care sunt împărţiţi în următoarele categorii: colaboratori ştiinţifici (30), personal ştiinţific ajutător (47) şi colaboratori temporari (97). Dintre aceştia 55 sunt funcţionarii Institutului, iar 122 sunt externi. Fiecare colectiv are un responsabil, iar membrii secţiei de ştiinţe istorice, filosofice şi economico-juridice a Academiei R.P.R. (5) îndrumează problemele în lucru. Munca de pregătire a programului a început de fapt în luna Decembrie 1948.

La aceste probleme lucrează atât funcţionarii Institutului, cât şi colaboratori externi din Bucureşti şi din centrele din ţară (Institutul dela Cluj şi secţia dela Iaşi, iar individual, la Braşov, Alba Iulia, Arad, Timişoara, Sibiu, Sft. Gheorghe, Craiova).

In privința desfășurării activității s'a fixat o primă etapă a planului de muncă pe trei luni, care a fost realizată și la unele colective depășită.

La fiecare colectiv s'a stabilit o normă săptămânală de lucru și pe baza ei s'a stabilit o normă lunară, ținându-se seama de greutățile inerente cercetării documentelor.

Norma a fost transmisă și Institutului dela Cluj și Secției dela Iași, spre a exista o coordonare în lucru.

Fiecare colectiv ține săptămânal o ședință de lucru cu membrii săi.

Luni, 31 Ianuarie 1949 a avut loc o ședință plenară a tuturor colectivelor.

REALIZARI PE TREI LUNI

I. — *Colectivul Repertoriului Arheologic.*

1. — Exceptarea a 101 publicații periodice.
Executarea a 19 studii independente românești și străine.
2. — In curs de terminare:

38 periodice.
18 studii independente românești și străine.

3. — S'au parcurs: 287.723 pagini.
4. — S'au citit: 14.809 pagini.
5. — S'au alcătuit: 16.456 fișe.

II. — *Indice de persoane, locuri și materii din colecția „Hurmuzake".*

In Ianuarie au lucrat 5 membri.
In Februarie au lucrat 19 membri.
In Martie au lucrat 23 membri.

S'a realizat: 2.764 pagini parcurse.
3.255 documente parcurse.
57.936 fișe scoase.

Se lucrează la 17 volume.

III. — *Indice de persoane, locuri și materii din colecțiile „Uricarul", „Studii și Documente" și „Acte și Fragmente"* (N. Iorga).

In Ianuarie au lucrat 7 persoane.
In Martie au lucrat 21 persoane.
S'a realizat: 122.589 fișe din 13.503 pagini.
6.708 fișe regest pentru repertoriul cronologic.

IV. — *Indice regest de documente turceşti din fondul Academiei R.P.R. privind istoria României.*

Lucrează o singură persoană şi s'au realizat 107 regeste.

V. — *Publicarea a trei volume de documente inedite din Arhivele Statului şi Biblioteca Academiei R.P.R. privind istoria României* (sec. XVI-XVII).

In luna Martie au lucrat 41 persoane.
S'a realizat: 1694 documente lucrate.
1373 acte colaţionate.
12.086 acte fişate.
120 fişe bibliografice.
S'a realizat: 1694 documente lucrate.
12.086 acte fişate.

Repartizate precum urmează:
1. — *Sec. XVI:* 259 documente transcrise şi traduse.
29 documente colaţionate.

2. — *Sec. XVII:* 1377 documente transcrise.
1344 documente colaţionate.
58 documente transcrise şi traduse.
12.086 acte fişate.
120 fişe bibliografice.
600 pachete cercetate-Iaşi.

VI. — *Repertoriul isvoarelor istoriei moderne şi contemporane a României:* a) *Lucrări 1800-1900.*

In Ianuarie au lucrat 5 membri.
In Februarie au lucrat 13 membri.
In Martie au lucrat 23 membri.

S'a realizat:

1. — Selecţionarea a 120.000 fişe.
2. — Copierea a 17.249 fişe (de către 5 membri).
3. — Verificarea a 6.000 fişe (de către 5 membri).
4. — Un membru lucrează la un repertoriu bibliografic.
5. — S'au dactilografiat 3.000 fişe.

Grupul Cluj (a început lucrul mai târziu).
Lucrează 6 membri.

S'a realizat:

1. — 70.856 fişe răsfoite.
2. — 2:188 cărţi consultate.
3. — 290 cărţi bibliografiate.
4. — 290 cărţi clasificate.

VIII. — *Repertoriul isvoarelor istoriei moderne și contemporane a României:* b) *Periodice 1800-1900.*

In Februarie au lucrat 5 membri.
In Martie au lucrat 5 membri.
S'au parcurs: 16.823 pagini format mare (ziar).
S'au scos: 8.834 fișe.

VIII. — *Repertoriul isvoarelor istoriei moderne și contemporane a României:* c) *Acte și documente 1800-1821).*
In Februaire au lucrat 5 membri.
In Martie au lucrat 6 membri.
S'au realizat: 9.329 fișe.
S'au parcurs 4.155 documente.
S'au parcurs 10.480 pagini.

IV. — *Culegerea materialului în vederea întocmirii unei lucrări privind istoria războiului pentru neatârnare.*

In Ianuarie au lucrat 2 persoane.
In Februarie au lucrat 5 persoane.
S'au realizat: 197 dosare cercetate.
3.565 fișe selecționate.
862 documente transcrise.

SECȚIA DE FILOSOFIE

Colectivul pentru manualul de Istoria Filosofiei Românești a început să lucreze la periodizarea materialului și să cerceteze bibliotecile orașului, în vederea strângerii bibliografiei. Si-a fixat norma de lucru.

Colectivul pentru Tratatul de Psihologie a început să cerceteze bibliotecile orașului în vederea alcătuirii unei bibliografii necesare tratatului. A întocmit proectul de plan al tratatului. S'a fixat norma de lucru.

S'a început pregătirea în vederea întocmirii unui vocabular filosofic.

COMUNICARI

Dela 26 Noembrie 1948 și până la 28 Martie 1949 au avut loc la Institutul nostru 9 ședințe și s'au ținut 16 comunicări, după cum urmează:

1. — 26.XI.1948: Noi directive în planul de muncă al Institutului.
2. — 6.XII.1948: Sclavajul la Geto-Daci; Gladiatorii la Tomis.
3. — 20.XII.1948: I. V. Stalin; Reconsiderare asupra răscoalei lui Spartacus.

4. — 10.I.1949: Creştinismul în Scitia Minor după inscripţii; Bulgarii în nordul Dunării în veacurile IX şi X.

5. — 31.I.1949: Valul antic din Moldova de jos; Mihail Kogălniceanu şi emigraţia ungară.

6. — 14.II.1949: Sclavajul în Dacia inferioară; Istoria Ţării Româneşti dela 1688 încoace sau Cronica anonimă.

7. — 28.II.1949: Răscoale populare în bazinul Dunării de jos sec. III şi IV d. e. n.; Contribuţii la bibliografia franco-română: o carte de Librecht.

8. — 14.III.1949: Reforma lui C. Mavrocordat; In jurul lui „Io" al Ţarilor bulgari şi al domnilor Români.

9. — 28.III.1949 In jurul activităţii lui Tiberius Plautius Silvanus Aelianus la Dunărea de jos.

La aceste şedinţe, prezidate de Directorul Institutului, participă membrii Institutului a căror prezenţă este obligatorie.

In afară de acestea, se trimit — prin grija secretariatului Institutului — invitaţii personale adresate profesorilor universitari şi secundari de istorie, precum şi anumitor persoane care se interesează de ştiinţa istoriei.

Deasemenea participă şi colaboratorii Institutului, care lucrează la diferite porbleme.

După citirea comunicărilor urmează discuţii la care participă specialişti în problemele tratate.

Ne-am străduit atât ca comunicările, cât şi discuţiile să fie duse în spirit ştiinţific, combătându-se tezele false ale istoricilor burghezi.

Unele din comunicările ţinute urmează a fi publicate în Buletinul Academiei.

La Secţia Iaşi a Institutului nostru se ţin deasemenea şedinţe publice de comunicări bilunare. Această secţie începându-şi activitatea mai târziu, ciclul comunicărilor s'a deschis la 13 Martie a. c.

CURSURI DE LIMBI

Şcoala de limbi slave şi orientale

La şcoala de limbi slave şi orientale, care funcţionează în cadrul secţiei de Istoria popoarelor slave şi a Bizanţului a Institutului de Istorie şi Filosofie al Academiei R.P.R. se predau 9 cursuri de limbi şi anume:

1. — Limba rusă.
2. — Limba polonă.
2. — Limba bulgară.
3. — Limba medio-bulgară.
5. — Limba sârbo-croată.
6. — Limba medio-greacă.
7. — Limba turco-osmană.

8. — Limba turcă modernă.
9. — Limba armeană veche.

Se fac două feluri de cursuri, pentru începători și pentru înaintați, fiecare serie având câte două ore săptămânal. Cum la unele materii nu au fost auditori, decât numai pentru începători, avem numai două ore săptămânal. Face excepție cursul de limbă rusă, unde cei ce urmează cursul pentru începători, fiind prea numeroși, a fost necesar împărțirea lor în două serii, deci săptămânal avem aci patru ore cu începătorii și două cu înaintații. La aceste cursuri se predă în general limba, iar la unele materii și anume medio-bulgară, medio-greacă, turcă-osmană și armeană veche, se face cu înaintații și paleografia respectivă, pregătindu-se astfel specialiști pentru studiile noastre istorice. Menționăm că 6 din aceste materii (limbile polonă, sârbo-croată, turcă-osmană, turcă modernă și armeană veche) sunt predate în întreaga țară numai la Institutul nostru. Cursurile sunt gratuite. Deasemenea trebue menționat că 3 profesori predau cursurile în mod gratuit.

La aceste cursuri s'au înscris 344 auditori și urmează foarte regulat 155, deci s'a realizat un procentaj de 45%. Cei cu frecvență foarte regulată, repartizați pe materii, sunt în ordinea următoare: limba rusă: 76, limba turcă modernă: 20, limba armeană veche: 14, limbile turco-osmană și medio-greacă: 10, limbile polonă și bulgară: 8, limba sârbo-croată și medio-bulgară: 3.

In tot cursul acestor trei luni cursurile au fost ținute cu regularitate, făcându-se în total 342 de ore, înregistrându-se din partea lectorilor numai 7 absențe motivate. Se amintește că cursul de armeană veche a început numai dela 14 Martie.

Pentru ca să se vină în ajutorul auditorilor, s'a căutat să se înzestreze biblioteca secției cu manuale, dicționare și gramatici respective.

Pentru o mai ușoară orientare a celor arătate mai sus, dăm o schemă cu situația școalei:

Nr. ord.	Materia	Nr. orelor săpt.	Nr. celor înscriși	Nr. celor cu frecvența regulată
1	Limba rusă	6	175	76
2	Limba polonă	4	26	8
3	Limba bulgară	4	18	8
4	Limba medio-bulgară	2	7	3
5	Limba sârbo-croată	2	29	6
6	Limba medio-greacă	4	25	10
7	Limba turcă-osmană	4	19	10
8	Limba turcă-modernă	2	31	20
9	Limba armeană veche . . .	2	14	14
	Total	30	334	155

La aceiaşi secţie funcţionează un serviciu restrâns de traduceri, în primul rând din ruseşte, a operelor necesare studiului diferitelor probleme. Astfel, s'a tradus din revistele: „Voprosii Istorii", „Iscusstvo", „Isvestia drevnii istorii", „Istoria Bizanţului" de Levcenco şi alte lucrări.

CONTROLUL LUCRARILOR DATE DE ACADEMIE

Au fost trimise de Academie, spre verificare, următoarele lucrări şi documente: corespondenţa inedită a lui Gh. Bariţ; documente Hurmuzake, un dosar cu actele moşiei Dumbrăveni-Botoşani.

Ministerul Artelor şi Informaţiilor a trimis pentru verificare adevărului istoric două lucrări dramatice: „Trilogia Munteniei" şi „Horia".

Toate aceste lucrări au fost repartizate membrilor Institutului care au referit asupra lor.

BIBLIOTECA

A. — *Biblioteca centrală a Institutului de Istorie şi Filosofie al Academiei R.P.R.*

In decursul acestor trei luni la Biblioteca Institutului au fost efectuate următoarele lucrări:

1. — *Achiziţii.* Au intrat 328 volume, din care 79 cumpărate, 90 depozit legal şi 159 donate.

2. — *Abonamente.* S'au făcut 22 abonamente la diferite reviste şi ziare, din care 15 în URSS şi 7 în Franţa.

3. — *Depozit legal.* Au fost avizate cele mai de seamă Edituri din ţară că Institutul a obţinut dreptul de depozit legal pentru lucrările din domeniul istoriei.

4. S'a lucrat la alcătuirea unui nou regulament al bibliotecii, cercetându-se mai îndeaproape regulamentul bibliotecii Academiei R.P.R.

5. — S'a făcut revizuirea volumelor deteriorate în timpul bombardamentelor (cca 600 volume).

6. — In sala de lectură s'au citit 402 volume, iar acasă au fost împrumutate 150 volume, în cea mai mare parte colaboratorilor Institutului.

7. — La secţia periodicelor s'au trecut în registru treisute şaptezeci şi şase volume şi s'au făcut fişe la 51 colecţii (în total 1742 volume).

8. — La secţia de cărţi slave s'au lucrat 900 opere, cu toate operaţiunile lor, pentru care s'au făcut 3.000 fişe.

9. — La catalogul pe materii s'au lucrat 2.400 fişe. S'a trecut cota la 28.000 fişe.

B. — *Biblioteca secției de Istoria Popoarelor Slave.*

In cursul acestor luni, biblioteca acestei secții a avut următoarea activitate:

1. — S'a continuat cu epurarea fișierelor alfabetice de cărți și periodice conform indicațiilor din volumele Publicații Interzise.

2. — S'au inventariat în registrul de intrare și cel topografic 637 publicații și 378 periodice.

3. — S'au lucrat pentru fișierul alfabetic 906 fișe de cărți și 130 fișe de periodice.

4. — S'au tăiat, stampilat, cotat și aranjat în depozit cărțile și periodicile înregistrate.

5. — S'au împrumutat 57 lucrări la 15 cititori și în sala de lectură au fost serviți 28 cercetători, care au citit 13 cărți și 8 periodice.

6. — Biblioteca a crescut cu 252 volume, dintre care 233 au fost cumpărate, și 19 dăruite.

7. — S'au dăruit bibliotecii Academiei R.P.R. 59 hărți, un manuscris și 44 documente.

ORGANIZAREA

Din cele 6 Institute: Istoria Națională, Istoria Universală, Institutul Sud-Est european, Institutul de Bizantinologie, Institutul de Studii și Cercetări Balcanice și Institutul „A. D. Xenopol" dela Iași, care funcționau în mod independent, a luat ființă la 15 Iunie 1948, prin decretul nr. 145 din 15 Iulie 1948, Institutul de Istorie R.P.R., care a reunit sub formă de secții, toate Institutele enumerate mai sus.

La data de 28 Decembrie 1948 Institutul, care aparținuse până atunci de Ministerul Invățământului Public, trece la Academia R.P.R. Ca urmare, s'a modificat titulatura Institutului, numindu-se Institutul de Istorie al Academiei R.P.R., iar o parte din funcționari, 39 au rămas plătiți de Minister și restul de 40, plătiți de Academie.

In proectul de Regulament al Institutului se prevedea înființarea unei secții de Filosofie, care s'a organizat și a început să lucreze efectiv la 1 Martie 1949. Aceasta aduce o nouă modificare titulaturii Institutului, numindu-se de acum înainte Institutul de Istorie și Filosofie al Academiei R.P.R.

Organizarea actuală a Institutului de Istorie și Filosofie al Academiei R.P.R. este următoarea:

1. — Secția Centrală, condusă de un comitet de Direcție, în fruntea căruia stă un director (13 persoane).

In sediul central funcționează biblioteca generală a Institutului (5 persoane).

2. — Secția de Istoria României (11 persoane).

3. — Secția de Istoria Popoarelor Slave (15 persoane).

4. — Secţia de Istoria Veche (9 persoane).
5. — Secţia de Istoria generală a Evului Mediu, Modern şi Contemporană (9 persoane).
6. — Secţia de Filosofie (9 persoane).
7. — Secţia Iaşi (9 persoane).

Pentru complectarea locurilor vacante bugetare s'au făcut propuneri şi numiri.

La data de 1 Aprilie 1949, Institutul se găseşte încadrat cu un număr de 80 funcţionari, împărţiţi în trei categorii: funcţionari ştiinţifici, administrativi şi de serviciu.

Incadrarea funcţionarilor nu este însă fixă şi rigidă, ci suferă modificări inerente, care sunt în funcţie de cerinţele lucrului şi de anumite promovări.

De adăugat că în privinţa completării locurilor vacante, aceasta s'a făcut după un control mai riguros a recomandărilor.

Institutul funcţionează pe baza unui Regulament, în curs de modificare şi adaptare, după nevoile de organizare cerute de noile condiţii de lucru şi de Academie.

Acest Regulament prevede în amănunţime felul în care trebue să se desfăşoare munca ştiinţifică şi administrativă în Institut, precum şi atribuţiile precise ale Directorului Institutului şi comitetului de direcţie.

ŞEDINŢELE COMITETULUI DE DIRECŢIE

Comitetul de Direcţie este alcătuit din Directorul Institutului şi directorii de secţie. Şedinţele Comitetului se ţin în fiecare Joi. In primul trimestru al anului, s'au ţinut 13 şedinţe.

Fiecare director de secţie a desemnat un locţiitor.

La aceste şedinţe se discută probleme interesând activitatea ştiinţifică şi administrativă a Institutului.

Punctul central al discuţiilor ce s'au dus la aceste şedinţe a fost în legătură cu realizarea în cele mai bune condiţii a problemelor stabilite în planul de lucru al Academiei R.P.R. In acest sens s'au făcut numiri de coaboratori, mărindu-se numărul acestora (cca. 200). S'au definitivat normele de lucru la fiecare colectiv. S'au luat măsuri pentru asigurarea unui control al muncii efectuate. S'au luat deasemenea în consideraţie greutăţile întâmpinate, rezolvându-se cele care depindeau de Institut, iar pentru cele exterioare făcându-se demersuri pentru îndepărtarea lor.

Tot în aceste şedinţe s'au făcut şi se fac propunerile de numiri ale personalului ştiinţific, administrativ şi de serviciu.

SECŢIILE INSTITUTULUI

Fiecare secţie îşi întruneşte membrii ei în şedinţe de lucru săptămânale, sau bilunare. La aceste şedinţe se discută şi se soluţionează probleme privind organizarea şi administrarea secţiei, precum şi activitatea ştiinţifică a membrilor.

Totodată se ţin de către membrii secţiei sau de persoane din afară comunicări, tratând subiecte în strânsă legătură cu sfera de specialitate a secţiei.

La aceste şedinţe se fac propuneri pentru bunul mers al lucrului ştiinţific şi a greutăţilor întâmpinate, care sunt apoi transmise, spre aprobare, comitetului de direcţie.

Fiecare secţie are un asistent-secretar.

Secţia de Istoria Românlei a ţinut un număr de 12 şedinţe, în mod regulat, în fiecare joi. S'au ţinut deasemenea comunicări cu subiecte diferite, între care:

1. — Constantin Tănase, un învăţător revoluţionar dela 1848.
2. — Princiul dela Hanul lui Vanghele, B. P. Haşdeu.
3. — Un referat în legătură cu vechimea localităţii Titu.

Secţia de Istoria Popoarelor Slave a ţinut 6 şedinţe, în cadrul cărora s'au prezentat între altele, următoarele comunicări:

1. — Activitatea balcanologică a lui Pauqueville la Academia de inscripţii.
2. — Legăturile dintre Ţările Române şi Muntele Athos în sec. XIV şi XV.
3. — Io, în zapise de Doamne şi Domniţe.
4. — Ştiri despre politica ruso-engleză în timpul celui de al doilea război ruso-turc, 1787-1791 după material sovietic.
5. — Contribuţii la istoria armatei moldovene în veacul al XV-lea.
6. — Ultimile cercetări de bizantinologie în URSS, după al doilea război mondial.

Precum şi o serie de referate asupra ultimilor publicaţii de specialitate apărute în străinătate, în special în URSS.

Secţia de Istoria Veche, în cadrul şedinţelor a ţinut comunicări şi referate.

1. — Alcătuirea Senatului Roman în primul secol al Imperiului.
2. — Referat asupra istoriografiei Romei antice de Maşkin.
3. — Legăturile balcanice ale aşa ziselor tezaure dacice de L. Patek.
4. Colonizarea grecească pe ţărmul de nord al Mării Negre.

Secţia de Istoria Generală a Evului Mediu, Modern şi Contemporană a început şedinţele în cursul lunei Martie, cu următoarele comunicări:

1. — Reforma lui C. Mavrocordat
2. — Relaţiile Veneţiei cu Transilvania în sec. XVI.
3. — Trecerea Seihului Bedredin prin Ţara Românească, etc.

ADMINISTRATIVE

S'au efectuat lucrări de reparaţii generale la localul Institutului din B-dul Generalissim Stalin nr. 1 şi localul din B-dul Ilie Pintilie nr. 6, fost proprietatea Institutului de Studii Sud-Est European care suferiseră mari deteriorări în urma bombardamentelor (localul din B-dul Ilie Pintilie suferise şi din cauza cutremurului). Au fost executate lucrări de reparaţii generale în valoare de lei 4.151.000. Reparaţiile au început în luna Octombrie şi la 31 Decembrie 1948 s'a încheiat situaţia de lucrări, rămânând a fi definitivate în primăvara 1949.

La localul secţiei de Istoria Popoarelor Slave şi Bizanţ, unde funcţionase fostul Institut de Studii şi Cercetări Balcanice s'au făcut reparaţii generale şi s'au construit sobe; în ultimii doi ani localul era închis 6 luni pe an.

Deasemenea a fost reparat mobilierul Institutului, care, la fel ca şi clădirile, fusese deteriorat de bombardament.

Pe lângă aceste reparaţii generale, s'a instalat cu utilajul necesar, sediul central, secţia de Istorie a României, fost Institutul de Istoria Naţională, care funcţionase la Universitate, fără să posede în trecut niciun mobilier, şi secţia de Istorie veche şi de Filosofie, noi întiinţate.

Lucrările de cancelarie ale Institutului şi acelea în legătură cu lucrul colectivelor se efectuează la secţia centrală şi în parte, la fiecare secţie, de către secretari.

Buna întreţinere a localului este îndeplinită de personalul de serviciu, care are fiecare repartizat o muncă bine determinată, cu tot numărul redus (8+1 la Iaşi).

LECTURA CU CELELALTE INSTITUTE

Institutul de Istorie şi Filosofie al Academiei R.P.R. are legături permanente cu Institutul de Istorie şi Filosofie din Cluj.

ACTIVITATEA DE EDUCAŢIE POLITICA

Conducerea Institutului consideră ca o manifestare pozitivă a vieţii Institutului faptul că membrii Institutului, personalul ştiinţific, cât şi cel administrativ participă din ce în ce mai activ la manifestările sociale şi politice, care au loc, pentru consolidarea regimului nostru de democraţie populară, pentru întărirea legăturilor de prie-

tenie cu URSS şi pentru construirea orânduirii socialiste la noi în ţară.

APRECIERI GENERALE

Condiţiile de muncă în Institut pentru realizarea planului s'au integrat ritmului general din celelalte domenii de activitate din R.P.R. Planificarea, ca bază de activitate şi fixarea sarcinelor, stabilirea normelor şi lupta pentru depăşirea lor, salarizarea muncitorilor, după calitatea muncii, au fost călăuzitoare şi pentru Institut.

1. — Deaceea, înfruntând o serie de greutăţi, isvorîte din vechea practică a celor ce se încadrează greu, s'au introdus norme noi de lucru; corespunzător lor sunt salarizările, iar cei ce depăşesc norma primesc salarii mai mari. La început s'a încercat introducerea normelor nejuste, pe calapodul vechiului sistem. Comitetul a studiat două luni ca în Martie să se vină cu norme ce dovedesc un spirit nou, cu toate rezistenţele încercate.

2. — A început să se desvolte munca colectivă, deşi vechea educaţie a spiritului individual răbufneşte pe faţă, sau pe ascuns, uneori. S'a dus lupta pentru introducerea spiritului colectiv, fără a suprima evidenţierea personală.

3. S'au atacat problemele din cadrul planului, s'au stimulat discuţiile ştiinţifice, cu care prilej s'au combătut concepţiile neştiinţifice.

In această muncă s'au manifestat lipsuri:

1. Deşi s'au făcut începuturi pentru reeducarea cadrelor din şcoala veche, nu a fost făcută o muncă planificată şi nu s'a lucrat sistematic în această direcţiune.

2. Nu avem lecţii generale de educaţie ideologică, social-politică pentru colectivul nostru pe baza concepţiei materialismului istoric.

3. In cadrul celor trei luni nu se văd începuturile de activitate pentru popularizarea în masele largi muncitoare a ştiinţei istorice.

4. Nu am dat atenţia cuvenită apariţiei periodicilor.

5. N'a fost coordonată suficient munca la documente în legătură cu lucrul la Arhive.

6. Nu s'a dat ajutor suficient pentru organizarea filialelor dela Iaşi şi Cluj.

7. Dintre piedicile mai mici survenite în timpul lucrului amintim: la colectivul „Hurmuzake" lipsesc dicţionare şi repertorii geografice pentru identificarea localităţilor şi satelor mărunte din Ungaria, Transilvania şi Peninsula Balcanică. Deasemenea se face simţită lipsa de manuale necesare cursurilor de limbi.

*

Cercetând activitatea Institutului nostru în liniile sale mari, putem conclude că s'a depus o muncă serioasă pentru împlinirea planului,

pornindu-se pe drumul introducerii de principii şi metode noi de lucru în istoriografia română. Se constată deci că şi munca ştiinţifică poate fi planificată ca şi întreaga activitate de producţie a ţării.

Drept sarcini, în munca noastră viitoare, ne propunem a înlătura lipsurile şi neajunsurile menţionate şi acumulând oarecare experienţă din munca depusă să depăşim realizările de până acum.

Luând cunoştinţă în acelaş timp, de activitatea şi experienţa celorlalte Institute, după cum şi activitatea noastră va putea fi folositoare acestor Institute — nădăjduim să ne împlinim cu succes planul de activitate în lunile viitoare, contribuind astfel prin munca noastră. la îndeplinirea şi depăşirea programului de activitate al Academiei R.P.R. pe 1949.

LENIN CA ISTORIC AL ECONOMIEI

B. C. IAŢUNSKI[1])

Importanţa deosebită a operelor lui Lenin pentru ştiinţa istorică sovietică este unanim cunoscută. Totuşi nu există decât foarte puţină literatură cu privire la Lenin ca istoric.

Este greu să cuprinzi toată activitatea de istoric a lui Lenin. In încercarea de faţă, autorul îşi limitează munca numai la cercetarea unui singur aspect al activităţii de istoric a lui Lenin, şi anume: istoria economiei. Se ştie că principalele lucrări de istorie ale lui Lenin, sunt cercetări de istorie a economiei. Deaceea va fi just să începem de aici studiul activităţii lui Lenin în domeniul istoriei. Cercetările de istorie a economiei ale lui Lenin cuprind un mare număr de materiale necesare caracterizării lui Lenin ca teoretician al economiei. Nu intră în sarcina mea, mult mai modestă, de a da o asemenea caracterizare. Voi vorbi despre Lenin ca teoretician al economiei numai în măsura în care este necesar pentru a-l putea caracteriza pe Lenin ca istoric al economiei.

Această limitare a sarcinei trebue subliniată chiar dela începutul expunerii.

In pofida acestor două limitări, tema este totuşi foarte vastă. De fapt, este un subiect pentru o monografie. In cadrul unei conferinţe, autorul este silit să-şi expună ideile într'o formă extrem de concentrată — aproape sub formă de teze — şi să le confirme printr'un material concret foarte limitat.

In interpretarea operelor de istorie a economiei scrise de Lenin, autorul porneşte, în primul rând, dela analiza întregei activităţi a lui Lenin, dată de I. V. Stalin.

I. V. Stalin a subliniat că, „fiind cel mai credincios şi consecvent discipol al lui Marx şi Engels, care s'a bazat în întregime pe prinicipiile marxismului", tot deodată, Lenin „nu a fost numai un executant al învăţăturii lui Marx şi Engels. El a fost, în acelaş timp, un continuator al învăţăturii lui Marx şi Engels". [2]) Această teză a lui Stalin se aplică în întregime şi activităţii lui Lenin în domeniul studiului istoriei economiei.

După cum am arătat mai jos, Lenin a desvoltat mai departe ideile fundamentale ale concepţiei materialiste a istoriei, elaborată de Marx şi Engels, concepţie care dă unica metodologie justă pentru orice cercetător marxist. Lenin a continuat cercetarea lui Marx asupra istoriei economiei capitalismului mondial, studiind istoria ultimului stadiu al capitalismului; imperialismul. Lenin nu s'a mulţumit numai să continue din punct de vedere cronologic studiul istoriei concrete a capi-

---

1) Conferinţă ţinută la 6 Ianuarie 1949, la şedinţa secţiei de istorie şi filosofie a Acad. de Ştiinţe a URSS, în timpul sesiunii Acad. de Ştiinţe a URSS. dela Leningrad. Din „Buletinul Academiei de Ştiinţe a URSS, secţia de istorie şi filosofie, vol. VI, Nr. 1, 1949.

2) Vezi convorbirea cu prima delegaţie a muncitorilor americani, în *Stalin*, Problemele Leninismului, ed. X rusă, pag. 169.

talismului, ci a extins-o şi asupra unor teritorii noi: USA, ţările coloniale şi, mai ales, el a studiat cu o deosebită atenţie desvoltarea capitalismului în Rusia.

Ca şi la Marx, acest studiu al istoriei economiei concrete i-a oferit lui Lenin material pentru generalizare şi sintetizare şi pentru *construcţii* de ordin teoretic. Istoricul Lenin se caracterizează — ca şi Marx — în primul rând prin două trăsături fundamentale. In primul rând, ca şi întreaga sa activitate ştiinţifică, munca lui Lenin în domeniul istoriei economiei a fost totdeauna legată în modul cel mai strâns de probelemele actuale fundamentale ale mişcării revoluţionare a proletariatului rus şi mondial, al cărui onducător de frunte a fost.

Incă în 1897, în broşura „Sarcinile social-democraţilor ruşi" şi apoi în lucrarea „Ce-i de făcut?", Lenin a formulat cunoscuta teză a învăţăturii sale, şi anume că „fără teorie revoluţionară, nu poate să existe nici mişcare revoluţionară... *rolul luptătorului de avantgardă poate să fie îndeplinit numai de un partid care este condus de o teorie de avantgardă".* [3])

Analiza istorico-economică a trecutului i-a servit lui Lenin drept bază pentru prognozele sale geniale cu privire la desvoltarea economică şi politică viitoare a ţării şi pentru definirea sarcinilor partidului.

Această trăsătură a determinat atât tematica lucrărilor lui Lenin în domeniul istoriei economiei, cât şi repartizarea în timp a acestei tematici. Toate cercetările de istorie a economiei ale lui Lenin se caracterizează prin aplicarea consecventă a principiului partinităţii în ştiinţă şi prin intransigenţa faţă de oportuniştii de toate nuanţele.

Lenin a emis principiul spiritului de partid în ştiinţă încă în una din primele sale opere, care a jucat însă — precum se ştie — un rol foarte important în desvoltarea marxismului în Rusia: în studiul „Conţinutul economic al narodnicismului şi critica sa în cartea d-lui Struve". „Materialismul — scrie Lenin — include, aşa zicând, spiritul de partid, obligându-ne ca, la orice apreciere a unui fenomen, să ne plasăm direct şi făţiş pe punctul de vedere al unui anumit grup social". Lenin a aplicat acest principiu al spiritului de partid în ştiinţă în toate lucrările sale ştiinţifice. Toate lucrările lui Lenin sunt îndreptate împotriva diverselor concepţii adverse: împotriva narodnicilor, a liberalilor, a marxiştilor legali, împotriva revizioniştilor de peste hotare, etc.

Lenin a dat primele cercetări de istorie a economiei în lucrările sale din 1893 până în 1894: în referatul asupra pieţelor, în articolul despre cartea lui Postnicov referitoare la economia ţărănească şi la economia Rusiei de sud, în cartea „Ce sunt „prietenii poporului" şi cum luptă ei împotriva social-democraţilor?" şi în studiul îndreptat împotriva lui Struve.

Primele trei din lucrările citate sunt îndreptate împotriva narodnicilor, iar a patra — împotriva marxiştilor legali. Cartea „Ce sunt prietenii poporului...?" „este *un adevărat manifest al partidului marxist revoluţionar, care lua fiinţă în Rusia."* [4]) In această carte, Lenin „formulă

---

3) Lenin, Opere, ed. III-a rusă, vol. IV, pag. 380. (Vezi şi Lenin, „Ce-i de făcut?" ed. P. C. R. 1946, pag. 60-61. N. R.

4) Institutul Marx-Engels-Lenin al C. C. al P. C. (b) al U. S., Lenin Vladimir Ilici, Scurtă expunere a vieţii şi activităţii sale, pag. 22 vezi şi ed. P. M. R. pag. 26. N. R.)

ideea alianţei revoluţionare dintre muncitori şi ţărani ca principalul mijloc de doborîre a ţarismului, a moşierilor, a burgheziei". [4] bis).

In strânsă legătură cu ideile revoluţionare, desvoltate în aceste lucrări, Lenin a cercetat unele momente foarte importante ale desvoltării capitaliste a Rusiei şi anume: desvoltarea capitalismului în economia agrară şi crearea — datorită acestui fapt — a unei pieţe interne pentru capitalism, precum şi desvoltarea capitalismului în micile industrii meşteşugăreşti.

Este foarte interesant pentru cei care studiază calea creaţiei lui Lenin ca istoric, faptul că încă în aceste opere din tinereţe, găsim sâmburele ideilor fundamentale şi al metodelor de cercetare pe care le-a desvoltat mai târziu într'un mod atât de strălucit, în „Desvoltarea capitalismului în Rusia".

Către sfârşitul anilor 90 ai secolului trecut, cu scopul de a desăvârşi zdrobirea ideologică a narodnicismului şi pentru a fundamenta economiceşte linia de activitate a social-democraţiei ruse, Lenin şi-a scris prima din cele două lucrări fundamentale în domeniul istoriei economiei: „Desvoltarea capitalismului în Rusia". In această lucrare, care nu lasă piatră pe piatră din tezele narodniciste asupra caracterului desvoltării economice a Rusiei, Lenin a dat un tablou complect şi amănunţit al desvoltării capitaliste a Rusiei, îndeplinind astfel sarcina, pe care tot el o pusese încă în 1894. [5]) In această lucrare, el a stabilit o serie de legi, proprii tuturor ţărilor în care se desvoltă capitalismul, arătând totodată particularităţile desvoltării capitalismului în Rusia. Această lucrare ne „dă o fundamentare economică genială a caracterului şi a forţelor motoare ale revoluţiei care urma să se desfăşoare în Rusia, o fundamentare economică genială a ideii leniniste asupra hegemoniei proletariatului". [6]) In 1907, în prefaţa la a doua ediţie a acestei opere, Lenin subliniază în următoarele cuvinte scopul cercetării sale: „Analiza orânduirii social-economice şi, prin urmare, a orânduirii de clasă a Rusiei, care este prezentată în lucrarea de faţă pe baza cercetării economice şi a analizei critice a datelor statistice, este confirmată astăzi de luarea de poziţie politică deschisă a tuturor claselor în decursul revoluţiei. S'a desvăluit în mod complect rolul conducător al proletariatului. A mai ieşit la iveală şi faptul că forţa sa în mişcarea istorică este nemăsurat mai mare decât numărul său faţă de masa generală a populaţiei. Baza economică a primului şi celui de al doilea fenomen este dovedită în prezenta lucrare" [7]).

In primul deceniu al secolului XX, necesităţile luptei revoluţionare l-au îndemnat pe Lenin să acorde o deosebită atenţie elaborării programului agrar al partidului. In legătură cu aceasta, Lenin studiază intens istoria agrară a Rusiei şi a Europei apusene (amploarea acestor lucrări se vede limpede în „Culegerile leniniste"). Apare ciclul de articole „Problema agrară şi criticii lui Marx". Studiile din domeniul istoriei agrare

---

4 bis) Ibidem.

5) In cartea „Ce sunt prietenii poporului... ?", Lenin a pus în faţa marxiştilor ruşi sarcina de a „da un tablou închegat al realităţii noastre, ca un sistem anumit de relaţii de producţie, de a arăta caracterul necesar al exploatării şi a exproprierii celor ce muncesc în acest sistem, de a arăta eşirea din această orânduire, pe care ne-o indică desvoltarea economică".

6) „Pravda", 21.8.1948, articolul lui A. L. Sidorov: „O operă genială a lui V. I. Lenin, „La 50 ani dela apariţia cărţii lui V. I. Lenin „Desvoltarea capitalismului în Rusia".

7) Lenin, Opere, ed. IV rusă, vol. 3, pag. 9.

a Europei Apusene sunt îndreptate împotriva revizioniștilor. Ceva mai târziu, Lenin scrie o lucrare asupra istoriei capitalismului în economia agrară în USA. Această lucrare este îndreptată împotriva lui Ghimmer-Suhanov.

In anii războiului imperialist, viața a pus pe tapet cu o deosebită acuitate problema imperialismului. Lenin lucrează cu încordare la această problemă. Ca rezultat al acestei munci, a fost creată cartea „Imperialismul, ultimul stadiu al capitalismului". In această lucrare, care este o continuare a „Capitalului" lui Marx, Lenin a demonstrat că „imperialismul este ajunul revoluției sociale a proletariatului". [8]) In opera consacrată problemelor imperialismului, Lenin a fundamentat teoretic teza posibilității victoriei socialismului într'o singură țară, luată aparte, și a imposbilității victoriei simultane a socialismului în toate țările. O teză, care a devenit „...principiul călăuzitor al întregei activități ulterioare a lui Lenin, al întregei activități ulterioare a partidului bolșevic" [9])

Lucrarea asupra imperialismului era îndreptată împotriva lui Kautsky și a altor oportuniști.

A doua trăsătură fundamentală a lui Lenin ca istoric al economiei constă în legătura indisolubilă, care există în lucrările sale, între istoria economiei și teoria economică, precum și în îmbinarea prezentării extrem de concrete — adesea chiar a expunerii amănunțite — a faptelor istorice cu cele mai înalte generalizări teoretice.

Această trăsătură se manifestă cu deosebită strălucire în cele două mari opere de istorie a economiei, pe care le-a scris Lenin: în „Desvoltarea capitalismului în Rusia" și în cartea „Imperialismul, ultimul stadiu al capitalismului".

Cartea asupra imperialismului este în primul rând o operă teoretică „Ea reprezintă o *nouă treaptă în desvoltarea teoriei economice a lui Marx*". [10]) In acelaș timp, ea ne dă o istorie concretă a capitalismului în epoca imperialismului. „Desvoltarea capitalismului în Rusia" este, în primul rând, o istorie a desvoltării capitaliste a economiei naționale a Rusiei, dând o serie întreagă de importante concluzii de ordin teoretic, ca de exemplu, teoria celor 3 stadii de desvoltare a capitalismului în industrie.

Opera lui Lenin „Desvoltarea capitalismului în Rusia" conține un număr uriaș de fapte concrete, care arată modul în care s'a desvoltat capitalismul în agricultura și industria Rusiei. Intre aceste fapte găsim amănunte ca, de exemplu, descrierea detailată a apariției „negustoreselor" în industria de dantelărie a guberniei Moscova. In „Imperialismul..." găsim date asupra soartei diverselor invenții tehnice, care nu au fost aplicate în practică datorită opoziției capitalului monopolist.

Precum se știe, Lenin a desvoltat mai departe principiile dialecticii materialiste a lui Marx și Engels, atât în aplicarea lor în natură, cât și în aplicarea lor la studiul istoriei societății. In acest din urmă domeniu, ideia conducătoare fundamentală, pentru a cărei elaborare Lenin a făcut

---

8) Lenin, Opere, ed. III rusă, vol. XIX, pag. 77. (Vezi și Lenin „Imperialismul", Ed. P. C. R. 1945, pg. 13. N. R.)

9) Institutul Marx-Engels-Lenin al C. C. al P. C. (b) al U. S., Lenin Vladimir Ilici, pag. 159. (Vezi și Ed. P.M.R. pag. 184. N. R.)

10) Institutul Marx-Engels- Lenin... Lenin Vladimir Ilici, pag. 158. (Vezi și Ed. P.MR. pag. 185. N. R.)

deosebit de mult, este ideia formaţiilor social-economice şi a legilor desvoltării şi succesiunii lor, emisă de Marx şi Engels.

Lenin s'a ocupat de elaborarea noţiunii de formaţie social-economică, din tinereţe şi până în ultimii ani ai vieţii, atunci când a scris despre cele 5 orânduiri, care există în ţara noastră. Teoria formaţiilor social-economice este baza materialismului istoric. Lenin a subliniat importanţa acestei învăţături a marxismului chiar dela începutul activităţii sale ştiinţifice, dându-i următoarea expresie: „După cum Darwin a pus capăt concepţiei care vedea în speciile animale şi vegetale ceva nelegat de nimic, întâmplător, „creat de Dumnezeu" şi imuabil, şi a pus pentru prima dată biologia pe un teren cu adevărat ştiinţific, stabilind variabilitatea speciilor şi succesiunea lor, tot astfel Marx a pus capăt concepţiei care vedea în societate un agregat mecanic de indivizi, care admite orice modificări, după bunul plac al conducătorilor (sau, ceeace e tot una, după voia societăţii şi a guvernului), care apare şi se trasformă în chip accidental, şi a pus pentru prima dată sociologia pe o bază ştiinţifică, stabilind noţiunea de formaţie social-economică ca ansamblu al unor relaţii de producţie date, stabilind că desvoltarea acestor formaţii este un proces istoric natural". [11])

Elaborând teoria formaţiilor social-economice, Lenin a dat în primul rând (mai ales la începutul activităţii sale ştiinţifice, dar în parte, şi mai târziu) o serie de formulări, care precizează însăşi noţiunea de formaţie, definiţia elementelor ei şi a esenţei legilor, care conduc desvoltarea formaţiilor, trecerea lor una în alta. Deasemeni el a dat o serie de indicaţii, care subliniază importanţa diverselor aspecte ale acestei noţiuni. Ca exemplu putem cita indicaţia lui Lenin, în care arată că fiecare formaţie are „...legi speciale ale apariţiei, funcţionării şi trecerii ei într'o formă superioară, ale transformării ei într'un alt organism social", [12]) pe care a dat-o mai târziu, în 1914, definiţia mai complectă a formaţiei social-economice [13]), definiţia pe care o dă clasei sociale, sublinierea rolului luptei de clasă, etc.

Folosind în mod consecvent, în lucrările sale din domeniul istoriei economice, teoria marxistă a formaţiilor social-economice şi a forţelor motrice, care dirijează această desvoltare, Lenin nu s'a limitat numai la precizarea în sensul noţiunilor şi al termenilor legaţi de aceasta, ci a desvoltat această teorie, subliniind pentru prima oară o serie întreagă de noi teze conducătoare, extrem de importante.

In aceste teze, Lenin acordă o deosebită atenţie momentelor dinamice din lăuntrul formaţiilor, cercetând desvoltarea formaţiilor şi trecerea societăţii dintr'o formaţie în alta.

Lenin a elaborat noţiunea orânduirilor social-economice, ca tipuri de relaţii economice, care există înlăuntrul formaţiilor şi care sunt, fie rămăşiţe ale formelor sociale anterioare, fie germeni ai unei noi formaţii,

---

11) Lenin, Opere, ed. III rusă, vol. I, pag. 62-63.

12) Ibidem, pag. 284.

13) „Marxismul a arătat calea către studiul multilateral, atotcuprinzător, al procesului de apariţie, desvoltare şi decădere a formaţiilor social-economice, considerând *ansamblul* tuturor tendinţelor contradictorii, reducându-le la condiţiile precis determinate ale vieţii şi ale producţiei diverselor *clase* ale societăţii, înlăturând subiectivismul şi arbitrarul în alegerea diferitelor idei „conducătoare" sau în interpretarea lor, dând pe faţă *rădăcinile* tuturor ideilor şi ale tuturor tendinţelor fără excepţie, în starea forţelor de producţie materială". (Lenin, Opere, ed. III rusă, vol. XVIII, pag. 13).

care urmează să succeadă formaţiei, în cadrul căreia apare acest germene, fie, înfine, un tip de relaţii economice, caracteristic tocmai pentru formaţia dată, un tip dominant în această formaţie. [14])

Intâlnim această noţiune — într'o formă embrionară, fără întrebuinţarea termenului corespunzător — încă la Marx, în celebra sa „Introducere la critica economiei politice", unde Marx arată că în societatea capitalistă există „toate formele sociale perimate, din ale căror frânturi şi elemente ea se compune, continuând în parte să tragă după sine aceste rămăşiţe, pe care nu a reuşit să le depăşească, iar în parte desvoltând până la întreaga sa importanţă ceiace înainte nu exista decât sub forma de aluzie..." [15]).

Lenin a desvoltat în mod detailat noţiunea orânduirilor socialeconomice, luând drept exemplu economia URSS în primii ani ai puterii sovietice. Precum se ştie, Lenin scria că existau în ţara noastră — pe timpul acela — 5 orânduiri: economia patriarhală, mica producţie de mărfuri, capitalismul privat, capitalismul de stat şi socialismul.

Noţiunea de orânduire social-economică are o mare importanţă pentru studiul dinamicii desvoltării şi succesiunii formaţiilor socialeconomice în diversele ţări. Istoricii sovietici folosesc larg această noţiune în studiul istoriei ţării lor şi în studiul istoriei ţărilor străine.

Lenin a desvoltat mai departe noţiunea marxistă asupra feudalismului. In operele sale, el vorbeşte în repetate rânduri de diversele aspecte ale economiei feudale; Lenin a dat o caracterizare generală a agriculturii feudale în „Desvoltarea capitalismului în Rusia", unde arată următoarele 4 condiţii fundamentale ale acestei economii: 1) dominaţia economiei naturale; 2) înzestrarea ţăranului cu mijloace de producţie şi, în parte, şi cu pământ şi legarea sa de pământ; 3) dependenţa personală a ţăranului de moşier, dependenţă care dă moşierului posibilitatea de a exercita o constrângere neeconomică asupra ţăranului; 4) starea extrem de înapoiată şi cufundată în rutină a tehnicii.

Lenin şi-a construit caracterizarea pe care o face agriculturii feudale pe studiul datelor economiei iobăgiste ruse dinainte de reformă. Dar, totodată, el a arătat că garnitura feudală şi exploatarea feudală a ţărănimii au existat în Rusia din cele mai vechi timpuri, spunând că încă în epoca „Pravilei ruseşti" feudalii ruşi îi asupreau pe smezi [16]). In ştiinţa istorică burgheză a Rusiei din ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, se tăgăduia existenţa feudalismului în Rusia veche, iar desvoltarea Rusiei era prezentată drept principial diferită de desvoltarea istorică a Europei apusene. Şi narodnicii au subliniat calea deosebită a desvoltării istorice a Rusiei. Prin cartea sa, Lenin nu a dat numai o lovitură zdrobitoare concepţiilor narodniciste, dar a arătat şi existenţa relaţiilor feudale în vechea Rusie, înainte ca ştiinţa burgheză rusă să fi desvoltat — în persoana lui Pavlov-Silvanski — concepţia caracterului feudal al orânduirii sociale a vechii Rusii [17]). Fireşte, nu trebue să ui-

---

14) Deaceea, Lenin foloseşte uneori termenul de „orânduire" sau „alcătuire" n. tr.) în sens de formaţie (vezi Opere, ed. III rusă, vol. XVI, pag. 350 şi vol. XXIV, pag. 337).

15) Marx şi Engels, Opere, vol. XII, partea I-a, pag. 195, ed. rusă.

16) Vezi Lenin, Opere, ed. III rusă, vol. III, pag. 150.

17) Vezi articolul Acad. B. D. Grecov ,,Lenin şi ştiinţa istorică", în „Buletinul Acad. de Ştiinţe a URSS", Seria de Istorie şi Filosofie, vol. I, pag. 9.

tăm aici, că concepţia esenţei feudalismului la Pavlov-Silvanski este nemarxistă.

Lenin a făcut deosebit de mult pentru studiul legilor apariţiei şi ale căilor de desvoltare ale formaţiei capitaliste.

In primul rând Lenin a arătat în mod concret — exemplificând cu material referitor la Rusia şi la celelalte ţări — cum trece formaţia feudală în cea capitalistă.

Studiind desvoltarea capitalismului în Rusia, Lenin a dat o analiză clasică a rolului pieţii în desvoltarea relaţiilor capitaliste.

Pornind dela teoria lui Marx, el a stabilit — în primul capitol al „Desvoltării capitalismului în Rusia" — că, în pofida concepţiilor eronate ale narodnicilor, problema pieţii interne, ca problemă specială, independentă, care nu depinde de problema gradului de desvoltare a capitalismului, nici nu există. Lenin a demonstrat în acest capitol că piaţa internă pentru capitalism este creată de însuşi capitalismul care se desvoltă, care adânceşte diviziunea socială a muncii şi descompune pe producători nemijlociţi în capitalişti şi muncitori. Gradul de desvoltare al pieţii interne este gradul de desvoltare al capitalismului în ţara respectivă. Luând drept exemplu descompunerea ţărănimii ruse de după reformă, Lenin a arătat concret modul în care „descompunerea ţărănimii crează piaţa internă pentru capitalism". Proletariatul sătesc este silit să cumpere obiecte de uz personal în contul salariului său, burghezia sătească cumpără cu banii pe care îi obţine vânzând produsele gospodăriei sale, în primul rând mijloace de producţie, dar — în urma lărgirii nevoilor — ea cumpără şi obiecte de consum, pe care nu le produce în gospodăria ei.

Lenin a stabilit legile formării agriculturii capitaliste şi ale formării industriei capitaliste. Lenin a arătat că există două căi de desvoltare a capitalismului în agricultură, din care una a numit-o prusacă, a doua — americană. Iată cum defineşte Lenin esenţa acestor două căi: „In primul caz, gospodăria iobăgistă a moşierilor se transformă încet într'o gospodărie burgheză, junkerească, condamnând pe ţărani la decenii de chinuitoare exproprieri şi robie şi separând o minoritate neînsemnată de „Grossbauern" (ţărani chiaburi"). In al doilea caz, nu există gospodărie moşierească sau ea este sfărâmată de revoluţie, care confiscă şi înbucătăţeşte domeniile feudale. In acest caz, ţăranul predomină, devenind agentul exclusiv al agriculturii şi evoluând spre fermierul capitalist. In primul caz, conţinutul principal al evoluţiei constă în trecerea dela iobăgie la înrobire şi în exploatare capitalistă a pământului, feudal-moşier-junker. In al doilea caz, fondul principal îl constitue transformarea ţăranului partriarhal în fermier burghez. In *istoria* economică a Rusiei descoperim cu absolută claritate ambele tipuri de evoluţie" [18]).

Lenin arată mai departe, că „centrul agricol al Rusiei şi periferia ei agricolă ne arată, aşazicând, repartiţia spaţială sau geografică a localităţilor în care predomină evoluţia agrară de un tip sau de altul [19]).

Lupta dintre interesele ţăranilor şi interesele moşierimii, luptă care trece ca un fir roşu prin întreaga Rusie dinainte de reformă, a fost o luptă pentru unul sau celălalt tip de evoluţie agrară burgheză. Victoria

---

18) Lenin, Opere, Ed. IV rusă, vol. 13, pag. 216.
19) Ibidem, pag. 217-218.

căii americane a fost posibilă nu numai în urma revoluţiei, care a trebuit, în acest scop, să nimicească latifundiile iobăgiste.

Studiind desvoltarea capitalismului în agricultura rusă, Lenin a stabilit că, în condiţiile economiei de mărfuri, gospodăria ţărănească generează în chip inevitabil capitalismul. „In ciuda teoriilor, care domină la noi în ultima jumătate de veac — scrie Lenin — ţărănimea devălmaşă rusă nu este *antagonică* capitalismului, ci, dimpotrivă, cea mai profundă şi cea mai solidă bază a acestuia“ [20]).

Inafara de importanţa ei pentru înţelegerea istoriei ţărănimii, această teză a lui Lenin are şi o importanţă politică generală extrem de mare. „Concluzia lui Lenin, după care gospodăria ţărănească individuală constitue o bază de desvoltare a capitalismului, are o importanţă necesară şi este valabilă şi pentru alte ţări, în special pentru ţările de democraţie populară“ [21]).

Studiind căile de formare ale industriei capitaliste ruse, Lenin a stabilit existenţa celor 3 stadii ale desvoltării capitalismului în industrie. El a formulat această concluzie în chipul următor: „Această desvoltare are 3 stadii principale: mica producţie de mărfuri (industriile mici, în majoritate ţărăneşti) — manufactura capitalistă — fabrica (marea industrie mecanizată). Faptele răstoarnă cu totul părerea răspândită la noi cu privire la prăpastia dintre industria „fabricilor şi uzinelor“ şi industria „meşteşugărească“. Dimpotrivă, despărţirea lor este pur artificială. Legătura şi succesiunea dintre formele de industrie indicate de noi este cea mai directă şi cea mai strânsă. Faptele ne arată cu absolută claritate că tendinţa fundamentală a micii producţii de mărfuri constă în a desvolta capitalismul, în speţă — în a forma o manufactură, iar manufactura se transformă cu o viteză uriaşă, chiar sub ochii noştri, în marea industrie mecanizată“ [22]).

Are o deosebită importanţă metodologică analiza concretă a trecerii industriei dintr'un stadiu în altul, efectuată de Lenin, pe baza materialului rusesc. După cum au arătat cercetările ulterioare ale istoricilor sovietici [23]), concluziile la care a ajuns Lenin, cercetând materialul din istoria industriei ruse, se aplică întru totul şi altor ţări.

Lenin a obţinut concluzia sa asupra celor 3 stadii ale desvoltării capitalismului în industrie, aplicând teoria lui Marx cu privire la desvoltarea industriei capitaliste la faptele din istoria industriei ruse. Dar ar fi o greşală profundă dacă am crede că rolul creator a lui Lenin în acest domeniu s'ar fi limitat numai la analiza faptelor istorice concrete pe baza teoriei lui Marx. In cazul de faţă, Lenin a desvoltat mai departe teoria lui Marx. Are o deosebită importanţă teoretică analiza capitalismului în micile industrii, analiza trecerii industriei capitaliste dintr'un stadiu în altul, analiza relaţiilor reciproce dintre formele industriale menţionate mai sus. In „Desvoltarea capitalismului în Rusia“, Lenin a arătat limpede şi căile de formare ale proletariatului şi ale burgheziei în agricultură şi în industrie.

Creaţia lui Lenin în domeniul studiului legilor, care conduc desvoltarea formaţiei social-economice capitaliste este încununată de teoria sa asupra imperialismului. Lenin a stabilit că „imperialismul a apărut ca

---

20) Lenin, Opere, ed. IV rusă, vol. 3, pag. 141.
21) „Pravda“, 21. III. 1948, articolul citat mai sus al lui A. L. Sidorov.
22) Lenin, Opere, ed. IV rusă, vol. 3, pag. 475.
23) Vezi d. ex.: E. F. Potiomkin, Răscoalele din Lyon.

desvoltare şi continuare directă a însuşirilor esenţiale ale capitalismului în general. Dar capitalismul a devenit imperialism capitalist numai la o treaptă anumită, foarte înaltă a desvoltării sale, atunci când unele însuşiri esenţiale ale capitalismului au început să se transforme în contrariul lor, atunci când se formară şi eşiră la iveală pe toată linia trăsăturile unei epoci de trecere dela capitalism la o alcătuire social-economică superioară“ [24]).

Lenin a arătat când, cum, şi datorită căror cauze se transformă capitalismul în „capitalism imperialist“, a stabilit indiciile sale fundamentale, arătând, cu acest prilej, că trăsătura principală a imperialismului este caracterul său monopolist, precum şi că imperialismul este un capitalism parazitar, în descompunere. In acelaş timp, Lenin a arătat absoluta inconsistenţă şi caracterul apologetic al definiţiei imperialismului, propusă de Kautsky.

Lenin a desvăluit contradicţiile imperialismului care — după expresia tov. Stalin — duce „contrazicerile capitalismului până la punctul culminant, până la limitele extreme, dincolo de care începe revoluţia“ [25]).

Studiind imperialismul, Lenin a descoperit legea inegalităţii desvoltării economice şi politice a capitalismului. Lenin a stabilit că inegalitatea desvoltării şi contradicţiile capitalismului se agravează la extrem în epoca imperialismului. „Lenin a arătat că tocmai datorită acestei inegalităţi a desvoltării capitalismului izbucnesc războaiele imperialiste, care slăbesc forţele imperialismului, făcând posibilă ruperea frontului imperialist, acolo unde el se arată a fi mai slab“ [26]).

Pe baza studiului imperialismului, Lenin a ajuns la concluzia posibilităţii victoriei socialismului, la început în câteva ţări sau chiar într'o singură ţară şi a imposibilităţii victoriei simultane a socialismului în toate ţările.

„Era formulată astfel o teorie *nouă*, o teorie completă a revoluţiei socialiste, teoria posibilităţii victoriei socialismului în diferite ţări luate aparte, a condiţiunilor victoriei socialismului, a perspectivelor viitorului lui, — teorie ale cărei baze fuseseră fixate de Lenin, încă în 1905, în broşura sa: „Două tactici ale social-democraţiei în revoluţia democratică [27]).

Cum am amintit mai sus, cartea lui Lenin asupra imperialismului, este o continuare a „Capitalului“ lui Marx. Lenin a definit căile de înlocuire a formaţiei social-economice capitaliste prin cea socialistă, nu pur şi simplu ca un istoric care cercetează realitatea istorică, ci şi în calitate de conducător al partidului victorios al proletariatului, care crează istoria. In această operă de creaţie revoluţionară, Lenin a ţinut întotdeauna seamă de drumul parcurs, l-a supus unei analize ştiinţifice, în vederea definirii căilor de desvoltare prezentă şi viitoare. Drept exemplu al unei asemenea analize poate servi broşura „Despre impozitul în natură“. In lucrările scrise după Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie, („Despre cooperaţie“ etc.), Lenin a indicat căile de creare a

---

24) Lenin, Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului, ed. rusă 1947, pag. 84; (vezi şi ed. P. C. R., 1946, pag. 94. N. R.)

25) Stalin, Problemele Leninismului, ed. 11 rusă, pag. 3 (Vezi şi ed. P.M.R. pag. 12. N. R.)

26) Cursul scurt de istorie a P. C. (b) al U. S., pag. 162, ed. rusă. (Vezi şi ed. III P. M. R., pag. 235, N. R.)

27) Cursul scurt de istorie a P. C. (b) al U. S. pag. 163; (Vezi şi ed. III P. M. R. pag. 236 N. R.)

noii formaţii socialiste. Stabilind legile istorico-economice de ordin general, legi aplicabile la istoria economiei diverselor ţări şi popoare, inclusiv la desvoltarea economică a Rusiei, negând, deci — contrar narodnicilor — inaplicabilitatea legilor generale ale desvoltării sociale în cazul Rusiei, Lenin nu numai că nu a negat caracterul specific al desvoltării economice a diverselor ţări, inclusiv Rusia, ci a subliniat chiar această trăsătură specifică. Lenin a păstrat în mod consecvent această poziţie dealungul întregii sale activităţi ştiinţifice, începând cu lucrările din ultimul deceniu al sec. XIX. Vom găsi în operele sale, atât formulări principiale în legătură cu aceasta, cât şi cercetări concrete asupra caracterului specific al desvoltării economice a diverselor ţări, în special a Rusiei.

In articolul „Programul nostru", Lenin scria: „Credem că pentru specialiştii ruşi este deosebit de importantă elaborarea *independentă* a teoriei lui Marx, deoarece această teorie dă doar teze *conducătoare* generale, care se aplică *în particular* în Anglia altfel decât în Franţa, în Franţa altfel decât în Germania, în Germania altfel decât în Rusia" [28]). In lucrările sale de istorie a economiei, Lenin a arătat deosebirea dintre căile de desvoltare a capitalismului în agricultura Rusiei şi a U.S.A.

El a acordat deosebit de multă atenţie particularităţilor specifice ale desvoltării economice a Rusiei [29]). In speţă, Lenin a dat formulări extrem de valoroase pentru istoricii sovietici în legătură cu feudalismul rus, inclusiv „feudalismul de stat" al Rusiei dinainte de reformă. Aceste indicaţii au fost folosite de istoricii noştri contemporani ai ţărănimii: B. D. Grecov şi N. N. Drujinin.

Lenin a făcut deosebit de mult pentru studiul particularităţilor contradicţiilor de clasă în satul rusesc dinainte de reformă. Satul rusesc se deosebea de cel apusean prin numărul mare şi prin forţa rămăşiţelor iobăgiste. Deaceea, particularităţile istoriei noastre agrare de după reformă au devenit pentru Lenin obiectul unei cercetări migăloase. In numeroasele sale lucrări privitoare la problema agrară, Lenin a ţinut întotdeauna seamă de specificul istoriei agrare a Rusiei.

Studiind imperialismul, Lenin nu s'a mulţumit numai să stabilească trăsăturile caracteristice ale acestui stadiu al capitalismului, luat în ansamblul său. El a arătat şi particularităţile imperialismului în diversele ţări, acordând cu acest prilej o deosebită atenţie caracterizării imperialismului rusesc. Lenin a subliniat caracterul militar-feudal al acestuia, a remarcat că în Rusia „imperialismul capitalist de cea mai nouă factură se împleteşte, aşa zicând, cu o reţea deosebit de deasă de relaţii precapitaliste" [30]), a arătat că, în 1904 şi 1916, „o mână de moşieri feudali, condusă de Nicolae al II-lea, a fost la putere, în strânsă alianţă cu magnaţii capitalului financiar..." [31]). Lenin a arătat legătura dintre imperialismul rusesc şi imperialismul Antantei, dependenţa primului de acela din urmă. Pe baza analizei Rusiei ţariste, Lenin a tras concluzia sa istorică asupra posibilităţii ruperii lanţului imperialist în cea mai slabă verigă a acestuia.

---

28) Lenin, Opere, ed. III rusă, vol. II, pag. 492.

29) Această latură a activităţii lui Lenin ca istoric este subliniată just de A. M. Pancratova. Vezi articolul ei „Lenin, cel mai mare corifeu al ştiinţei", Bul. Acad. de Ştiinţe a U.R.S.S., 1944, Nr. 1-2.

30) Lenin, Opere, ed. III rusă, vol. XII, pag. 136.

31) Ibidem, vol. XX, pag. 570.

Studiul atent al operelor lui Lenin (ca şi al operelor lui Marx, Engels, Stalin) constitue pentru istoricii sovietici o bază sigură în lupta împotriva oricărui fel de sociologizare abstractă.

Lenin socotea că ştiinţa istorică nu trebue numai să scoată în evidenţă caracterul specific al desvoltării diverselor ţări, dar şi să studieze istoria economiei diverselor teritorii. In lucrările sale de istorie a economiei, Lenin nu a emis numai această cerinţă, ci a şi realizat-o în mod sistematic. In „Desvoltarea capitalismului în Rusia", Lenin scrie despre creşterea agriculturii comerciale şi despre specializarea agriculturii în Rusia de după reformă: „Datele de masă şi sumare asupra producţiei diverselor cereale nu pot da (şi nici aceasta întotdeauna) decât indicaţii foarte generale cu privire la acest proces, deoarece utilizându-se acest procedeu, particularităţile specifice ale diverselor regiuni dispar. In realitate tocmai individualizarea diverselor regiuni agrare constitue una din trăsăturile cele mai caracteristice ale economiei agrare a Rusiei dinainte de reformă"[32].

Lenin a studiat desvoltarea capitalismului în Rusia — atât a celui agricol, cât şi a celui industrial — după regiuni. Tot după regiuni a studiat Lenin desvoltarea capitalismului în economia agrară a U. S. A. Momentele geografice în lucrările lui Lenin au fost analizate de mine într'un studiu special, publicat recent[33]. Imi voi permite de aceea să nu mai insist asupra acestui aspect extrem de interesant al cercetărilor istorice ale lui Lenin.

Studiind desvoltarea capitalismului în Rusia, Lenin a arătat — luând ca exemplu Caucazul şi Başkiria — particularităţile specifice ale cuceririi de către capitalism a regiunilor naţionale ale Rusiei.

Metodele de cercetare istorico-economică în lucrările lui Lenin aproape că nu au format obiectul unui studiu sistematic în literatura noastră consacrată lui Lenin. Aceasta, cu excepţia metodelor de analiză statistică, folosite de Lenin. Aceste metode au fost şi rămân un obiect al atenţiei şi al cercetării statisticienilor sovietici.

Cercetarea metodelor leniniste de studiu istorico-economic îl vom începe cu o scurtă caracterizare a lui Lenin ca cercetător al izvoarelor.

Istoricii cunosc bine tipul de cercetător care merge în mod pasiv în urma izvorului, care îşi construeşte lucrarea ca o expunere cât se poate de amănunţită a unuia sau a mai multor izvoare, pe care istoricul respectiv le ia drept bază a lucrării sale. Lenin era cu totul străin de această atitudine faţă de izvorul istoric. Lenin selecţiona întotdeauna izvoarele — deobicei foarte numeroase şi variate — necesare pentru rezolvarea problemei pe care şi-o pusese, el alegea din ele ceeace îi trebuia, lăsând de o parte tot ce nu avea legătură directă şi nemijlocită cu chestiunea care îl preocupa. El nu a mers niciodată în mod pasiv dela izvor la problemă.

Izvoarele folosite de Lenin pot fi împărţite în două grupe principale: izvoare statistice, adică acelea care dau în cifre mărimea unei anumite caracteristici a fenomenului studiat, şi izvoare descriptive, foarte diferite după caracterul lor. Lenin a folosit destul de rar, în lucrările sale de istorie a economiei monumentele juridice şi izvoarele de ordin literar, fireşte, nu datorită unei aprecieri principial negative a

---

32) Lenin, Opere, ed. I rusă, vol. 3, pag. 215-216.

33) „Momentele istorico-geografice în lucrările lui Lenin", în „Insemnări istorice", vol. 27.

acestora, ci datorită faptului că, pentru lucrările lui Lenin, aceste izvoare oferă puțin material.

Lenin a folosit foarte mult izvoarele statistice; ades el punea la baza cercetării sale date statistice, complectându-le doar, pentru a le face mai concrete, prin materiale scoase din izvoarele cu caracter descriptiv. Deobicei, lucrările lui Lenin în domeniul istoriei economice sunt saturate de cifre. Lui Lenin îi plăcea mai ales să exprime în cifre dinamica fenomenelor pe care le studia, fără a cruța munca pentru alcătuirea seriilor statistice necesare în acest scop. In „Desvoltarea capitalismului în Rusia", putem găsi numeroase exemple de serii dinamice de acest fel; Lenin folosește foarte amănunțite date de acest fel în anexa la lucrarea citată (vezi anexa 2, tabloul datelor statistice despre industria din fabrici și uzine a Rusiei europene). Dar iubind și prețuind cifrele, Lenin nu le-a citat decât atunci când exprimau esența procesului sau a fenomenului studiat. El a fost un dușman înfocat al abuzului de material cifric, al îngrămădirii de date statistice inutile și neimportante. Această metodă de lucru era numită de Lenin, cu dispreț „exerciții statistice", „asiduitate aritmetică", „joc de a cifrele" [34]).

Lenin prețuia mai ales datele de masă ale recensămintelor economice, atunci când se adunau și se prelucrau după un program determinat date statistice pentru teritoriul întregii țări. Lenin scria despre importanța datelor statistice și a metodei statistice în cercetarea economică: „Statistica socială în general și statistica economică în particular au înregistrat succese uriașe în cursul ultimelor două-trei decenii. O serie întreagă de probleme — și anume, probleme esențiale — în legătură cu orânduirea economică a statelor contemporane și cu desvoltarea acesteia, care înainte se rezolvau pe baza unor considerațiuni generale și a unor date exemplificative, nu poate fi elaborată în mod serios astăzi dacă nu ținem seamă de datele de masă, culese referitor la teritoriul unei anumite țări după un anumit program determinat și sintetizate de statisticieni specialiști. Mai ales problemele economiei agrare, care provoacă deosebit de multe discuții, cer un răspuns bazat pe date precise și de masă, cu atât mai mult, cu cât în statele europene și în America, se înrădăcinează tot mai mult obiceiul efectuării de recensăminte periodice, care cuprind toate întreprinderile agricole ale țării" [35]). Lenin a fost un profund cunoscător al izvoarelor statistice referitoare la istoria economiei Rusiei și a țărilor străine. Cantitatea uriașă de izvoare statistice din istoria economiei Rusiei, studiate și prelucrate de Lenin în cartea „Desvoltarea capitalismului în Rusia", sare în ochi oricărui cititor atent al acestei opere.

Al doilea grup foarte amplu și variat de izvoare, folosite de Lenin în cercetările sale de istorie economică, constă din izvoare cu caracter descriptiv. Din acestea fac parte, în primul rând, anexele de text la culegerile statistice ale zemstvelor. In aceste lucrări, statisticile zemstvelor descriau agricultura țărănească și industriile meșteșugărești, uneori și fabricile, dând adesea tot felul de informații istorice asupra diverselor feluri de producții. Lenin folosește aceste schițe în mod deosebit de larg în „Desvoltarea capitalismului în Rusia", mai ales în capitolele V și VI. Ca exemple putem cita folosirea datelor referitoare la industria

34) Lenin, Opere, ed. IV rusă, vol. 3, pag. 18-19.

35) „Culegerea leninistă", XIX, „Structura capitalistă a agriculturii contemporane", pag. 360.

de dantelărie din gubernia Moscova sau schiţele lui Jbancov „Ţara babelor", unde sunt descrise industriile meşteşugăreşti flotante (othojie) din gubernia Costroma. Deseori Lenin extrage din aceste descrieri date cu privire la felul de viaţă, necesare caracterizării fenomenelor economice pe care le studia.

Adesea Lenin ia material din tot felul de cercetări şi descrieri ale diverselor aspecte ale economiei naţionale ruse, făcute de guvern sau de organizaţiile sociale burgheze din acel timp ca, de exemplu, cercetarea pe scară largă a industriei meşteşugăreşti, organizată de „Comisia pentru cercetarea industriei meşteşugăreşti a Rusiei". El foloseşte şi materiale ca „Scrisorile dela ţară" ale lui Engelhardt, iar uneori opere literare.

Datele literaturii economice şi istorico-economice burgheze constitue un alt grup de izvoare folosite de Lenin. Având o atitudine profund critică faţă de operele autorilor burghezi străini şi ruşi (inclusiv narodnicii), Lenin ştia să extragă din aceste lucrări faptele valoroase. Lenin foloseşte faptele extrase din literatura burgheză drept complectări la datele izvoarelor prime în majoritatea lucrărilor sale de istorie a economiei. Dar el foloseşte deosebit de larg aceste materiale în cartea „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului".

Spre deosebire de narodnici, Lenin considera în mod profund critic izvoarele sale, atât cele străine cât şi cele ruse. Lenin acorda o deosebită atenţie criticii izvoarelor statistice, care joacă un rol atât de important în lucrările sale. Datorită metodei sale critice, Lenin a putut trage concluzii importante dintr'un material atât de slab cum a fost statistica industrială oficială a Rusiei din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Lenin a supus unei critici speciale această statistică, ale cărei date erau utilizate în mod necritic de către narodnici. El a arătat că atât culegerea datelor statistice asupra industriei, cât şi sintetizarea datelor culese au fost organizate în mod nesatisfăcător de către guvern. La culegerea datelor statistice, nu a existat o ideie clară asupra întrebărilor: ce întreprinderi trebue recenzate, ce se socoteşte fabrică; înseşi datele asupra întreprinderilor au fost alcătuite de proprietarii de fabrici şi uzine în mod neconştiincios şi neglijent şi nu au fost verificate de administraţia guvernului. La sintetizare, materialul nu a fost certificat şi nu a fost analizat în mod critic. In urma acestui fapt, s'a ajuns la o serie de rezultate finale care nu au fost confruntate pentru mai mulţi ani.

Lenin nu a arătat numai lipsurile statisticii industriale oficiale din a doua jumătate a sec. XIX. După recensămintele întreprinderilor pe anii 1879, 1890 şi 1894—95, el a calculat numărul întreprinderilor cu 16 şi mai bine muncitori şi a arătat prin acest calcul că — contrar afirmaţiilor narodnicilor care au acceptat în mod necritic datele statisticii guvernamentale — numărul fabricilor şi uzinelor din Rusia a crescut [36]).

Lenin aprecia mult mai mult statistica zemstvelor. Incă în cea mai veche din lucrările lui Lenin care au ajuns până la noi — în articolul „Noile mişcări economice în viaţa ţărănimii" — el arată că „...statistica zemstvelor dă un material uriaş şi foarte amănunţit asupra situaţiei economice a ţărănimii..." [37]). Mult mai târziu, în 1914, în articolul „In jurul problemei sarcinilor statisticii zemstvelor", Lenin numeşte sta-

---

36) Vezi Lenin, Opere, ed. IV rusă, vol. 3, pag. 409.
37) Ibidem, vol. I, pag. 3.

tistica zemstvelor „o lucrare minunată prin caracterul ei detailat şi îngrijit“ [38]).

Aşadar, Lenin aprecia mult metodele de culegere a datelor în staticile zemstvelor, sau — exprimându-ne în termeni statistici — felul în care organizau observaţia statistică. Dar el aprecia cu totul altfel metodele de sintetizare şi prelucrare a materialului cules de statisticile zemstvelor. Printre statisticienii zemstvelor erau mulţi narodnici. Ideologia narodnică îi priva de posibilitatea de a înţelege procesele economice care aveau loc în sânul ţărănimii. Sintetizând materialul pe care îl culeseseră despre gospodăria ţărănească, aceşti statisticieni ai zemstvelor, conduşi de ideile narodniciste asupra noţiunii fictive de „gospodărie ţărănească mijlocie“, nu grupau datele după potenţialul economic al gospodăriilor ţărăneşti, ci — fie după indicii pur formale (după obştii sau categorii : foste de stat, foste moşiereşti etc.), fie după loturile de pământ căpătate prin reformă.

Insistând, în „Desvoltarea capitalismului în Rusia“, asupra grupării gospodăriilor ţărăneşti după potenţialul lor economic, Lenin a dovedit caracterul neştiinţific al grupării lor după loturile căpătate prin reformă. „Folosind metoda de grupare după loturile de împroprietărire — scrie Lenin — noi punem laolaltă pe ţăranul sărac care dă pământul în arendă şi pe cel bogat care îl arendează sau care cumpără pământ; — pe săracul care se debarasează de pământ şi pe bogatul, care „strânge pământul“; — pe săracul care face cea mai proastă gospodărie cu un număr infim de vite şi pe bogatul care are multe vite, îngraşă pământul, face amenajări etc. etc. Cu alte cuvinte, confundăm pe proletarul sătesc cu reprezentanţii burgheziei rurale. [39])

Mai departe, Lenin a arătat că „...în statistica zemstvelor se acordă un sens nemăsurat de „larg“ termenului de „meşteşug“ (sau „câştiguri“). De fapt, se consideră „meşteşuguri“ *toate şi orice* ocupaţii ale ţăranului, nelegate de pământ; şi fabricanţii, şi muncitorii... şi reprezentanţii profesiunilor libere, funcţionarii şi cerşetorii etc. — toţi sunt „meşteşugari“ [40]).

In articolul citat mai sus „In jurul problemei sarcinilor statisticii zemstvelor“, Lenin scria că prelucrarea materialului cules este „punctul cel mai bolnav al statisticii noastre a zemstvelor“. [41]).

Dar, reproşând statisticienilor zemstvelor nepriceperea lor în a prelucra ştiinţific materialul, Lenin a subliniat totodată că aceste greşeli nu erau specifice tuturor statisticienilor din zemstve, că alături de statisticieni care foloseau grupările neştiinţifice ale gospodăriilor ţărăneşti, au existat şi statisticieni cari practicau metode ştiinţifice în aceste grupări. „Statisticienii ruşi din zemstve, mai ales cei din „bunele“ timpuri „vechi“, dinainte de revoluţie, şi-au cucerit dreptul de a fi respectaţi prin faptul că nu au avut o atitudine rutinieră faţă de obiectul ocupaţiilor lor, că nu le-au privit cu un interes fiscal sau oficial administrativ, ci cu un oarecare interes ştiinţific. Ei au fost aproape primii statisticieni care au observat insuficienţa grupării simple a gospodăriilor după cantitatea de pământ şi care au introdus alte metode de grupare: după semă-

---

38) Vezi Lenin Opere, ed. III, vol. XVII, pag. 183.
39) Lenin, Opere, ed. IV rusă, vol. 3, pag. 76-77.
40) Ibidem, pag. 69.
41) Lenin, Opere, ed. III rusă, vol. XVII, pag. 183.

nături, după numărul vitelor de muncă, după întrebuințarea muncii salariate etc". [42])

Lenin a supus unei critici profunde și datele statisticii străine. Caracterul acestei critici se vede cel mai bine după observațiile sale critice la recensămintele agricole americane. Lenin a subliniat meritele statisticii agrare americane. Chiar în prima pagină a lucrării sale asupra capitalismului în agricultura U.S.A., Lenin a arătat că cenzul american „obține un material atât de precis și atât de bogat, cum nu există în nicio țară din lume și care permite să se verifice o serie întreagă de afirmații care au curs, formulate în majoritatea cazurilor neglijent din punct de vedere teoretic, repetate necritic, propagând deobicei concepții și prejudecăți burgheze". [43])

Lenin dă aceeași părere despre cenzurile americane și în capitolul de încheere al cercetării sale. Dar, subliniind bogăția materialului cules de statistica agrară americană, Lenin arată totodată sărăcia de date cu privire la exproprierea micilor proprietari de pământ [44]), insuficiența datelor cu privire la munca salariată în agricultură [45]), adică atenția insuficientă pentru studiul proceselor a căror clarificare nu convine burgheziei americane. Lenin subliniază marile neajunsuri în sintetizarea și prelucrarea bogatului material, cules de statistica agrară americană. „...recensământul american din 1910 — scrie el — reprezintă un model sugestiv al felului în care un material minunat ca bogăție și plinătate este despuiat de valoarea sa, stricat prin rutina și ignoranța celor ce-l prelucrează" [46]). Criticând procedeele statistice ale statisticienilor americani, Lenin a remarcat nu numai rutina și ignoranța lor în ale științei, ci și atitudinea apologetică față de capitalism, care le este specifică. Prin gruparea fermelor după suprafață, folosită de ei, „...obținem un tablou fundamental greșit, care denaturează complect adevărata stare de lucruri — dar care place foarte mult burgheziei — un tablou al *micșorării contradicțiilor de clasă* în capitalism. De aci ajungem la o nu mai puțin falsă și nu mai puțin plăcută pentru burghezie *înfrumusețare a stării micilor proprietari de pământ*, obținem o apologie a capitalismului". [47])

Tot în mod critic folosește Lenin și izvoarele cu caracter descriptiv. El știa să extragă fapte importante din aceste descrieri, deși autorii acestor descrieri luminau aceste fapte în chip incorect, trăgând din ele ades concluzii direct opuse pe care le trăseseră autorii descrierilor. Drept exemplu, putem cita felul în care folosește Lenin schița lui Jbancov „Țara babelor", pe care am amintit-o mai sus.

Este deosebit de interesantă folosirea critică a datelor literaturii burgheze în „Imperialismul...". Desvăluind în mod sistematic aspectul de clasă al autorilor, respingând teoriile și concepțiile lor burgheze, deseori apologetice, Lenin știa să arate cu o deosebită măestrie baza faptelor pe care le extrăgea din această literatură „fondul chestiunii, pe care economiștii burghezi îl recunosc în silă și atât de rar și pe care apărătorii

42) Lenin, Opere. ed. III rusă vol. XVII, pag. 610.
43) Ibidem, pag. 575.
44) Ibidem, pag. 631-632.
45) Ibidem, pag. 589.
46) Ibidem, pag. 611.
47) Ibidem, pag. 619.

de azi ai oportunismului, în frunte cu K. Kautsky, se silesc cu atâta zel să-l ascundă și să-l respingă". [48]).

Studiând izvoarele și literatura referitoare la problemele cercetate, Lenin își complecta critica materialului folosit cu o neobișnuită pricepere în a desvălui adevăratele baze ale greșelilor principiale ale autorului sau ale sursei, acordând multă atenție tuturor amănuntelor expunerii, inclusiv corectitudinii calculelor statistice ale autorului, pe care Lenin le verifica atunci când era nevoie. Drept exemplu cităm conspectul și extrasele din articolul economistului german Aughagen „Despre marea și mica producție în agricultură". In acest articol, Aughagen compara două gospodării țărănești: una cu 4,625 ha. pământ și cealaltă cu 26,50 ha. După datele sale reeșea că — în ciuda unei mai bune lucrări și a îngrășămintelor —gospodăria mai mare obținea recolte mai proaste. Aughagen trecea sub tăcere calitatea pământului din ambele gospodării. Analizând materialul articolului, Lenin a arătat că explicația recoltelor mai bune în mica gospodărie trebue căutată în calitatea mai bună a pământului acestei gospodării, iar nu în avantagiile micii gospdării. Lenin a verificat și calculele autorului și a găsit greșeli la rezultatele finale și în calcularea procentelor. [49])

Trecând la caracterizarea metodelor leniniste de cercetare istorico-economică concretă, voi insista asupra a 5 momente principale care, din punctul meu de vedere, sunt cele mai caracteristice.

Primul din aceste momente constă în combinarea sistematică a generalizărilor și a sintezelor de ordin principial cu un număr important de detalii concrete, care înviorează extraordinar expunerea. Datorită acestui fapt, legile pe care le arată Lenin capătă în ochii cititorului un caracter deosebit de viu și ușor de înțeles. Al doiea moment, asupra căruia trebue insistat, îl constitue procedeele statistice ale lui Lenin. Nu avem nicio posibilitate de a le caracteriza aci câtuși de puțin complect. Voi remarca doar esențialul. Atât în studiul agriculturii, cât și în studiul industriei, Lenin a aplicat grupările materialului statistic după potențialul economic al gospodăriei, adoptând, pentru exprimarea acestui potențial, indicii de care dispunea în fiecare caz concret.

Lenin cerea să se facă grupările, nu pe baza unui singur indiciu, ci pe baza mai multor indicii. El era adeptul folosirii tabelelor combinate, pentru a putea studia, pe această cale, toate tipurile de gospodării care erau sau care trebuiau notate. In articolul citat mai sus, „In jurul problemei sarcinilor statisticii zemstvelor", el scria: „fără grupări și tabele combinate multilaterale și alcătuite în chip rațional, cele mai bogate materiale parțiale se vor pierde pur și simplu. Aceasta este cea mai mare primejdie care amenință statistica modernă, care suferă din ce în ce mai des în ultimul timp de un oarecare — aș zice — „cretinism statistic", din cauza copacilor nu se mai vede pădurea, în dosul grămezilor de cifre dispar *tipurile* economice ale fenomenelor, tipuri care nu pot eși la iveală *decât* în cazul unor grupări și tabele combinate multilaterale și alcătuite în chip rațional". [50])

Lenin a folosit larg mediile. Dar el nu calcula medii decât pentru ansamble omogene din punct de vedere economic, adică de exemplu, cal-

48) V. I. Lenin, Imperialismul..., ed. rusă 1937, pag. 24. (Vezi și Edit. P. C. R. 1946, pag. 28-29, N. R.)
49) Vezi „Culegere leninistă", XXXI, pag. 35, 41, 47.
50) Lenin, Opere, ed. III rusă, vol. XVII, pag. 184.

cula separat medii pentru gospodăriile sărace şi separate pentru cele chiabureşti. El a criticat aspru pe narodnici (de exemplu, pe Scerbina) pentru deducţia antiştiinţifică de medii pentru ansamble eterogene din punct de vedere economic.

Dintre mărimile relative, deasemeni larg folosite de Lenin, este interesant să subliniem folosirea aşa numiţilor indici pe cap de locuitor: de exemplu, studiind deplasarea producţiei de cereale în Rusia dela sud spre est, el calculează, după 3 regiuni principale în producţia cerealelor, dinamica recoltei pure de cereale pe cap de locuitor. [51])

Pentru a calcula concentrarea crescândă a producţiei în industria din fabrici şi uzine a Rusiei, Lenin dispunea de datele, proaste din punct de vedere calitativ, ale statisticii guvernamentale, care, la diverse date, cuprindea un număr diferit — datorit unor cauze accidentale, iar nu unei juste selecţii — de întreprinderi mici. Era imposibil să calculezi după asemenea rezultate raportul dintre grupele de întreprinderi, diferite ca mărime.

Lenin s'a achitat cu succes de această sarcină grea, eliminând toate întreprinderile cu mai puţin de 100 muncitori [52]) şi a obţinut astfel un material omogen şi comparabil, în opoziţie cu rezultatele necomparabile pe care le oferea statistica oficială.

Dorind să demonstreze avantagiile măririi întreprinderilor, chiar în micile industrii, Lenin calculează deosebirea în ceeace priveşte productivitatea muncii în funcţie de mărimea întreprinderii în micile industrii ale guberniei Moscova [53]). Infine, trebue să subliniem priceperea excepţională a lui Lenin în a compune tabele statistice sintetice, care exprimă esenţa socială a fenomenelor studiate. Drept exemplu, putem cita tabelul său „Proprietatea de pământ în Rusia europeană, către sfârşitul sec. XIX", unde, alături de cifrele finale plicticoase ale statisticii guvernamentale asupra proprietăţii funciare, ni se dă un tablou viu al repartiţiei pământului şi al asigurării cu pământ a celor 4 grupe sociale principale din satul rusesc depe acea vreme: ţărănimea ruinată, apăsată de exploatarea iobăgistă, ţărănimea mijlocaşă, burgezia ţărănească şi latifundiarul capitalist, proprietar al moşiilor feudale. [54])

Al treilea moment caracteristic pentru metodica leninistă de cercetare istorico-economică concretă constă în priceperea de a alege indici, a căror modificare caracterizează esenţa socială a proceselor şi fenomenelor sociale studiate. Iată câteva exemple. Studiind desvoltarea capitalismului în agricultură şi în mica industrie, Lenin urmăreşte rolul muncii salariate. El cercetează desvoltarea caracterului de marfă şi a specializării producţiei agricole, ca indice al creşterii relaţiilor capitaliste în agricultură. Studiind istoria agriculturii U.S.A., Lenin foloseşte date asupra producţiei globale şi asupra caracterului intensiv al agriculturii în diversele regiuni ale ţării, la diverse grupe de fermieri. El a găsit întotdeauna, în tehnica şi în organizarea producţiei, indicii ce caracterizau latura socială a producţiei studiate.

Al patrulea moment al metodicii leniniste de cercetare istorico-economică constă în tendinţa de a stabili şi defini interdependenţa fenomenelor studiate. Astfel, Lenin stabileşte relaţia dintre gradul de descom-

---

51) Vezi Lenin, Opere, ed. IV rusă, vol. 3, pag. 218.
52) Vezi ibidem, pag. 446.
53) Vezi Lenin, Opere, ed. IV rusă, vol. 3, pag. 229.
54) Vezi ibidem, vol. 15, pag. 62.

punere a țărănimii și gradul de răspândire al sistemului de plată prin muncă în gospodăria moșierească a Rusiei de după reformă, dintre descompunerea țărănimii și caracterul de marfă și specializarea agriculturii țărănești. El constată că „...îmbinarea meșteșugului cu agricultura consolidează și desvoltă relațiile capitaliste, extinzându-le dela industrie la agricultură și reciproc". [55]) In „Imperialismul...", Lenin a stabilit dependența reciprocă dintre desvoltarea monopolurilor industriale și contopirea capitalului industrial și bancar, dintre creșterea monopolurilor și creșterea exportului de capital, dintre desvoltarea capitalului monopolist și descompunerea capitalismului etc.

Al cincilea moment constă în folosirea istoriei agriculturii țărilor străine, pentru o mai bună înțelegere a istoriei agriculturii ruse. Aceasta s'a manifestat și în teoria sa asupra celor două căi de desvoltare a capitalismului în agricultura rusă și în studiul sistematic și atent al istoriei agrare a unei întregi serii de țări străine, studiu de care Lenin avea nevoe atât pentru scopuri teoretice (pentru polemica împotriva criticilor lui Marx), cât și pentru o mai bună cunoaștere a particularităților desvoltării agrare a Rusiei, ceeace era deosebit de important pentru Lenin, în scopul demonstrării teoriei sale asupra țărănimii ruse ca aliat al proletariatului în revoluția socială.

In „Desvoltarea capitalismului în Rusia" și în alte lucrări legate de această operă, Lenin a studiat în fond desvoltarea capitalismului în industrie și agricultură, pentru 50 de gubernii ale Rusiei europene și creșterea circulației de mărfuri și transformarea structurii sociale a populației, determinate de această, pentru perioada anilor 60—90 ai secolului trecut. El a dat în cercetările sale o fundamentare economică a caracterului și a forțelor motoare ale revoluției ruse, care se apropia.

In „Problema agrară în Rusia la sfârșitul sec. XIX", Lenin a explicat structura proprietății funciare în Rusia europeană și urmările sociale ale acestei structuri, importanța ei pentru mișcarea revoluționară.

Articolele asupra reformei din 1861 și asupra reformei lui Stolâpin sunt importante pentru știința istorică sovietică prin formularea precisă a esenței sociale și a rolului istoric al acestor reforme.

In articolul „Despre statistica grevelor din Rusia", Lenin a dat o cercetare istorico-statistică a mișcării greviste din Rusia.

In lucrarea „Problema agrară și criticii lui „Marx", Lenin a analizat desvoltarea capitalismului în agricultura Germaniei și a Danemarcei".

In lucrarea „Date noi asupra legilor de desvoltare a capitalismului în agricultură", fascicola 1 — „Capitalismul și agricultura în Statele Unite ale Americii" — Lenin trasează tabloul desvoltării capitalismului în economia agrară a U.S.A. din primul deceniu al secolului XX.

Asemeni „Capitalului" lui Marx, a cărui continuare este opera lui Lenin „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului" reprezintă în primul rând o operă teoretică. Dar, la fel ca în „Capitalul", teoria se îmbină aici cu istoria. In această lucrare și în studiile legate de ea, Lenin nu a creat numai teoria imperialismului pe baza materialului istoric complect, și — precum arată I. V. Stalin — a desvoltat mai departe învațatura lui Marx, ci a dat și liniile principale ale istoriei concrete a acestei ultime faze a capitalismului. Lenin a stabilit cadrele cronologice

---

55) Len'n, Opere, ed. IV rusă, vol. 3, pag. 327.

ale epocii imperialiste, a dat un tablou concret al desvoltării istorice a celor 5 indicii ale imperialismului stabilite de el, arătând principalele particularităţi ale imperialismului în cele mai importante ţări.

„Imperialismul, ultimul stadiu al capitalismului“ şi „Desvoltarea capitalismului în Rusia“ sunt culmi ale creaţiei lui Lenin în domeniul istoriei economiei şi al istoriei în general.

Inafară de cercetările sistematice ale lui Lenin în domeniul istoriei economiei, au o mare importanţă pentru istoricii sovietici ai economiei şi diversele formulări ale lui Lenin în problemele de istorie a economiei, de exemplu, celebra sa indicaţie asupra timpului în care s'a format piaţa întregei Rusii în Statul dela Moscova. Deosebit de multe formulări extrem de importante cuprinde şi prelegerea sa „Despre stat“.

După cum Lenin a fost continuatorul lui Marx, tot astfel Stalin este continuatorul lui Lenin.

In raportul său asupra activităţii C.C. al P.C. (b) al U.S., făcut la Leningrad în ajunul celui de al XVII Congres al partidului, S. M. Kirov a spus, caracterizând activitatea lui I. V. Stalin la conducerea partidului bolşevic şi a statului sovietic: „Trebue să vă spun că el este cu adevărat perfectul, cu adevărat atotcuprinzătorul urmaş şi continuator al operei ce ne-a fost lăsată de marele fondator al partidului nostru[56]). Aceste cuvinte ale unuia din cei mai apropiaţi tovarăşi de luptă ai marelui nostru conducător se aplică întru totul şi activităţii sale în domeniul istoriei economice.

Fireşte, este imposibil să cuprindem în această scurtă schiţă caracterizarea a tot ceeace oferă lucrările lui Stalin istoricilor sovietici ai economiei. De aceia, sunt silit să mă mărginesc doar la indicarea foarte sumară a celor mai importante momente, fără a desvolta deloc amănunte asupra conţinutului lor.

La fel cu lucrările lui Lenin, lucrările lui Stalin în domeniul istoriei economiei sunt strâns legate de necesităţile luptei revoluţionare, ale activităţii partidului, ale construcţiei socialiste. Ca şi Lenin, Stalin polemizează cu duşmanii politici de toate nuanţele.

Ca şi la Lenin, materialul istorico-economic concret din operele lui Stalin este îmbinat cu teoria.

In remarcabila operă a lui Stalin „Despre materialismul dialectic şi materialismul istoric“, sunt expuse cu genialitate într'o formă cât se poate de clară şi concisă, bazele materialismului dialectic şi istoric. In această lucrare, tovarăşul Stalin sintetizează tot ce au adus Marx, Engels, Lenin în învăţătura despre metoda dialectică şi teoria materialistă şi desvoltă învăţătura despre materialismul dialectic şi istoric pe baza celor mai noi date ale ştiinţei şi ale practicii revoluţionare“ [57]).

I. V. Stalin a descoperit importanţa ideilor în desvoltarea societăţii. El a arătat că teoria, atunci când pune stăpânire pe mase, devine o forţă materială. El a dat o analiză clară a cauzelor desvoltării sociale.

Desvoltând mai departe tezele teoretice fundamentale ale învăţăturii lui Marx şi Engels asupra formaţiilor social-economice, I. V. Stalin a desăvârşit această învăţătură, ca un sistem închegat şi perfect elaborat. El a desvăluit conţinutul noţiunii: condiţiile vieţii materiale ale socie-

---

56) Institutul Marx, Engels, Lenin al C. C. al P. C. (b) al U. S., Iosif Visarionovici Stalin, scurtă biografie, ed. II rusă, p. 141. (Vezi şi ed. P.C.R. 1947, pag. 117).

57) Ibidem, pag. 164. (Vezi şi Ed. P.C.R. 1947, pag. 135-136, N. R.)

tății. El a dat o analiză precisă a noțiunii modurilor de producție, desvăluind, în special, conținutul noțiunii forțelor de producție ale societății. El a arătat deosebirea radicală în ceeace privește armonia dintre forțele de producție și relațiile de producție din formațiile antagoniste, în care această armonie dispare în mod necesar în cursul evoluției, și în formația socialistă unde această armonie nu este deranjată și a dat o caracterizare a forțelor motoare ale formației socialiste.

In prelegerile „Despre bazele leninismului" și în alte opere, I. V. Stalin a desvoltat mai departe teoria leninistă a imperialismului, analizând imperialismul din perioada dintre cele două războaie mondiale.

In „Problemele leninismului" și în alte opere, I. V. Stalin face o largă analiză a revoluțiilor în genere, ca momente de cotitură în desvoltarea formațiilor social-economice, elaborând în mod deosebit de detailat teoria marxist-leninistă a revoluției burgheze și a celei socialiste. I. V. Stalin a arătat în repetate rânduri că în revoluțiile burgheze, victoria împotriva feudalilor a fost câștigată întotdeauna de către masele muncitoare[58]), iar roadele acestor victorii și le-a însușit burghezia, care a asuprit și a exploatat masele populare după victoria revoluțiilor. Aceasta este un element cu totul nou în înțelegerea rolului diverselor clase în revoluțiile burgheze.

I. V. Stalin a arătat și necesitatea de a ține seamă de deosebirile dintre diversele revoluții burgheze, luând în considerare particularitățile istorice ale perioadei în care au avut loc aceste revoluții, distingând revoluții burgheze și burghezo-democratice, revoluții în metropole și revoluții în colonii.

I. V. Stalin a acordat deosebit de multă atenție stabilirii trăsăturilor fundamentale ale revoluției socialiste și ale deosebirii ei radicale de revoluția burgheză. El a desvoltat mai departe teoria leninistă a ruperii lanțului imperialist în verigile sale slabe, teoria posibilității victoriei socialismului într'o singură țară. I. V. Stalin a dat o analiză a importanței mondiale a Marei Revoluții Socialiste din Octombrie, ca revoluție care a deschis o nouă epocă istorică.

In calitatea sa de conducător al construcției socialiste din U.R.S.S., I. V. Stalin a desvoltat indicațiile lui Lenin într'o teorie închegată a construirii socialismului prin dictatura proletariatului, care se sprijină pe alianța cu țărănimea, pe baza industrializării țării și a colectivizării agriculturii cu lichidarea chiaburimii ca clasă.

Continuând opera lui Marx și Lenin în domeniul descoperirii legilor istorice ale desvoltării economice a societății, subliniind că aceasta este „cea dintâi sarcină a științei istorice", I. V. Stalin a subliniat în acelaș timp întotdeauna — asemeni lui Lenin — specificul desvoltării concrete a diverselor țări. Drept exemplu, putem cita caracterizarea stalinistă a imperialismului Rusiei țariste în care desvoltă indicațiile lui Lenin pe această temă.

Ca și Lenin, I. V. Stalin nu se mărginește să desvălue legile fundamentale ale desvoltării economice ale societății ; el studiază concret istoria economiei diverselor țări. Aici trebue să indicăm, în primul rând, istoria economiei societății sovietice.

Rapoartele și alte cuvântări ale lui I. V. Stalin dela congresele par-

---

58) Concepțiilor lui I. V. Stalin asupra rolului maselor în revoluțiile burgheze, le-a fost consacrat studiul lui B. F. Porșnev, publicat în Nr. 6 al „Buletinului Acad. de Științe a U.R.S.S., seria de istorie și filosofie", 1948.

tidului etc., nu dau numai întotdeauna o analiză a problemelor actuale ale economiei sovietice şi a măsurilor politicii guvernului, ci conţin întotdeauna o analiză a desvoltării istorice a economiei naţionale sovietice în cutare sau cutare perioadă. In „Cursul scurt de istorie al P. C. (b) al U. S.", alături de istoria partidului, ni se dă şi o analiză a istoriei economiei U.R.S.S. pentru întreaga perioadă de existenţă a statului sovietic. In rapoartele la congresele partidului, I. V. Stalin a făcut şi analiza istorică a economiei capitaliste mondiale pentru anumite perioade de timp.

Lucrările lui Stalin — ca şi lucrările lui Lenin — conţin numeroase formulări în legătură cu problemele istoriei economiei, formulări care sunt folosite cu atenţie de istoricii sovietici.

Deosebit de multe formulări din acestea găsim în observaţiile lui Stalin, Kirov şi Jdanov la·conspectele manualelor de istorie.

In „Cursul scurt de istorie a PC (b) a US", există o indicaţie a lui I. V. Stalin asupra rolului istoriei economiei în istoria generală şi asupra sarcinilor ştiinţei istorice în acest domeniu, indicaţie foarte valoroasă pentru istoricii sovietici „...istoria desvoltării societăţii este, înainte de toate, istoria desvoltării producţiei, istoria modurilor de producţie care se succed de-a-lungul veacurilor, istoria desvoltării forţelor de producţie şi a raporturilor de producţie dintre oamenii...

„Prin urmare, ştiinţa istoriei, dacă vrea să fie o adevărată ştiinţă, nu mai poate să reducă istoria evoluţiei sociale la acţiunile regilor şi şefilor de armată, la acţiunile „cuceritorilor" şi ale „subjugătorilor" de state, ci trebue, înainte de toate, să se ocupe cu istoria producătorilor de bunuri materiale, cu istoria maselor celor ce muncesc, cu istoria popoarelor...

Prin urmare, sarcina primordială a ştiinţei istoriei este de a studia şi a descoperi legile producţiei, legile de desvoltare ale forţelor de producţie şi ale raporturilor de producţie, legile de desvoltare economică a societăţii" [59]).

Lucrările istorico-economice ale lui Marx, Engels, Lenin şi Stalin au o importanţă uriaşă pentru istoricii sovietici. Tezele lor teoretice călăuzitoare şi procedeele lor de cercetare istorico-economică sunt aplicate cu succes din ce în ce mai mare de savanţii noştri care lucrează în domeniul istoriei economiei.

---

59) „Cursul scurt de istorie al P. C. (b) a U. S.", pag. 116. (Vezi şi ed. III P. M. R. pag. 168-169, N. R.).

DESPRE ELEMENTE DIALECTICE IN CUGETAREA LUI NICOLAE BĂLCESCU

de Prof. Univ. PAVEL APOSTOL

I

Adeseori prezentarea operei și activității lui Nicolae Bălcescu a fost făcută de dușmanii ideilor pentru care luptase sau de adversarii săi personali, cu nimic mai puțin înverșunați; adeseori de oameni interesați în justificarea pozițiilor lor reacționare prin câteva referințe arbitrare la prestigiul, ce evoca în mintea urmașilor, pilda omului și a istoricului. In căutare de origini cât mai nobile, burghezia încerca să-și înfățișeze naționalismul șovin ca descinzând în chip nemijlocit din ideologia revoluției dela 1848, trecând sub tăcere, cu prea limpezi intenții de falsificare, fundamentul patriotismului lui Bălcescu. Pe de altă parte, moștenirea lui Bălcescu fu exploatată pentru întreținerea unui vag și lânced democratism formal, răpind operei tocmai sâmburele ei esențial: revoluționarismul său. De bună seamă, sugerarea imaginei unui Bălcescu revoluționar sentimental și aproape mistic, visător ingenuu, „suflet curat", departe de frământările și luptele sociale reale, imagine pe care burghezia și moșierimea română se străduiau s'o formeze în școli și universități nu urmărea decât anularea măreței unități a practicei și a teoriei pe care el o realizase în viața sa: istoricul era *în acelaș timp* și un înflăcărat agitator, propagandist și organizator politic.

Hotărîrea Consiliului de miniștri din 31 Mai 1863, prin care se decreta că Bălcescu „are un drept necontestabil la recunoștința ce țara o datorește bărbaților, cari s'au silit, a o onora prin scrierile și viața lor" avea valoarea unei simple declarații de circumstanță, formală și neconvertită în faptă. In cele opt decenii, ce au urmat-o, nici un guvern nu găsise fonduri pentru o ediție completă a operelor lui; la aproape un veac dela moartea lui timpurie, lipsește încă o biografie critică științifică a lui Bălcescu.

Abia în regimul de democrație populară, cercetătorii, îndrumați de partidul clasei muncitoare, vor purcede la prelucrarea critică și considerarea în adâncime a însemnatei contribuții a istoricului și bărbatului politic democrat la patrimoniul culturii revoluționare din țara noastră. Soarta operei lui Bălcescu confirmă din plin cuvintele secretarului general al Partidului Muncitoresc Român Gheorghe Gheorghiu-Dej: *„...istoria ne învață că păstrătorii și moștenitorii adevăratelor tradiții naționale ale poporului nostru, ai tradițiilor lup-*

tei sale pentru un viitor mai luminos suntem noi oamenii muncii, noi — partidul oamenilor muncii — şi NU exponenţii acelor clase care au trădat revoluţia în 1848, iar apoi timp de un veac, au împiedicat realizarea cerinţelor ei" („Raportul politic general" la Congresul P.M.R. din 1948, Buc., Ed. P.M.R., 1948, p. 45). Odată cu problema moştenirii lui Bălcescu, aceste preţioase îndrumări au darul de a lămuri şi *sursa de clasă* a ostilităţii făţişe sau ascunse, manifestată de monstruoasa coaliţie burghezo-moşierească faţă de ea: scrierile lui Nicolae Bălcescu păstrează flacăra luptei în care se călise omul şi opera, însemnând în decursul anilor un act de acuzare permanent şi mereu eficace împotriva regimului burghezo-moşieresc dela noi, care menţinea odată cu noua formă a exploatării şi apăsătoarele cătuşe feudale, — o neobosită şi însufleţită chemare la desăvârşirea revoluţiei trădate în 48.

Intr'o monografie temeinică, unind înţelegerea figurii sale cu aceea a epocii, văzută prin prisma luptelor de clasă ce o caracterizează, autorul, constată pe bună dreptate că „boerimea feudală l-a urît şi s'a temut de el" (N. Popescu-Doreanu: „N. B. şi revoluţia dela 1848", Buc., Ed. P.M.R., 1948, p. 7). Intr'adevăr bibliografia lui Bălcescu nu cuprinde decât extrem de rare cazuri de preţuire a fondului şi înţelesului adevărat al operei; chiar consideraţiile laudative pe marginea ei grăesc despre neputinţa şi refuzul burgheziei de a-i surprinde sensul adânc, deşi acesta se oferea ochiului critic cu o rară generozitate. Cuvintele lui A. D. Xenopol („Istoria partidelor politice din România", vol. I., Buc., 1910, p. 277): „Mintea Balcescului era nu numai aceea a unui istoric, ci şi aceea a unui om politic care întrevedea mersul trebilor omeneşti" nu trezeau în *cugetele seci ale reacţiunii* legitima întrebare *dece* ajunge ideologul revoluţiei din 48 să înfrângă limitele, ce frânau imaginaţia şi gândirea celei mai mari părţi a contemporanilor săi?

Incăpăţânata ocolire de a pune chestiunea în aceşti termeni îşi are fireşte explicaţia; clasa posedantă simţea mocnind în scrierile lui Bălcescu jăratecul revoltei, ce nu putea fi înmormântat odată cu el. Reprezentanţii ideologiei şi ai intereselor moşiero-burgheze se întreceau în a bagateliza, a reduce la proporţii neglijabile şi a falsifica opera celui mai înaintat gânditor militant al frământatelor decade revoluţionare dela începutul secolului a XIX-lea din România. Astfel, bunăoară, cele mai de seamă scrieri ale sale, — care i-au adus stima contemporanilor pentru înaltele lor calităţi ştiinţifice, — sunt trecute, cu vizibila aplecare de a le diminua importanţa, în categoria „scrierilor de propagandă în timpul exilului", insinuând ideea că ele răspund doar unor trecătoare necesităţi tactice, fără a avea dreptul la interesul posterităţii.

Optica falsă prin care reprezentanţii ideologici ai claselor stăpânitoare priveau viaţa şi activitatea lui Bălcescu, se manifestă pregnant în „Istoria literaturii române" (Buc., 1941) a lui George Căli-

nescu. Impresionismul criticului nu face decât să accentueze arbitrarul din care burghezia română compunea imaginea lui Bălcescu, pentru uzul maselor. Inclinarea de a desconsidera sau micşora valoarea operei atât în perspectiva condiţiilor istorice care au chemat-o la viaţă, cât şi în aceea a actualităţii („omul e mai spectaculos decât opera", p. 176 sau „B. nu e deajuns de stăpân pe limbajul filosofic spre a face distincţie între noţiuni", p. 181) se întregeşte cu încercarea de a-l reduce la proporţiile mărunte ale unui doctrinar oarecare al naţionalismului burghez („Gândirea lui B., deşi *fără originalitate* e poate latura cea mai viabilă a operei sale, în stare oricând de a păstra pe istoric în galeria doctrinarilor naţiei", p. 180, subl. ns.), pentru a conchide — prin nu ştim ce alambicări subtile ale geniului critic — că „aici (în concepţia lui B.) nu e vorba de vreun evoluţionism optimist ci de un *spiritualism integral*" (p. 181, sublt. ns.), Iată una din interpretările burgheze ale operei lui Bălcescu.

Cu deosebire i se refuză însă lui Nicolae Bălcescu vreun loc în istoria filosofiei şi a concepţiilor sociologice române. Marin Ştefănescu („Filosofia românească", Buc., Ed. Răsăritul, 1922) nu se simţea îndreptăţit să nege că Bălcescu „profesează o filosofie a istoriei", dar o identifică doar cu susţinerea ideii de unitate naţională (p. 142-3). La fel trec sub tăcere şi numeroasele tratate burgheze de sociologie contribuţia lui la constituirea primelor încercări de a explica în termeni ştiinţifici desvoltarea societăţii româneşti prin substratul său material. Pentru Eugen Speranţia („Introducere în sociologie", I. şi II, Cluj, 1939) sau D. Gusti (Sociologia militans", I-II, Buc., 1946), Bălcescu nu era vrednic să i se ia în considerare opera nici măcar în măsura în care „obiectivii" oameni de ştiinţă se refereau deobicei la proza plată a senilului aţâţător antisemit A. C. Cuza. O voluminoasă istorie a filosofiei româneşti, din cele 800 de pagini ale sale, îi acordă lui Bălcescu 2 (citiţi două!) pagini, cât timp „gândirea" agitatorului anti-sovietic Onisifor Ghibu e înfăţişată în 6 pagini, iar mediocritatea patentă a insignifiantului S. Mehedinţi se etalează sfidător pe nu mai puţin de 14 pagini. Autorul va recunoaşte cu un involuntar cinism în ultimele rânduri ale sgârcitei sale prezentări, cauza ostracizării la care fusese condamnat Bălcescu, notând în treacăt, că acesta trăgea „concluzii istorice în favoarea democraţiei". Iată o vină pentru care burghezia nu-l putea ierta pe istoric.

Dacă burghezia şi moşierimea română, trădătoare a ideilor dela 1848 şi a intereselor poporului român, a dus o politică de sistematică falsificare a sensului activităţii lui Bălcescu, noi trebuie să restabilim adevărul. La noi s'au pus temeliile unei noi orânduiri, conduse de o clasă care a ştiut să preţuiască şi să pătrundă mesagiul nepieritor al lui Bălcescu, realizându-l şi depăşindu-l.

Un element cu totul preţios pentru eforturile noastre de a preciza locul istoric al gândirii lui Bălcescu îl oferă faptul că marele dascăl al proletariatului, Karl Marx, încorporase în epocala sa operă

„Das Kapital", (cităm după ed. 4-a, îngrijită de Fr. Engels,v. I., Hamburg, Ed. Meisner, 1890 şi după trad. rom. Buc. Ed. PCR, 1946), concluziile cercetărilor istoricului român, folosindu-le drept exemplificare în descrierea şi explicarea fenomenului de supra-muncă, (ed. germ., p. 196—200; ed. rom., p. 231—234). După cum se ştie Marx arată în fragmentul citat, secţiunea III-a, cap. 8, paragr. 2, baza plus valorii în supra-muncă, adică aceea parte a muncii lucrătorului pe care acesta o prestează peste munca necesară întreţinerii sale. In analiza supra-muncii Marx înfăţişează regimul de exploatare feudală din Principatele române. El trimite, ca sursă de informaţie la cartea economistului şi istoricului Elias Regnault: „Histoire politique et sociale des Principautés danubiennes" (Paris, 1855). Cercetarea textelor, este concludentă şi înlătură orice îndoială: Regnault tratează regimul agrar al principatelor într'un capitol de 33 de pagini, pe baza materialului extras din lucrarea apărută anonim la Paris în 1850 „Question économique des Principautés danubiennes" datorită, după cum se ştie, lui Nicolae Bălcescu. In lucrarea lui Regnault, „Chesiunea economică" apare des citată şi pasagii întregi se reproduc între ghilimele. Examenul paralel al textelor nu lasă nicio îndoială că Marx foloseşte din cartea lui Regnault tocmai şi exclusiv părţile pe care acesta le preluase din lucrarea lui Bălcescu.

Regăsim la Marx (ed. germ., p. 196—7; ed. rom. p. 231), desigur într'o formulare şi adâncime de care nu era în stare istoricul nostru, ideea scumpă lui Bălcescu (cităm în tot restul lucrării după „Opere", Buc., 1940, v. I., t. I., p. 283—4, t. II., p. 65, 101—2) cum că atunci când popoarele ale căror producţie se mişcă în formele inferioare ale muncii de clacă sunt atrase în sfera unei pieţe mondiale unde domină modul de producţie capitalist, „grozăvia civilizată a supramuncii se altoeşte peste grozăviile barbare ale sclavajului" (K. Marx: op. cit., l. c) Un alt punct de contract, demn de reţinut, este definirea —în opoziţie cu felul de a vedea idealist — a şerbiei ca rezultat şi nu cauză a muncii de clacă (Marx: op. cit. p. 198 a ed. germ., p. 232 a ed. rom.; Bălcescu v. I., t. II., p. 10).

Interpretarea textelor în lumina consideraţiilor de mai sus ne invită la mai mult decât simpla consemnare a faptului că informaţiile respective din grandioasa operă a lui Marx îşi au sursa în cercetările făcute de Bălcescu. Asemănările în *metoda* de interpretare vorbesc de altceva. Este bine cunoscut că Marx *nu* prelua din operele consultate de el decât informaţia brută, nicidecum interpretările respective. Ar fi exclusă, în consecinţă, o identitate de vederi fără a avea un temei mai adânc. Rezultă, de aici, că Marx a aprobat explicaţiile încercate de Bălcescu şi reproduse de Regnault, întrucât le găsise conforme — deşi într'un grad cu mult inferior — propriilor sale vederi.

Iată cum examenul comparativ al textelor solicită să căutăm în gândirea lui Bălcescu elemente de interpretare materialistă a istoriei, fondată pe o metodă de cercetare dialectică. In această ordine de idei se poate presupune ev[...] Bălcescu tocmai ca o ur-

mare a citirii „Manifestului" lui Marx şi Engels, apărut în ediţie franceză cu puţin timp înaintea insurecţiei din Iunie 1948.

O vastă muncă de revalorificare şi de reconsiderare a culturii naţionale a început sub imboldul Partidului Comunist Român imbold continuat azi de P. M. R. în lumina principiilor marxism-leninismului. Cuvintele luptătoarei Ana Pauker, constitue un îndemn în această privinţă şi o indicaţie de inepuizabilă actualitate: *„De ar fi azi printre noi Doja, Horia, Cloşca, Crişan, Tudor Vladimirescu, Nicolae Bălcescu, cu ţăranii şi târgoveţii pe care ei i-au condus în bătălie contra asupritorilor, cu toţii ar recunoaşte în comunişti pe tovarăşii lor de luptă.* („Raport asupra Statutului" la Conferinţa Naţională a PCR din 1945, Buc., Ed. PCR, 1946, p. 5).

In domeniul acesta s'a făcut mult de atunci. Si aici, ca dealtfel în toate sectoarele culturii noastre, se aplică cele constatate de academicianul Mihail Roller în legătură cu activitatea Academiei RPR: „Dela stadiul enunţării unor principii generale s'a trecut la începutul aplicării lor practice" („Pe drumul revoluţiei noastre culturale", Buc., Ed. Scânteia, 1949, p. 17).

Inventarierea eforturilor depuse în direcţia revalorificării operei înaintaşilor noştri nu intră în intenţia acestei încercări.Ele sunt numeroase şi adesea bogate în roade. In ceeace îl priveste pe Bălcescu, profesorul N. Popescu-Doreanu (op. cit.) şi-a luat sarcina de a determina locul pe care trebue să-l ocupe în istoria poporului român. Insă cel mai radical element al burgheziei revoluţionare dela 1848 e o figură mult prea complexă, deşi s'a stins din viaţă de tânăr, pentru ca o caracterizare a lui să fie istovită prin prezentarea numai a activităţii sale politice. Lucru care desigur n'a rămas neobservat: „In lucrările sale, Bălcescu are sclipiri de adâncă pătrundere, atât în domeniul dialecticei cât şi în acela al materialismului, care au provocat presupunerea că Bălcescu ar fi cunoscut operele lui Marx şi Engels dela jumătatea secolului trecut" (op. cit., p. 134-135).

Intr'adevăr, felul în care vedea Bălcescu istoria poporului român constitue o evidentă ruptură cu istoriografia necritică a majorităţii premergătorilor săi lucru de care era conştient şi se caracterizează printr'o bogăţie şi adâncime de idei care îi asigură un loc de cinste în desvoltarea istorică a concepţiilor *filosofice* dela noi.

II.

Anticipând asupra analizei noastre, să schiţăm în câteva cuvinte caracterizarea generală a trăsăturilor dialectice din concepţia istorică a lui Nicolae Bălcescu. Din capul locului, trebue să respingem interpretările idealiste care încearcă a deduce formaţia ideologică a lui Bălcescu numai şi exclusiv din surse livreşti.In opoziţie cu acest fel de a vedea lucrurile, materialismul istoric ne indică un drum sigur şi ştiinţific de a urmări adevărata origine a ideilor. I. V. Stalin ne înva-

ţă, că *„izvorul formării vieţii spirituale a societăţii, origina ideilor sociale, a teoriilor sociale, a concepţiilor politice, a instituţiilor politice, trebue căutată nu în înseşi ideile, teoriile, concepţiile şi instituţiile politice, ci în condiţiunile vieţii materiale a societăţii, în existenţa socială, a cărei oglindire sunt aceste idei, teorii, concepţii, etc."* („Problemele leninismului", ed. 2., Buc., Ed. PMR, 1948, p. 863).

Concepţia lui Bălcescu nu putea apare fără nicio legătură cu condiţiile materiale care definesc societatea română dela începutul veacului trecut, independent de practica sa socială; ele sunt, după *conţinutul,* lor tocmai expresia societăţii române din perioada formării modului de producţie capitalist şi oglindesc frământările şi luptele de atunci, dintre forţele antagoniste ale orânduirii feudale în descompunere. Concepţia lui Bălcescu e însă limitată prin gradul relativ neevoluat al desvoltării capitaliste, care în Principate nu ajunsese încă să se demaşte în toată hidoşenia sa, ea e limitată de înapoierea tehnico-economică a ţării. După cum se ştie, Bălcescu se formează şi activează în Ţara Românească, unde „procesul de formaţie a burgheziei era mai înaintat" (M. Roller: „Istoria României", ed. 4, Buc., Ed. de Stat, 1948, p. 347) şi prin aceasta favoriza înjghebarea unei concepţii mai evoluate cu accente dialectice şi materialiste dar totuşi îngrădită prin caracterul ei burghez.

Concepţia istorică a lui Bălcescu este tocmai expresia acestor realităţi, având pe lângă elemente de interpretare materialistă şi dialectică şi lunecări spre poziţii idealiste. Ideologia lui Bălcescu se formează, apoi, în contactul nemijlocit cu cercetarea istorică, ceeace favorizează eliberarea de sub stăpânirea felului de a vedea metafizic şi teologic, obişnuindu-l să considere fenomenele istorice în aspectul lor real. Desigur acesta ca factor secundar.

Caracterul neîmplinit al dialecticei în opera lui Bălcescu mai solicită înţelegerea unor factori specifici, ce ţin de viaţa şi activitatea lui personală. Inainte de toate nu trebue uitat că unele scrieri ale lui Bălcescu şi încă dintre cele mai însemnate, se adresează guvernelor reacţionare ale Europei de atunci, ceeace desigur nu putea favoriza cristalizarea în ele a unei dialectici închegate,limpezi şi bine articulate. In al doilea rând, întreaga operă a lui Bălcescu este aceea a unui tânăr în plină formaţie (moare la 33 de ani!) Deaceea elementele dialectice din gândirea lui Bălcescu le vom considera mai mult *tendinţe* în procesul formării concepţiei sale istorice.

După *forma* sa teoretică, concepţia lui Bălcescu descinde desigur din Vico, prin mijlocirea istoricului italian Cesare Cantu, alimentată prin influenţa lui Jules Michelet, (care „vede peste tot în istorie dualismul şi lupta", cum remarcă G. Weill: „l, Ecole saint-simonienne", Paris, Alcan, 1896, p. 86) şi a lui Aug. Thierry (Cf. G. V. Plehanov: „De la philosophie de l'„histoire" şi „A. Th. et la conception materialiste de l'histoire" în „les Questions fondamentales du marxisme", Pa-

ris, Ed. Sociales, 1948). Stadiul actual al cercetărilor, aşa cum le cunoaştem noi, nu ne permite formularea unor concluzii mai bogate, deşi se poate admite, ca foarte probabilă, cunoaşterea unor materialişti din sec. al XVIII-lea, a lucrărilor socialiştilor utopici şi chiar probabilitatea ca Bălcescu să fi citit „Manifestul".

Reţinem, deci, că elementele dialectice din cugetarea lui Bălcescu sunt oglindirea condiţiilor materiale ale societăţii româneşti în epoca ei de tranziţie revoluţionară dela feudalism la capitalism. Formarea lor, desigur, a primit un puternic imboid prin cercetarea istorică a „instituţiilor sociale", a structurii economice a societăţii în decursul veacurilor, fiind favorizată şi prin lectura istoricilor francezi, englezi, germani şi italieni ai vremii, precum şi a literaturii socialiste din Franţa. Şi o asemenea formulare circumspectă invederează, că existenţa unor trăsături dialectice la Nicolae Bălcescu fac să putem afirma pe bună dreptate că „gândirea lui Bălcescu se mişcă în cadrul unor perspective largi, care uneori depăşesc veacul său". (Popescu-Doreanu : op. cit. p. 135).

In procesul de maturizare a gândirii lui Nicolae Bălcescu vom găsi o înţelegere din ce în ce mai complexă a desvoltării istorice, înainte de toate pe linia surprinderii interdependenţei şi a condiţionării reciproce a fenomenelor sociale. Incă din 1845-46, Bălcescu ajunge la înţelegerea istoriei, ca desvoltare a societăţii,aceasta din urmă definită ca o totalitate de relaţii ce se leagă şi se condiţionează reciproc. In „Puterea armată şi arta militară dela întemeierea Principatului Valahiei până acum" („Propăşirea", 1844), opera sa de debut, Bălcescu se ridică în mod categoric împotriva felului metafizic de a privi istoria drept o îngrămădire de fapte izolate, fără legătură internă între ele: istoria, constată Bălcescu în „Cuvânt preliminariu despre izvoarele istoriei Românilor" („Magazinu istoric", 1845), „nu trebue să fie numai ca un şir de oarecari întâmplări politice sau militare uscate, fără nici o coloare, fără nici un adevăr local; nu trebue să se ocupe numai de oarecari persoane privilegiate, dar să arăte poporul român cu instituţiile, ideile, simţimintele şi obiceiurile lui în deosebite veacuri" (v. I., t. I., p. 107). Ideea legăturii reciproce dintre aspectele vieţii sociale şi evenimentele istorice se conturează din ce în ce mai clar;„partea cea mai interesantă a istoriei", va preciza Bălcescu în „Prospectul pentru Magazinu istoric" („Curierul românesc", 1845), o formează „instituţiile, industria, comerţul, cultura intelectuală şi morală, obiceiurile şi chipul de viaţă" (v. I., t. I., p. 101; cf. şi p. 43). Pentru Bălcescu istoria este desvoltarea în timp a societăţii, ale cărei părţi constitutive sunt solidare.

Condiţionarea reciprocă a diferitelor aspecte ale realităţii sociale se întinde asupra întregei desfăşurări a evenimentelor în timp: „Soarta părinţilor noştri a pregătit pe a noastră; instituţiile lor sânt baza instituţiilor noastre" (v. I., t. I., p. 43). Acest enunţ la Bălcescu nu are

sensul comun al cultului pentru trecut, ci cuprinde germenele unei viziuni mai riguroase despre cauzalitatea istorică, ce se va desvălui în lucrările sale ulterioare, când va proceda la descrierea modului concret în care *întreagu* evoluţie anterioară a societăţii îi determină configuraţia actuală. Cu sporită vigoare se manifesta această convingere a lui Bălcescu în „Question économique...” şi în „Mersul revoluţiei... (ambele din 1850). Aci el va susţine în chip explicit, că revoluţia din 48 are cauze ce se pierd „în zilele veacurilor”: „Uneltitorii ei sânt optsprezece veacuri de trude, suferinţe şi *lucrarea poporului român asupra lui însuşi”,* („Mersul revoluţiei în istoria Românilor”, „România viitoare”, 1850, v. I., t. II, p. 99, subl. ns). Că nu suntem în faţa unor texte arbitrar alese reese din confruntarea lor cu părerile politice ale lui Bălcescu. In lucrarea sa „Despre starea soţială a muncitorilor plugari în Principatele Române în deosebite timpuri” („Mag. ist.”, 1846), el susţinu că emanciparea *singură* nu soluţionează problema ţăranilor şi deaceea programul revoluţiei din 1848 venea cu un complex de măsuri, „proclama democratizarea statului prin egalitatea drepturilor, a pământului prin împroprietărirea ţăranilor şi a capitalurilor prin instituţii de credit organizate de stat“ (v. I, t. II, p. 193). Iată cum se rotunjeşte, îmbogăţindu-se, principiul conexiunii la istoricul nostru. In focul luptelor revoluţionare din 1848, el nu va conteni să sublinieze, precum se cunoaşte, legătura reciprocă a desvoltării diferitelor ţări şi popoare.

Departe de a privi legătura dintre fenomene ca o corelaţie dintre elemente la fel de importante în determinarea structurii vieţii sociale, Bălcescu adânceşte viziunea sa reuşind să descopere legaturile esenţiale, interne ale acestora sub învelişul lor de suprafaţă. In procesul descoperirii conexiunilor fundamentale, hotărîtoare, el ajunge la formularea unor teze materialiste. Cercetarea realităţii istorice îl conduce la întrezărirea rolului forţelor şi relaţiilor de producţie. „Deosebirea ce se vede în starea muncitorilor plugari între mai multe popoare, — spune el în 1846, — îşi are pricina în instituţiile ce cârmuesc proprietatea” (v. I., t. I., p. 187), idee pe care de altfel o vom regasi în valoroasa „Question“ din 1850, cu mai mare precizie şi pregnanţă. Analizând reforma lui Mavrocordat, Bălcescu ajunge la desvăluirea adevăratelor cauze care i-au determinat ineficacitatea: „între cultivatori şi proprietari *relaţiile* rămăseseră aproape aceleaşi”, deoarece aceştia din urmă şi-au menţinut monopolul asupra pământului şi a „instrumentelor de muncă” (mijloacele de porducţie, v. I., t. I., p. 197 subl. ns.). De aci şi până la formularea tezei că schimbarea modului de producţie determină modificarea relaţiilor de producţie a celor juridice nu e mult şi Bălcescu reuşeşte să privească fenomenul servajului feudal din acest unghiu de vedere: „servajul fu, prin urmare, consecinţa fatală a sistemului de exploatare prin clacă” (v. I., t. II, p. 10,11 şi urm.).

Caracterul embrionar al evoluţiei capitalismului în ţara noastră l-a împiedicat însă de a aplica această metodă şi asupra noului mod de producţie, în formaţiune. Cu aceasta am atins una din limitele ce frânau desfăşurarea mersului dialecticei la Bălcescu. Revoluţionarul democrat surprinde dialectica obiectivă a orânduirii feudale, dar nu reuseşte a o extinde şi asupra capitalismului (Cf. v. I., t. I., p. 283).

Unitatea pe care a descoperit-o în viaţa socială şi istorică el nu o vede statică, ci ca una schimbătoare, — sumă şi ea a unor elemente în esenţa lor mişcătoare. Ideea mişcării e trăsătura de bază a concepţiei lui Bălcescu şi o subliniază cu tărie în cele mai variate ocazii: „Omenirea nu e staţionară, declară, astfel, în 1851. Ea înaintează neîncetat... Desvoltarea ei urmează regulat după legile fizice ale progresului. Cei ce mai tăgăduesc azi mişcarea sânt puţini. Dacă mai sânt, vază trecutul; câte schimbări! Câte prefaceri! („Trecutul şi prezentul", în „Junimea română", v. I., t. II., p. 121). Ca istoric, Bălcescu nu putea nega desvoltarea pe care, la tot pasul, faptele cercetate le scoteau în lumină: optsprezece veacuri naţia română n'a vegetat, n'a stat pe loc, ci a mers înainte, *transformându-se şi luptând neîncetat"* (v. I., t. II., p. 99, subl. ns.). El admite, ca o realitate obiectivă, transformarea formelor de stat, schimbare care are sensul unei desvoltări dela infeior la superior, pe linia ascendentă a progresului „în această ochire istorică văzurăm că statul din domnesc sau aboslut s'a făcut *boieresc* sau aristocratic, apoi *fanariot* sau orăşenesc (Bürger), apoi *ciocoiesc* sau biurocrat şi acum este pe cale de a se face *românesc* sau democratic" (v. I., t. II., p. 104). Termenul „românesc" are la Bălcescu înţelesul de „popular", derivând din „rumân", adică iobag. Textele învederează acest lucru fără posibilitate de a fi răstălmacite; cf. *„înălţarea plebeianismului la putere"* înseamnă *„întregirea Românului, vecinul, serful veacului de mijloc, în drepturile sale de om, de cetăţean şi de naţie"* (v. I., t. II, p. 103). Ochiul lui Bălcescu nu se lasă furat de aparenţa lucrurilor; descoperă desvoltarea şi acolo unde mulţi nu o sesizează, „Servajul (iobăgia, n. ns.), transformarea mijlocită şi câteodată directă a sclaviei antice, fu totuşi în fond un progres" (v. I., t. II., p. 11,100). Criteriul stabilirii obiective a acestui progres îl constitue de bună seamă progresul real al mijloacelor de producţie. Bălcescu condamnă în mod energic relaţiile feudale de producţie, ajunse în contradicţie cu desvoltarea forţelor de producţie. Menţinerea privilegiilor feudale, arată el, înseamnă „a condamna o soţietate întreagă la nemişcare" (v. I., t. I., p. 281). Dar, după cum am văzut, Bălcescu nu admite putinţa de a opri mersul istoriei, de a fiinţa într'o stare staţionară. Tocmai de aici rezultă, în concepţia lui, necesitatea acţiunii revoluţionare de răsturnare a relaţiilor, devenite piedica în calea desvoltării.

Astfel conţinutul istoriei îl formează lupta dintre ceeace e nou şi ceeace e vechi. Decăderea claselor stapânitoare ale societăţii divizate în clase antagoniste este o lege a istoriei (v. I., t. II., p. 24—25); încă-

pățânarea lor de a face să dăinuiască orânduirea inutilă și relațiile învechite provoacă „dezorganizarea întregei societăți" (v. I., t. II, p. 58), generează mizeria și descompunerea morală (v. I., t. II, p. 17). In acelaș timp cu revoluția (v. I., t. II., p. 16,25). Clasa în ascensiune luptă cu vechea clasă dominantă: disoluția boerimii este ascensiunea burgheziei (v. I., t. II., p. 21,60—62).

Nu putem trece sub tăcere că desvoltarea apare câteodată în scrierile lui Bălcescu cu un conținut abstract și mistic, ca o evoluție spre „ținta arătată" de divinitate și providență, urmărind scopurile abstracte ale „dreptății și a frăției, aceste două temelii a ordinei absolute, perfecte". Bălcescu recurge la asemenea interpretări mai cu seamă atunci, când trebue să indice direcția desvoltării după lichidarea feudalismului. Nu putea descoperi forța socială nouă: proletariatul, nici forma nouă în care va decurge lupta de clasă pe care o admitea, ca lege a evoluției, deoarece societatea românească de atunci nu-i desvălui încă existența acestui nou factor. După expresia plastică a lui Engels și el fu nevoit, să construiască din mintea lui ceeace nu găsea în realitate, forța ce construește viitorul. De aici rezultă și caracterul abstract uneori, metafizic al prognozelor sale, de aici referirea la divinitate, deși e fapt cunoscut, netăgăduit nici de cercetătorii burghezi, adversitatea lui ireductibilă față de biserică.

Mișcarea istoriei, Bălcescu nu o concepe în mod idilic, ca o creștere lină, lipsită de zguduiri. Desvoltarea, pe lângă perioade relativ pașnice, cuprinde în sine și schimbări radicale, brusce, revoluționare. Progresul, „lege istorică", se realizează prin revoluție „legitimă și necesară', (v. I., t. II. p. 86).

Bălcescu își va expune ideile sale despre revoluție și insurecție mai cu seamă în lucrarea „Mersul revoluției..." din 1850. Demne de reținut sunt cuvintele ce urmează: „Revoluția română dela 1848 n'a fost un fenomen neregulat, efemer, fără trecut și viitor, fără altă cauză decât voința întâmplătoare a unei minorități sau mișcarea generală europeană. Revoluția generală fu ocazia, iar nu cauza revoluției române. Cauza ei se pierde în zilele veacurilor. Uneltitorii ei sunt optsprezece veacuri de trude, suferințe și lucrare a poporului român asupra lui însuși. Ea fu o fază, o evoluție istorică naturală, neapărată și prevăzută (v. I., t. II., p. 99).

Prin urmare, în concepția lui Bălcescu, revoluția reprezintă o etapă necesară, firească a desvoltării; ea nu este o excepție, o rupere a regularității fenomenelor și nici o apariție întâmplătoare, accidentală. Revoluția, la Bălcescu, apare ca forma necesară a schimbării, rezultând din întregul mers al desvoltări sociale; o consecință a ei naturală. Ea reprezintă o forță constructivă, purtătoare a progresului. Ion Ghica, reproduce o scrisoare a lui din această epocă, care e cât se poate de concludentă: *„au risque* de a fi priviți ca anarhiști de cabinete, spune Bălcescu, trebue să arătăm că nu mai putem aștepta nimic dela dânsele, ci din revoluție numai".

Nici unul dintre conducătorii revoluţiei din 1848, nu avea o viziune atât de clară despre rolul social al revoluţiei.

Desfăşurarea procesului de desvoltare constă pentru Bălcescu în desvăluirea unor forţe contradictorii, angajate într'o luptă continuă. Incă din 1845 („Spătarul Ioan Cantacuzino" în „Magazinu istoric"), Bălcescu remarcă opoziţia de clasă dintre boerime şi cei excluşi dela proprietate (v. I., t. I., p. 149), opoziţie care se transformă în lupta dintre boerimea feudală şi ţărănime (v. I., t. I., p. 273). Din egalitatea străveche, prin formarea claselor, se naşte „acea monstruozitate socială ca o ţeară întreagă să robească la vreo câţiva particulari" (v. I., t. I., p. 182; cf. t. II, p. 13-15, 43), Secolele „în loc de a-l micşora, măriră răul") v. I., t. II., p. 7). Diviziunea în clase are ca urmare că „ţeara se împărţi în două tabere vrăjmaşe, având interesuri împotrivite") v. I., t. I., p. 16). Toată istoria nu e decât „o prigonire înverşunată de mai multe veacuri a claselor de jos de către clasele de sus" (v. I., t. I., p. 198).

Ideea devine mai pregnantă în scrierile târzii. „Istoria omenirii ne înfăţişează lupta necontenită a unei clase desmoştenite de dreptul său, contra uzurpatorilor ei, luptă arzătoare care adesea are caracterul unei răsbunări, *luptă fără sfârşit,* căci se urmează încă în timpurile de azi, şi *se va urma* până când nu va mai fi umbră de tiranie, până când popoarele n'or fi întregite în drepturile lor şi egalitatea nu va domni în lume" (v. I., t. II., p. 118, subl. ns)

Iată că ideea luptei de clasă, ca motor permanent al desvoltării societăţilor divizate în clase antagoniste, apare limpede la Bălcescu, care are în acelaş timp şi conştiinţa că ea nu încetează, ci merge, ascuţindu-se, până când nu dispare, aşa cum se exprimă şi el, „exploatarea omului de către om" (v. I., t. II., p. 11 şi 58).

Pripita concluzie a lui Zane cum că Bălcescu „trebue socotit întemeietorul la noi în ţară a şcoalei de interpretare marxistă a istoriei", nu rezistă la o cercetare critică. Insă încercarea noastră cred că a avut darul de a arăta că încă înainte de răspândirea marxismului în ţara noastră, Bălcescu s'a apropiat de o explicaţie ştiinţifică a istoriei, aplicând elemente de gândire dialectică în limitele fixate de parctica socială a acelei vremi şi de cunoştinţele sale.

Trebue respinsă falsificarea evidentă a figurii şi operei lui Bălcescu, practicată de istoriografia burgheză-reacţionară din trecut. Opera lui, filosofia lui, este filosofia înaintată a democratismului revoluţionar.

III

In concepţia lui Bălcescu, teoria e strâns legată de practică. Istoria pentru el nu era numai o ştiinţă, ci o armă de luptă. Biografii săi notează că avea un pronunţat spirit practic în sensul că nu se mulţumea cu ştiinţa „pură", ci căuta să tragă consecinţe practice. Intr'a-

devăr, istoria are un sens educativ adânc, întrevăzut de Bălcescu în aceea că, ajutând „să ne ferim de greşelile în care au picat" premergătorii noştri, am dobândi „adevăratele principe care trebue să ne povăţuiască în vieaţa noastră socială ca să ne putem mântui" (v. I., t. I., p. 107).

Istoria nu este, prin urmare, un studiu teoretic şi rupt de viaţă, ci cunoaştere teoretică a practicei trecutului, pusă în slujba practicei prezentului.

Toată viaţa lui stă mărturie vie a unităţii dintre concepţiile sale ştiinţifice şi activitatea sa politică. Activitatea practică revoluţionară este sinteza vie şi organică a teoriei şi practicei. Teoria, pentru a deveni o forţă, trebue să cucerească massele. Ori după relatările lui Ion Ghica, Bălcescu arată că trebue „să vărsăm revoluţia ca o convingere în sufletul poporului".

Dela acest temei porneşte ideea „comisarilor propagandişti", instituţie pe care o înfăţişează în timpul revoluţiei cu menirea de a răspândi în masse spiritul revoluţionar, să lămurească poporul asupra constituţiei, să-l convingă să voteze pentru ei, să-i întărească sentimentul de datorie faţă de patrie. „Comisarii" trebuiau să denunţe pe reacţionari, „javrele de aristocraţi".

Intreaga sa activitate de conducător al propagandei guvernamentale în timpul revoluţiei mărturiseşte interesul profund pe care-l purta realizării teoriei prin practică în acelaş timp cu prelucrarea problemelor practicei revoluţionare prin mijloacele teoriei.

*

Poporul român a preluat şi înfăptuit pe o treaptă superioară tradiţiile democratice întruchipate în opera lui Nicolae Bălcescu. Referindu-se la cei ce pregătiseră anul revoluţionar 1848 în Ardeal, Gh. Gheorghiu-Dej spunea, acum câţiva ani: „activitatea lor este şi pentru noi, cei de astăzi, plină de învăţăminte preţioase". („Tradiţiile democratice ale poporului român" în vol.„O politică românească de realizări democratice", Buc., Ed. PCR., 1946, p. 269). Putem scoate din opera lui Nicolae Bălcescu concluzii fecunde şi bogate în înţelesuri, mai cu seamă în ceeace priveşte datoria intelectualilor, a oamenilor de cultură în actuala situaţie internaţională.

După cum se ştie Bălcescu avea o conştiinţă limpede despre interdependenţa ţărilor şi popoarelor, pe baza unei reale comunităţi de interese, legătură ce condiţionează mersul mişcărilor lor de eliberare.

Bălcescu ştia clar, că lupta de eliberare a popoarelor nu va avea rezultat, până când nu se încheagă un puternic şi activ front comun al democraţiei împotriva reacţiuni: „Astăzi este învederat... — scria el după revoluţia din 48 — libertatea naţionalităţilor nu poate veni... din mila împăraţilor şi despoţilor, ci numai într'o unire strânsă între toţi Românii şi dintr'o ridicare a tuturor împreună şi din *solidari-*

tatea cu toate popoarele impilate" (subl. ns.). Azi acest lagăr al popoarelor la fel de interesate în prevenirea agresiunii despoţilor Wall Street-ului creşte zi de zi. Ideea revoluţionară a solidarităţii popoarelor dornice de libertate, una din principiile fundamentale ale crezului politic al lui Bălcescu, devine realitate revoluţionară.

Experienţa istorică a poporului român, liber astăzi, a confirmat pe de-aîntregul cuvintele lui: „libertatea dinăuntru... este peste putinţă a dobândi fără libertatea din afară" (v. I., t. II., p. 106). Gelos de a păstra libertatea sa, sub ambele ei aspecte, poporul român se strădueşte să stea cu cinste „în avangarda luptelor democraţiei în contra tiraniei", urmând pilda luminoasă a URSS, ţară a cărei existenţă şi forţă sunt sprijin şi exemplu în lupta de eliberare a tuturor popoarelor de sub asuprire.

COMUNISMUL, GÂNDIREA ŞI ARTA [1]

dE LAURENT CASANOVA

In raportul său, secretarul general al Partidului nostru a insistat asupra faptului că deslănţuirea atacurilor reacţionare este însoţită întotdeauna de o violentă ofensivă ideologică.

Cred că întregul partid va primi numaidecât invitaţia pe care i-o face în felul acesta cea mai înaltă autoritate şi cel mai bun dintre noi, invitaţia de a duce cu vigoare lupta în domeniul ideologic, aşa cum face şi în alte domenii.

In ceeace mă priveşte, aş vrea să supun de îndată aprecierii congresului, câteva observaţii asupra câtorva aspecte ale acestei bătălii ideologice.

Cred, în adevăr, că Partidul Comunist poate să încerce să dea acum un răspuns limpede marilor probleme care continuă să preocupe unele spirite de bună credinţă, dornice să ne ajute ţara şi poporul.

Pornind dela elementele de bază, definite de secretarul general al partidului şi de tovarăşul André Marty, el poate să o facă tocmai în sensul dorit de tânăra studentă care vorbia astăzi după amiază. Adică aşa cum vor acei tineri intelectuali francezi cu adevărat însetaţi de învăţătură pentrucă ei se ştiu fiii unei glorioase tradiţii de cultură şi de ştiinţă.

Tovarăşul Maurice Thorez a arătat cum ideologii reacţiunii făcând discuţiile să lunece asupra omului şi a umanismului, încearcă să dea o aparenţă de prospeţime vechii afirmaţii calomnioase a inamicilor clasei muncitoare, după care: — „Marxismul ar face din om jucăria pasivă a unor forţe mecanice oarbe".

Calomnie reluată şi de generalul de Gaulle când îndrăzneşte să vorbească:

— „despre această odioasă maşinărie birocratică şi totalitară", care ar fi Partidul comunist.

Una dintre abilităţile obişnuite ale ideologilor reacţiunii — când se adresează intelectualilor cinstiţi — este de a se strădui să obţină dela ei îndepărtarea de experienţa practică trăită de popor şi de învăţăturile căpătate prin această experienţă. Căci fiii poporului nostru — cum observa André Marty — au răspuns dinainte la orice desbateri cu caracter filosofic, referitoare la problema calităţii omului care se potriveşte timpului nostru.

Fiii poporului nostru — care nu şi-au precupeţit sângele şi au consimţit să se sacrifice — au spus:

---

1) Raport ţinut la al XI-lea Congres al Partidului Comunist Francez.

„Omul care se potriveşte timpului nostru este omul pe care îl făureşte lupta popoarelor pentru libertate şi o viaţă mai bună".

Maurice Thorez a evocat şi calităţile înălţătoare ale literaturii optimiste. Există o carte în literatura noastră, care, condensând pe deoparte experienţa trăită de poporul nostru — în frunte cu comuniştii — în timpul anilor întunecaţi şi optimismul judicios a luptătorilor pe de altă parte, va rămâne ca un exemplu de frumuseţe şi de măreţie. Este cartea pe care au scris-o condamnaţii la moarte şi pe care editura „France d'abord" a publicat-o.

Iată, după atâtea alte texte dinainte citate, câteva extrase din ultimele scrisori ale unuia din acei oameni care, după părerea mea, dau un răspuns limpede problemelor care preocupă personalităţi eminente şi care ar merita să le reţină atenţia.

Tovarăşul Lacazette, muncitor metalurgist comunist, a fost împuşcat la Nantes, la 25 August 1943. El fusese conducătorul politic al franctirorilor şi partizanilor din Bretagne. Avea 34 de ani şi-i scria soţiei sale din închisoare.

„Iată viaţa mea materială, lipsită de strălucire, după cum vezi, aşa încât trăesc intens cu gândul, cu amintirile. Mai întâi am aici doi flăcăi pe care trebuie să-i fac să treacă de partea noastră şi sunt sigur că voi izbuti...

Ce tortură astăzi pentru mine. Mi se pare că un copil mi-ar fi ajutat să te păstrez pentru totdeauna... Vezi, înaintea morţii, viaţa noastră comună mă chinueşte cel mai mult. „viaţă", îţi aminteşti, sunt primele cuvinte pe care „Mama" le-a descifrat...

Inainte de toate să nu crezi, că îmi regret activitatea, lupta, nu, n'aş fi putut trăi fără aceasta, şi dacă astăzi sunt mândru de ceva, este de corectitudinea mea de militant, de fidelitatea mea către Partid...

Rămas bun tuturor băieţilor. Spune-le că am rămas demn de încrederea lor şi că sunt mândru să mor pentru ţara şi pentru clasa mea. Adio, soţie scumpă. Adio viaţa mea întreagă. Reciteşte cărţile frumoase pe care mi le-ai ales şi care mă entuziasmau atât; când te vei plimba prin acest bătrân Paris, salută-l din partea mea; îl regret mult şi pe el".

Cât pot să pară de grosolane, după aceste rânduri, încercările care tind să izoleze omul comunist de idealul său şi de Partidul care îl conduce, sau să izoleze hotărîrea conştientă a comunistului, de mersul înainte al unui popor întreg.

Celor care îşi pun întrebări în legătură cu bazele posibile ale libertăţii omului, muncitorul metalurgist le răspunde:

„N'a existat niciodată om mai liber sub soare decât comunistul încătuşat şi singur în fundul închisorii, îndurând moartea clipă de clipă".

Celor care se sperie de contradicţiile care pot să opună căutarea fericirii personale constrângerilor acţiunii militante, muncitorul metalurgist îi răspunde:

„Era vorba de idealul meu şi de soţia mea, de copilul pe care vroiam să-l am, şi de Partidul meu; toate acestea erau viaţa mea, pe care o dau de bună voie".

Celor care pretind să opună în mod ireductibil căutarea unei stări de mulţumire personală fericirii poporului, scriitorului catolic care afirmă: „Este vorba de salvarea omului şi nu de fericirea popoarelor sau de altceva. Orice altceva este nerozie sau impostură", muncitorul metalurgist răspunde:

„Când poporul suferă şi când e umilit, un om demn de acest nume nu poate să se împace cu conştiinţa sa, dacă nu luptă alături de popor şi pentru el".

„Nu aş fi putut trăi fără asta", spune muncitorul metalurgist.

Celor care-şi pun întrebări în legătură cu morala comunistă, şi care ar vrea să o identifice cu aceea a unui fanatism orb, lucrătorul metalurgist le răspunde prin această judecată lucidă privitoare la morala călăilor săi:

„Câte trei într'o celulă, dar nu de ai noştri. Sunt izolat cu grijă de ceilalţi comunişti. Multe mizerii, bine închişi şi de mâncare picături numărate. Am impresia că vor să ne omoare de două ori; de altfel, totul aici seamănă a răzbunare".

Muncitorul comunist anticipa astfel asupra definiţiei pe care tovarăşul nostru Laffitte a dat-o în frumoasa sa carte de deportat, „Cei care trăiesc" (Ceux qui vivent):

„Morala comuniştilor, este morala oamenilor care apără viaţa".

Insfârşit, pentru cei care caută gingăşia bunului simţ, muncitorul metalurgist scria soţiei sale:

„Nu am puterea să te dau altuia. Dar dacă într'o zi vei avea un copil, dă-i numele meu. Nu te leg printr'o pretenţie; e doar la voia ta şi numai dacă asta nu răneşte pe nimeni".

O repetăm, tovarăşul Lacazette nu era o fiinţă excepţională. A fost un muncitor comunist, şi au fost zeci de mii, asemenea lui.

Deci, pornind dela experienţa practică trăită de popor, este posibil să definim un anumit număr de valori morale proprii timpului şi ţării noastre.

Cât de periculoasă apare atunci tentaţia prezentată spiritelor cinstite de a se îndrepta de aceste exemple concrete.

Ideologii reacţiunii vor să speculeze în mod evident asupra persistenţei unor feluri abstracte de gândire şi a supravieţuirii unor prejudecăţi tenace care sunt la baza acestui academism; conform lui, unele subiecte trebuesc tratate cu nobleţă şi revelarea adevărului trebue înconjurată de rituri aproape cu neputinţă de tradus în cuvinte, la care gândirea unui simplu muncitor metalurgist să nu poată ajunge.

In realitate, când masele sunt în mişcare, valorile culturale esenţiale îşi au sursa în lupta maselor.

De exemplu, mi s'a întâmplat adesea, altădată, să meditez asupra acestei fraze a lui Lenin:

> *„Fiecare bucătărească trebue să înveţe să conducă Statul".*

Şi iată că acum, prin virtutea luptei noastre dusă în fruntea maselor, noi începem să pătrundem unele date materiale ale gândirii învăţătorului nostru.

Când minerul francez, după ce secretarul general al Partdului nostru i-a cerut-o, a coborît în fundul minei cu această idee în cap: „Voi scoate două vagonete mai mult".

Când el lucrează dârz la îndeplinirea acestei sarcini cu toate că are unelte proaste şi cu toate că alţii îşi bat joc de el, noi suntem siguri, şi fiecare observator atent ar trebui să fie sigur, că în acest cap de miner este mai mult simţ al Statului decât în creerul unui vechi politician şmecher, despre care alţii spun din obişnuinţă: „Este un om de Stat".

In timpurile de echilibru relativ, gânditorul sau artistul se pot lăsa convinşi că cercetarea abstractă, discuţia metafizică, experienţa personală sau invenţia tehnică sunt mijloace decisive de îmbogăţire culturală.

Dar când poporul se pune în mişcare, nu mai este posibil să te înşeli, cu condiţia totuşi, să ai o minte eliberată de rutină.

Căci ne aducem aminte de acel cuvânt teribil al unui mare umanist al Renaşterii, asupra căruia, comunistul italian Gramsci medita în închisoare: în faţa oamenilor Reformei, Erasm spusese: „Acolo unde pătrunde Luther, dispare civilizaţia".

Când popoarele se pun în mişcare, origina valorilor culturale şi cauza progreselor lor derivă, la drept vorbind, într'un fel uşor de perceput din mişcarea însăşi a maselor.

Noi insistăm anume asupra originii valorilor şi asupra sursei progreselor lor, căci, desigur, totul nu s'a terminat cu mişcările elementare ale maselor.

Mai rămâne încă să dăm o formă acestor valori, şi să le clarificăm Pe scurt, mai rămâne de rezolvat problema pusă de către mase

---

1) Casanova se referă la perioada în care PCF făcea parte din guvern (N. R.).

ele inşile, care aspir la o stare de conştiinţă mai limpede a propriului lor efort.

Noi am învăţat dela Lenin, apărător intransigent al doctrinei marxiste împotriva „economiştilor", că aceste aspiraţii exigente ale maselor erau chiar la originea îmbogăţirii neîncetate a teoriei noastre revoluţionare.

Noi am învăţat dela maeştrii noştri — Maurice Thorez o reamintea eri — că ideile, acele idei care au ca bază realitatea obiectivă a unei societăţi şi realitatea schimbătoare a raporturilor sociale care o caracterizează, influenţează la rândul lor asupra realităţii materiale, asupra mişcării din care derivă, pentru a-i modificca aspectele, pentru a-i accelera sau întârzia ritmul.

Şi masele angajate în luptă zilnică, au atunci dreptul de a se întoarce către oamenii gândirii şi ai artei porniţi alături de ele sau care urmăresc cu simpatie eforturile lor, pentru a le spune:

„Ce veţi face cu acest material nou pe care-l oferim?"

„Depinde şi de voi ca elementele noi pe care le aducem să fie purtate mai departe".

Căci, de oamenii gândirii şi ai artei chiar de aceşti specialişti va depinde în acel moment efortul renovării posibile a valorilor culturale.

Aceasta pentru a constata că intelectualii care vin spre clasa muncitoare cu conştiinţa încărcată, ca şi cum le-ar fi ruşine că sunt intelectuali, greşesc.

Este prea adevărat că intelectualii pot veni spre clasa muncitoare şi pentru alte motive decât cele pur intelectuale.

Ei vin adesea din dragoste pentru ţara sau pentru poporul lor, din desgust faţă de izolarea şi faţă de neputinţa lor.

Acţiunea militantă şi rezultatele practice ale propriului lor efort, solidare cu efortul unei clase întregi al unui popor întreg, le aduce liniştea pe care o căutau.

Dar ei rămân intelectuali, cu o sensibilitate deja formată şi cu nevoi pe care calitatea lor de intelectuali le-a trezit.

Clasa muncitoare are nevoie de ei ca atare.

Sunt, însă, printre ei, unii care se încăpăţânează să renunţe la calitatea lor în loc să se folosească de ea în lupta generală.

Ei se aruncă cu disperare în acţiunea militantă şi nu mai fac nimic altceva.

Mutilarea pe care şi-o impun este voluntară.

Ea nu e niciodată cerută de Partid, deşi s'ar putea crede aşa ceva din atitudinea lor.

Mutilarea pe care şi-o impun este reală.

Fără îndoială că trebue să recunoaştem aci cauza adâncă a acelui dogmatism dispreţuitor, pe care îl afectează, ca o reacţiune împotriva a ceeace li se pare a fi la alţii, preocupări inferioare de intelectuali şovăitori, şi mai este motivul adevărat al acestei dezinvolturi cu care se folosesc de polemică faţă de scrupulele întârziate sau faţă de prejudecăţile tenace ale altor intelectuali.

Ei creiază impresia că substituie spiritul dogmatic, spiritului de principiu, procedeele polemice, metodelor liberei cercetări.

Şi foarte adesea ei sunt absenţi tocmai dela lupta de pe tărâmul ideilor.

Ei dezertează, astfel, dintr'un sector pe care numai ei îl pot apăra pe frontul de luptă, ei lipsesc clasa muncitoare de arme pe care numai ei pot să le dea.

De fapt, ei îşi părăsesc funcţiunile lor sociale, ceeace este grav şi din alte motive.

In adevăr, când clasa muncitoare a ajuns în revendicările sale, atât de departe ca acum, ea are nevoe să se sprijine şi pe motivele speciale pe care specialiştii le pot da pe plan tehnic şi ştiinţific.

Ea nu se mai poate dezinteresa de aceste date particulare, care influenţează direct asupra relaţiilor dintre State şi a raporturilor dintre clase.

Astfel, sunt de exemplu, cercetările asupra desintegrării materiei şi a energiei atomice, sau urmărirea realizării unui echilibru real al bugetului de Stat.

In argumentele savanţilor şi ale tehnicienilor, aplicate la realitatea franceză, clasa muncitoare poate găsi confirmarea propriei sale lupte împotriva demisionaţilor Franţei, împotriva reacţiunii care face din degradarea economiei noastre un mijloc al politicii sale.

Aceasta pentru a afirma că clasa muncitoare şi partidul ei, nu numai că nu se tem de liberul efort al gândirii, ci dimpotrivă, tind spre el, aşa cum viaţa tinde spre lumină. Această libertate a devenit intolerabilă tocmai forţelor reacţiunii sociale şi politice.

Aceasta pentru a afirma că clasa muncitoare şi partidul ei, nu se pot desinteresa de ceeace atinge condiţiile prealabile şi împrejurările exterioare ale acestui liber efort.

Nimeni nu va avea vreodată în această privinţă răbdarea atentă şi respectuoasă pe care clasa muncitoare o aduce de pe acum.

Dar nu există numai intelectuali din aceştia care vin spre clasa muncitoare cu o conştiinţă încărcată.

Mai sunt şi acei care vin spre popor pentru a-i descoperi secretele culturii şi a-i deschide drumurile. Pentru care totul se reduce la descoperirile intelectuale.

Bunăvoinţa lor este evidentă şi buna lor credinţă nu e în cauză. Dar ei apucă pe o cale fără eşire, pentrucă ei confundă lucruri diferite.

Ei confundă sursa valorilor, care nu mai este în puterea lor, şi efortul pentru a duce aceste valori mai departe, efort care trebue să depindă în mare măsură şi direct de ei înşişi.

Ei consideră ca stimulent al efortului creator al artistiului numai emoţia estetică pe care o transformă în unitate de măsură pentru orice şi ciocnirea ulterioară a ideilor.

Şi ei pun aceste discuţii pe un asemenea teren încât masele vor fi, în mod inevitabil, trimise în judecată. Bineînţeles că muncitorului metalurgist îi va fi greu să-i urmeze şi să-i înţeleagă şi nici nu va vrea s'o facă.

Când li se aduce această obiecţie, ei răspund miraţi: „va trebui, oare, să flatăm gusturile reacţionarilor sau ignoranţa poporului?"

La drept vorbind, nimeni nu le-a cerut-o, dar ei îşi făuresc singuri această scuză.

Este foarte evident că înţelegerea unei lucrări de către mase depinde de mulţi factori, printre care de efortul material necesar pentru a organiza această înţelegere. Dar acest efort va fi de prisos dacă nu are la origină capacitatea maselor şi a artistului de a se emoţiona pentru aceleaşi lucruri. Estetica este expresia unui raport care merge dela conţinut la formă. Dacă artistul nu are nimic de spus sau de făcut — şi sunt unii care fac din acest neant o doctrină — de ce să reproşăm poporului că nu se opreşte, la aceste dovezi prin absurda caracterului dăunător a unui sistem social care ajunge să sugereze neorânduiala gândirii şi pervertirea sensibilităţii populare, ca mijloace de reînoire în artă şi gândire.

Masele nu trebue să constate numai neputinţa sistemului. Ele vor să-l schimbe şi aceasta este cel mai important.

Formele deja elaborate ale sensibilităţii populare sunt un lucru asupra căruia se poate discuta în mod valabil. Dar capacitatea actuală de emoţie a maselor este o altă problemă. Şi aceasta este singura determinantă, căci de aici trebue să pornim.

Acestea sunt cele două date pe care, după părerea noastră, artistul trebue să le reţină, căci plecând dela ele libertatea de expresie poate şi trebue să fie totală.

In afară de aceste limite, în adevăr, libertatea revendicată riscă să fie înşelătorie de prost gust, sau calcul politic.

In acest sens trebuesc înţelese, cred, observaţiile tovarăşului Maurice Thorez în sesiunea Comitetului Central, întrunită la Puteaux, când amintea că Partidul Comunist nu putea să adopte o atitudine de indiferenţă cu privire la estetică.

Dar cum se face că intelectualii pot astfel să se închidă ei înşişi într'un conflict de nedeslegat?

Cauza principală este că ei separă în mod artificial activitatea lor creatoare de activitatea lor politică. Ei spun:

„Sunt un savant, un poet sau un pictor, şi apoi un cetăţean".

„Savantul, poetul sau pictorul sunt aşa, cetăţeanul este comunist".

Nenorocirea acestui fel de a judeca este că exigenţele epocii noastre nu-l permit atât de uşor. Şi decât să încerce să împace contradicţiile pe care le constată, ar face mai bine să încerce să facă ceeace au făcut minerii şi muncitorii dela căile ferate, care aşează pe cetăţean şi pe particular, pe cetăţean şi pe producător, pe acelaş plan de luptă socială.

Noi ştim că e mai greu pentru artist sau pentru poet, dar ce! dacă nu o fac dela sine, adversarii lor politici îi vor constrânge, numai ca politica lor păcătoasă să profite.

Să reflectăm, de exemplu, la felul în care a fost condusă recent desbaterea în jurul problemei — *Artă angajată şi Artă dirijată.*

Discuţia se desfăşura în aşa fel încât Partidul Comunist, trebuia sau să nu spună nimic, — ceeace ar fi însemnat pentru toţi, dar mai ales pentru intelectualii comunişti, libertatea de a scrie sau de a face orice, la voia fanteziei personale a fiecăruia, sau Partidul Comunist ar trebui să vorbească şi toţi ar începe să protesteze împotriva dictaturii sale asupra spiritelor.

Şi iarăşi aceasta s'ar fi înfăptuit cu argumente de o grosolănie de necrezut.

Dar în sfârşit, despre ce libertate e vorba, din moment ce se pretinde că numai comuniştilor trebue să li se interzică ceeace li se acordă tuturor celorlalţi.

Pentru ce un comunist, fiindcă e comunist, nu va mai putea să spună : aceasta îmi place şi aceasta nu?

Pentruce să fie Partidul comunist singurul care să se dezintereseze de toate aceste lucruri care au o influenţă hotărîtă asupra desvoltării situaţiei politice şi sunt în raport vizibil cu lupta sa proprie?

Domnul Malraux s'ar putea face propagandist al lui de Gaulle.

Domnul Mauriac ar putea să scrie în *Figaro* şi domnul Camus în *Combat*, fără să se pue în cauză principiul sfânt al separării artei de politică.

Dar dacă un intelectual comunist ar ridica glasul, asta nu s'ar putea întâmpla decât în urma unui ordin şi constrângându-se pe el însuşi.

Domnii Koestler şi Dos Passos pregătesc în străinătate argumentele ideologice cu care se hrănesc defetiştii naţionali în ţările slăbite de război ; şi li se pun la dispoziţie tribune de mare faimă în Franţa.

Filmele americane, purtătoare ale unei ideologii străine, năpădesc sălile noastre, cărţile americane inundă vitrinele librăriilor, producătorii de filme şi casele de editură străine, mulţumită unor acorduri economice şi culturale favorabile, instalează chiar în Franţa întreprinderile lor de degradare a spiritului nostru naţional.

Toate acestea, care iau forma unei întreprinderi bine chibzuite, a unei tentative de dresare a spiritului francez, conform nevoilor unui nou expansionism mondial, toate acestea pot fi primite în numele libertăţii artei.

Dar când partidul Comunist singur se înverşunează să apere drepturile artiştilor francezi, toate acestea nu sunt decât „calcul politic” şi „propagandă josnică”.

Ei merg — şi este o adevărată profanare a ceeace face parte integrantă din patrimoniul naţional — până la a încerca să pună pe acelaş plan pe trădătorii de ieri şi pe marii oameni generoşi care, altădată, au fost alături de aspiraţiile populare sau au suferit de durerile poporului.

Şi astfel ei încearcă să dea exemplul lui Romain Rolland şi al lui Rimbaud, poeţi ai comunei, ca să scuze ruşinoasa atitudine a unui Giono sau Montherlant.

E adevărat că în gura ideologilor reacţiunii cuvintele sunt ca nişte cărţi de joc în mâinile măsluitorilor.

Le e suficient să boteze drept *literatură militantă* literatura care serveşte planurile reacţiunii, şi *literatură de propagandă,* literatura care serveşte planurile politice ale poporului ; ei cred că această farsă va reuşi.

Un exemplu al grosolăniei procedeelor!

In numele fraternităţii tendinţelor artistice sau literare, unii intelectuali, devotaţi clasei muncitoare, fac un demers comun cu alţii care nu au aceleaşi interese de păzit.

Imediat, aceştia iau poziţie, nu împotriva Partidului Comunist, spun ei — trişorii — ci împotriva celor care pretind că au dreptul să vorbească în numele Partidului Comunist.

Pentru ca, dacă Partidul Comunist zice ceva — lucru pe care abia îl aşteaptă — să se deslănţue chiar împotriva Partidului Comunist.

Procedeul este acela al provocării simple.

Intr'adevăr, reacţiunea nu le va da pace, nici chiar în zona apărată pe care unii o cer. Ea va forţa uşa laboratoarelor lor de idei şi de artă, cu multă politeţă fără îndoială, dar o va forţa.

Şi unele spirite de bună credinţă se mai lasă înşelate.

Li s'a sugerat că între artă şi politică există o incompatibilitate esenţială.

Arta adevărată, cred ei, trebue să depăşească timpul său, în aşa fel încât nu se poate determina în funcţie de nevoile zilnice ale luptei, în raport cu mersul răbdător al maselor, gonite din urmă de aceste nevoi. Arta trebue să urmeze propriul său drum pe povârnişurile unde masele nu pot încă ajunge.

Şi în adevăr li se întâmplă giganţilor gândirei să-şi îndrepte privirile atât de departe înainte, încât lucrurile pe care ei le deosebesc să fie abia perceptibile altora, dornici totuşi să-i urmeze.

Comuniştii o ştiu, ei care au ca principiu să lupte în fruntea maselor şi să nu sacrifice nimic din valorile viitorului. Ei nu vor reproşa niciodată nimănui că are vederi prea înalte şi că se determină în funcţie de viitor.

Dar, a depăşi timpul său nu este fapta unei singure forme de artă, şi a se bălăci în realitatea zilnică nu este fapta unei singure forme politice.

Există o artă care se bălăceşte şi ea în realitatea zilnică, şi chiar în cea de eri.

Este arta reacţionară.

Există o politică care depăşeşte timpul său pentrucă este o politică de principiu.

Este politica comunistă.

Există o artă reacţionară aşa cum există o politică reacţionară.

Şi amândouă sunt legate. Pentrucă aplică amândouă regulile empirismului burghez.

Există o artă de avantgardă, aşa cum există o politică de avantgardă.

Şi amândouă sunt legate pentrucă pornesc amândouă dela o bază principială care se acordă cu necesităţile desfăşurării istorice.

Care este această artă?

După părerea noastră, această artă trebue să se sprijine pe câteva date simple de care depinde libertatea reală a artistului; vrem să spunem, posibilitatea pentru el de a crea şi libertatea sa de expresie.

— Intâi, dorinţa de a ajuta la ridicarea conştiinţei poporului şi dorinţa de a-l ajuta să atingă ţinta ce-şi propune.

Adică efortul practic pentru popor.

— Apoi onestitatea în cercetarea valorilor culturale, proprii epocii şi ţării noastre.

Adică mersul obiectiv al gândirii.

— In sfârşit, spiritul de responsabilitate personală faţă de popor.

Şi alţii în afară de comunişti pot considera aceste date valabile şi li se pot conforma în practică.

Dar nimeni mai bine decât un comunist nu le poate aprecia valoarea, căci idealul nostru, doctrina noastră, metoda noastră de gândire şi acţiune, totul contribuie să facă din aceste date mijloacele unei fecundităţi fără precedent în artă şi gândire.

Acest lucru îl oferă Partidul Comunist.

Restul nu este în puterea lui.

Restul va depinde încăodată de specialişti ei înşişi, primii slujitori ai gândirii şi ai artei.

Partidul comunist nu poate da geniu, nici măcar talent celor ce sunt lipsiţi de el. Când i se reproşează acest fapt, înseamnă că i se caută gâlceavă.

El nu se poate folosi de nicio linguşire, de nicio complezenţă faţă de nimeni.

El poate numai să depună multă bunăvoinţă pentru a înţelege, multă rabdare pentru a ajuta şi multă căldură pentru a apăra pe toţi acei care vin spre el.

El îi va primi cu o simpatie cu adevărat frăţească.

Insfârşit, Partidul nu trebue să obosească exprimându-şi recunoştinţa faţă de sufletele mari care l-au onorat cu încrederea lor şi care continuă să depună mărturie pentru Franţa însăşi, în ochii tuturor oamenilor liberi din lume.

Fapt care are altă greutate decât minciunile sau bietele şiretlicuri ale acelor ideologi care nu sunt decât uneltele reacţiunii internaţionale în Franţa.

Acestea sunt — şi cer scuze pentru caracterul lor cam tehnic — observaţiile pe care voiam să le supun judecăţii Congresului, ca elemente pentru continuarea unei eventuale discuţii.

DESPRE INCEPUTURILE RELAŢIILOR ROMÂNO-RUSE

de ALEXANDRU GRECU

Istoricii cari s'au ocupat cu cercetarea istoriei relaţiilor româno-ruse au subliniat cum se cuvine mai ales în ultimul timp, fazele acestor legături, care constitue o străveche colaborare. Atât în lupta comună împotriva Turcilor, în cadrul luptei pentru independenţă a popoarelor mici din Sud-Estul Europei cu ajutorul rusesec cât şi în colaborarea pe teren cultural, începând sub forma culturii bisericeşti, pentru a trece apoi pe tărâmul celei laice ştiinţifice şi literare, se pot nota o serie neîntreruptă de fapte, dovedind o întrepătrundere între istoria română şi cea rusească.

Dar, ca întotdeauna, începuturile sunt mai puţin cercetate şi mai obscure, din lipsa isvoarelor istorice suficiente şi, trebue s'o spunem, şi în lipsa unor studii critice. Este sigur că nu numai între statul moscovit şi principatele române ale Moldovei şi Ţării Româneşti au existat relaţii politice, economice şi culturale, dar şi între grupurile de Români ce trăiau înainte de formarea statelor lor şi statul dela Kiev, au existat asemenea legături. Deasemenea, tot înainte de întemeierea domniilor româneşti, statul rusesc dela Halici, derivat din cel Kievian după căderea lui şi aşezat pe Nistrul superior, a avut relaţii cu Românii medievali. Toate aceste fapte sunt mai puţin cunoscute decât cele ce au urmat şi de aceia scopul acestei lucrări este indicarea lor. Se va dovedi astfel că vechimea relaţiilor istorice ruso-române atinge o epocă foarte îndepărtată.

EXPEDIŢIA LUI SVIATOSLAV LA DUNĂREA DE JOS. — Incă înainte de creştinarea Rusiei Kieviene, putem constata în isvoarele istorice unul din primele fapte politice, care poate fi însemnat în trecutul relaţiilor ruso-române; e vorba de expediţia cneazului Sviatoslav din Kiev la Dunărea de jos. In anul 968 marele cneaz chemat de aliaţii lui Bizantinii, cu care Rusia dela Kiev avea vechi relaţii comerciale, trece de-a-lungul coastei Mării Negre în Dobrogea şi înfrânge primul Imperiu Bulgar, duşman comun al Ruşilor şi al Imperiului Bizantin. Impăratul dela Constantinopol considera pe Ruşi ca pe nişte mercenari pe care i-ar fi putut cumpăra pentru împlinirea scopurilor sale politice şi pe care apoi i-ar fi putut licenţia. Sviatoslav înţelegea însă să urmeze propria lui politică şi după înfrângerea ţarului bulgar dela Preslav, să rămâie în Bulgaria de Nord cu *drujina* sa. El scria mamei sale la Kiev: „Aci (în părţile Dunării de Jos) se scurg toate averile: din Grecia vin stofe, vin şi fructe, dela Cehi şi dela Unguri argint şi cai, dela Ruşi piei, miere şi robi”. Acest pasaj din vechea cronică dela Kiev, atribuită călugărului Nestor, este deosebit de importantă. El dovedeşte existenţa unui drum de comerţ în această epocă aşa de depărtată între valea Niprului, statul Kievian

rus şi Dunărea de Jos (Dobrogea), unde se întâlnea cu alte drumuri care-l legau de Europa Centrală şi de Bizanţ. De atunci, din Rusia Kieviană se aduceau în aceste părţi pieile şi desigur blănurile, precum şi mierea, aşa de importantă în această epocă, ţinând locul zahărului. E vorba de produsele unei ţări cu păduri mari.

Cronicarii bizantini cari povestesc aceste evenimente (Skylitzes-Kedren şi Leon Diaconul) nu amintesc pe Vlahi în aceste împrejurări, primul dintre aceşti cronicari îi cunoaşte tocmai atunci numai în Macedonia vestică. Dar sunt unele fapte din povestirea lor asupra războiului lui Sviatoslav cu Bizanţul, care lasă a înţelege că Romanii din Dobrogea şi din Nordul Dunării intrară în contact cu oştile ruseşti. La 972 împăratul bizantin Ioan Ţimiskes porneşte cu o oaste mare spre a scoate pe Ruşi din Bulgaria, de unde Sviatoslav nu voia să se mai întoarcă. Faptul cel mai important al acestui război a fost asediul Silistrei, apărată cu îndârjire de Ruşi până la încheierea păcii, care îngădui lui Sviatoslav să se retragă cu oamenii şi armele spre patria lui. Cronicarul bizantin spuse că în lagărul împăratului au venit soli din aşezări întărite de dincolo de Dunăre, din Muntenia de azi, ca să i se supuie. E vorba de o populaţie aşezată, probabil cu cetăţui de apărare cu valuri de pământ. Resturi de acest fel se află multe pe teritoriul nostru. Ruşii, spune Kedren, izbuteau adesea să iasă din Silistra asediată, să treacă fluviul şi să aducă nutreţ pentru caii lor, precum şi alimente pentru oameni, depe malul celălalt. Ei se foloseau de bărci scobite în trunchiuri de copaci, ca să treacă fluviul, bărci ce erau construite de localnici. Se vede că această populaţie locală dela bălţile Dunării se ocupa în primul rând cu pescuitul. Intr'un rând, spune acelaş cronicar, Ruşii cari erau ocupaţi cu culesul meiului din acele părţi de peste fluviu se ciocnesc cu marinarii bizantini din flota Dunării şi-i risipesc. Deşi cronicarul nu dă numele populaţiei băştinaşe din Nordul Dunării, este limpede că Ruşii asediaţi intraseră în legături cu un neam de oameni care locuia în Muntenia de azi ; erau oameni aşezaţi, cultivatori de mei şi pescari. Să nu uităm că mămăliga de mei a fost hrana principală a poporului român dela sate, înainte de introducerea culturii porumbului. In această epocă regiunile dela Nordul Dunării de Jos erau stăpânite de Pecenegi, popor de limbă turcă, nomazi călăreţi. Desigur nu aceştia erau cultivatorii de mei şi pescari ce intrară în contact cu Ruşii, ci populaţia băştinaşe. De aceia suntem în drept să socotim aceste informaţii ale cronicii lui Skylitzes-Kedren ca o interesantă ştire privind relaţiile româno-ruse în istorie.

„VOLOHII" IN CRONICA DELA KIEV. — După creştinarea statului Kievian s'a desvoltat acolo o civilizaţie cu oraşe comerciale şi un cler influenţat de Bizanţ, civilizaţie care a fost pusă în lumină în ultimul timp de istoricul sovietic Grekov. La anul 1112 s'a început redactarea definitivă, pe temeiul prelucrării unor scrieri mai vechi a aşa numitei cronici a lui Nestor (de fapt numele adevărat al autorului nu este cunoscut), operă cronologică şi istorică, în care sunt cu-

prinse toate ramurile Slavilor de Răsărit şi cu specială privire la statul din Kiev. In această scriere istorică se află la început o introducere fără date, privind adică fapte care nu se mai puteau preciza cronologiceşte din cauza marii lor vechimi, sub titlul: *„Aci sunt legendele din timpurile vechi"*. In acest capitol sunt pomeniţi şi *Volohii,* adică Românii, aşa cum îi numeau Ruşii în vechime. Un prim pasagiu spune că: „Volohii venind asupra Slavilor în părţile dunărene, s'au aşezat asupra lor şi i-au supus". Deşi e vorba de un fapt istoric, legendar, totuşi rezultă că la 1112 se ştia la Kiev de existenţa poporului român în Nordul Dunării. Al doilea pasagiu din aceiaşi cronică, de data aceasta cu indicare a anului, vorbeşte de năvălirea Ungurilor la 898, cari au trecut pe lângă Kiev, venind dela Răsărit „şi au străbătut prin munţii mari şi au început lupte cu Volohii şi cu Slavii ce locuiau acolo". Munţii sunt Carpaţii şi luptele Ungurilor cu Volohii şi cu Slavii sunt un ecou al cuceririi Transilvaniei, unde locuiau atunci Români şi Slavi, fapt menţionat şi de cea mai veche cronică ungurească, a aşa numitului Notar Anonim. Analiza acestor ştiri din cronica dela Kiev ne duce la concluzia că în statul rusesc dela Nipru se ştia despre poporul român dela Dunărea de Jos şi din Transilvania. Se ştia anume că acest popor este aşa de vechi în aceste părţi, deşi nu e considerat ca autohton, încât nu se poate fixa epoca venirei lui şi de aceia ea este trecută în partea legendară, străveche. Adăugăm, fapt de o deosebită importanţă, că această ştire a cronicarului rus *este cea mai veche ştire despre Românii din Nordul Dunării,* de vreme ce cronica Notarului Anonim a regelui Bela, după ultimele cercetări, a fost redactată către sfârşitul veacului al XII-lea.

Se pune întrebarea, cum se face că Românii din părţile din Nordul Dunării sunt cunoscuţi întâi printr'o cronică rusească dela Kiev şi istoriografia celorlalte popoare vecine nu-i cunoaşte încă. Fapt este că istoriografia bulgară şi ungurească apar mai târziu, pe când statul dela Kiev avea o civilizaţie desvoltată încă din veacul al XI-lea, cu scrieri numeroase în limba slavă bisericească, dintre cari o parte s'a pierdut. Aşa dar, nu e de mirare că acolo şi nu aiurea, s'a produs prima ştire scrisă despre Românii din Nordul Dunării, ştire destul de exactă privind convieţuirea Românilor cu Slavii şi luptele cu Ungurii.

Dar această cunoaştere înseamnă existenţa unor legături între Kiev şi părţile locuite de Români, un drum bătut de negustori, cari aduceau informaţii despre popoarele cu care negociau. E vorba de acelaş drum dela Nipru spre Dunărea de Jos pe uscat, de care am aflat şi în vremea lui Sviatoslav.

Tot din cronica dela Kiev aflăm sub anul 1116, deci chiar în epoca în care se redacta prima parte a acestei lucrări istorice, că Leon fiul împăratului Alexie Comnen era căsătorit cu fiica marelui cneaz din Kiev, Vladimir Monomah şi împăratul grec dăduse fiului său un apanagiu constând din mai multe cetăţi la Dunărea de Jos, precum şi o cetate de lemn pe malul Nistrului. Marele cneaz rus a luat atunci în stăpânire aceste cetăţi, aşezând acolo garnizoane şi pe posadnici (castelani), în frunte cu Ivan Voitişki. Era deci, pe lângă vechiul

drum de negoţ şi un drum militar, care, după cum bănuim, asigura acest negoţ, precum şi viaţa şi mărfurile negustorilor. Nu este o simpla coincidenţă ca tocmai atunci se scriu în cronica dela Kiev cele mai vechi ştiri despre Români. Ele sunt consecinţa existenţei acestui drum militar şi comercial, care trece prin Moldova de azi, dar credem că avea ramificaţii şi spre Ardeal, Muntenia şi Dobrogea.

ROMÂNII ŞI STATUL DELA HALICI. — Incă din veacul al XII-lea se formează cu o dinastie înrudită, ca o extindere a statului dela Kiev, un stat rusesc cu capitala la Halici (Galici, de unde numele Galiţia), care se afla aşezat la Nord şi la Nord-Est de regiunile locuite de Români. In această epocă ţara noastră se afla sub stăpânirea Cumanilor, popor nomad de limbă turcă, cunoscut de Ruşi sub numele de Polovţi.

Cronicile ruseşti pomenesc de statul din Halici şi de regiunile de până la Dunăre, legând Haliciul de schelele şi bălţile dunărene, peste teritoriul controlat de Cumani. Astfel Ivanco Rostislavovici, pretendent la tronul Haliciului fuge din acest oraş spre Dunăre cu o ceată de partizani şi, mai târziu, la 1159, ajutat de Cumani îl aflăm în „oraşele dela Dunăre", apucând în chip prădalnic două corăbii ruseşti cu multă marfă de pe acel fluviu şi jefuind pe *pescarii dela Halici*. Aceste informaţii cu caracter politic din cronicile ruseşti din veacul al XII-lea, desvăluie şi anume aspecte din viaţa economică: rezultă că erau pe atunci care cu peşte ale pescarilor ruşi, care aduceau peştele sărat din bălţile Dunării, sturionii, pe calea comerciala pe uscat spre Halici. E acelaş aspect economic al marelui comerţ de peşte ce se constată pe drumurile Moldovei de mai târziu, spre centrul orăşenesc dela Liov. Pe de altă parte, aflăm că în veacul al XII-lea erau la Dunăre negustori ruşi care aveau corăbiile lor, descărcându-le în schelele dunărene. Cronicarul vorbeşte de cele două corăbii haliciene apucate de Ivanco, care erau *cu marfă multă*. Marfa urma, după descărcare să apuce pe drumurile de-a-lungul văilor râurilor moldovene drumul pe uscat cu carele. Cumanii, se vede, deşi luau parte la expediţii de pradă ca aceia a pretendentului Ivanco, nu erau o piedică în calea acestui trafic comercial.

Câtva timp s'a crezut că posedăm şi un tratat, sau o diplomă de comerţ, a lui Ivanco Rostislavovici aşezat la Bârlad, diplomă ce concede comerţul liber negustorilor din Mesembria, port în Bulgaria. la Marea Neagră spre statul său. Dar atât istoricii ruşi, cât şi cei români au dovedit că această diplomă este un fals modern.

In schimb, avem unele informaţii despre acea epocă (secolul al XII-lea) în vestitul poem „Cântecul polcului lui Igor", care cuprinde aluzii la influenţa statului galiţian în spre Dunărea de Jos. Poetul laudă pe contemporanul lui Ivanco, pe marele cneaz din Halici, Iaroslav Osmomysl (1152 — 1187), despre care poema spune că „ai acoperit cu cetele tale de fier munţii Ungureşti (ai Galiţiei): ai închis regelui (Ungariei) *calea şi poarta Dunării*". Poarta Dunării este pentru Ungaria fireşte drumul de negoţ şi cel militar pe care

Ungurii încercau să şi-l croiască peste Moldova de mai târziu spre Dunăre şi gurile ei. Se ştie cum, câteva decenii mai târziu, regii Unguri au sprijinit, în scopul acestei expansiuni, pătrunderea peste Carpaţi a Cavalerilor Teutoni şi înfiinţarea în părţile Milcovului a episcopei catolice a Cumanilor. Din aluziile poemei amintite, se pare că în veacul al XII-lea acest drum a fost închis prin războiul purtat cu oştile marelui cneaz dela Halici.

Drumul de comerţ dela Halici spre Dunăre trecea prin sate locuite de Români (Vlahi), cari aveau astfel legături atât cu Ruşii, cât şi cu Bizantinii. In lipsă de izvoare pentru această epocă depărtată, o lumină deosebită e aruncată de povestirea cronicarului bizantin Nichita Choniates despre fuga lui Andronic Comnen vărul împăratului Manuel, la cneazul Iaroslav Osmomysl, acelaş despre care am vorbit mai sus. In anul 1164 Andronic fu arestat din ordinul vărului său, învinuit de a unelti pentru a-i lua domnia. El izbuteşte însă să evadeze din închisoare şi apucă, pornind călare, pe drumul spre Halici, luând călăuze din oraşul Anhialos depe coasta Mării Negre. Cum spune cronica, ajunsese chiar la hotarele cneazatului Haliciului, deşi străbătuse prin Moldova, stăpânită pe atunci de Cumani, când „a fost prins de Vlahi (Români), cari aflaseră din svonuri despre fuga lui şi l-au adus iarăşi prins la împărat". Dar într'o noapte, el scapă din mâinile paznicilor lui şi soseşte apoi „pe alt drum" la Halici, unde e bine primit de marele cneaz Iaroslav.

Era, aşa dar, un drum umblat pe atunci între coastele Mării Negre din Bulgaria şi Halici, ba chiar mai multe drumuri ce treceau prin ţara care mai târziu se va numi Moldova. Pentru călătoria pe acest drum se puteau lua călăuze, desigur negustori sau cărăuşi care cunoşteau locurile. Ţinutul era locuit de Români, până la graniţele de sud ale cnezatului Haliciului. Vlahii erau în legături şi cu Bizanţul, de unde veneau oameni şi svonuri, de pildă ştirea pe care o aflaseră dinainte despre evadarea lui Andronic, ştire venită în aceste părţi prin negustori sau păstori. Dar, din toate acestea rezultă încă un lucru. Românii ce se aflau sub Cumani erau în relaţii cu Ruşii din Halici în calitate de cărăuşi de mărfuri şi mai ales de *călăuze*, fără de cari nu se putea face pe atunci negoţ. Ei formau un element mijlocitor între cnezatul Haliciului şi Imperiul Bizantin, a cărui influenţă în cnezatele ruseşti a fost destul de importantă.

Din cauza bunelor raporturi între aceste două state, când la 1186 Asen şi Petru conduc răscoala împotriva Bizanţului, Bizantinii cer ajutorul Ruşilor din Halici. Anume, Cumanii din câmpia Munteniei şi din Moldova de azi trecuseră Dunărea şi alături de Asen şi Petru, loveau şi prădau provinciile Imperiului Bizantin. Atunci marele cneaz din Halici lovi cu oştile sale sălaşele Cumanilor din Nordul Dunării, silindu-i să facă faţă noului adversar şi să se retragă din Peninsula Balcanică (Nichita Choniates). Totuşi, cu vremea, se încheie relaţii prieteneşti cu marele cneaz de Halici. Nu cunoaştem împrejurările în care s'au început aceste legături, desigur în funcţie şi de comerţul pe care l-am amintit între Halici şi oraşele bulgăreşti depe coasta

Mării Negre, dar vedem rezultatul lor. In adevăr, la 1207, fiind ucis Ioniță sau Caloian, al treilea frate din familia domnitoare a Imperiului Româno-Bulgar, tronul dela Târnova e ocupat de uzurpatorul Boril. Cei doi fii ai lui Asen, Ioan Asen și Alexandru sunt siliți să fugă din țară și-și găsesc adăpost în țara Rușilor dela Halici. Ei trec acolo pe vechiul drum moldovenesc și faptul că au năzuit spre Ruși, nu spre Unguri, Bizantini sau Sârbi, este o dovadă că încă înainte trebue să fi fost relații cordiale între cnezii dela Halici și dinastia Asăneștilor. Nouă ani mai târziu, după ce a stat tot timpul în Halici, Ioan Asen se întoarce în țară cu ajutor rusesc, străbate prin țara Cumanilor și ajunge în Bulgaria, unde reia stăpânirea părintelui său Se știe că Ioan Asen II (1216 — 1241) a fost cel mai mare stăpânitor din al doilea Imperiu Bulgar.

Despre întinderea spre Sud a cnezatului Haliciului în acest secol avem știri într'o diplomă ungurească din 1223, pentru moșia Szépmak (Reghinul Săsesc), stăpânită de nobili, care se întindea pe un teritoriu mare din Nordul Ardealului, „până la munții Călimanului și de acolo până la marginile Rusiei" (după H. Schönebaum). Rusia menționată aci este evident marele cnezat al Haliciului, care în lupta cu Cumanii atinsese marginile Ardealului de Nord în partea de Miazănoapte a Moldovei. Dar marea năvălire a Tătarilor (1241) lovi în acelaș timp și Ungaria și statul Galițian și pe Români, astfel că raporturile politice și economice din aceste părți au fost complect schimbate dela acea dată.

Deși în decădere, după lovitura primită din partea Tătarilor, statul Haliciului a continuat să aibă relații cu Românii, până la căderea sa sub stăpânirea polonă și maghiară, în epoca ce coincide cu întemeiarea statului moldovenesc. Nu numai înrâuriri politice și economice se pot constata, dar chiar și culturale. La Halici se afla o mitropolie ortodoxă, de care depindea și biserica din Moldova, acolo au fost sfințiți primii ierarhi ai Moldovei, Iosif și Meletie, către 1385. Încă înainte de această dată, (1370) scrisorile papale vorbesc de dependența bisericii moldovenești față de cea dela Halici și din această pricină în cele mai vechi scrisori ale patriarhiei dela Bizanț, principatul Moldovei este numit Ruso-Vlahia.

Se constată că primele acte ale cancelariei domnești din Moldova scrise în slavonește (cel mai vechi act de acest fel cunoscut este din anul 1387, omagiul lui Petru vodă către regele Poloniei) sunt redactate în limba rusă apuseană. Mai mult chiar, diplomatica, adică, alcătuirea, planul și formulele folosite de cancelaria moldovenească în privilegiile domnești, precum și ductul literelor sunt imitate după cele din cancelaria marilor cnezi dela Halici și Vladimir. Numele primilor domni a Moldovei sunt cele folosite în Rusia apuseană și în forma folosită acolo: Roman (numele mai multor cneji ruși), Stețco (Ștefan), Iuga, Olehno, Olexandr (Alexandru). Aceasta dovedește că statul moldovenesc cu dinastia venită din Maramureș s'a format pe temelia unei vechi populații locale cu așezările ei, în care erau adânci influențe religioase, culturale și economice rusești-apusene.

Faptele expuse mai sus explică aceste influenţe şi constatarea lor completează pe de altă parte datele sporadice şi rare ale izvoarelor. Când se formează cele două domnii româneşti, Moldova şi Ţara Românească, începe o altă perioadă în relaţiile ruso-române. Legăturile încep atunci să se încheie cu statul Moscovit, care în acea epocă se ridică prin unificarea cnezatelor şi prin eliberarea de sub jugul tătăresc.

Se vede acum limpede că acele relaţii au fost precedate de alte străvechi relaţii ruso-române, care datează cu mult dinaintea întemeierii celor două ţări româneşti, ducând cu mai multe veacuri înapoi începuturile relaţiilor între Români şi Ruşi.

INTRODUCERE IN CURSUL DE ISTORIA PEDAGOGIEI *)

de Prof. Univ. EGON WEIGL

Pentru a studia Istoria Pedagogiei, trebue să avem mai întâi o idee despre conţinutul acestei discipline.

S'ar putea crede că Istoria Pedagogiei înseamnă o trecere în revistă a concepţiilor, teoriilor, sistemelor pedagogice ale trecutului, percum şi o adunare de date referitoare la practica pedagogică, în cursul istoriei. Intr'adevăr, majoritatea autorilor burghezi tratează în acest fel Istoria Pedagogiei, scoţând în evidenţă unul sau mai mulţi pedagogi pe care-i preferă şi trecând sub tăcere pe alţii mai puţin apreciaţi, după interesul lor de clasă.

La aceşti autori burghezi Istoria Pedagogiei se prezintă de multe ori ca o înşirare, mai mult sau mai puţin întâmplătoare, de concepţii sau teorii pur personale ale unor genii, adevărate sau presupuse. Ca un semn de „obiectivitate ştiinţifică" se consideră metoda de a evidenţia la fiecare dintre pedagogii trecutului, părţile lui pozitive şi uneori cele negative, atribuindu-le însă tuturor o contribuţie mai mare sau mai mică în desvoltarea ştiinţei pedadogice.

Această concepţie care a stat şi mai stă la baza Istoriei Pedagogiei burgheze a fost demascată de către clasicii marxism-leninismului, ca fiind o concepţie greşită, obiectivistă, anti-ştiinţifică, idealist-metafizică.

Marx şi Engels, descoperind legile fundamentale ale desvoltării societăţii umane, au arătat că istoria societăţii nu este o acumulare întâmplătoare de idei, teorii, concepţii, care plutesc în aer.

Dimpotrivă, ei ne arată că Istoria societăţii este „desvoltarea necesară a societăţii", iar în ceeace priveşte originea ideilor, concepţiilor, teoriilor, etc., pe scurt: izvorul formării vieţii spirituale a societăţii, clasicii marxismului, Marx, Engels şi apoi Lenin-Stalin, au dovedit că aceasta „nu trebue căutat în însăşi ideile, teoriile, concepţiile şi instituţiile politice, ci în condiţiunile de viaţă materială a societăţii, în existenţa socială a cărei reflexe sunt aceste idei, teorii, concepţii, etc."[1])

Referitor la Istoria Pedagogiei, aceasta înseamnă că nici originea ideilor, teoriilor, instituţiilor pedagogice, nu trebue căutată în însăşi ideile, teoriile şi sistemele pedagogice, ci în condiţiile de viaţă materială a societăţii, în existenţa socială, a cărei reflexe sunt aceste idei, teorii, concepţii, instituţii, etc.

---

*) Lecţie inaugurală, ţinută în faţa studenţilor dela Facultatea de Pedagogie şi Psihologie a Universităţii „C. I. Parhon" Bucureşti

1) I. V. Stalin: Despre materialismul dialectic şi materialismul istoric. Ed. II-a P.M.R. 1948, pag. 49.

Aşa dar, pentru a înţelege Istoria Pedagogiei, în mod ştiinţific, trebue să ştim care sunt condiţiile de viaţă materială a societăţii în diferitele epoci ale istoriei, trebue să descoperim *legătura reciprocă* care există între aceste condiţii de viaţă materială pe de o parte şi ideile, teoriile şi concepţiile perioadei istorice respective pe de altă parte.

„Dacă în diferitele perioade ale istoriei societăţii — spune I. V. Stalin — se observă diferite idei sociale, teorii, concepţii, instituţii politice, dacă sub orânduirea robiei întâlnim unele idei sociale, teorii, concepţii şi instituţii politice, sub feudalism întâlnim altele şi sub capitalism iarăşi altele, apoi aceasta se explică... nu prin „natura", nu prin „însuşirea" acestor idei, teorii, concepţii, instituţii politice ci... prin diferitele condiţiuni ale vieţii materiale a societăţii, în diferitele perioade de desvoltare socială"[1]).

Viaţa materială a societăţii, existenţa ei socială, este determinată în primul rând de modul de obţinere al mijloacelor de trai necesare oamenilor, adică, este determinată de modul de producţie. Modul de producţie se schimbă cu perfecţionarea uneltelor şi în acelaş timp în dependenţă de această perfecţionare, se schimbă şi relaţiile între oameni, care se stabilesc în procesul de producţie.

In societatea primitivă, aceste relaţii de producţie au constat în munca comună, în colaborare şi ajutor reciproc, în cadrul unui trib. In schimb, în societatea sclavagistă, bazată pe un alt mod de producţie, în locul muncii comune, al colaborării şi al ajutorului reciproc, se trece la o nouă formă de relaţii de producţie: împărţirea societăţii în clase antagoniste, în exploatatori pe de o parte şi oameni ai muncii exploataţi, pe de altă parte. Intre aceste clase opuse începe o luptă crâncenă care dăinuieşte şi astăzi, lupta între acei puţini care acaparează toate bunurile materiale pentru ei, care au toate drepturile fără să muncească şi acei care n'au nici un drept, care îndură toate neajunsurile vieţii, adevăraţii porducători ai bunurilor materiale — oamenii muncii: robi, iobagi, muncitori salariaţi.

Această trăsătură esenţială a relaţiilor de producţie este proprie tuturor orânduirilor sociale bazate pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producţie. Atât în orânduirea sclavagistă, feudală, cât şi în cea capitalistă, relaţiile de producţie au rămas relaţii între exploatatori şi exploataţi. Numai modul de exploatare se deosebeşte, conform gradului de desvoltare al mijloacelor de producţie.

Intrucât orânduirile sociale ale sclavagismului, ale feudalismului şi în sfârşit ale capitalismului se bazează pe exploatarea şi asuprirea oamenilor muncii de către clasele dominante respective, aceste orânduiri se caracterizează printr'o *permanentă luptă de clasă.*

In această luptă, dealungul vremurilor massele populare caută mereu să se elibereze de jugul stăpânitorilor, care nu este numai un

1) Idem, pag. 49-50.

jug economic, social, politic, dar şi un *jug cultural.* In cursul istoriei, oamenii muncii luptă mereu pentru ridicarea nivelului lor cultural şi profesional, împotriva ignoranţei şi obscurantismului în care au fost şi sunt ţinuţi de către clasele privilegiate. Oamenii muncii luptă mereu împotriva monopolizării bunurilor culturale de către clasele dominante.

Vom analiza în cursul lecţiilor noastre în ce fel *lupta între clasele antagoniste* este dusă cu o deosebită violenţă şi pe *tărâmul pedagogiei.*

Pedagogia constitue pentru clasele exploatatoare o posibilitate de a influenţa şi dirija în interesul lor îngust şi antipopular, masele populare. Pentru oamenii muncii, pedagogia este deasemenea o armă a luptei de clasă, un mijloc de a se elibera din bezna neştiinţei de carte, un mijloc de a progresa din ce în ce mai mult în folosirea naturii, în scopul propăşirii celor ce muncesc

Pe tărâmul ideologic, lupta de clasă se oglindeşte în lupta dintre concepţiie *materialiste-dialectice-progresiste şi concepţiile idealiste-metafizice-reacţionare.* Istoria Pedagogiei reflectă la rândul ei în teoriile pedagogice, lupta dintre aceste două concepţii. Germinarea, apariţia şi desvoltarea gândirii ştiinţifice-pedagogice, bazată pe concepţia materialistă şi pe metoda dialectică, s'a petrecut şi se mai petrece într'o permanentă luptă cu teoriile şi concepţiile pedagogice antiştiinţifice,idealiste cu metodele metafizice. Iar practica educaţiei, învăţământului şi a instrucţiei în diferitele perioade istorice sunt deasemeni oglindirea antagonismului între aceste concepţii şi metode, având la bază lupta de clasă.

In URSS, în ţara cu ştiinţa cea mai avansată, ştiinţa marxist-leninistă, de mai mulţi ani încoace au loc discuţii în toate domeniile ştiinţei şi artei, la care participă cei mai calificaţi oameni ai culturii sovietice. Scopul acestor discuţii este de-a lămuri din punct de vedere ideologic linia de urmat şi de a deschide perspective noui desvoltării ştiinţei şi artei. Amintim numai de desbateri extrem de aprinse şi rodnice în jurul problemelor economice, filosofice, biologice, în jurul problemelor de literatură, artă, muzică, estetică, etc. In toate aceste discuţii, Partidul Comunist bolşevic şi Comitetul său Central, joacă un rol hotărîtor. E limpede că tocmai Partidul Comunist trebue să fie inspiratorul acestor discuţii ştiinţifice şi artistice întrucât acest partid de tip nou stăpâneşte cel mai bine ştiinţa marxist-leninistă, bazată pe concepţia materialismului dialectic.

In saltul epocal pe care-l face astăzi ştiinţa şi arta sovietică, datorită transformărilor radicale economice-sociale din această ţară, sprijinul Comitetului Central al Partidului Comunist bolşevic, compus din elementele cele mai avansate ale societăţii sovietice, este nepreţuit de mare. In această privinţă cuvântările lui A. A. Jdanov, a cărei pierdere a fost atât de dureros simţită de întregul popor

sovietic precum şi de toţi oamenii progresişti de pretutindeni, în special cuvântarea sa în legătură cu cartea lui Alexandrov despre Istoria filosofiei occidentale, constituie un exemplu strălucitor.

Discuţiile despre care am vorbit, se referă şi la problemele din domeniul pedagogiei şi psihologiei.

In cadrul Academiei de Ştiinţe Pedagogice la Moscova, savanţii sovietici au pus din nou în discuţie studiul Istoriei Pedagogice. Focului discuţiei au fost supuse chiar definiţia obiectului acestei discipline, structura cursului de Istorie a Pedagogei şi manualul academicianului Medînski.

Cu toate că în domeniul pedagogiei, aceste discuţii mai sunt în plină desfăşurare, se pot desprinde din ele de-acum concluzii importante.

Fără îndoială, în străduinţa noastră de a pune şi la noi în ţară studiul ştiinţific în întregimea lui pe baza marxism-leninismului, trebue să ne orientăm în primul rând după exemplul ştiinţei sovietice.

„Cine, dacă nu noi — a spus *A. A. Jdanov*, — ţara marxismului victorios şi filosofii noştrii — trebue să fim în fruntea luptei împotriva ideologiei burgheze descompuse şi mârşave, cine, dacă nu noi, trebue să-i dea lovitura zdrobitoare?

Statele noii democraţii şi mişcarea de eliberare naţională a popoarelor coloniale s'au născut din cenuşa războiului. Socialismul este la ordinea zilei în viaţa popoarelor. Cine dacă nu noi — ţara socialismului victorios — şi filosofii noştri trebue să ajute pe prietenii şi pe fraţii noştri de dincolo de hotare, să-şi lumineze lupta lor cu conştiinţa socialismului ştiinţific; cine dacă nu noi, trebue să le dea această lumină si să-i înarmeze cu arma ideologică a marxismului?" (1).

Acest ajutor generos, oferit de poporul sovietic pe tărâmul ştiinţei, ne va uşura şi nouă munca grea de revizuire a disciplinei noastre pedagogice. Pentru a deosebi clar între ceeace merită să fie studiat în domeniul istoriei pedagogiei şi ceeace trebue redus sau eliminat, citatul lui I. V. Stalin ne serveşte drept călăuză.

„Ideile şi teoriile sociale — spune I. V. Stalin — sunt diferite. Există idei şi teorii vechi, care şi-au trăit traiul şi care servesc interesele forţelor societăţii, pe cale de dispariţie, însemnătatea lor constă în faptul că ele frânează desvoltarea societăţii, progresul ei". „Există idei şi teorii noui, progresiste continuă I. V. Stalin — care servesc interesele forţelor progresiste ale societăţii. Insemnatatea lor constă în faptul că ele înlesnesc desvoltarea societăţii, progresul ei şi capătă o însemnătate cu atât mai mare cu cât reflectă mai exact nevoile desvoltării vieţii materiale a societăţii" (2).

---

1) A. A. Jdanov: In jurul lucrării lui G. A. Alexandrov „Istoria Filosofiei Occidentale" Ed. P. C. R. 1947 pg. 52-53.

2) I. V. Stalin: Op. cit. pg. 55.

Deaceea, în prima parte a programului provizoriu de Istorie a Pedagogiei, adică până la Marx şi Engels, accentul cade pe acele concepţii şi teorii pedagogice, precum şi pe acele sisteme şcolare care au contribuit în mod real la progresul ştiinţei şi practicei pedagogice, prin lupta lor împotriva reacţiunii sclavagiste, feudale şi capitaliste.

E drept, în cursul istoriei, începând cu istoria antică, găsim mari gânditori progresişti, care au dat contribuţia lor la desvoltarea pedagogiei. Dar cum spune *Plehanov* în opera lui *„Rolul personalităţii în istorie"*: „S'a observat încă de mult că elemente talentate au apărut peste tot şi numai atunci unde şi când existau condiţiunile sociale favorabile desvoltării lor."(1)

Aceasta înseamnă că ideile, concepţiile, inovaţiile educative ale marilor gânditori pedagogi au putut lua fiinţă numai pe baza condiţiunilor vieţii materiale ale societăţii respective, favorabile desvoltării lor.

Numai în acest sens putem înţelege dece şi în ce măsură teoriile pedadogice au fost şi sunt în stare să schimbe la rândul lor practica educaţiei, învăţământului şi instrucţiei. Deaceea în împărţirea, în structura Istoriei Pedagogiei, nu vom porni dela personalităţi, ci dela orânduiri sociale, bazate pe anumite moduri şi relatii de producţie.

Având în vedere cele spuse, este limpede că în cursul nostru nu ne vom ocupa de orice concepţii sau teorie pedagogică, de orice sistem pedagogic care a existat vreodată în cursul istoriei.

„Un istoric al pedagogiei — spune profesorul Svadkovski, membru titular al Academiei de Ştiinţe Pedagogice din R.S.F.S.R. — trebue mai întâi de toate, să-şi fixeze atenţia sa asupra acelora dintre sistemele pedagogice care au fost o verigă, o treaptă ce a dus la sistemul pedagogic ştiinţifico-materialist. Atenţia istoricului pedagogiei trebue să fie atrasă în mod firesc de teoriile progresiste"...(2).

Astfel, o serie de personagii şi sisteme pedagogice proslăvite de istoria pedagogiei burgeze, au pierdut locul lor de frunte. E limpede că nu este necesar studentului să cunoască în detaliu, de ex. toate tipurile instituţiilor scolastice din Evul Mediu, care au fost pepiniere ale ideologiei mistico-idealiste, dăunătoare oricărui progres al culturii umane. Este limpede că studenţii noştri nu vor mai trebui să studieze în mod necritic şi în toate amănuntele, concepţiile şi sistemele pedagogice ale lui Herbart, Spencer sau altor reprezentanţi ai clasei capitaliste. Pentru a-şi da seama de concepţia junkerista-prusacă a lui Herbart şi de duşmănia lui împotriva materialismului, împotriva oricărei gândiri progresiste, nu va fi necesar stu-

---

1) Plehanov: „Rolul personalităţii în istorie" Ed. P.C.R. 1945, pag. 53.
2) Svadcovschi I.: Unele chestiuni pedagogice în lumina discuţiei filosofice, Studii Nr. III, anul I. pag. 232.

diul amănunţit al întregului lui sistem, caracterizat printr'un formalism scolastic. Deasemenea, studenţii noştri nu vor mai dedica atâta timp studiului ideologiei filosofului Spencer, reprezentant al marei burghezii industriale din secolul XIX-lea, acest adversar declarat al poporului muncitor, al instruirii muncitorilor.

Din punctul de vedere al progresivităţii teoriilor pedagogice şi al importanţei lor pentru problemele care ne frământă astăzi, studiul concepţiilor pedagogice ale lui Aristotel trebue să ocupe mai mult loc decât cel ale lui Socrate şi Platon (ca să luăm un exemplu din epoca sclavagistă). Socrate şi Platon erau reprezentanţi ai păturii aristocratice-latifundiare a clasei proprietarilor de sclavi, pătură care se opunea oricărui progres. De aici caracterul idealist-metafizic al pedagogiei lor. La Aristotel care reprezenta mai mult democraţia sclavagistă, găsim o serie de concepţii pedagogice materialiste, progresiste pentru acea vreme, de ex.: ideia de învăţământ activ şi ştiinţific, ideia unui învăţământ de stat pentru copiii tuturor cetăţenilor născuţi liberi (sclavii însă fiind excluşi), ideia educaţiei multilaterale, etc.

Să luăm un alt exemplu, din Evul Mediu, pe marele gânditor pedagog — pe care-l chemă cu adevăratul său nume ceh: Komenski (şi nu Comenius) — care a trăit într'o perioadă în care burghezia nu era încă o clasă dominantă.

Komenski, reprezentantul micilor meseriaşi şi al ţăranilor boemieni săraci, din acea vreme, a contribuit într'un mod considerabil la progresul teoriei şi practicei pedagogice, prin lupta sa împotriva dogmatismului, verbalismului, memorizării mecanice etc., a scolasticei medievale. Intre multe altele, acestui pedagog îi datorăm un principiu didactic de cea mai mare importanţă: lecţia, ca formă de bază a învăţământului.

Deasemeni, putem trage multe foloase teoretice şi practice din studiul marelui gânditor pedagog Jean Jacques Rousseau. De ex. doctrina lui Rousseau referitoare la apărarea dreptului natural al omului, a libertăţii desvoltării individuale şi a egalităţii împotriva îngrădirilor feudale, erau pe timpul său o doctrină progresistă. Prin ea, tânăra clasă burgheză care se desvoltase în sânul societaţii medievale, apără drepturi egale, juridico-politice, libertatea comerţului şi a manufacturii. In domeniul pedagogiei, lozinca libertăţii a devenit lozinca de luptă a democraţilor revoluţionari burghezi, împotriva şcolii scolastice medievale, împotriva învăţării pe de rost, împotriva disciplinei obţinute prin teroare, împotriva înăbuşirii personalitaţii copilului.

Bineînţeles, atât la Komenski, cât şi la Rousseau şi Pestalozzi, în sfârşit la toţi pedagogii democraţi ai burgheziei în ascendenţă, umanismul n'a putut depăşi limitele care i-au fost trasate de către ideologia de clasă a burgheziei. Umanismul lor a rămas un umanism burghez. Acest lucru este valabil şi pentru pedagogii ruşi, burghezi, progresişti, din secolul XIX: Pirogov, Uşinski, Pisarev, etc.

Şi ei au fost pentru epoca lor teoreticieni progresişti ai pedagogiei,fără însă să depăşească concepţia lor burgheză-democratică.

In tratatele de istorie a pedagogiei, scrise de autori burghezi, nu se află nimic, sau aproape nimic despre istoria pedagogiei ruse, (în schimb ele sunt pline de calomnii şi născociri mincinoase la adresa pedagogiei sovietice). Burghezia occidentală a avut tot interesul să ascundă uriaşa contribuţie a ştiinţei pedagogice ruse. Pe de altă parte, nici istoricii pedagogiei din Rusia ţaristă, în servilitatea lor faţă de Occident — sau mai bine zis faţă de burghezia occidentală — nu s'au grăbit să scoată în evidenţă valoarea mare a concepţiilor pedagogice-umaniste şi mai târziu revoluţionar-democratice ale gânditorilor ruşi. In cursul nostru de Istorie a Pedagogiei am încadrat pedagogia rusă în cadrul istoriei pedagogiei mondiale.

Intărirea şi îmbogăţirea burgheziei sunt întovărăşite în mod inevitabil de creşterea nemai pomenită a mizeriei celor ce muncesc. In lupta de clasă împotriva noii clase dominante, împotriva burgheziei, se naşte o nouă ideologie, ideologia clasei proletare. In domeniul pedagogic precursori ai acestei ideologii, mult înaintea formării proletariatului, au fost socialiştii-utopişti Morus şi Campanella, care visează o societate ideală, în care să domnească egalitatea şi dreptatea şi în care educaţia nu va fi rezervată unei clase privilegiate. Aceşti visători din sec. XVI şi XVIII fuseseră urmaţi trei secole mai târziu de socialiştii-utopişti Fourier, Saint-Simon şi Robert Owen, care exprimau ideile proletariatului în formaţie. Ei dovedeau în mod convingător că sistemul educaţiei burgheze, prin însăşi natura sa, schilodeşte oamenii şi că o adevărată educaţie a omului se poate face numai pe baza organizării socialiste a societăţii.

Socialiştii utopişti n'au văzut şi nici n'au putut însă vedea, transformarea societăţii capitaliste în cea socialistă pe calea revoluţionară, ca o condiţie indispensabilă pentru creearea unei pedagogii socialiste.

Revoluţionarii-democraţi ruşi din sec. XIX, Herzen, Belinschi, Cernâşevschi şi Dobroliubov au unit concepţiile lor filosofice, literare, pedagogice cu lupta revoluţionară a maselor populare. In combaterea şcolii ţariste, aceşti gânditori materialişti au imbogăţit pedagogia printr'o serie de idei progresiste. Premarxiştii Cernâşevschi şi Dobroliubov au văzut scopul educaţiei în formarea luptătorului hotărît pentru o nouă societate, pentru societatea socialistă.

Pe măsură ce proletariatul, în cursul sec. XIX, se desvoltă ca o clasă pentru sine, ideologia ei se conturează din ce în ce mai mult. Socialismul şi comunismul până atunci o idee utopică, devine scopul concret al clasei muncitoare, pentru realizarea căreia se pun în fruntea luptei cei mai buni fii ai ei. Intrucât socialism înseamnă desfiinţarea exploatării omului de către om şi desfiinţarea claselor exploatatoare, privilegiate, socialismul înseamnă şi înlăturarea educaţiei burgheze.

Intemeietorii comunismului ştiinţific, Marx şi Engels, sunt şi făuritorii pedagogiei ştiinţifice, ai pedagogiei comuniste.

Studiind problemele educaţiei, Marx şi Engels au sintetizat desvoltarea gândirii pedagogice dinaintea lor şi a istoriei practicei pedagogice. Dar concepţia pedagogică a marxismului, nu reprezintă, faţă de concepţiile anterioare o simplă succesiune, ci un salt revoluţionar. Marx şi Engels au supus unei critici nimicitoare educaţia burgheză, demascând caracterul ei ca mijloc al exploatării capitaliste, al înşelării şi prostirii masselor. Pe baza legilor desvoltării sociale, clasicii marxismului au dedus care va fi caracterul educaţiei în societatea socialistă-comunistă. Ei au arătat că numai în societatea socialistă cultura va putea înflori neîngrădit, se va putea realiza ridicarea nivelului cultural al întregului popor muncitor. Marx şi Engels au descoperit condiţiile necesare desvoltării multilaterale a omului, au arătat sarcinile, conţinutul şi metodele educaţiei intelectuale, au desvoltat concepţia nouă a moralei comuniste. In corespondenţă cu stadiul înaintat al desvoltării forţelor de producţie în regimul socialist, Marx şi Engels au emis teoria culturii politehnice.

Concepţia pedagogică a marxismului este pătrunsă de o dragoste profundă pentru copii, de respect pentru personalitatea omului, de încredere în posibilităţile de desvoltare ale oamenilor, pătrunsă, deci, de umanism-socialist. „In mod natural — spune I. Svadkovski — trebue să ne aşteptăm ca în cursul marxist de Istorie a Pedagogiei, conţinutul de bază să fie istoria de 100 de ani a pedagogiei ştiinţifice comuniste. Istoria educaţiei sovietice şi istoria evoluţiei pedagogiei sovietice ca o etapă nouă, etapa leninistă-stalinistă, va ocupa în cursurile de Istorie a Pedagogiei un loc de seamă".

Şi în programul nostru, această parte a cursului se referă la apariţia şi desvoltarea ştiinţei pedagogice pe baza materialismului dialectic şi istoric, creat de Marx şi Engels şi continuat şi desvoltat în condiţii istorice noui, de Lenin şi Stalin.

In cursul nostru de Istoria Pedagogiei, un loc însemnat îl ocupă perioada care începe cu „Revoluţionarea pedagogiei de către Marx şi Engels", cu „Lupta bolşevicilor pe tărâmul educaţiei până la Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie" şi care trece în sfârşit la „Desvoltarea şi îmbogăţirea concepţiilor pedagogice ale lui Marx şi Engels, de către Lenin şi Stalin", la Pedagogia Sovietică.

Principiile pedagogice descoperite de Marx şi Engels, au constituit temelia pe care continuatorii geniali ai marxismului, Lenin şi Stalin, au clădit şi desvoltat pedagogia sovietică, atât ca ştiinţă, cât şi ca practică. Operile marilor pedagogi sovietici N. C. Krupscaia şi A. S. Macarenco, aplică în mod consecvent aceste principii pe tărâmul educativ. Necesitatea de a asigura condiţiile materiale pentru a realiza învăţământul general, unic, obligatoriu şi gratuit, despărţirea şcoalei de biserică şi introducerea unui învăţământ ştiinţific, gradarea instrucţiei potrivit desvoltării fizice şi psihice a copilului, im-

portanța educației fizice, educația morală în spiritul umanismului socialist, a moralei comuniste și a internaționalismului proletar — în sfârșit, problema educației multilaterale și politehnice, — iata câteva din principiile fundamentale marxiste, care au condus pe Lenin și Stalin în construirea și desvoltarea pedagogiei sovietice.

Pedagogia sovietcă, grație polticei înțelepte a partidului bolșevic, s'a desvoltat în cele trei decenii de după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, într'un ritm necunoscut în istoria Pedagogiei. Realizările în domeniul luminării poporului, în ridicarea nivelului cultural al masselor, în progresul științei și al artei, merg în ritm cu uriașele transformări economico-sociale ale țării.

In timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei, s'a dovedit că pedagogia sovietică și-a îndeplinit cu cinste sarcina în anii grei de luptă. Ea a educat luptători devotați Patriei Socialiste, curagioși, dârzi „oameni adevărați", eroi, muncitori conștienți și entuziaști în construcția socialismului.

Astazi pedagogia sovietică pășește pe drumul care duce dela socialism la comunism. Sarcina principală a pedagogiei sovietice este deci să pregătească noua generație, pentru această formă superioară a desvoltării omenirii.

V. M. Molotov a spus:

„Să poftească un Stat capitalist să se ia la întrecere cu URSS. în domeniul ridicării culturii țării".

Intr'adevăr, în timp ce în URSS. asistăm la o adevărată revoluție culturală, în țările capitaliste cultura, în toate ramurile ei, se descompune, cum puteți citi de ex. în criticile nimicitoare, aduse decadenței burgheze de către A. A. Jdanov în lucrarea: In jurul lucrării lui G. F. Alexandrov, „Istoria Filosofiei Occidentale".

Această descompunere a culturii burgheze, care se exprimă în știință, filosfie, artă, etc., nu cruță nici domeniul pedagogic. In organizarea și în metodele de instrucție americană se observă o desvoltare de sisteme și procedee reacționare. Pragmatismul și utilitarismul lui Dewey și a elevilor lui Kirkpatrick, Collins și alții a dus la supunerea teoriei față de practică, la propagarea unor metode școlare în care există o totală lipsă de sistem a lecțiilor și la diminuarea rolului profesorului.

Semnificativ în această privință este faptul că în ciuda acestor metode „ultra-moderne", educative, mai ales americane — care au avut și în țara noastră un răsunet — țările capitaliste, în frunte cu Statele Unite, n'au fost și nu sunt în stare de a rezolva nici unul dintre problemele cele mai elementare ale unei pedagogii democratice: învățământul general, obligatoriu, unic, laic, etc.

Una din formele cele mai abjecte ale stării de putrefacție a ideologiei imperialiste, o constitue pedagogia fascistă, care a aruncat înapoi educația și învățământul cu sute de ani. Pentru josnicia acestei concepții, rămâne ca prototip exclamația unuia din monștrii

hitleriști: „Dacă aud cuvântul cultură, scot revolverul". Inabușirea personalității, cultul deschis al forței sadice; propaganda deșanțată a rasismului și șovinismului, falsificarea științei, transformarea școlilor în cazarmă — iată câteva din fructele fascismului în domeniul educativ.

Datorită cercurilor imperialiste americane, interesate într'un al treilea război mondial, într'un nou război „sfânt", împotriva țării socialismului și împotriva democrațiilor populare, datorită acestor cercuri și pedagogia din Statele Unite merge astăzi cu pași repezi spre o educație fascistă.

Impotriva acestei încercări de a pregăti și cu ajutorul educației un nou război, luptă astăzi toate forțele din lagărul democratic anti-imperialist.

Deaceea, pentru țările care în drumul lor spre socialism urmează exemplul măreț al URSS, experiența uriașă al primului stat socialist în toate domeniile vieții, are o importanță covârșitoare.

Studiul experiențelor și al realizărilor bogate ale pedagogiei sovietice, constitue un imbold și o călăuză de neprețuit în opera de transformare a educației, instrucției și a învățământului la noi în țară.

Desigur, programul unui curs de Istorie a Pedagogiei, ținut la noi în țară, ar fi incomplect dacă n'ar cuprinde și istoria pedagogiei depe teritoriul Republicii Populare Române, dacă n'ar scoate în evidență tradițiile democratice ale pedagogiei noastre dealungul vremurilor. E drept, material verificat și just interpretat în această direcție, există deocamdată într'o măsură foarte redusă. Regimurile burghezo-moșierești din țara noastră n'au avut nici un interes să adune date referitoare la concepțiile progresiste din domeniul pedagogic în România. Dimpotrivă, pedagogii noștri burghezi au fost preocupați de a ascunde mereu legătura între ideile democratice venind din Răsărit și concepțiile pedagogice ale gânditorilor noștri pedagogi.

Deasemeni, nu putem aștepta ca istoricii burghezi ai pedagogiei în țara noastră, să fi fost preocupați de rolul imens pe care l-a jucat marxism-leninismul, pentru concepția progresistă a muncitorimii noastre, concepție referitoare la cultură în general și pedagogie, în deosebi. Această concepție s'a exprimat în mod necontenit în revendicările culturale pe care proletariatul nostru, condus de P. C. R., le-a ridicat în timpurile reacțiunii celei mai negre.

Vorbind la sfârșitul cursului nostru, de învățământul în țările de democrație populară, în special în Republica Populară Română, nu trebue să uităm că reformele revoluționare, inițiate în domeniul învățământului, de către Partidul Muncitoresc Român și însușite de Guvernul nostru, se inspiră pe de o parte din realizările epocale din URSS. și pe de altă parte se clădesc pe temeiul profund democratice ale gânditorilor noștri pedagogi, în frunte cu Nicolae Bălcescu, pre-

cum şi pe concepţiile înaintate ale muncitorimii noastre, în frunte cu Partidul Muncitoresc Român.

★

Lecţia de astăzi, a avut sarcina să vă introducă în adevăratul conţinut al Istoriei Pedagogiei. Schiţând în mod sumar concepţia care trebue să stea la baza studiului istoric al pedagogiei şi anume concepţia materialistă dialectică şi materialistă-istorică, am ajuns la concluzia că storia Pedagogiei trebue privită în primul rând din punct de vedere al luptei de clasă, al luptei între materialism şi idealism.

Pe baza acestor principii generale, am analizat în mod rezumativ programa cursului de Istorie a Pedagogiei, ilustrându-l prin unele exemple concrete, luate din diferitele orânduiri sociale (sclavagism, feudalism, capitalism şi socialism).

In felul acesta, am aruncat o privire generală, menită să vă familiarizeze într'o măsură oarecare cu disciplina noastră ştiinţifică.

In sfârşit, am căutat să legăm aceste probleme, de situaţia socială nouă în care ne aflăm astăzi în Republica noastră Populară, în drum spre socialism.

Scopul lecţiei de azi este acela de a trezi în Dvs. studenţi ai Facultăţii care vor urma acest curs, dorinţa de a aprofunda problemele Istoriei Pedagogiei.

DESPRE SCLAVAJUL LA GETO-DACI

de D. BERCIU

Viaţa poporului geto-dac ne este foarte puţin cunoscută. Ne lipsesc izvoarele cu privire la acest popor, bazate pe cunoaşterea directă a lui, cum ar fi de pildă, *Comentariile* lui Caesar pentru Gali şi *Germania* lui Tacit, — bazată pe informaţii precise, — pentru Germani. *Comentariile* lui Traian cuceritorul Daciei, ca şi povestirea lui Criton, medicul care l-a urmat în războaiele de cucerire, din nefericire nu se păstrează.

Găsim, e drept, scurte ştiri relative la acest popor, răspândite în diferiţi autori antici, greci şi romani ; ele sunt însă incomplete, în legătură cu evenimentele ce aparţin Grecilor şi Romanilor, şi de aceea, de cele mai multe ori confuze şi subiective, iar interpretările istoricilor moderni, dacă nu sunt tendenţioase, sunt în orice caz în majoritate ipotetice.

Lipsa acestei categorii de izvoare s'a căutat, în timpurile noastre, să fie împlinită de cealaltă categorie de izvoare, aceia a izvoarelor monumentale. In acest scop, s'au întreprins săpături arheologice a căror continuare şi desvoltare pe o scară necunoscută până acum în ţara noastră, preocupă azi forurile competente, şi pe drept cuvânt, pentru că astăzi cercetările şi săpăturile arheologice, efectuate după metode riguros ştiinţifice, pot umple multe goluri din trecutul îndepărtat al popoarelor ce au locuit pe teritoriul Republicii Populare Române, şi asupra cărora izvoarele literare tac. Se cunoaşte planul de săpături pe anul 1948 al Institutului de Istorie şi Filosofie al Academiei Republicii Populare Române, care este în curs de realizare şi care va aduce, fără îndoială, date noi, — şi interpretări noi — asupra istoriei vechi a patriei noastre.

Cu privire la tratarea problemei ce ne-am propus — *Despre sclavajul la Geto-Daci,* — care face parte din chestiunea mult mai generală, aceia a sclavajului de pe teritoriul Republicii noastre, asupra căreia atrăgea atenţia anul trecul d-l Mihail Roller [1]), iar d-l profesor P. Constantinescu-Iaşi, în calitatea d-sale de director al acestui Institut; ne-a prezentat-o aici, cu ocazia deschiderii oficiale a Institutului, ca o problemă de actualitate a istoriografiei româneşti, — informaţiile de caracter literar sunt sărace, Şi totuşi nu s'ar putea tăgădui existenţa acestei instituţii la Geto-Daci. Pentru dovedirea ei trebue să recurgem însă tot la izvoarele arheologice şi la comparaţii cu alte popoare în acelaş stadiu de desvoltare, — cu cel atins de poporul geto-dac, — dar despre care avem şi informaţii de caracter literar. Voi căuta deci, cu ajutorul acestor mijloace de inves-

1) M. Roller, *Probleme de istorie*, ed. „Eminescu“, 1947, p. 16-17.

tigaţie, să stabilesc dacă Geto-Dacii se foloseau de sclavi ca mijloace de producţie şi în ce măsură.

Inainte de toate mă voi ocupa de informaţia cu privire la această chestiune, informaţie utilizată de toţi istoricii, cari susţin existenţa sclavajului la Daci. Această informaţie, de fapt nu afirmă direct existenţa sclavajului la acest popor, ci indirect dă posibilitatea într'o oarecare măsură a trage concluzii în acest sens. Ea se găseşte în câteva locuri din operile lui Ovidiu scrise pe timpul exilului său la Tomi, în vremea împăratului Augustus. Se poate spune deci că e o informaţie preţioasă, ea provenind dela un martor ocular al evenimentelor descrise. Ne povesteşte, anume, Ovidiu despre incursiunile Transdanubienilor în Dobrogea, chiar şi iarna, când Dunărea era îngheţată şi se putea trece peste ea ca pe uscat, şi despre devastările pe care le făceau aceşti năvălitori, cari prădau totul, iar pe indigenii surprinşi sau îi omorau, sau îi prindeau şi-i luau cu ei ca prizonieri.

Găsim această informaţie în *Tristia*, III, X, 54 sqq.:

In traducere: „Se năpusteşte duşmanul barbar pe caii cei iuţi; bizuit pe repeziciunea lor şi pe săgeata lui care sboară departe, pradă ţinutul învecinat până departe. Mulţi fug din calea lor şi ogoarele rămase fără pază sunt jefuite de bogăţiile lor, sărmane bogăţii de ţară, vite şi care scârţiitoare şi tot ce mai are săteanul nevoiaş; *alţii, legaţi cu mâinele la spate, sunt luaţi robi,* aruncându-şi în zadar înapoi privirea la ogorul şi casa lor. Alţii însfârşit cad străpunşi de săgeţile încârligate, care au fierul uns cu otravă“ [2]).

Sub altă formă, faptul e repetat şi în *Tristia* IV, 1, 75 sqq. [3])

„Indată ce sentinela din turn a dat semnalul de alarmă, în grabă ne repezim să punem mâinele pe arme. Duşmanul, cu arc şi săgeată înveninată, dă ocol zidului pe cal năpraznic. Şi rupe cum lupul ră-

---

2) Invehitur celeri barbarus hostis equo,
Hostis equo pollens longeque volante sagitta
Vicinam late depopulatur humum.
Diffugiunt alii, nullisque tuentibus agros
Incustoditae diripiuntur opes,
Ruris opes parvae, pecus et stridentia plaustra
Pars agitur vinctis post tergum capta lacertis,
Respiciens frustra rura laremque suum,
Pars cadit hamatis misere confixa sagittis:
Nam volucri ferro tinctile virus inest.

3) Nam dedit e specula custos ubi signa tumultus,
Induimus trepida protinus arma manu.
Hostis, habens arcus imbutaque tela venenis,
Saevus anhelanti moenia lustrat equo;
Utque rapax pecudem, quae se non texit ovili,
Per sata, per silvas fertque trahitque lupus:
Sic, siquem nondum portarum saepe receptum
Barbarus, in campis repperit hostis, habet:
Aut sequitur captus coniectaque vincula collo
Accipit, aut telo virus habente perit.

peşte şi duce pe câmp şi în pădure oaia neadăpostită în ţarc, tot aşa dacă barbarul duşman apucă pe cineva pe ţarină, fără adăpostul zidurilor, sau e luat prizonier cu lanţul aruncat după gât, sau piere de săgeata înveninată".

Şi aceste fapte se întâmplă atât de des încât, bietul Ovidiu era chinuit de ele şi în vis, după cum ne spune el însuşi, într'un loc din *Ex Ponto*, I, II, 45 sqq. :

„Mă înspăimântă visurile cu nişte întâmplări adevărate... când mi se arată că sau scap de săgeţile sarmatice sau îmi dau mâinele prinse în lanţurile de fier" [4]).

Faptul că Ovidiul repetă mereu în lamentaţiile lui că năvălitorii prindeau pe unii locuitori şi-i duceau cu mâinile legate la spate, împreună cu celelalte prăzi în ţara lor, e o dovadă sigură că avem de a face cu o realitate. Se pune însă întrebarea : *Cine erau aceşti năvălitori?*

Ovidiu, după cum am văzut în primele două citate îi numeşte cu un termen generic, ***barbarus hostis***, iar în ultimul se pare că e vorba de Sarmaţi, pentrucă întrebuinţează expresia *Sarmaticas sagittas*. Unii, de pildă [5]), şi după el alţii, contestă existenţa Geţilor la Nordul Dunării Dobrogene, deci în câmpia munteană, şi susţin că pe vremea lui Ovidiu, singurii locuitori ai acestei regiuni erau Sarmaţii. V. Pârvan însă, luând în discuţie această teorie greşită [6]), înlătură această teorie şi conchide, că Geţii au continuat să locuiască câmpia dunăreană şi după venirea Sarmaţilor, cărora, oridecâte ori coborau înspre ei în căutarea de noi locuinţe şi mijloace de traiu, le uşurau trecerea peste Dunăre, ei fiindu-le conducători.

Putem admite că informaţiile date de Ovidiu sunt reale şi ele se referă la Geto-Daci, cari făceau deseori — când îngheţa Dunărea mai ales — incursii în dreptul Dunării şi în Dobrogea de azi, până sub zidurile cetăţii Tomi, şi de acolo se întorceau acasă încărcaţi de pradă şi de prizonieri, sclavi.

Rămâne acum să cercetăm ce făceau ei cu aceşti prizonieri. Ii întrebuinţau la muncile lor în ţară sau cumva îi luau ca să facă negoţ cu ei, vânzându-i în altă parte ca robi, sau păstrându-i cu nădejdea că rudele lor rămase în ţara prădată vor interveni pentru răscumpărarea lor, în care caz câştigul ar fi fost şi mai mare?

Problema a fost recent ridicată dar nu este deajuns studiată până azi, în ţara noastră. Deaceea ca să răspundem la această întrebare, e nevoie să recurgem la comparaţii cu popoare, care s'au aflat în acelaş stadiu de civilizaţie, ca şi Geto-Dacii noştri, şi apoi să cercetăm organizarea social-economică a acestora din urmă.

Ştim că războiul „...tot atât de vechi ca şi existenţa conco-

---

4) Somnia me terrent veros imitantia casus,
Aut ego Sarmaticas videor vitare sagittas,
Aut dare captivas ad fera vincla manus.

5) C. Müllenhoff, III, p. 159 şi 160.

6) V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, 1926, p. 98 sqq.

mitentă a mai multor grupuri de comunități, trăind una lângă alta"[7]), la o anumita treaptă de desvoltare social-economică oferea nu numai forțe suplimentare de muncă, dar și mijloace de câștig. Armatele biruitoare făceau prizonieri, pe care îi duceau în robie în țara lor sau îi vindeau în alte țări, ca pe o simplă marfă. Poemele homerice ne dau informații bogate pentru timpurile ce se oglindesc în ele. Era ca un obiceiu, ca un drept comun pe acea vreme, ca la cucerirea orașelor, să fie luați prizonieri și duși în robie. Mulți dintre ei erau vânduți în țări streine. Achille, de pildă, vinde pe tânărul Lycaon, fiul lui Priam, regelui insulei Lemnos; iar Hecuba își jelește copiii, omorâți pe câmpul de bătaie sau vânduți în insulele Samos, Lemnos și Imbros[8]). Lycaon a fost vândut pe un preț foarte mare, 100 de boi, probabil în speranța unei răscumpărări. Lumea homerică practica, pe de o parte masacrarea bărbaților, — ceeace se explică prin faptul că societatea nu atinsese acel stadiu în care prizonierii au fost deja transformați în sclavi, — iar pe de altă parte, versurile lui Homer ne arată că robii constituiau un mijloc de îmbogățire, prin vinderea sau răscumpărarea lor de către rude, ceeace arată că desvoltarea societății homerice începuse deja să treacă spre orânduirea sclavagistă și că existau unii privilegiați care se ocupau cu comerțul de sclavi, rentabil, sclavii fiind apoi folosiți și în muncă.

Și Romanii practicau vinderea sclavilor în alte țări și răscumpărarea lor.

Răscumpărarea captivilor era deci un lucru obișnuit în antichitate și corespunzător gradului de desvoltare social-economică, și Geto-Dacii noștri practicau acest lucru.

Geto-Dacii aduceau capturi din incursiunile lor la Sud de Dunăre, poate, ca cea mai fructuoasă pradă. Dealtfel, așa precum reiese din informațiile lui Ovidiu, Geto-Dacii nu luau pe acești robi la rând, așa la întâmplare. Pe mulți îi omorau cu săgețile lor încârligate și unse cu venin, — masacrare întâlnită și la Homer — și numai o parte — „pars" — era dusă în captivitate, cu mâinile legate la spate. Această *parte,* se poate admite, că nu era luată la întâmplare ci aleasă, desigur, după valoarea pe care o reprezenta în cazul unei răscumpărări, a unei vânzări sau utilizări la diferite munci.

Pe de altă parte, știm că și vinderea sclavilor la streini se practica din vremuri foarte vechi în regiunea Dunării. Astfel, încă din sec. VI-lea a. Chr., Grecii pătrundeau pe calea cea mare a Dunării, apoi pe Siret, pe drumul Barboși-Poiana-Oituz, pe Ialomița poate pe Argeș și pe Olt, aducând cu ei vinul superior din Sud, vasele frumoase de bonz și de lut și tot felul de podoabe, și luând cu ei aurul getic scos din munți, vite, grâu, miere și mai ales *robi* frumoși și voinici[9]). Valea Dunării și câmpia dela Nordul Mării Negre au fost, în

7) Fr. Engels, *Domnul Eugen Dühring revoluționează știința* (*Anti-Dühring*, ed. P. C. R., 1946, p. 274

8) *Odiseia*, XIV, 115, 297 și 340; *Iliada*, XXI, 40; XXIV, 752.

9) Vezi: V. Pârvan, *Getica*, p. 127.

toate epocile o sursă bogată în sclavi. Numele *Scytha* era aproape sinonim cu cel de sclav apoi *Geta* şi mai în urmă *Dava* figurează în mod obişnuit printre sclavii scenei la Greci [10]).

In ţările mediteraneene, cu deosebire la Greci şi la Romani, sclavajul ajunsese la o foarte mare desvoltare. Se făcea la aceştia un comerţ intens de sclavi. In epoca romană, piaţa mondială a comerţului cu sclavi era pe insula Delos. Cetăţile greceşti dela Pontul Euxin au favorizat desvoltarea comerţului cu sclavi în regiunile noastre. Negustori speciali pătrundeau până departe în ţinuturi barbare ca să procure astfel de marfă. La greci, aceşti negustori se numeau *andrapodokaplilar* αγδραποδοκάπηλατ iar la Romani *mangones venalitii* [11]) sau *mangonici venalitii* [12]) ori *venalitiarii,* în cele mai multe texte din *Digeste.*

La Romani, aceşti negustori sau mergeau înapoia armatelor de operaţiuni şi făceau târgul cu generalul, imediat după luptă, sau, când nu aveau această ocazie, mergeau singuri în târgurile barbare şi-şi cumpărau marfa dela ei. Fără îndoială că sclavii pe care îi vindeau barbarii, erau în primul rând foştii lor prizonieri, capturaţi în diferitele lor ciocniri cu alţi barbari sau în incursiunile de pradă, pe care le făceau în regiuni mai înaintate în civilizaţie, cum se petrecea cazul la Geto-Dacii, care luau robi din Sudul Dunării şi depe ţărmurile Mării Negre.

Dar trebue să admitem că Geto-Dacii aveau şi ei sclavi, pe care îi întrebuinţau, fie în serviciul domestic, fie în muncile din afară. Atât analogia cu alte popoare în acelaş stadiu de viaţă social-economică, cât şi descoperirile arheologice dela noi, ne îndreptăţesc să admitem aceasta.

O apropiere se poate face între Geto-Daci şi popoarele poemelor homerice. La acestea, sclavii se găsesc la şefii de popoare, la cei bogaţi, şi sunt întrebuinţaţi atât la cultura ogoarelor, cât şi la paza turmelor. Cei mai în vârstă erau socotiţi buni pentru agricultură, păstorii însă erau aleşi dintre cei mai tineri şi viguroşi, pentrucă aveau de întâmpinat atacul fiarelor sălbatece [13]). Eumen al lui Ulise are supravegherea generală a ciobanilor şi turmelor şi el însuşi se înarmează, când noaptea iese să facă rondul de pază [14]). Se văd apoi sclavi de o altă înfăţişare şi în palatele prinţilor. Ei sunt întrebuinţaţi la diferite treburi casnice, la tăiat lemne sau făcut alte servicii în vederea pregătirii prânzului, la pregătirea carelor şi înhămatul cailor, şi în orice împrejurare la ordinul stăpânilor [15]). Dar, mai adesea de serviciul interior se ocupă femeile sclave. Ele sunt puse la muncile cele mai grele, necesare gospodăriei. Astfel, în palatul lui Ulise, din

---

10) Cf. H. Vallon, p. 58 şi urm.
11) Cicero, *Orat.*, 70.
12) Pliniu, XXI, XCVII, 1.
13) *Iliada*, XVIII, 525–529 şi 577-587 ; *Odiseia*, XIV, 2-29 şi 409-414.
14) *Odiseia*, XV, 322-325 ; XX, 160 ; IV, 216 ; VI, 69 ; XVIII, 279 sqq.
15) *Odiseia*, XXII, 421 ; XX, 105 ; XVIII, 310 şi urm.

cele 50 de sclave, 12 sunt ocupate cu măcinarea grâului, alte 20 se duc la fântână ca să aducă apă, iar altele dau zor, ca până la venirea peţitorilor, să pregătească ospăţul de sărbătorire a zilei [16]). Şi tot femeile sclave erau acelea, care, la sosirea unui oaspete străin, îl duceau la baie, îl fricţionau cu uleiu şi-l îmbrăcau cu tunica şi mantia [17]).

Desigur, în palatele princiare numărul sclavilor era mai mare decât în casele modeste, în acestea din urmă el reducându-se mult şi netrecând de cel mult trei sclavi. Şi tot aşa se constată a fi fost şi la Romani în primele timpuri.

In felul celor mai de sus putem reconstitui — până la întocmirea unei documentări proprii — istoria sclavajului la Geto-Daci, înainte de cucerirea romană când această instituţie a luat o desvoltare şi pe teritoriul de azi al Republicei Populare Române.

Ştim din izvoare că Dacii se împărţeau în două clase sociale principale: *pileati,* sau, cu numele dac, *tarabostes,* precum şi clasa aşa numiţilor *comati,* a oamenilor de rând. Descoperirile arheologice confirmă această diferenţiere socială în două clase fundamentale. Candelabrul cu trei braţe dela Piscul Crăsani şi alte obiecte de import de acolo, vasul de bronz dela Tinosul, mormântul descoperit în vara anului 1948 la Zimnicea sunt dovezi că în aceste localităţi geto-dace existau oameni cu situaţie socială, politică şi economică diferită. Este vorba de unele persoane care, în raport de desvoltarea forţelor de producţie, au devenit adevăraţi „stăpâni individuali", formând o clasă de stăpânitori, cum precizează Fr. Engels [18]). Aceste persoane aveau în localitatea respectivă şi o casă mai deosebită, un fel de vilă, iar nu o colibă, pe jumătate îngropată în pământ, cu o singură încăpere aşa precum săpăturile — în general limitate mai mult la sondagii — ne-au dovedit-o în nenumărate rânduri. Şi aceste colibe atât de numeroase ne arată, nu numai condiţiile materiale-economice în care îşi duceau viaţa de toate zilele oamenii de jos, cei ce munceau din greu, fie ei oameni liberi, aserviţi sau mai ales sclavi, dar şi că această populaţie era foarte densă faţă de clasa stăpânitoare şi bogată.

Descoperirile din Transilvania confirmă existenţa la Daci a unei clase de aristocraţi. Acestora la aparţin acele burguri construite în piatră de talie ecuarisată, dela Costeşti, Grădiştea Muncelului, Căpâlna etc., construite de Burebista sau de predecesorul său [19]), într'o tehnică interesantă şi de proporţii care cer, desigur, o mână de lucru numeroasă şi gratuită, care nu se putea găsi decât la sclavi şi la populaţia aservită. Fiecare burg aparţinea unui şef local. In interiorul incintei burgului dela Costeşti s'a descoperit clădirea, cu o scară monumentală de piatră şi cu mai multe încăperi. Se poate admite cu cea mai mare siguranţă că aceştia întrebuinţau sclavi în interiorul

16) *Ibidem,* IV, 49; X, 358-366.
17) Fr. Engels *Anti-Dühring,* p. 272-273.
18) C. Daicoviciu, *La transylvanie dans l'antiquité,* 1938, p. 27.

clădirei şi, poate şi la paza turmelor, care cred că erau adevărata lor bogăţie, cum şi în diferite ateliere de fierărie şi lemnărie.

Insăşi construcţia acestor burguri pe vârf de munte presupune întrebuinţarea sclavilor. Zidurile burgului dela Costeşti erau construite cu blocuri de piatră aduse dela destul de mari depărtări[20]), ceeace reclamă un mare efort în muncă. Şi dacă această muncă nu se depunea numai de sclavi, cel puţin meşterii cioplitori în piatră trebue să fi fost sclavi aduşi de Geto-Daci de pe coastele mării, cu ocazia incursiunilor lor peste Dunăre. Intr'adevăr, la Grădiştea Muncelului s'au găsit fragmente arhitectonice cioplite şi şlefuite cu o fineţă, care nu se poate atribui unui meşter local, ci unei mâini care prinsese tehnica superioară într'un atelier din Sud. Unele dintre burgurile dace au fost construite sau refăcute pe vremea lui Decebal cu meşteri daţi de Domiţian, conform tratatului de pace încheiat în urma războiului neterminat de către împăratul roman, dar fără îndoială că multe dintre ele existau mai dinainte.

Deasemeni şi în atelierele dela curtea şefului, meşterii trebue să fi fost în mare parte sclavi aduşi din Sudul mai civilizat, de prin oraşele greceşti dela mare. In afară de unelte de tot felul, de fier şi de lemn necesare muncii agricole sau gospodăriei în genere, podoabe de aur, de argint, vase de lut, bronz sau lemn, fără îndoială că lucrarea *armamentului* ocupa o mare parte din lucrători. Desele războaie din vremea lui Burebista şi Decebal de pildă, consumau mult armament care trebuia înlocuit. In coaliţiile lui Decebal împotriva Romanilor, toţi aliaţii lui dinspre Răsărit — Sarmaţi, Bastarni probabil au fost înarmaţi de către daci. Sabia lungă şi încovoiată la vârf sarmatobastarnă, mânuită cu amândouă mâinile, aşa cum o întâlnim pe metopele monumentului dela Adamclisi, este probabil de factură dacă.

Aceste ateliere de pe teritoriul geto-dac erau numeroase şi relativ destul de desvoltate şi cu lucrători, în majoritatea lor, sclavi. Geto-Dacii nu-şi neglijau producţia internă, chiar în timpul războiului. Ştim că în timpul războaielor cu Romanii, Decebal a însărcinat pe Dieges — poate fratele său — cu organizarea producţiei interne, ceeace denotă o activitate economică.

Aşa dar, pe baza celor câteva informaţii, e drept incomplecte, dela Ovidiu, pe baza analogiilor dintre civilizaţia geto-dacă şi a altor popoare mai bine cunoscute din izvoare literare — distanţa prea mare de timp între aceste popoare şi Geto-Daci nu poate fi o piedecă, fiindcă popoarele nu ajung simultan la acelaş grad de desvoltare social-economică, Romanii de pildă erau cu două secole în urma Grecilor din acest punct de vedere — pe baza, însfârşit, a descoperirilor arheologice făcute până acum la noi, *putem admite ca fapt existenţa sclavilor la Geto-Daci.* Folosinţa acestor noi forţe de producţie, străine sau băştinaşe revenea, aproape exclusiv, acelei minori-

19) *Ibidem*, p. 28-30.

tăţi, adică acelor *tarabostes,* cari reuşiseră să acumuleze în mâinele lor mijolacele de producţie şi bogăţiile ce reveneau din diferite ramuri de producţie. Sclavii erau folosiţi în serviciul domestic, la paza şi îngrijirea turmelor, precum şi în diferite ateliere meşteşugăreşti, în special în cele de armament. Cum minele de aur din Transilvania nu aparţineau numai regelui geto-dac, ci multe dintre ele se găseau şi în proprietatea unor şefi din împrejurimi, aceştia le exploatau întrebuinţând şi forţa de muncă a sclavilor. Tot aceşti nobili se îmbogăţeau şi de pe urma comerţului cu sclavi.

Rămâne să analizăm cu alt prilej relaţiile sclavilor şi stăpânilor.

DIN LITERATURA NOASTRĂ ANTIMONARHICĂ ŞI ANTIDINASTICĂ

„LUPTA" ŞI „GHIŢĂ BERBECU". — DRAPELELE DIN 1888 ŞI DIN 1907

V *

de Acad. BARBU LĂZĂREANU

Gheorghe Panu ar fi putut, în politica românească, determina un curent. S'a mulţumit să facă numai o grupare, grupare radicală, care nici aceea n'a avut viaţă lungă.

In istoria literaturii, sau mai bine zis în literatura memoralistică, e cunoscut prin spiritual informative *Amintiri din Junimea dela Iaşi.*

Pentru cetitorii de biologie romanţată (gen Buffon) el a publicat, în revista „Săptămâna", pe care o scria pe deîntregul, câteva capitole de psihologie animală, din care documentarea nu lipseşte, iar observaţiunile surprind pe alocuri.

Sub titlul *„Portrete şi tipuri parlamentare"* a adunat în volum o parte din schiţele sale privind fizionomia Camerei şi Senatului din seziunile 1888 — 1889.

Dintre Portretele puţine mai rezistă astăzi unei lecturi ; tipurile însă pot sluji istoricului pentru a arăta ce a fost parlamentul românesc pe vremea partidelor istorice.

Dar în gazetăria polemistică el a avut, printre numeroasele atacuri împotriva regelui Carol, unul, intitulat „Omul periculos".

Exagerează acei care vor să compare articolul acesta cu celebrul, *„J'accuse"* al lui Zola. Dacă în gazetăria românească, n'a însemnat o epocă, a însemnat totuşi un moment.

Citām o parte din acest articol, scris cu prilejul unei convenţii comerciale cu Austria, adusă pe biroul Camerelor prin surprindere şi votată cu repeziciune uimitoare, articol care a avut drept urmare un destul de răsunător proces şi care a fost folosit şi în timpul camjaniei antidinastice a lui Cocea, în „Facla" anului 1912.

„...Instigatorul acestei manoperi, omul care a impus voinţa sa străină ministrului şi Camerei, este acea fiinţă care de ani este la noi instrumentul străin, este acel personagiu egoist şi neiubitor de ţară care se numeşte rege şi care în realitate nu este decât când o cătană nemţească, când un ulan prusian.

---

1) Vezi Studii Nr. II şi IV anul întâi şi Nr. I şi II anul al doilea.

De îndată ce am văzut că acest instrument străin pe teritoriul nostru pleacă din ţară am şi spus că el se duce ca să prepare ceva rău pentru ţară.

. . . .

...Pe când delegaţii Români se întorceau fără rezultat, el acordase nemţilor tot ce ceruse, el făgăduise convenţia comercială.

Intors în ţară regele a impus ministerului său această trădare, iar servilii dela guvern au impus aceasta celorlalţi servili din Cameră.

. . . .

...Astăzi, mai mult ca oricând, este constatat că izvorul tuturor relelor, omul care comite abuzuri şi permite guvernului să facă totul este regele. El este samsarul tuturor trădărilor intereselor naţionale, el este sufletul blestemat al regimului ce ne guvernează.

Călătoriile acestui om sinistru sunt întotdeauna fatale ţării, totdeauna el vine aducând, în poalele mantiei sale de ulan umilinţă şi înjosire..."

. . . .

Culpabilul cel mai mare este el; el trebuie lovit fără cruţare, el trebuie arătat cu degetul".

Articolul acesta a apărut în Nr. 218 dela întâiu Aprilie 1887 al ziarului *„Lupta"*.

Să răsfoim colecţiile acestei importante publicaţiuni periodice. Apărând în 1886 la Iaşi în format mic de trei ori pe săptămână, „Lupta" se transportă apoi la Bucureşti şi în 1887 — 1888 a fost unul din cotidianele căruia nu i se putea aplica epitetul de „Gazetă reptilă", aşa cum aveau dreptul a fi denumite aproape mai toate ziarele chiar şi cele opoziţioniste, care dacă nu îngenunchiau în faţa Vizirului (a bătrânului Brătianu) se ploconeau înaintea unui şef reacţionar de partid şi-şi manifestau o ură sălbatecă împotriva mişcării muncitoreşti şi a ţăranilor, aşa cum aveau s'o arate cu deosebire în timpul răscoalelor ţărăneşti din 1888.

In seria bucureşteană, devenită gazetă zilnică, ea a avut drept redactor principal pe un fost colaborator al revistei „Emanciparea" şi a cotidianului „Drepturile Omului". El iscălea *Bacon,* pseudonim alcătuit din întâile silabe ale lui Bacalbaşa Constantin, care scotea în acelaş timp şi o gazetă umoristică antibrătienistă şi antidinastică intitulată „Ghiţă Berbecu".

Acest Ghiţă Berbecu înainte de a-şi împrumuta numele unei reviste umoristice a fost un berbec (sau berbece) în adevăratul sens al cuvântului. Adoptat de bucureşteni, săriturile lui aveau loc cu deosebire pe porţiunea din Calea Victoriei dintre Capşa şi Teatrul Naţional şi pe bulevardul Academiei unde era distracţia studenţilor universitari din penultimul deceniu al veacului trecut.

Polemicele hebdomedarului acestuia cu titlul hazliu, nu depăşeau şarjarea unui nărav, a unui tic regal, sau a unei patimi, cu deosebire sgârcenia; nu întâlnim nici un articol sau satiră în stare să stigmatizeze un regim corupt, jăcmănitor de ţară şi susţinut de un Protector lacom de avere (nu zicem iubitor de arginţi, pentrucă suveranul cerea să fie plătit în aur).

Ghiţă Berbecu dădea împunsături Camerei în ajunul cetirii Mesagiului :

„Mâine se deschide, Camera, Senatul
Mâine ramoliţii, vin la postul lor,
Mâine Carol-brânză, mult nesăturatul
Va rosti discursul greu şi cobitor".

Incerca o *Doină a Moldovei,* în care unele imprecaţii merită a fi transcrise.

„Foicică de pelin
Toate rălele ne vin
Cu năduh şi cu suspin.
Din Viena şi Berlin

...Ce faci Vodă? Ce gândeşti
Pe la noi de când trăieşti?

Pe la noi de când venişi
Ţara toată calicişi.

Ţara geme 'n opinteli
Vodă 'ncheie socoteli!

Ţara geme 'n angarale
Vodă numără parale

Ţara geme de tâlhari,
Vodă-i capul celor mari.

La noi cine te-a adus,
Nu-i mai steie capul sus,

La noi cine te-a chemat,
Să se stingă ne 'ngropat".

In acelaş timp în *„Luptă"* lui Gh. Panu, Bacon denunţa, prin tot felul de fapte petrecute la palat, avariţia regală ; de exemplu :

„Sirele nostru cade şi dânsul bolnav.

Atunci ce se întâmplă ? Se întâmplă că pofteşte doftorul, acesta-i prescrie medicamentul şi apoi trimite reţeta la spiţerie...

După ce majestatea sa înghite toate doftoriile, — ca un om econom, nu zgârcit, trimite înapoi la farmcie toate cutiuţele şi sticluţele pentru ca să fie scăzute din preţ..."

Când Ghiţă Berbeou, „animalul cu deşteptăciune de om, iar nu om cu prostie de dobitoc", îşi încheie viaţa, spre părerea de rău a multor pietoni a unei porţiuni din Bucureşti, Bacon îi scrie necrologul în „Lupta" din 11 Ianuarie 1887 şi în care termină cu un testament umoristic al înţeleptului animal.

. . . .

„...Copitele, (le las) prea iubitului nostru rege, pentru ca din vânzarea lor, să scoată o sumă, să o pună la Casa de Depuneri şi din dobândă, să facă acte de generozitate".

★

Dar unde această aviditate după aur a regelui este obiectul nu al unei simple admonestări, ci ia caracterul unei adevărate osânde, este în cronicile şi foiletoancle lui Vlăhuţă, tipărite în „Lupta" din 1887.

Era anul în care Ospiciul Mânăstirii Neamţului oferise un groaznic adăpost unui dintre oamenii cei mai săraci şi mai mari ai ţării.

Const. Mille dăduse alarma într'o *foiţă* a Luptei: în care spunea:

...„Pe cerul întunecos al literaturei — române luci deodată puternicul talent al lui Eminescu, care facu să piară prin lumina lui, strălucirea nefirească a gloriilor fabricate de prostia omenească. Şi această slavă a scriitorului, această lumină vie care a întunecat totul, a făcut ca lumea să uite pe om. Ca şi când în dosul scrisului nu ar fi fiinţa omenească ce suferă şi care dă publicului, cristalizate în forme gingaşe, tocmai suferinţele ce-i sfarmă trupul ce-i istovesc puterile poetului.

...Pe scriitor cu toţii îl cunoaşteţi, pe om însă puţini; foarte puţini.

...Şi acum în toate gurile e numele său, când nimeni nu-şi mai ridică glasul spre a-i nesocoti talentul, când slava îi e mai temeinică decât ori şi când, fiecare din noi au uitat omul care să sbuciumă în ghiarele nebuniei; sub loviturile paznicilor, sub supravegherea călugărilor, omul care-şi cunoaşte starea jalnică în care zace şi care înainte ca şi înapoi, la dreapta ca şi la stânga, nu vede decât nepăsare, deşertul, care-l desparte de lumea exterioară!

Toţi oamenii de inimă, toţi acei care ţin cu vrednicie o pană în mână, ar trebui să se gândească la nebunul din Mănăstirea Neamţului...

Intind talgerul, căci aceasta este soarta tuturor scriitorilor, întind talgerul publicului, tuturor acelor care cred că poetului Eminescu i se cuvine ca răsplată naţională cel puţin o moarte liniştită....

Intind talgerul!"

Acestei chemări disperate într'ajutor îi răspunde Vlăhuţă în nr. 165 din 25 Ianuarie 1887, într'un foileton intitulat „Scrisoare către cititori". Deschizând o listă de subscripţie el scrie:

„Acum cinci ani, amicii şi admiratorii D-lui Ioan Brătianu au deschis, în toată ţara, liste de subscripţie, şi i-au adunat un milion.

Mă abţin dela orice reflecţie. Câtă nevoie avea primul nostru ministru de acest *ajutor*, e un lucru de discutat — şi regele a avut mai deunăzi nevoie de vreo douăsprezece moşii marii, şi *ţara* i le-a dat la moment.

— Trăeşte însă în ţara asta un om într'adevăr superior şi într'adevăr sărac. Omul acesta nu este nici rege, nici prim-ministru.

— Aţi simţit de cine e vorba... Da, e vorba de Eminescu!

— Eminescu nu are avere dela părinţi şi nici nu e din stofa oamenilor cari ştiu să facă avere.

Eminescu e artist — şi arta, la noi, se ştie că nu e o profesie.

Munca, sbuciumul, arderea neîntreruptă a unei inteligenţi cinstite, roadele preţioase şi neperitoare culese anevoe din mistuirea atâtor nopţi triste de veghere... toate acestea sunt bune şi frumoase, dar n'aduc parale.

— Pentru marele nostru poet, deschid fără ştirea lui şi fără voia lui, o listă de subscripţie. — De se va supăra pe mine îmi va fi greu să suport aceasta — dar vă mărturisesc că mi-e mai greu şi mai dureros să-l ştiu sărac şi fără nici un ajutor. Să ne ridicăm deci — să nu dăm cel mai trist exemplu de nepăsare şi de ingratitudine.

— La noi guvernul hărăzeşte moşii bogaţilor... noi avem un rege lacom de bani, şi cumplit de avar, care tremură de milogeala unui sărac, ca de cuţitul unui conspirator..."

Dar unde blestemata lăcomie de bani („Auri sacra fames") a regelui dă prilejul unei dramatice descrieri lui Vlăhuţă e într'o cronică a Luptei din Martie 1887.

...„Peste două sute de ani bătrânii vor povesti copiilor, în stilul basmelor, multe din lucrurile, pe care noi le vedem aevea:

...A fost odată.. a fost un rege cumplit şi lacom, care s'a lăsat, ca o foamete straşnică, asupra unui popor nenorocit, blajin, darnic şi îndurător din calle-afară. Şi era foarte iubitor de aur regele acela şi se'mpânzise pomina'n lume despre grozava lui sgârcenie. Şi nu mai avea saţ de bogăţie şi nici-o milă

nu avea de supuşii lui. Că munceau bieţii oameni din zori până în puterea nopţii, şi banii tuturor curgeau gârlă în haznalele domneşti, şi ca într'o groapă fără fund se istoveau averile fără s'o poată umplea. Şi nu era chip să se apropie sărac de pragul palatului lui, ori să se bucure pământul din rămăşiţele mesei lui. Că de era ananghie în ţară, şi de se văicărea norodul sub povara birurilor grele, şi de strigau asupriţii împotriva lacomilor asupritori, el îşi astupa urechile şi închidea ochii la toate. In jurul tronului lui veneau vechilii linguşitori şi-i spuneau ce păduri mai sunt în picioare şi ce biruri au mai rămas neprefăcute în aur în cuprinsul ţării. Şi se tăiau codrii, şi se cotropeau moşiile şi se pustiau satele şi toată gospodăria ţării se dărăpăna sub biciul şi nesaţiul acestui rege straşnic şi a neînduraţilor lui samsari.

Geld, Geld, şi iar Geld, atâta ştia el. In bani se încheiau toate gândurile, toată simţirea şi toate pornirile vieţii lui. Pentru celelalte lucruri nervii lui, inima şi creerii lui erau de piatră ...şi nu numai că nu a miluit în viaţa lui pe nimeni; dar el lua paraua de nafură a văduviei şi bucăţica de pâine din gura orfanului şi fără nici o mustrare privea la suferinţele şi obida supuşilor săi. Şi toţi sărăceau numai el se îmbogăţea tot mai lacom era şi mai abătut, după bani era. Ajunsese ţara la sapă de lemn. Se vindeau braţele muncitorilor şi cinstea familiilor, se topea îmbrăcămintea icoanelor şi toate podoabele bisericeşti se prefăceau în bani, doar se va potoli foamea de aur a acestui rege hămesit..."

Această afurisită foame de aur descrisă de Vlăhuţă va fi slujit mai târziu şi lui Delavrancea pentru creearea tipului Hagi-Tudose? Se poate.

Prietenia între dânşii era mare. Amândoi colaborau la Lupta lui Păun; Delavrancea (care încercase în 1885 şi un popas dela „Drepturile Omului" ba asistase atunci şi la a 14-a aniversare a Comunei din Paris, sărbătorită în Capitală) avea să treacă repede în lagărul adversar: la Voinţa Naţională. Vorba e că înainte de a ne fi dat Harpagonul civil, l-am avut şi prin proza lui Vlăhuţă — pe Harpagonul în mondir şi chipiu sau cască.

Această cască a slujit drept vignetă şi supratitlu la o serie de „mărci de fabrică" epigramatice din *Ghiţă Berbecu.*

Una care purta întreitul titlu: *Karl, Carol,* şi apoi numele francez al regelui: *Charles,* dar ortografia fonetic româneşte astfel ca să dea un sinonim *cotarlei* — avea textul următor:

De urât într'una cască
Majestatea Sa nemţească
Cască'n cap şi cască-gură.

Era în acest berbece hazliu o literatură de zgârieturi şi urzicări. Uneori ea se atingea de câte o problemă, bunăoară aceea a emancipării femeii, stârnită de Maiorescu ca potrivnic acordării de drepturi femeilor. Umoristicul lui Bacon şi al lui Ţandără (alt pseudonim al lui Costache Bacalbaşa) se preface că vine în ajutorul lui Titu Maiorescu, rău încolţit de *„Contemporanul",* partizan al emancipării:

„Fiind pentru familie, *Ghiţă Berbecu,* este contra Drepturilor femeii, căci femeia — precum foarte bine a spus d. Maiorescu într'o conferinţă la Ateneu — are creerul mai uşor decât bărbatul, care e mai deştept fiindcă e mai greu la cap."

Ghiță însă, ca berbec are și un alt argument pe care-l oferă grațios d-lui Maiorescu, ca să se slujească de el, ca o dovadă că bărbatul e mai deștept decât femeia, e faptul că oamenii spun: „ești prost ca oaia", dar nici odată nu spun: „ești prost ca berbecul".

Peste această literatură de împunsături prind să se audă, la noi, împușcăturile și vaetele primăverii anului 1888. Cutremurat de reprimările grozave ale mișcărilor țărănești, Gheorghe Pascu, fost procuror, face un rechizitoriu puternic împotriva regimului. Editorialul din „Lupta" se numește: *„Sângele a curs"*. Atunci și „Ghiță Berbecu" înțelege să dea alt curs polemicei decât acela de până acum. In reportagiul despre 10 Maiu al anului 1888, ei scrie:

„Pe bulevard a defilat armata română. S'a observat că la unele regimente, drapelele erau mai găurite decât în anul trecut, ceeace arată că acele trupe *au participat la ultima campanie contra țăranilor*".

După 19 ani (în 1907) Panait Cerna în sunetele zilelor de durere avea să vadă și el drapele întorcându-se dela unu din cele mai veninoase și mai sălbatice biruinți împotriva țăranilor și avea să se întrebe:

Din ce pământ revine oastea care
De sângele a mii de vieți stropită?
Văd flamuri — dar nu-i una zdrențuită —
Cum? n'o primesc cântări de sărbătoare
De ce stau toți cu fruntea grea, cernită?

Și dacă atunci întrebările lui n'au aflat răspuns, *astăzi* și-au găsit însă împlinirea dorințelor poetului:... *tron de tron să ardă, dar nici o lacrimă să nu se piardă, din plânsul și din sângele vărsat!"*

DOCUMENTE PRIVIND O ACŢIUNE DIN 1866 A GRĂNICERILOR DE PE LINIA DUNĂRII

Reproducem câteva documente privind o acţiune a grănicerilor de pe linia Dunării din luna Mai 1866 culese de d. V. Mihordea.

Ministerul de Interne

către Gheorghe Magheru Craiova

Lascăr Catargiu cere lui Gh. Magheru să-şi asume sarcina de a se duce în mijlocul răsculaţilor şi a-i linişti prin mijloace paşnice.

„Venind la Ministerul de Interne am văzut depeşa Dvs. în urmarea însărcinării ce aţi binevoit a lua de a merge să liniştiţi pe grănicerii turburători din două puncte ale judeţului Dolj.

Subprefectul local mă înştiinţează că ei, departe de a se linişti, stau ascunşi prin sate bătând pe locuitori şi gonind pe primari. Dorinţa guvernului este ca aceşti oameni să se liniştească prin mijloace inteligente fără a întrebuinţa măsuri de represiune. Poziţia noastră politică o cere aceasta. Contez mult pe influenţa şi tactica Dvs. la care din cunoştinţe ce avem, viu a mă adresa. Binevoiţi a vă înţelege cât mai neamânat cu prefectul de Mehedinţi şi Dolj care au primit ordine întru aceasta şi păşiţi împreună la faţa locului. Vă rog să mă ţineţi în curent cu tot ce se va face şi a-mi arăta după starea lucrului, ce măsuri mai nimerite am putea lua spre a curma odată asemenea neorândueli".

(Arh. Stat. Buc. Min. Int. 2133/63 fol 11)

★

Calafat, 23 Mai 1866.

Prefectul Ractivan către

Ministerul de Interne

Cere să se trimită trupe de linie pentru a garanta liniştea orăşenilor contra grănicerilor revoltaţi.

„La sosirea mea în Calafat lucrurile erau potolite, grănicerii retraşi pe la casele lor, astăzi au plecat ofiţerii să-i restabileze prin pichete, m'am ocupat cu seriozitate a descoperi de unde vin instiga-

țiile, cei ce au dat mari probe de nesupunere au fost compania de la Grueți și mai ales din satele Salcia, Ghirla și Pătulele din Mehedinți, iar din acest județ satul Cetatea. Amănuntele le voi comunica cu poșta. Prin măsuri bine luate am convicțiunea că acești oameni se pot duce în lagăr ; *orășenii din Calafat îngroziți de conduita grănicerilor,* solicită garanția averii lor și sunt de idee a se trimte în garnizoană cel puțin o companie din Infanterie, iar dispozițiile luate pentru trimiterea de trupe urgente, a se revoca".

(Arh. Stat. Buc. Min. Int. 2133/63 — fol 6).

★

Calafat 24 Mai 1866.

Suprefectul Constantinescu și Șeful Stației Stoicescu

către Ministerul de Interne

Comportarea grănicerilor revoltați.

„Grănicerii nu intră în pichete, întorși în comunele respective stau sub arme în acelaș spirit de rătăcire, pe alocurea comit arbitrarități. In Poiana 210 au maltratat pe primar, judecat în front a fost supus la pedeapsa bătăii, am sosit acolo însoțit de prefect în momentul începerii execuției și l-am scăpat, fruntașii satului pe care îi amenință, stau fugiți, au închis și bătut o femee de 80 de ani bănuind-o că le face farmece. Dregătorul pentru dânșii este ciocoi, sfaturile lui sunt luate în râs. Primarii mai din toate părțile stau fugiți. După raporturile confidențiale ce-mi vin, în toate părțile este aceiași dezordine. Ei trimit curieri de la unii la alții pe linia Dunării și fac jurăminte în genunchi de a nu se supune. Tendințele ce manifestează sunt foarte funeste, întind propaganda și conrup pe locuitorii satelor care îi excitează și mai rău, acum găsesc prilejul de a-și răzbuna toate urile, nu recunosc cuvântul de guvern, împrăștie spaima în toate părțile stăpânesc cu brutalitate toate populațiile. Răul crește pe tot momentul anarhia se întinde".

(Arh. Stat. Buc. Dos. 2133/63 fol. 8).

★

Calafat 25/5 1866.

Subprefect Constantinescu către Ministerul Internelor București

Arată motivele care au determinat pe grăniceri să se răscoale și conduita căpitanului Leurdeanu,

„Se știe că grănicerii, mai ales d'aci întotdeauna au ridicat greutăți la concentrare, cu atât mai mult acum văzându-se ridicați toți fără să li se spue unde și pentru ce. Lipsa de tactică și nedisciplina

șefilor concurând neplata soldei pe mai multe luni au iscat mai întâi de toate împotrivirea lor și au luat proporțiuni serioase fiind în contact cu părinții cărora le era însumată ideea de războl, căzuți în demoralizație și amestecându-se cu oamenii de rea credință, instigațiuni banale *acuzându-i ca ciocoii au isgonit pe fostul domn ca să le reia pământurile,* reaua cugetare învechită într'înșii a întinderii pământurilor și neplăcute răscumpărari, pasiunea ce rezulta din aceasta contra proprietarilor și arendașilor, șicanele și acestea de fapt pe alocurea pentru care vă voi relata special, la delimitarea păpământurilor, i-au rătăcit și excitat până a se constitui în corp rebel. Prin jurăminte repetate cu solemnitate s'au făcut *corupceți (?)* și determinați a se împotrivi guvernului pe care nu-l recunoștea zicând că „a venit vremea lor". Observator imediat al tuturor fazelor, comparând toate manifestările, pot asigura ca chiar o urzire străină cu intențiuni de stat de există, însă totul a fost improvizat surprinzându-i în demoralisație. Comunicările cu Vidinul ne având nici o seriozitate, le-a venit în amețeala rătăcirii, acești oameni sunt de fel furiolatri (sic) oare care invidie, părinții sau cunoscuții sunt *urotori.* Un ochiu căutând cu curajul conștinței în fundul misterului va găsi în examenul unor fapte că conduita căpitanului Leurdeanu devine sinceramente suspectă dacă ori din rea credință sau din necapacitate. Deturnător al soldelor, de care anchetele urmate l-au limpezit cu sacrificiul unui vrednic soldat Maiorul Racov, Leurdeanu era sigur că concentrând trupe o să fie demascat precum în primul moment al revoltei l-au denunțat în front. Nepăsător la avisurile ce i-am dat din vreme de a porni oamenii în detașamente, i-au concentrat în Calafat (de a-i consigna în cazărmi) i-au lăsat în cartiere la influența tuturor insinuărilor, de a-i porni în faptul zilei cu iuțeală, i-au lăsat să flaneze până la o oră printre lamentațiile părinților și a mumelor, creduli de toate tentațiile superstițioase, împrumutând descurajul și nedisciplina din exemplul femeilor ofițerilor din murmurul ofițerilor în fine din neenergia căpitanului care umblă descheiat fără sabie și fără a se pune în capul comenzii lăsată pe mâna ofițerilor inferiori și acum în cele din urmă prin ce minune(?) grănicerii nu mai declară neprimirea soldei !! Il privesc de șef dar oarece șef care cel puțin nu le astâmpără furia anarhiei ! Ciocoii și Cuza sunt două météreze pe câmpul lor de bătălie, ranchiunele contra inconvenientelor în aplicarea legii rurale, împovărarea contribuțiunilor, sunt rănile din care își fac un scop de vindecat, pe calea cu au luat-o. A se liniști nici o măsură nu poate fi mai eficace decât a se dezarma. Mai lăsându-se sub arme minează toate satele. Se vor împotrivi la dezarmare dar în prezența forței este probabil că le vor depune fără nici o urmare ; căci văzând autoritatea guvernului se vor trezi și cunoaște rătăcirea. Totul însă depinde de la combinarea și grăbirea mijloacelor, căci desigur nu le lipsește decât un cap rău intenționat și o mână abilă care să improvizeze un pericol politic".

(Arhivele Statului București Min. de Interne, Dosar 2133-63, fol. 21).

Brăila (Mai 1866)

Raportul colonelului Popovici către Ministerul de Interne

A luat masuri pentru dezarmarea rasculaților și nu mai are nevoe de batalionul și bateria de artilerie trimise din București.

„Precum v'am depeșat, grănicerii sub toate puncturile de constrângere au fost peste putință a se desarma fără o serioasă vărsare de sânge. In cele din urma am parlamentat cu dânsii și m'au asigurat prin bătrâni, mame și frați că în liniște se vor duce la comunele lor, după care ocupându-mă cu liniștea poporului și a sătenilor ce erau adunați și cari strigau grănicerilor să nu depue armele, am fost de opinie a-i desbina în coloane mici și a-i inapoia la comunele lor împreună cu armele și sub priveghereа părinților; am regulat pichete și serioase patrule, publicul și locuitorii i-am înapoiat la urmele lor. Cred că este de prisos a mai veni batalionul și bateria de artilerie ce ați ordonat; binevoiți a ordona a sta pe loc și gata dacă va fi trebuință la cel dintâi apel ce voi face să pornească la Brăila. Aici în garnizoană am aproape o mie de oameni. Trupele le am concentrate la bariera orașului".

(Arhivele Statului Buc. Min. Int. Dosar 2136-66, fol 38).

★

Brăila (Mai 1866)

Colonelul Steriade, prefectul județului către

Ministerul de Interne

Carol I nu este popular cum a fost Cuza.

„Nu fac misteruri șefului meu, dar am socotit de cuviință a vă arăta ca *dezertorii grăniceri nu vor să cunoască pe prințul nostru ca pe Cuza!*

Orașul în liniște. Prin depeșa subscrisă de mine și colonel Popovici către Dvs. și D-l Ministru de resbel aveți lămuririle din urmă.

(Arhivele Statului Buc. Min. Int. Dosar 2136-66 fol. 26).

Brăila 31/V 1866

Relaţie primită dela Staţia telegrafică Brăila, la Ministerul de Interne

Vestea că se apropie grănicerii revoltaţi a produs mare panică în oraş.

„In oraş au început a închide prăvăliile până şi hotelurile, lumea aleargă cu mare turbare spre locul unde sunt concentrate trupele, ţăranii de prin satele vecine umplu oraşul şi năvălesc spre a trece la trupe; s'au luat măsuri spre a-i opri.

Aceasta vă supun din ceeace am văzut acum".

(Arhivele Statului Buc. Min. Int. Dosar, 2136-66, fol. 14).

★

Brăila (31 Mai 1866)

Colonel Steriade

către Ministerul de Interne şi cel de Război

Grănicerii, în faţa trupelor guvernului se pregăteau de retragere încărcând armele, dar au fost înconjuraţi de armata colonelului Steriade.

„Grănicerii văzând trupele puse în mişcare după dispoziţiile ce am luat, se pregăteau pentru retragere, încărcând armele, cu toate acestea n'au putut mişca decât o distanţă de 100 paşi, i-am blocat din toate colţurile prin coloane de tiraliori aşa că nu vor putea mişca. Spiritele lor sunt foarte (agitate) ; sperăm însă a deveni la rezultatul dorit mâine la ziuă vor veni cu noi din părinţii săi la birou spre a face tânguirile lor. După semeţia acestor grăniceri e dificil a se evita dar sperăm că nu vor putea reuşi".

(Arhivele Statului Buc. Min. de Int. adm. Dosar 2136-66, fol 27)

★

Caracal 5/6—1866.

G. G. Meitani prefectul judeţului Romanaţi

către Ministerul de Interne

Cere instrucţiuni de felul cum trebue să procedeze cu revoltaţii de la Dăbuleni.

„Dorobanţii au sosit, doresc a şti dacă mergând la comuna Dăbuleni şi găsind pe grăniceri plecaţi spre Bechet, pot să-i urmăresc până acolo şi iar dacă îi voi găsi să mă mulţumesc numai a-i de-

zarma sau a-i trimite spre Bucureşti, trebue să ştiţi D-le Ministru, că tot judeţul se află în mare fierbinţeală şi nesupunere exemplară la orce strigare de ordin şi cuviinţă. Socot că un exemplu dat celor nesupuşi nu este de prisos.

Aştept răspunsul Dv. foarte urgent".

(Arhivele Statului Buc. Dos. 2137—67—1866. Fol. 6).

★

Brăila 7/6 1866

Colonel Steriade către

Ministerul de Interne

Raportează mersul desarmării grănicerilor revoltaţi.

„S'au mai dezarmat comunele Gurgueşti, Scorţaru, Ianca şi Suceşti toate acestea au mari dificultăţi şi mai mult Suceşti unde grănicerii toţi cu alţii din comune s'au închis în curtea bisericei, parte la poziţie şi parte trăgeau clopotele de adunarea locuitorilor — după măsuri nimerite au fost somaţi la depunerea armelor, plecăm la Silistra şi de acolo la Viziru şi Gropariü unde se poate a fi mai mari dificultăţi".

(Arhivele Statului Buc. Dos. 2136-66—1866. Fol. 58).

★

Galaţi 8 6 1866

Prefect T. Alcazi către

Ministerul de Interne

Mersul desarmarii în judeţul Covârlui.

„Până în astă seară avem dezarmate comunele grănicere din plasa Siretului: Barboşi, Braniştea, Piscu şi până Macsineni şi Braina. Impotrivire faţişe nu am întâmpinat, în unele din aceste comune am găsit armele ascunse; mâine sper a fini cu dezarmarea plăşii Siretului şi a începe cu plasa Prutului; avem luate 96 puşti".

(Arhivele Statului Buc. Dos. 2136—66—1866. Fol. 57).

NOTE ŞI RECENZII

N. D. DERJAVIN: Slavii în vechime.

Tălmăcirea în limba română a lucării academicianului Derjavin, cunoscut ca un strălucit reprezentant al istoriografiei sovietice, asupra originii şi istoriei Slavilor în vechime, e dintre cele mai bine venite fiind menită să lămurească o problemă din cele mai interesante şi mai importante pentru istoria Europei, în general şi pentru trecutul poporului român, în special. Ea este cu atât mai binevenită, cu cât cunoştinţele celor mai mulţi dintre noi asupra Slavilor — cu excepţia a foarte puţini specialişti — se reduceau la nişte prezentări pe cât de vagi, pe atât de neconforme cu adevărul istoric, datorite istoriografiei burgheze apusene, în deosebi germane, interesate şi din punct de vedere de clasă şi din punct de vedere „naţional". Expunerea limpede şi bogată a academicianului Derjavin aduce pentru cei mai mulţi o justă şi utilă punere la punct a chestiunii slave, arătând în chip convingător rolul pe care l-au avut Slavii la alcătuirea unei mari părţi a ţărilor, popoarelor şi culturii Europei.

Istoricul Derjavin, cu o neîntrecută iscusinţă şi pricepere de savant, ştie să pună la contribuţie, pentru elucidarea problemei, toate resursele de informaţii şi de documentare din inepuizabilul tezaur de izvoare privitor la obârşia şi desfăşurarea istorică a vieţii slavilor, folosind din plin tot ceeace arheologia, linguistica, istoriografia veche sau modernă, etc. oferă ca argumentare solidă a elaborării. Toate aceste date, culese şi întrebuinţate cu discernământ critic, Derjavin le interpretează în chip superior, la lumina materialismului istoric, desvelind, astfel, laturi şi aspecte ale problemei nesesizate până acum sau redate incomplet, dacă nu cu totul eronat de istoriografia burgheză.

In labirintul de nepătruns pentru istoriografii burghezi ai datelor şi informaţiilor, academicianul Derjavin se descurcă uşor, mulţumită spiritului său clar văzător, capabil să cuprindă cu o privire de ansamblu întreg fenomenul de desfăşurare a istoriei omeneşti din cele peste 10 secole de vreme pe care le tratează.

Deosebit de interesantă şi atrăgătoare e concepţia ingenioasă a lui Derjavin despre formarea, în timpurile cele mai vechi, a poporului slav, pe un teritoriu mult mai întins decât cel presupus până acum, întemeindu-se, în această privinţă, pe tot atât de noile şi revelatoarele teorii linguistice ale lui Marr.

Nu mai puţin sugestive sunt şi paginile în care, cu pătrundere şi măiastră evocare istorică, istoricul Derjavin înfăţişează pătrunderea şi soarta maselor de slavi din centrul Europei, în luptă cu elementul teuton.

Dar cartea — pentru a fi într'adevăr apreciată şi însuşită cu folos — trebue citită cu atenţie. Noi ne mulţumim aici să dăm o înşirare a capitolelor lucrării, însoţite de câteva însemnări pe care le credem necesare.

Intreaga lucrare e împărţită în două părţi. Partea întâia e intitulată „Schiţă istorico-etnografică", cuprinzând capitolele I-IX, iar partea a doua „Primele formaţiuni statale la Slavi şi istoria lor în vechime", (sec. VII-XI) cuprinzând capitolele I-V.

Primul capitol din partea întâia a lucrării e consacrat celor mai vechi ştiri despre Slavi (Venezii şi Anţii), pomeniţi (Venezii) încă de „părintele istoriei", Herodot. O largă atenţie se dă problemei numelui Venezii, în care Derjavin, după Marr, vede o origină iafetică (preindo-europeană) şi nu o numire din limbile celtă, germană sau slavă, cum s'a susţinut. Venezii existau ca substrat preslav cu mult înainte de amintirea la autorii antici şi se cuprindeau în numirile etnice mari de Cimbri, Traci, Sciţi, Sermaţi, Goţi, etc. In Anţi, autorul vede un complex de triburi slave, constituind pe strămoşii slavilor răsăriteni de azi şi creatorii întregii lor culturi. Ei sunt veriga intermediară între civilizaţia „scito-sarmată" şi cea rusă-Kieviană.

„Triburile slave în vechime" şi răspândirea Slavilor în primele veacuri ale erei noastre constitue materialul cap. II: 1) Slavii răsăriteni, 2) Slavii apuseni şi 3) Slavii de Sud. In legătură cu această materie, autorul stabileşte că sensul străvechilor denumiri etnice e acela de „om", „bărbat", „oameni", „popor", du-

pă binecunoscuta regulă a paleoetnografiei şi paleolinguisticei, şi în direcţia aceasta trebue căutată explicarea diferitelor numiri de triburi slave. Dintre aceste triburi slave fac parte şi Carpii din preajma Carpaţilor.

Organizaţiei sociale a Slavilor în vechime (până în sec. XI) Derjavin i-a dedicat întinsul capitol al III-lea. Derjavin supune în acest capitol unei ample şi adânci analize întregul proces de desvoltare socială a Slavilor dela cele dintâi legaturi până la organizarea tribală, în opoziţie cu părerile neştiinţifice ale cercetătorilor burghezi, poloni, cehi, etc. Călăuza sigură în desluşirea acestei probleme e pentru Derjavin, F. Engels.

Cap. IV tratează despre vechiul oraş slav, termenul slav **gorod** fiind arătat de autor ca o moştenire preindoeuropeană în limbile sistemului sau grupului indoeuropean.

Comerţul şi industria (cap. V), **Arta militară** (VI), **Tipul fizic** (VII), **Viaţa şi obiceiurile** (VIII) la Slavi formează subiectele celor patru capitole urmatoare. O serie de date noi sau în chip nou văzute, interpretate şi prezentate fac din aceste capitole o parte din cele mai frumoase ale lucrarii. Critica şi discernământul ştiinţific al istoricului se împerechează fericit în aceste descrieri cu puterea vie de evocare a scriitorului de talent.

„Ultimul capitol (al IX-lea) e închinat Religiei, pe care academicianul Derjavin o discută pe larg, sub toate aspectele ei. Transcriem dela sfârşitul acestui capitol înmănuchierea lapidară a stării sociale, politice şi culturale a Slavilor în zorii apariţiei lor în istorie:

După cum ştim — spune autorul — Slavii apar pentru întâia oară în istorie atunci când viaţa lor socială înaintase mult în comparaţie cu organizaţia primitivă-comunistă, care era pentru ei o etapă consumată, după cum tot o etapă consumată era pentru ei şi gândirea condiţionată. Istoria îi găseşte pe Slavi în stadiul de democraţie militară şi de obştie-marcă, adică în etapa de germinare a proprietăţii particulare care descompunea vechile forme clanale şi punea bazele formelor feudale. Aceasta a fost o etapă de tranziţie în desvoltarea societăţii slave, adică în desvoltarea relaţiilor de producţie, care a condiţionat prin sine şi etapa corespunzătoare în desvoltarea gândirii. Deaceea Slavii încă nu sunt monoteişti ci panteişti, iar suprema lor zeitate, înfăţişată de izvoare de trăsături destul de confuze care provoacă dubiu în ceeace priveşte existenţa, în genere, a unei atare fiinţe la Slavi — apare nu ca un reprezentant al conducerii unice, noţiune necunoscută nici comunităţii slave reale din epoca democraţiei militare, ci ca ceva în felul unui jupan suprem tribal, faţă de care ceilalţi zei şi zei minori erau acei ţari mărunţi clanali despre care vorbeşte Mauricius în sec. VI, sau acei jupani clanali despre care vorbeşte Constantin Porfirogenetul în sec. X. Prezenţa concepţiei despre sufletul şi spiritele strămoşilor în gândirea slavului istoric vechiu, se explică prin trecerea regimului social dela societatea primitivă-comunistă cu relaţiile de producţie caracteristice ei, la societatea feudală şi la relaţii feudale".

Partea a doua ocupă cam a treia parte din lucrare. In ea, autorul dă, pe scurt, istoricul primelor formaţiuni de stat la Slavii apuseni şi de Sud, între veacurile VII şi XI (resp. XII) ale erei noastre.

Capitolul I începe cu statul efemer al lui Samo (623—658) compus de grupul de triburi slave din Apus şi din Sud, cu centrul în Ceho-Moravia. Urmează apoi (cap. II) istoria statelor de mai târziu din Moravia şi Cehia (Cnezatul Moraviei Mari şi cnezatul Boemiei).

In al treilea capitol al acestei părţi, se discută pe larg, combătându-se teoriile şubrede ale istoricilor burghezi poloni, istoria închegării statului **Polon**, pentru a ajunge la o splendidă sinteză a acestui lung şi frământat proces pe care nu putem să nu-l relevăm şi aici:

„Astfel, aşa ca şi în Cehia, procesul de lichidare a organizaţiei clanale a dus şi în Polonia la formarea statului, născut din uniunea triburilor poliane pe baza creşterii forţei materiale a clanului polean al Piaştilor şi a creşterii averii private a nobilimii clanale.

Ca şi pretutindeni, în alte cazuri analoage, tot aşa şi în Polonia statul a apărut astfel ca o instituţie, care, după caracterizarea lui Engels, asigura bogăţiile nou acumulate ale persoanelor separate faţă de tradiţiile comuniste ale organizaţiei clanale. Această instituţie consfinţea proprietatea particulară, atât de puţin valoroasă mai înainte, şi proclama această consfinţire ca cel mai

înalt scop al oricărei societăţi umane. Statul consfinţea împărţirea societăţii pe clase, şi dreptul clasei avute de a exploata pe cei lipsiţi precum şi dominaţia celei dintâi asupra celor din urmă.

Puterea supremă din statul polon, aşa cum ea s'a stabilit în sec. XI, aparţinea regelui, care conducea statul pe baza drepturilor unui monarh absolut, care concentra în persoana sa totalitatea funcţiunilor superioare de ordin administrativ, judecătoresc şi de conducere armată. Teritoriul statului alcătuia proprietatea privată a regelui şi el dispunea de aceasta după cum credea de cuviinţă, având la dispoziţia sa şi toate veniturile satului, între care şi toate dările şi prestaţiile populaţiei muncitoare".

Ultimele două capitole, despre primul ţarat bulgar (IV) şi despre Serbia şi Croaţia (cap. V), formează expunerea succintă a istoriei acestor state din Centrul şi Sud-Estul Europei.

Un indice încheie această preţioasă carte pe care o laşi din mână cu un sentiment de mulţumire pentru autor, în schimbul valoroaselor învăţături pe care le-a ştiut împărtăşi cititorilor într'o formă plăcută şi sugestivă.

Derjavin a dăruit atât cărturarilor cât şi tuturor ştiutorilor de carte un minunat mijloc de a cunoaşte şi înţelege începuturile acestui impunător neam care azi, prin poporul rus din Uniunea Sovietică stă în fruntea civilizaţiei şi a progresului, creind o lume nouă, datorită forţei materiale şi spirituale a fiilor lui, sub steagul marxist desfăşurat de Lenin şi dus la biruinţă de marele Stalin.

C. DAICOVICIU

*

D. PRODAN: *Supplex Libellus Valachorum.* Cluj. Editura Universităţii „Victor Babeş" 1948

Lucrarea Profesorului Prodan e o interpretare istorică a actului politic: Supplex Libellus Valachorum.

Autorul schiţează momentul istoric în care s'a produs petiţia S. L. Sistemul Iosefin se prăbuşeşte şi noul Împărat Leopold II, revenind la vechile tipare, a convocat dieta din Transilvania şi Ungaria. In Franţa isbucnise revoluţia, popoarele începeau în toată Europa să se mişte şi să-şi formuleze revendicările. In momentul acesta „Clerul [...] intelectualitate şi plebe". [...] bilitară şi cetăţenească a întregei naţiuni române din Transilvania" cere împăratului sa i se fixeze poziţia constituţională în Marele Principat al Transilvaniei.

Teza petiţiei e că naţiunea română a fost despuiată de drepturile ei prin duşmănia sorţii; naţiunea română — veche şi numeroasă naţiune din Transilvania — se ridică împotriva situaţiei sale vitregi şi cere să fie repusă în drepturile ei. Recunoaşte că, „condiţia nobililor români în folosirea privilegiilor e aceeaşi cu a celorlalţi cetăţeni ai Patriei, dar la demnităţi mai înalte nimeni nu-i admis dacă îşi păstrează religia grecească" (pag. 14). La punctul 4 cere ca: „în comitate, scaune, districte şi alte comunităţi precum şi la numirile sau înaintarile în funcţiile care se vor ivi, să se ţină o dreaptă socoteală de indivizii care trebue să fie numiţi din această naţiune în număr proporţional" (pag. 18) arătând că naţiunea română constitue aproape un milion întreg de oameni. Că ce înseamnă număr proporţional, au arătat-o episcopii români în 1792, când au cerut ca „în viitor două treimi din deputaţii care se vor trimite în dietă să se aleagă din sânul naţiunii suplicante" (pag. 29).

S. L. reclamă deci scrie Prodan drepturi egale pentru naţiunea română cu celelalte naţiuni şi, având în vedere numărul mare al românilor în Ardeal, rolul de conducere în Stat. Obiectivul, astfel fixat, a rămas acelaş şi în acţiunea generaţiei în 1848, cât şi în acţiunea „Memorandiştilor", 100 de ani după înaintarea petiţiei din 1791.

Obiectivul acestui act (Libertatea şi Egalitatea Naţională) „e suficient — spune Prodan (pag. 32) — să respingă orice insinuare de înapoiat, feudal", insinuare exprimată mult timp de istoriografia burgheza maghiară. Nu e însă nici un act revoluţionar, cum susţineau unii istorici români în frunte cu Iorga, căci patura conducătoare română „cerea o egalitate pe plan naţional, cu toate treptele existente ale inegalităţii sociale" (pag. 75). Şi mijloacele de luptă nu sunt revoluţionare, ci reformiste, naţiunea română cere dela preamilostivul împărat repunerea în drepturile ei. Ideea unei acţiuni revoluţionare cu totul străină petiţionarilor. Pătura conducătoare română se distanţează net de mişcarea tumultoasă a masselor.

In capitolele „S.L. e un act revolu-

Prodan face procesul acestei pături conducătoare române, nu numai a generaţiei din 1791, ci şi celei anterioare şi celei din 1848, arătând raportul ei real cu massele populare române. Această pătură de clerici, nobili şi burghezi-romani, lupta „pentru o egalitate în sus, care trebuia să aducă cu sine o distanţare în jos" (pag. 118). „De aici alergarea ei neobosită după titluri de noblete" (pag. 119). „Patura de jos, iobagimea, forma suportul pretenţiilor clasei conducătoare" (pag. 87). Această clasă conducătoare „invoca numărul şi sarcinile altora pentru a cere drepturi pentru sine" (pag. 88). „Aproape toate revendicarile petiţiei privesc numai pătura conducătoare" (pag. 76). „Petiţionarii nu se ating cu nimic de instituţia iobagiei" (pag. 80), cer doar „ca şi plebea sa sa fie tratată în acelaş chip ca şi plebeii celorlalte naţiuni", (pag. 16), deşi precum arata Prodan — „iobagui român nu se plângea de deosebirile dintre iobag şi iobag" (pag. 83) ci cerea desfiinţarea iobăgiei.

Cele două acţiuni, acţiunea masselor ţărăneşti în 1784/5, şi acţiunea păturei conducatoare române în 1791, „atât de apropiate în timp, nu comunică unul cu altul, nu se susţin unul pe altul. Nu e riscant să spunem chiar că mai curând se reneagă unul pe altul" (pag. 94). „Răsculaţii lui Horia nu cuprind în rândurile lor pe nimeni din pătura conducătoare, nu apelează în nici un fel la ajutorul sau sprijinul ei. Răscoala e numai a iobagilor" (pag. 94). „Patura conducătoare, preoţimea mai ridicată n'a luat în nici un fel parte la răscoala" (pag. 94). „Istoria rascoalei nu înregistrează nici o condamnare de intelectuali români pentru vreun amestec în rascoală, dar inregistrează în schimb cu atât mai multe gratificări pentru bunele servicii aduse regimului la stingerea ei." (pag. 95). Sunt „două pături sociale deosebite, fiecare cu revendicările proprii. Pătura conducătoare românească, atât de solidară cu plebea când ea putea constitui un isvor de drepturi pentru sine, nu se mai arăta atât de solidară când plebea îşi ridica glasul pentru ea însăşi" (pag. 97).

„Revendicările celor două acţiuni nu se puteau pune de acord. Nu se puteau pune din simplul motiv că ele se excludeau. Plebea cerea desfiinţarea iobăgiei, acţiunea politică dela 1790—92, nici nu vrea să se atingă de ea; plebea cerea desfiinţarea moşiilor nobiliare, pătura conducătoare cerea extinderea drepturilor de a stăpâni moşii şi asupra ei. Plebea cerea ridicarea imunităţilor (toţi să plătească dare), pătura conducătoare extinderea imunitaţilor şi asupra ei; plebea cerea reducerea diferenţelor sociale (nobili să nu mai fie) pătura conducătoare extinderea diferenţierii şi asupra ei, ea cerea tocmai diferenţierea de plebe" (pag. 97).

Pătura conducătoare a burgheziei române se rosteşte mult timp încă împotriva răscoalei lui Horia (pag. 104-113). Samuil Micu Klein, Şincai, Petru Maior, Bărnuţiu, — cu toţii considerau răscoala lui Horia ca un act nenorocit, şi degradant pentru naţiune. Abia mai târziu, — scrie Prodan, — intelectualitatea română „proectează idealul ei asupra trecutului şi îl consideră pe Horia erou naţional, care s'a luptat împotriva asupririi naţionale. Istoriografia naţionalistă falsifică în interesul clasei sale, caracterul social al luptei iobagilor români — am spune noi fără eufemisme.

Prodan vede — precum dovedesc citatele de mai sus — resorturile păturei conducătoare române. Vede şi arată cum pătura conducătoare română s'a folosit de numărul şi de sarcinile grele ale ţărănimii pentru a cere drepturi cât de mari pentru sine şi nici de cum pentru „plebe". Totuşi — parcă rezultatele atât de concludente ale cercetărilor sale, l-ar speria. Şcoala „naţionalismului atotcuprinzător," nu-i permite profesorului Prodan să se oprească la constatarea antagonismului intereselor de clasă în sânul naţiunii în epoca lui „Supplex Libellus": această şcoală naţionalistă îl face să caute sinteza mişcării masselor româneşti şi a păturei conducătoare burgheze, un fel de unitate naţională deasupra intereselor de clasă. „Cele două planuri de luptă treptat se apropie. Se întâlnesc chiar. Se întâlnesc cu adevărat, însă tot numai în gândul unei generaţii revoluţionare, în gândurile tumultoase ale generaţiei dela 1848". (pag. 233).

Pătura conducătoare a burgheziei „luată de marele val al naţionalismului... trebuia să se ataşeze cu atât mai mult propriului său popor. După cum şi ţaranimea trebuia să se ridice treptat la conştinţa că în răsvratirile sale, lumina unei conduceri nu e de prisos", — scrie Prodan mai departe (pag. [illegible]) [illegible]ţarea iobăgiei era acum

elementul de sudură a celor două pături" (pag. 234)..

Prof. Prodan nu atinge faptul că majoritatea intelectualilor români naţionalişti din 1848 au pus şi pe mai departe pe primul plan revendicările lor proprii „naţionale" şi nu revendicările ţărănimii — iată motivul conflictului cu revoluţia ungară — doar nu problema desfiinţării iobăgiei a despărţit pe românii ardeleni de revoluţionarii unguri.

Constatarea că ţărănimea a avut şi are nevoe de o conducere, e, evident, justă, — numai că de câte ori ţărănimea s'a lăsat condusă de clasa burgheză, burghezia angaja forţele ţărănimii nu pentru revendicările ţărăneşti, ci în interesele burgheze ale păturii conducătoare. Şi în 1848 o parte a ţărănimii româneşti din Ardeal a fost condusă de către intelectuali români, nu în lagărul revoluţiei, ci în cel al contrarevoluţiei. Un sprijin neprecupeţit, ţărănimea muncitoare nu l-a putut şi nu-l poate avea decât numai dela clasa muncitoare, care clasă are aceiaş obiectiv: desfiinţarea exploatării.

In ultimul capitol: Concluzii, se remarcă aceiaş influenţă a istoriografiei burgheze naţionaliste. „In concluzie — spune Prodan — S. L. e o formulare sintetică a aspiraţiilor naţiunii române din Transilvania, primul ei program politic general" (pag. 236). După cele expuse în capitolele: „E un act revoluţionar? şi „Intelectualitate şi plebe" — ne surprinde această concluzie. Ne întrebăm, despre aspiraţiile cărei naţiuni e vorba. A naţiunii episcopilor români, a clerului înalt, a nemeşimii şi burgheziei române care ahtia după posturi de conducere, după moşii şi după scutire de dări, după 2/3 din toate mandatele de dietă, sau de naţiunea iobagilor lui Horia, care spuneau simplu: nobilii să nu mai fie şi moşiile să se împartă între poporul de jos.

Tot la capitolul: „Concluzii", Prodan spune: „S. L. se găsea pe largul drum al progresului, purta cu sine marile principii, principiile care aveau să domine istoria popoarelor în epoca următoare". „Programul său e limitat, nouile principii le aplică mai mult pe plan internaţional; pe plan social le aplică mai mult în favorul păturei conducătoare". (pag. 238). „S. L. pornind pe noul drum a străbătut până la capăt sensul naţional al libertăţii şi se găseşte abia la începutul sensului ei social. Libertatea deplină a popoarelor, dar libertate socială limitată încă numai la păturile lor libere sau păturile lor conducătoare. Egalitate deplină a popoarelor, dar egalitate socială numai între straturile lor corespunzătoare". (pag. 239).

Şi aici se pot descifra fără greutate influenţele istoriografiei naţionaliste. Câte explicaţii, câte menajări pentru pătura conducătoare română: că „petiţionarii n'au străbătut întreg drumul", că „libertatea socială cerută e limitată încă numai la păturile conducătoare", etc. In loc să spună clar şi limpede: Supplex Libellus reprezintă interesele păturei române conducătoare, a clerului înalt, a nobililor, a ofiţerilor, a burghezilor români, nu a imensei majorităţi a poporului român, a ţărănimei. Ţărănimea română nu a luptat pentru asimilarea sa la iobăgimea maghiară — ceeace revendică S. L. pentru „plebea" română — ci pentru desfiinţarea privilegiilor, pentru desfiinţarea iobăgimei. O prăpastie desparte cele două clase, pe care Prodan o vede şi pe care a descris-o în culori vii, în capitolul: „Intelectualitate şi plebe", dar peste care, în sensul „naţionalismului atotcuprinzător" încearcă să arunce mai târziu o puncte de trecere. Păcat, căci lucrarea pierde astfel din valoarea ei ştiinţifică.

Analiza epocii dela sfârşitul veacului al XVIII-lea, pe care o dă Prof. Prodan în lucrarea ea — „Supplex Libellus", înseamnă neîndoios un aport preţios pentru istoriografia română. Trebue să constatăm însă că autorul n'a reuşit încă să lichideze rămăşiţele şcoalei naţionaliste, să rupă definitiv cu mitul „sudurii între cele două pături". Ori, istoria adevărată este istoria luptelor de clasă şi nu cea a „sudurei" între clasele antagoniste.

Vom mai reveni.

DR. V. CHERESTEŞIU

*

ANDRÉ RIBARD:

Minunata istorie a omenirii (Editura Universul 1949)

Autorul cărţii (tradusă din limba franceză) şi-a asumat sarcina de a prezenta munca creatoare şi progresul omenirii dela apariţia ei până în zilele noastre.

Ribard întrebuinţează un stil uşor şi degajat şi nu intră într'o analiză mai profundă şi consecvent ştiinţifică.

Tendinţa unei simplificări a prelucrării se vede şi în renunţarea la bibliografie, la citate şi tablă de materie. In general lucrarea se serveşte puţin de date.

Autorul se străduieşte să înfăţişeze istoria omenirii în liniile ei generale însa numai uneori arata şi motivele evenimentelor. El arată de exemplu, că în secolul VI în de e. n. zăcămintele de plumb argintifer situate la 50 kilometri de Atena au contribuit mult la înflorirea oraşului (pag. 77). Iar mai târziu se arată că în secolul III secarea minelor de argint şi aur au accelerat decadenţa Atenei (pag. 09). Tot aşa rolul minelor din Spania aflătoare în posesia Romanilor este subliniat în legătură cu răsboiul Romei contra Cartaginei. Luând un exemplu din epoca feudalităţii (sec. XI) găsim observaţia justă, că „pe drumul marilor bâlciuri s'au deschis pieţe noui". (Pag. 194).

Tot aici (pag. 194) ne atrage atenţia constatarea autorului că „râurile regiunilor temperate au un curs regulat care permite folosirea lor mai bine decât torentele mediteraneene şi datorită acestui curs, în Nord-Vestul Europei, industria progresează pe ţărmurile fluviilor cari servesc şi de căi fluviale".

La pag. 211 se arată un alt moment în legătură cu desvoltarea economiei precapitaliste: „metalurgia se desvoltă datorită morilor de apă care înmulţeau numărul forjelor hidraulice cu ciocan", (sec. XIII). Iar din timpul plinei desfăşurări a capitalismului, în jurul evenimentelor revoluţiei franceze, se stabileşte cum „prin blocarea Oceanului, Anglia se substituie Franţei în comertul colonial. Comerţul de negri creşte" (pag. 343). Se explică şi aducerea la putere a lui Napoleon Bonaparte: financiarii francezi, căutau un şef pentru a lichida Directoriul (pag. 350).

Cartea e bogată în descrieri remarcabile. Din acestea citâm paginile despre civilizatia egipteană sumeriană şi cretană (pag. 16—18, 31) sau despre desvoltarea concurenţei economice a Angliei şi Germaniei în capitolul „Imperialism".

Lucrarea conţine şi multe alte constatări juste. La pag. 112, vorbind de instituţiile juridice ale Romei se subliniază, că, „Aparenţa lor democratică ascunde o energică dictatură de clasă, cei bogaţi concentrează puterea în mâinile Senatului".

Sau se semnalează că în sec. XIII „îmbogăţite prin comerţul mediteranian, oraşele italiene trec acum la acumularea capitalurilor" (pag. 221). Rolul religiei în cucerirea capitalistă a pieţei mondiale e concis caracterizat la pag. 382: „Anglia (la începutul sec. XIX) trimitea peste tot misionari metodişti pentru a propaga credinţa şi comerţul britanic. Acţiunea societăţilor biblice s'a întins până în China unde Compania Indiilor cumpăra ceai şi vindea opium. Chinezii rezistau, opiumul era aruncat în mare: în cele din urmă pătrundea în ţară". Din manevrele imperialiştilor din epoca contemporană aflăm că 1) contrarevoluţia germană din 1918—1919 a început la dorinţa directă a guvernelor din Londra şi Washington (pag. 447); 2) Chamberlain a arătat la 1 Noembrie 1938 în Camera Comunelor adevăratul sens al acordului din München, declarând că „Germania trebue să ocupe o poziţie dominantă în Europa Centrală" (pag. 468) şi 3) în toiul celui de al doilea război mondial „aliatii" apuseni erau aceia care „au lăsat pe Mussolini să scape" (pag. 475).

Alături de acestea şi alte merite ale cărţii ea prezintă multe greşeli şi lipsuri serioase.

In ansamblu, prima şi principala critică se referă la lipsa concepţiei unitare şi consecvente a materialismului istoric. Dacă autorul, în ultimele pagini ale cărţii recunoaşte rolul istoric urias al Uniunii Sovietice, care a construit socialismul pe a şasea parte a globului, care a nimicit din punct de vedere militar fascismul în cel de al doilea răsboi mondial şi care este „în plină ascensiune", pe când societatea capitalistă se află „în plină decadenţă", dacă el vede şi arată clar că imperialiştii vor acum să deslănţuie un nou răsboi mondial, tot aşa ar fi trebuit să explice în spirit militant întregul curs al istoriei mondiale.

Cartea nu este însă suficient pătrunsă de acest spirit combativ şi aceasta e explicaţia faptului că autorul nu dă atenţia cuvenită celui mai important factor al istoriei: desfăşurării luptelor de clasă. Acestea sunt în fond subapreciate, nu se arată efectul lor adevărat şi autorul nu trage concluziile necesare

nici din manifestările luptei de clasă amintite ici colo. Astfel, în legătură cu una din cele mai importante răscoale ale sclavilor, Ribard ne spune următoarele: „Spartacus şi Galul Crixus fugiseră cu 70 tovarăşi dintr'o fermă de gladiatori, ajunseră lângă Vesuviu; ţăranii săraci se uneau cu trupele lor. In timp ce, în Spania, Saertorius era asasinat, în — 72 sclavii erau stăpânii Italiei de Sud şi Spartacus bătea trupele Senatului lângă Modena. Insă, oamenii lui Spartacus erau lipsiţi de coheziune şi lipsa de disciplină l-a împiedicat pe şeful lor să exploateze succesele: bandele (?) s'au desagregat şi generalii Crassus şi Pompei înapoiaţi din Spania, le-au sdrobit după doi ani de lupte. Spartacus a fost ucis de Crassus, iar armata lui nimicită de Pompei; 6000 sclavi au fost crucificaţi. Roma ştia să guverneze (?) Crassus şi Pompei au devenit consuli (pag. 120).

Cartea devine astfel un amestec de întâmplări, pe când în scrierea istoriei nu se poate scăpa din vedere, că „**întreaga istorie, dela disolvarea proprietăţii comune primitive asupra pământului, a fost o istorie a luptei de clasă: a luptei dintre clasele exploatate şi cele exploatatoare, dintre clasele stăpânite şi cele stăpânitoare, pe diferitele trepte de desvoltare socială" (Manifestul Partidului Comunist).**

Un alt defect serios al cărţii constă în aceia că ea nu este împrăţită după cele cinci orânduiri sociale cunoscute până acum şi nici felul şi împrejurările trecerii de la o orânduire la alta nu sunt scoase în evidenţă ci sunt amintite numai în mod fugitiv.

„Istoria cunoaşte cinci tipuri fundamentale de raporturi de producţie: comunismul primitiv, orânduirea sclavagistă, orânduirea feudală, orânduirea capitalistă, orânduirea socialistă", a subliniat Stalin. Or, autorul nu relatează de ex. caracteristicile comunităţii primitive care nu este amintită decât acolo (pag. 9) unde e vorba de sclavagismul odată apărut. Sau la cauzele prăbuşirii sistemului slavagist nu putem conclude decât din observaţia scurtă, că „numărul sclavilor s'a micşorat, munca lor nu mai este rentabilă" (pag. 144). Iar de această aluzie se leagă afirmaţia, că „Imperiul Roman" învins de propriul lui destin economic, supravieţuia în Biserica catolică (?) (pag. 144).

In ceeace priveşte naşterea feudalismului ea este explicată mai mult prin subordonarea voluntară ţăranilor, care căutau apărare sub scutul celor tari: „pentru a scăpa de jaf... această societate a trebuit să se reorganizeze în jurul castelelor. Fiecare individ se încredinţează unuia mai puternic decât el. O gestaţie istorică lentă ajungea, în felul acesta, la un sistem coherent, feudalitatea" (pag. 179—180). Apoi descompunerea sistemului feudal (din sec. XIV) se caracterizează simplu în felul următor: „Turcii se adunau în Macedonia. De multă vreme Occidentul nu fusese într'un asemenea pericol. Insă această ameninţare coincide cu o teribilă criză socială: descompunerea regimului feudal se termină în plină dramă ca totdeauna într'o perioadă de ruptură a sistemului economic" (pag. 231).

După evidenţierea acestor lipsuri este lesne de înţeles, că nici desvoltarea forţelor de producţie nu este supusă unei analize şi atenţii satisfăcătoare. Insă o lucrare de istorie nu poate trece cu vederea examinarea în deaproape a acestui factor determinant al desvoltării istoriei.

> „Sarcina primordială a ştiinţei istoriei este de a studia şi a descoperi legile producţiei, legile de desvoltare a forţelor de producţie şi ale raporturilor de producţie, legile de desvoltare economică a societăţii" spune I. V. Stalin în opera sa „Despre materialismul dialectic şi materialismul istoric".

Această sarcină e firul călăuzitor în ştiinţa istoriei, fiindcă aşa cum constată mai departe I. V. Stalin:

> „După ce noile forţe de producţie au ajuns la maturitate, raporturile de producţie existente şi clasele dominante, care le personifică, se transformă în acea barieră „de netrecut" care poate fi înlăturată numai prin acţiunile violente ale acestor clase, prin revoluţie".

Neluând în deajuns în consideraţie aceste condiţiuni decisive ale ştiinţei istoriei, chiar prelucrarea istorică făcută cu intenţiile cele mai bune poate ajunge în situaţia prevăzută în „Cursul scurt al istoriei al P. C. (b) al U. S.":

> „se înţelege că fără o astfel de concepţie istorică a fenomenelor sociale, existenţa şi desvoltarea ştiinţei istoriei sunt imposibile, căci numai o

atare concepţie fereşte ştiinţa istoriei de a fi prefăcută într'un haos de întâmplări şi într'o grămadă de greşeli din cele mai obscure".

Ribard neglijează lupta de clasă, ignorează legile de desvoltare a forţelor de producţie substituind acestora explicaţii răslețe, neînchegate date manifestărilor politice numai prin izolate interese economice şi pe de altă parte în locul descoperirii mai analitice, marxist-leniniste, a rădăcinilor profunde şi interdependente ale transformărilor sociale, el se mulţumeşte numai cu desvăluirea culiselor economice ale unor evenimente.

Nu găsim de ex. în carte noţiunea „manufacturii". Deasemenea ea nu pomeneşte despre crizele de supraproducţie în economia capitalistă. Nici revoluţia industrială nu este amintită în lucrare decât ulterior.

La fel cartea nu studiază concret chestiunea rolului Statului ca forţă de constrângere a claselor dominante. Abia la pag. 37 găsim o observaţie incidentală despre „statul reprezentat.. de clasele lui conducătoare".

★

Pe linia acestor greşeli în lucrare nu se arată nici legătura dintre baza materială şi suprastructură. Fenomenele culturale, religioase şi filosofice nu se explică consecvent materialist. Trebuie observată în această privinţă lipsa totală a prezentării curentelor filosofice şi a istoriei luptei gândirii idealiste şi materialiste.

De ex. în legătură cu Socrate nu se află nimic despre idealismul său reacţionar. Din contră în carte ni se vorbeşte de un Socrate „pe care oracolul din Delhi l-a proclamat omul cel mai înţelept" (pag. 181) sau: autorul revine de mai multe ori la filosoful Fichte spunându-se, de ex. despre el, că „în Germania a proclamat dreptul superior al muncii" (pag. 345), pe când tocmai Fichte e caracterizat de Lenin ca un filosof idealist subiectiv „adept al berkleyismului", (în „Materialism şi Empiriocriticism").

In zadar căutăm şi explicarea cauzelor sociale ale apariţiei religiei în general sau ale creştinismului în special. La pag. 119 se spune de ex. că popoarele învinse de Roma „din cauza lipsei de intelectualitate ale cărei mijloace ea le răpise şi-au întors speranţa spre supranatural".

Dar mai târziu primim explicaţia următoare: „In urma distrugerii edificiului imperiului roman oamenii au fost convinşi că va urma sfârşitul lumii prezis de Isus. Biserica catolică beneficiind de această aşteptare a pus stăpânire pe conştiinţă". (Pag. 150). Engels spune însă clar în legătură cu această problemă:

„Dar cum s'a înfăţişat această religie la origina ei, aceasta trebuie abia să ne dăm silinţa a o cerceta, deoarece forma ei oficială transmisă nouă nu este decât aceea în care ea a devenit religie de stat, în care scop a fost adoptată de Consiliul din Nicea. Insuşi faptul că după 250 de ani creştinismul deveni religie de stat, dovedeşte că el a fost religia care corespundea împrejurărilor de atunci" (Engels: Ludwig Feuerbach şi sfârşitul filosofiei clasice germane, pag. 63).

Felul greşit în care autorul cercetează fenomenele spirituale, produce şi multe supra-aprecieri greşite. Astfel o exagerare vădită se observă în legătură cu aşa numitul elenism. La pag. 59 se spune: „o bijuterie grecească ce provenea în Ural sau în Galia nu era numai lucrarea delicată a unui aurar; ea era reflexul unei gândiri în care excela Ionia — concurenţa comercială a cetăţilor helene, tindea spre o victorie spirituală". Niciodată o societate omenească nu fusese atât de bogată în talente ca Grecia antică (pag. 82). „Archimede a fost cel mai genial savant pe care omenirea îl cunoscuse" (pag. 101). Şi fiindcă elenismul este calificat ca o culme a spiritului, deaceea ajungem cu mult mai târziu şi la afirmaţia, că „cultura şi geniul vor permite lui Goethe să elenizeze germanismul" care a devenit ostil Franţei (pag. 333).

Dar s'au strecurat în carte şi diferite discriminări care nu sunt lipsite de oarecare tendinţă naţionalistă şi rasială. In primele şaptezeci de pagini autorul subliniază mereu rolul istoric al popoarelor aşa numite „ariene" şi aceasta sub aspectul superiorităţii lor. Această greşală ne o dovedesc de ex. expresiile şi constatările următoare: „Europa ariană" (pag. 44) „Triburile ariene au progresat în toate părţile" (pag. 45). „Ionia fusese radioasa minune a spiritului arian". „Perşii înlocuiau pe Mezi

în ridicarea în Iran a unui stat arian (pag. 67), „Arienii au datorat victoria lor calului" (In India, Iran etc.). De sigur că această împărţire pe categorii nu este acceptabilă, noţiunea etnică de „arian" luată în braţe de reacţiunea cea mai neagră dovedindu-se de mult o simplă legendă.

Dealtfel autorul (la pag. 182) afirmă că Otton cel Mare încă în secolul al X-lea „exprimă germanismul cu virulenţă". şi are pretenţii rasiste. Din acest fel de logică mai decurge faptul că lucrarea porneşte dela ipoteza existenţei unui „naţionalism" din timpurile cele mai îndepărtate ale istoriei. Ea menţionează „naţionalismul" „egiptean" (în antichitate) şi Moise fiind calificat tot drept un „agitator naţionalist" (pag. 41). Mai putem citi despre „rezistenţa naţională organizată" a Romei decadente în secolul III. (Pag. 140). Aceasta se afirmă chiar şi despre triburi cari nici nu erau încă orzanizate în vreun stat: „Berberii din Africa de Nord sunt cuprinşi de un elan naţional şi religios" (în veacul IX).

*

Mai găsim în lucrare şi alte greşeli serioase. La pag. 446 se declară că după primul răsboi mondial „revoluţia germană desface imediat cleştele din jurul Rusiei", pe când Cursul scurt al istoriei P. C. (b) al U.R.S.S. arată alături de consecinţele pozitive ale acestui eveniment şi cele negative, fiindcă statele Antantei au intensificat răsboiul de intervenţie, tocmai după prăbuşirea Germaniei:

> „Invingând Germania şi Austria, statele Antantei hotărâră să arunce mari forţe militare împotriva ţării Sovietice. După înfrângerea Germaniei şi retragerea trupelor ei din Ucraina şi Transcaucazia, Anglo-Francezii luară locul Germaniei" (Cursul scurt al istoriei P. C. (b) al U. S., pag. 315).

Iar mai departe:

> „Ţara Sovietică a fost încercuită, astfel aproape din toate părţile".

La pag. 382 a cărţii lui Ribard aflăm, că „poetul naţional Petöfi se sinucisese" pe când se ştie că poetul maghiar al libertăţii a căzut în luptele de lângă Sighişoara.

O altă afirmaţie arbitrară: „Reconstituind imperiul lui Carol cel Mare, Napoleon I prezida la naşterea unei societăţi noi în care se afirmă supremaţia spiritului ştiinţific sub sceptrul lui". (Pag. 353).

In fine cităm aprecierea caracteristică a Comunei din Paris. Autorul a ştiut să sublinieze importanţa uriaşă a Comunei din Paris din 1871 indicând totodată şi defectele Comunei, despre care „burghezia din Versailles nu şi-a făcut nici o iluzie". „Pentru a deveni nucleul unui adevărat regim socialist (comunei) — spune mai departe just Ribard — îi lipsea partidul capabil de a-i elabora doctrina de acţiune, de a lega pe muncitori de ansamblul ţării şi de a-i conduce la asaltul regimului capitalist. Totuşi muncitorimea a dat viitorului modelul unui guvern integral democrat şi totodată, a deschis o altă epocă...". Insă autorul nu rămâne consecvent şi chiar în legătură cu acest citat putem observa dece alături de constatări juste, găsim lipsuri şi încurcături aşa de multe şi aşa de evidente. Fraza complectă e astfel formulată: „Totuşi muncitorimea a dat viitorului modelul unui guvern integral democrat şi totodată a deschis o altă epocă, analoagă, aceleia pe care o parcursese însăşi burghezia timp de secole, înainte de a învinge feudalitatea moşierească". Astfel se răstoarnă ceeace s'a spus mai înainte şi însemnătatea luptei proletare e scoborît la nivelul aspiraţiilor burgheziei.

Născocirea paralelelor neştiinţifice, necorespunzătoare şi chiar contrarii faptelor istorice ca cel de mai sus ne dă cheia greşelilor consecutive ale autorului demonstrând, că el nu s'a putut elibera de influenţa obiectivismului burghez şi nu şi-a însuşit complect concepţia ştiinţifică a materialismului istoric.

Dacă am arătat până acum defectele considerabile ale cărţii ţinem totodată să accentuăm că lucrarea are şi merite prin faptul, că ea culege şi concentrează un material istoric extrem de bogat, că dovedeşte măcar intenţia de a se menţine oareşicum pe poziţiile materialismului istoric (ceace reuşeşte însă în mod foarte nesatisfăcător), că demască cu succes şi adeseori spiritual substratul adevărat al multor evenimente şi procese istorice şi că ştie să nu se ocupe numai de ţările aşa numite „înaintate" ci şi cu cele declarate „înapoiate" şi îndepărtate (China, India, Mexic etc.).

André Ribard descrie în cartea sa în mod expresiv istoria omenirii în plină mişcare. Insă Marx şi Engels au stabilit, că întreaga perioadă de dominaţie a claselor exploatatoare nu este decât preistoria omenirii. Preistoria ei datează dela începutul apariţiei omenirii şi se încheie cu eliberarea ei definitivă de acţiunea legilor spontane ale desvoltării sociale.

„In U.R.S.S. s'a săvârşit un asalt istoric, saltul din domnia necesităţii în cea a libertăţii. S'a încheiat preistoria omeniri şi a început adevărata ei istorie, eliberată de robie şi exploatare".

(P. Iudin: „Despre construcţia socialismului şi comunismului în URSS" pag. 22).

Aşa dar se poate spune cu drept cuvânt că numai dela Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie 1917 începe cu adevărat istoria minunată a omenirii.

V. A. VARGA

★

O. L. VAINSTEIN: *Rusia şi războiul de 30 ani* (Moscova, Gospolitizdat, 1947. 216 p.)

Această lucrare a profesorului sovietic *O. L. Vainstein* e întru totul remarcabilă, deoarece, pe baza unui copios material de arhive rus şi suedez, ea tratează o latură a activităţii diplomatice ruseşti complect neglijata de istoricii mai vechi. Dacă s'au adunat şi comentat odinioară documente referitoare la problema baltică (Ilowajski, Soloviov, Prjanikov) acestea au fost interpretate din punct de vedere strict economic, lăsând impresia că politic Rusa a rămas complect străină de frământările diplomatice şi de acţiunile militare dintre 1618-1648. Deci, istoricii ruşi dinaintea Revoluţiei din Octombrie au neglijat de a studia corelaţia dintre politica rusească în evenimentele europene din acea epocă, iar cercetătorii apuseni au ignorat-o. Lectura sintezei lui Henri Hauser „La preponderance espagnole" din colecţia „Peuples et civilisation", relevă o totală necunoaştere a legăturilor ruso-polone cu restul Europei în cursul războiului de 30 ani, ca şi cum în acest timp, aceste ţări ar fi fost preocupate numai de chestiunile pur locale şi n'ar fi avut niciun interes pentru ceiace se petrecea dincolo de graniţele lor.

Constatând această lacună, prof. Vainstein încearcă în primul capitol al lucrarii sale să dea o vedere de ansamblu asupra situaţiei din Europa cu începere din 1618, vedere în care, de data aceasta, sunt integrate şi ţările nord-slave. Cu acest prilej, autorul arată că nu admite părerea unor istorici occidentali cari, mergând pe urmele lui Ludwig Pastor, au redus războiul de 30 de ani la proporţiile unui conflict confesional local, ce nu s'a extins decât fiindcă părţile au recurs la aliaţi din afară. In realitate, el pornise dela tentativa imperiului habsburgic de a unifica Germania sub egida Austriei, tentativă căreia Henric IV voise să-i opună un război preventiv. Mai apoi, ea a fost pe de-o parte sprijinită de Spania şi de Polonia, pe de alta combătută de Anglia, Franţa, Ţările de Jos, Savoia, Danemarca, Veneţia, Suedia, Rusia şi Transilvania. Dela început unele iau parte activă la conflictul armat, altele contribue la sprijinul aliaţilor prin luptă diplomatică şi ajutor economic. Şi sub un raport şi sub celălalt, Rusia participă la război ca un factor important, lucru semnalat de toate mărturiile timpului, mărturii cu grijă relevate de autor. Şi-ciudat !—. în acest conflict, acţionează ca aliată a Suediei.

Se cunoaşte vechea rivalitate pentru Marea Baltică, purtată cu îndârjire în tot cursul domniei lui Ivan IV, continuată în epoca vremurilor turburi, reluată după 1655 într'un lung războiu cu întreruperi, care nu va lua sfârşit decât cu Petru I. Dar iată, în cursul războiului de 30 ani, Rusia şi Suedia luptă alături, solidare, împotriva Casei de Austria. Cauza acestei solidarităţi e ameninţarea germană îndreptată contra Rusiei şi protectia tot germană promisă Poloniei contra Suediei. Se ştie că din anii 1570 Rusia părăsise comerţul cu oraşele hanseatice şi făcea un schimb intens cu Olanda, Anglia şi chiar Suedia (căreia îi procură silitră) — deci cu ţările protestante. Acesta aducea, un serios prejudiciu vieţii economice germane şi Casa de Austria ar fi ajutat bucuros pe cel ce ar fi restabilit vechile raporturi cu Rusia, în-

lesnindu-i totdeodată şi transitul spre Persia. Aşa dar, încurajarea de către Sigismund III a falsului Dimitrie, în ciuda părerilor contrare ale lui Chodkiewicz, Zokiewski şi prinţului de Ostrog, provenia tot din sugestii austriace şi în zadar răscoala din 1600 (aşa numitul „rokosz Zebrzydowskiego") îşi impusese drept ţintă — după cum arată documentele vremii: eliberarea coroanei de subt influenţa austriacă (uwolnienie koronyz pod austriackiego wpywu). Ca urmare a deplinei înfeodări a lui Sigismund Wasa, se încheie la 23 Martie 1613 o alianţă defensivă şi ofensivă între imperiu şi Polonia. Sigismund, aflat subt influenţa agentei habsburgice Ursula Meyer, se angajează a trimite imperialilor ajutor contra Cehilor şi a lui Bethlen Gabor, ajutor prestat în mod efectiv în 1619, cu toate că senatul şi şleahta trimeteau din proprie iniţiativă o sumă de 600.000 galbeni Cehilor. Ca de obicei în diplomaţia polonă se observă două acţiuni paralele — acţiunea personală a unui rege cu veleităţi de autocraţie în interior şi de căutare a unei solide protecţii în afară — şi acţiunea nobilimii autohtone, desordonată cel mai adesea, totuşi animată destul de constant de sentimentul comunităţii de interese a popoarelor slave. Astfel, Sigismund III, ca aliat al Habsburgilor, lucrează contra Cehilor mai întâi, apoi contra Rusiei, asupra căreia nu-şi părăsise cu totul năzuinţele din „vremurile turburi", fiind încurajat şi de către Austria în acest sens, în fine contra Suediei, unde vroia să-şi impună drepturile dinastice şi unde un timp, îşi exercită influenţa prin ocrotitul său, cancelarul Friedrich Ternagel, creatură germană şi duşman al Rusiei. In numele împăratului, contele von Althaym promitea lui Sigismund un ajutor de 20.000 mercenari germani, ca să lupte împotriva Rusiei şi Suediei, în vreme ce, graţie lui Ternagel, se prelungea conflictul ruso-suedez pentru Riga şi coasta livoniană.

Dar, în această perioadă imediat premergătoare izbucnirii războiului, Anglia şi mai cu seamă Franţa, erau cu desăvârşire convinse de însemnătatea pe care puteau s'o aibă într'o ciocnire dintre Austria şi puterile protestante aceste două ţări, Suedia şi Rusia, inutilizabile deocamdată din cauza rivalităţii ce le împingea una contra celeilalte. Deci, pacea dintre Suedia şi Rusia trebuia încheiată imediat, pentru ca amândouă să fie libere a lua parte la marea ciocnire ce se pregătea. Prin stăruinţele Franţei, în 1617, Rusia şi Suedia încheie pace la Stolbowa, cea dintâi recăpătând Novgorodul şi cea de-a doua Riga. Totdeodată Suedia se instăpânia pe coasta letonă şi estonă, a cărei populaţie, mai ales ţărănească, redusă în şerbie de feodalii germani, obţinea un regim mai suportabil. Această împăcare avea să fie reconfirmată în timpul negociaţiilor dela Altmark (1629) când, tot graţie eforturilor franceze de a elibera Suedia de orice preocupări locale, avea să se încheie pace între cei doi Wasa, Gustav-Adolf şi Sigismund al III-lea al Poloniei.

In acest interval, Rusia, bine informată de intrigile austriace dela curtea poloneză, lucra activ prin diplomaţii săi la izolarea lui Sigismund. In ţările protestante, catolica Polonie era înfăţişată ca aliată a Turcilor, deci primejduind securitatea Europei creştine. Diplomaţii ruşi — un Uşakov, un Zaborowski, un Bariatinski — lucrau cu mult zel în Olanda, în Danemarca, mai ales în Anglia, unde întîmpinau deplină bunăvoinţă din partea lui Jacob Stuart care, prin agentul său John Merrik, fusese şi el unul dintre mediatorii păcii dela Stolbowa — atitudine lesne de explicat, dacă ne gândim că o prelungire a războiului ruso-suedez prejudicia considerabil interesele companiei engleze de comerţ din Moscova. Din 1620, puterile anti-habsburgice (printre care Anglia e protectoarea Cehiei, al cărui pretendent e soţul Anei Stuart, Palatinul Frederic) împreună cu Olanda aliată a Sultanului, cu Veneţia şi cu Ungurii, formau un front comun contra Austriei şi Poloniei. Autorul propune ipoteza de a se explica expediţiile lui Osman II împotriva Poloniei prin via activitate diplomatică franco-olandeză la Constantinopol. In ceace priveşte Olanda, ea era de curând angajată faţă de Sultan printr'un foarte avantajos acord comercial şi cuvântul său avea mare greutate în afacerile Orientului. Aci se relevă strânsele raporturi ale Olandei cu Cyrill Lukaris, ale cărui legături cu

Rusia nu sunt mai puţin frecvente: între 1629-1638, patriarhul ecumenic, care mai de demult intrase în relaţii cu patriarhul Filaret al Rusiei şi cu ţarul Mihail Feodorovici, întreţine o activă corespondenţă cu diplomaţii ruşi, cărora le făcea dese servicii, le furniza informaţii despre starea de lucruri din imperiu, le asigura contactul cu Veneţia şi cu Ungurii. Bineînţeles, imperialii caută să atragă pe ţar în tabăra lor şi aceasta prin tradiţionala metodă matrimonială: ambasadorul rus Ivan Fomin e întrebat la Curtea din Viena dacă suveranul său n'ar fi dispus să-şi aleagă mireasa din familia împăratului — la care ambasadorul răspunde prudent că n'a primit instrucţii în acest sens.

Acestea pe târîm diplomatic. In domeniul militar, operaţiile războinice din Germania se cer dublate de alte operaţii, menite să-i ocupe aiurea pe aliaţii Casei de Habsburg ca astfel aceştia să nu-i mai poată da ajutor: Franţa activează în Italia contra Spaniei (afacerea mantuană 1627 — 1630), după cum Rusia va trebui să înceapă în curând războiul contra Poloniei — aşa numita „Smolenskaia Voina" 1632—34. Pana atunci, Rusia sprijinise pe Suedezi prin desele trimiteri de grâne, în schimbul cărora primea arme. Agentul venetian Sebastian Venier pretinde că şi pe cale diplomatică, Rusia a sprijinit mult Suedia în acesti ani, însă că expediţia lui Gustav Adolf în Germania n'ar fi fost posibilă fără masivele cantităţi de cereale pe care le căpăta regulat din partea aliatei sale. E, de altfel, epoca în care în mod just se poate aplica Rusiei epitetul de „grânar al Europei": şi Franţa, prin Bertrand Bonnefoy caută în acelaş timp să obţină cereale din Rusia, care se arată dispusă a lua în consideraţie sugestiile Franței şi în materie de politică externă.

Intre 1630 şi 1632, Louis Deshayes de Courmenin la Moscova şi Baronul de Charnacé la Varşovia lucrează de comun acord cu diplomatii ruşi în scopul de a desprinde Polonia de blocul austriac. Ţelul nu e atins, căci Polonia rămâne credincioasă angajamentelor luate faţă de Habsburgi. In 1632, Austria o îndeamnă să se hotărească a ataca Rusia, promiţând totdeodată subsidii pentru razboiul contra Suediei şi Danemarcei. Concomitent, Suedia proecta o mare coaliţie răsăriteana contra Austriei. Rusiei, Gustav Adolf îi făgăduia sprijin pentru asedierea oraşului Smolensk şi anexarea Lituaniei. In toamnă, războiul ruso-polonez pentru regiunea Smolensk-ului a şi început, iar la 2 Octombrie împuternicitul ţarului, Boris Puşkin, merge în Germania, unde încheе cu Gustav Adalof un tratat de alianţă ofensivă şi defensivă, ţarul obligându-se a sprijini candidatura lui Gustav la tronul Poloniei. Prin moartea regelui Suediei, natural situaţia Rusiei devine mai dificilă în „smolenskaia voina" legătura cu Suedia regenţei lui Oxenstiern mai slăbeşte, însă atitudinea faţă de Habsburgi rămâne aceeaşi.

Autorul lucrării arată că în acest război Rusia n'a fost un instrument orb al diplomaţiei apusene, ci, păşind alături de Suedia în tabăra ostilă Habsburgilor, Rusia a lucrat conform nevoii dictate de cele mai legitime interese: o victorie a Habsburgilor ar fi dus la o uniune Rusia-Polonia, în care primei i s'ar fi rezervat soarta Lituaniei din 1569. Fireşte, chiar dacă Polonia n'ar fi fost aliata Habsburgilor razboiul pentru Smolensk tot ar fi avut loc, deoarece era aci în joc un teritoriu de mult ă vreme în litigiu, însă lupta ar fi avut alte proporţii şi altă desfăşurare. In „smolenskaia voina". Rusia de fapt a combătut mai puţin Polonia decât Imperiul german, După 1637, Suedia şi Rusia, tot mai încurcate de hărţuelile suferite din partea trupelor polone, iau o parte mai puţin activă la conflictul central. Astfel explică autorul îndelunga rezistenţă a Austriei, în ciuda succeselor franco-suedo-olandeze.

Intr'un cuvânt, lucrarea prof. Vainstein arată ca pentru a sesiza în toată complexitatea lui sensul unei probleme atât de grave ca aceia a războiului de 30 ani, trebuie să se stabilească în mod precis interdependenţa dintre elementele esenţiale şi factorii cari, la o cercetare superficială, par a nu interveni în evenimente, că n'au avut nici un răsunet în afară, că n'au produs aiurea serioase schimbări. A le interpreta astfel, înseamnă însă a le interpreta în chip simplist, a le defor-

ma înţelesul. Putem adăuga că lucrarea Prof. Vainstein aduce un extrem de bogat material documentar, în special din arhivele suedeze şi oferă o copioasă bibliografie a problemelor şi epocii tratate, bibliografie din care nu lipsesc colecţia Hurmuzaki. Geschichte des osmanischen Reiches şi altele.

R. CISEAN.

★

HENRI CLAUDE: *Nouvel avant-guerre? L'époque de la concentration de la puissance financière aux Etats-Unis.*

Imperialiştii care doresc să prelungească agonia unui sistem social perimat printr'o nouă distrugere în massă a oamenilor muncitori şi a bunurilor materiale şi spirituale create de aceştia, văd ridicându-se împotriva ticăloaselor lor planuri masse de oameni din ce în ce mai mari.

E în special îmbucurător faptul ca printre luptătorii pentru pace găsim din ce în ce mai mulţi intelectuali — literaţi, artişti, oameni de ştiinţă — care la întrebarea „Cu cine sunteţi voi, maeştrii ai culturii?", răspund prin opere de artă şi lucrări ştiinţifice ce demască fără cruţare figura hâdă a aţâţătorilor la un nou război şi rup perdeaua de minciună prin care propaganda de tip gobbelsian şi de limbă americană, caută să izoleze massele muncitoare de realitate.

Unul din aceşti intelectuali militanţi este şi economistul francez Henri Claude. Afară de lucrarea ce o prezentăm aici, dânsul a mai dat publicităţii volumul „Le plan Marshall", precum şi o serie de studii în „Cahiers du Communisme", „Democratie Nouvelle" etc., marcând o permanentă prezenţă pe acest front de luptă.

In „Nouvel avant-guerre?" autorul încearcă să analizeze problema păcii sau a războiului, aţintindu-şi atenţia în special asupra desvoltării capitalului financiar american — principala forţă ce doreşte războiul — asupra scopurilor, strategiei şi tacticei sale. Străduindu-se să trateze problema de pe poziţia ideologică a marxism-leninismului şi pe baza unui bogat material documentar, lucrarea se transformă într'un viguros act de acuzare, demascând fără cruţare caracterul morbid al capitalismului contemporan.

Astfel nu va fi fără interes să urmărim ceva mai de aproape analiza autorului aşa cum ea se desfăşoară în cele 300 de pagini ale volumelor.

★

In prima parte a cărţii H. Claude analizează schimbările aduse de cel de al doilea război mondial economiei U. S. A. şi în legătură cu aceasta rolul războiului în economia capitalista contemporană, intrată în putrefacţie.

Economia americană contemporană — arată dânsul — pare deosebit de robustă şi crează astfel o falsă aparenţă, ascunzând faptul esenţial: decadenţa economiei capitaliste în general şi a celei din U. S. A. în special.

Ori, statisticile — chiar cele burgheze — ne arată transformări profunde ale acestei economii, tipice pentru o societate în descompunere.

Luând ca punct de plecare al analizei creşterea absolută a producţiei U. S. A. se poate constata ca dela 1913 încoace volumul producţiei carbunelui, cromului, tungstenului, bauxitei, grâului, porumbului şi cartofilor a crescut exclusiv în perioadele de razboi, iar din creşterea volumului producţiei la alte 14 materii prime de mare importanţă 75% cade pe cele doua perioade de războaie.

Pornind dela această constatare fundamentală, autorul prezintă într'o serie de tabele şi grafice extrem de interesante: producţia industrială şi agricola, productivitatea muncii, exporturile, şomajul, profiturile, venitul naţional, etc. al U. S. A., tabele care demonstreaza clar, că economia capitalistă contemporană caută să „rezolve" nodul de contraziceri în care e prins prin război, ca prosperitatea capitalistă e deacum legată nu numai de exploatarea dar şi de distrugerea fizică a maselor muncitoare.

„Deplina întrebuinţare" nu devine posibilă decât în război, sau cum spune Lord Beveridge (despre a cărui planuri „umanitare" se vorbea extrem de mult în presa burgheză): „Singurul remediu suveran al şomajului descoperit până astăzi de democraţii este războiul total".

E dela sine înţeles că pe capitalişti nu şomajul, ci profitul îi interesează. **1917 i-a adus mai mult profit decât ori care an de pace care i-a urmat"!** (In 1913 profitul net al societăţilor americane era de 3.739 mil. dolari. In 1917 de 7.958 mil. Această sumă n'a fost atinsă până în 1941).

Din datele strânse iese cu deosebită vigoare în evidenţă concluzia autorului: în ciclul economic capitalist perioada de prosperitate se identifică din ce în ce mai mult cu perioada războiului. Asta cu atât mai mult cu cât „boomul" e şi el o consecinţă a războiului, precum — după părerea lui Henri Claude — şi avântul relativ din 1923 — 29 se datoreşte în mare parte urmărilor întârziate ale primului război mondial.

In ciclul economic, spune H. Claude perioada războiului devine din ce în ce mai mult perioada extinderii producţiei, perioada reutilarii atât în industrie cât şi în agrircultură. Vânzările de maşini unelte n'au atins în U. S. A. volumul din 1917 decât în 1939 iar între 1939 şi 1943 au crescut de peste 6 ori!

Contradicţia dintre capacitatea de producţie a industriei americane şi redusa putere de cumpărare a maselor muncitoare se „rezolvă" numai în perioada războiului. Războiul — conchide autorul — joacă acelaş rol la ieşirea din criză a statelor capitaliste pe care l'a jucat în secolul trecut construcţia căilor ferate care era în stare să pună în funcţiune industria unor ţări întregi şi să stea la baza unui nou ciclu.

Desvoltarea extrem de rapidă a economiei americane în timpul celui de al doilea război mondial nu dovedeşte forţa sa vitală ci dimpotrivă faptul că în timp de pace capacitatea de producţie industrială şi agricolă a ţării e doar în mică parte folosită.

Iată de ce diriguitorii de azi ai Americii încep să considere din ce în mai mult economia de război o economie „sănătoasă" de ce dânşii luptă cu atâta energie şi folosind mijloace atât de murdare, pentru o atare „însănătoşire" a economiei capitaliste

Războiul — stare normală. Iată ultima concluzie a capitalismului.

Această concluzie se impune în primul rând pentru U. S. A. deoarece pe lângă cele arătate — în urma situaţiei sale specifice — ea a reuşit să mărească partea sa din producţia mondiala, tocmai ca urmare a perioadelor de război. Iată cifrele privind partea USA din producţia lumii capitaliste:

1870	1906-10	1913	1926-29	1929-38
23,3%	35,3%	35,8%	42,2%	32,2%

Cel de al doilea război mondial a adus o creştere de 40% a capacităţii de producţie a USA provocând totodata grave distrugeri principalilor săi concurenţi capitalişti. Concluziile trase de autor din această situaţie ni se par totuşi hazardate.

Legea desvoltării inegale se impune şi pe plan financiar. In loc de Anglia, USA devine acum bancherul lumii.

Dar expansiunea economică — financiară a U. S. A. e o expresie a decadenţei generale a sistemului capitalist. Capitalismul american nu e numai un capitalism profitor de război. E totodata şi un capitalism parasitar. Expansiunea sa e totodată ruinarea vechilor state capitaliste.

Iar profitul tras din război şi expansiune nu se împarte egal între toată populaţia ţării.

In 1917 venitul naţional a crescut cu 43,7% faţă de 1914. In acelaş timp profitul întreprinderilor capitaliste a crescut de 3,03 ori! Chiar din primii ani ai celui de al doilea răboi mondial profiturile capitaliştilor americani, au crescut de 2,5 ori mai repede ca venitul salariaţilor (muncitori şi funcţionari luaţi împreună). Mai trebueşte adăugat că săptămâna de muncă medie a acestora din urmă a crescut dela 37,2 ore la 47,5 ore, iar numărul lor dela 43 la 61 milioane, deci venitul crescut al salariaţilor se plătea pentru mai multă muncă mai multor persoane, pe când partea leului din enormele profituri de războiu le-au încasat acele 100 de monopoluri care au acaparat — prin presiune şi şperţ — 70% din totalul comenzilor de război, pe când 280.000 de mici firme au dispărut.

Astfel singurul beneficiar real al războiului rămâne marele capital monopolist, care a folosit statul şi în timpul războiului conform scopurilor sale şi în special capitalul financiar american, care şi-a întărit poziţiile în aşa măsură,

încât neputând „echilibra" economia sa va promova parazitara producție pentru război va lupta pentru cucerirea întregii lumi având deja — după părerea autorului — dominație absolută asupra lumii capitaliste.

Capitalul financiar american vrea dominația mondială, vrea război, conclude autorul la sfârșitul primului — și celui mai important — tom al lucrării.

★

In cel de al doilea tom H. Claude analizează felul în care capitalul financiar american vrea să rezolve problemele economico-politice care îi stau în față.

In mod just dânsul pornește de acolo, că contradicția de bază a capitalismului nu numai că nu-și „suspendă" efectele în perioada imediat următoare războiului, ci dimpotrivă această contradicție se ascute. Producția crescută în perioada războiului devine un flagel în timpul păcii. Producția scade, imense cantități de bunuri sunt nimicite pe cheltuiala statului. Și totuși U. S. A. nu mai poate reveni la o complectă economie de pace. In industria aeronautică — în 1946 — (primul an de pace) din 725 milioane dolari 500 milioane au fost cheltuite pentru aviația militară. Bugetele U. S. A. pe 1946—47, 48, 49, sunt de altfel elocvente în acest sens.

Venitul muncitorimii americane a scăzut imediat după încetarea ostilităților cu 30%, în urma concedierilor masive, a reducerii săptămânii de lucru și a salariilor. Astfel „boom"-ul de după război nu se va transforma în avânt. In ceeace privește plasarea produselor sale, U.S.A. a devenit cu totul dependent de piețele externe. Perioada „isolaționismului" a trecut.

Pentru a-și putea plasa mărfurile, USA trebue să acapareze 80% din exportațiunile mondiale, deci trebue să ducă o politică de acaparare forțată a piețelor, încercând să se transforme într'un fel de atelier al lumii ca Anglia cu secole în urmă.

Dar Anglia și-a putut mări productia tocmai deoarece și celelalte state industrializau, mărindu-și necontenit piețile interne. Ori azi U.S.A. vrea să acapareze piețile statelor capitaliste distrugându-le industria, deci îngustându-le piața internă!

Faptul că U.S.A. nu-și poate rezolva nici astfel problemele nu trebue să ne mire. O adevărată rezolvare nu există pentru ele, deoarece e vorba tocmai de o manifestare extrem de puternică a contradicției de bază a capitalismului, contradicție de bază care va dispărea numai odată cu capitalismul.

Dar în afară de aceasta asupra capitalului financiar din U.S.A. mai apasă greaua sarcină de a susține regimurile capitaliste falimentare dintr'o serie de țări în care fără amestecul USA poporul muncitor ar fi expropriat de mult expropriatorii.

Astfel problema schimburilor internaționale devine o problemă centrală a economiei americane.

Faptul că U.S.A. nu poate de fapt rezolva problema sa de bază e dovedită de autor pe baza unei amănunțite și interesante analize a formelor mereu schimbătoare a schimbului internațional, forme care — după cum dovedește H. Claude — s'au schimbat totdeauna în funcție de raportul de forțe dintre diferitele state capitaliste.

Totodată pentru a atenua măcar efectul contradicției de bază U.S.A. va lupta împotriva oricărei eliberări a popoarelor de sub jugul capitalist, nu va aplica planul de dezarmare al foștilor agresori fasciști și va face tot posibilul spre a distruge orice barieră vamală, orice acord bilateral sau regional, care să-l împiedice în cucerirea pieții mondiale.

U.S.A. vrea să refacă unitatea lumii capitaliste, desigur sub egida Wall-Streetului. Dar în fața ei se ridică serioase dificultăți. Celelalte mari state capitaliste — Anglia în special — nu cedează de bună voie pozițiile lor. Pentru a cuceri piața mondială, U.S.A. trebuie să dea o luptă grea. In această luptă nu alege mijloacele. Incetarea livrărilor în „lend lease" pentru Anglia a doua zi după încetarea ostilităților, condițiunile creditelor acordate Angliei și Franței sunt exemple de transpunere a metodelor gangsterilor din Chicago în viața internațională. Dar cu toate acestea USA nu poate fi în acelaș timp exportatoare de produse industriale, de produse agrare și de capital, și încercând să facă totuși acesta trebuie să dea el însuși dolari celora ce-i cumpără mărfurile. Desigur creditele ce nu vor fi niciodată rambursate le acordă statul. Cele ce vor fi rambursate

marile bănci! In acelaş timp monopolurile obligă statul să facă uriaşe rezerve de materii prime „strategice" (e vorba de continuarea forţată efectelor economice ale războiului pentru a menţine echilibrul!) impune ţărilor europene robite tutunul, nylonul şi carnea de cal ce le prisoseşte, combătând orice încercare de apărare a independenţei acestora cu lozinci despre liberalism!

Toate acestea nu pot să nu ducă la contradicţii profunde între statele capitaliste şi la caracterul extrem de nestabil al aşa zisului „echilibru" făurit cu mijloace atât de artificiale.

Creditele acordate de U. S. A. au un pronunţat caracter de clasă. Prin ele capitalismul american acordă sprijinul său capitalismului falimentar din Europa occidentală. Aceste credite ce nu se rambursează sunt primele plătite de capitalul american pentru a-şi salva viaţa. Dar toate aceste credite sunt plătite de fapt de contribuabilul american, ceeace nu poate să nu ducă la ascuţirea luptei de clasă în U.S.A.

Cu „ajutorul" american situaţia a devenit şi mai nefavorabilă în Europa occidentală. Felul în care e acordat creditul provoacă şomaj şi în Franţa, Italia, etc. Deci şi aici ascuţirea situaţiei.

Şi acest aşa zis echilibru se va ruina la primele semne ale crizei. Pentru a ieşi din impas Wall-Streetul încarcă să arunce lumea într'un al treilea război mondial.

Concluzia primelor două tomuri: „Incapabil de a ieşi din ciclul infernal al războaielor mondiale, capitalismul nu mai este doar un sistem de exploatare, ci a devenit regimul distrugerii omului de către om. Abolitia sa nu e numai o măsură socială ci un act de salubritate umană".

*

In tomul al treilea pe care-l prezentăm doar în linii foarte generale autorul se ocupă de strategia şi tactica capitalului monopolist american de planurile sale războinice şi de lupta pentru pace.

Pe baza de date concrete H. Claude arată întărirea capitalului monopolist american şi dimensiunile infiltrării sale în economia celorlalte ţări capitaliste. Din această parte menţionăm demascarea folosirii de către Wall-Street a unei instituţii chipurile internaţionale şi denunţarea blocadei împotriva ţărilor cu democraţie populară.

Descrierea pregătirii diplomatice şi militare a războiului e depăşită.

In continuare autorul denunţă în mod eficace tactica capitalului financiar american: tendinţa de robire politică-economică a Europei tendinţa de a corupe şi neutraliza proletariatul, de a aplica teroarea împotriva partidelor comuniste, tendinţa de a-şi ataşa prin corupere şi demagogie „clasele de mijloc", de a fasciza USA, etc.

Dânsul trage o justă paralelă între politica economică a USA şi URSS faţa de ţările mici insistând asupra ajutorului acordat de URSS ţărilor cu democraţie populară.

In încheiere autorul înşiră forţele ce luptă pentru pace exprimându-şi speranţa că acestea vor respinge încercarile principalului duşman al păcii — capitalul financiar american — de a declanşa un nou război mondial atâta timp cât se vor coace în U.S.A. acele forţe revoluţionare care vor pune capat domniei Wall-Stretului.

*

Din pacate această lucrare scrisă cu multă sinceritate şi talent nu e lipsită de serioase deficienţe. Vom încerca să grupam cele mai importante în câteva puncte.

Impresia generală este că autorul nu e încă pe deplin stăpân asupra dialecticii materialiste şi se luptă din greu cu ramăşiţele unei gândiri metafizice.

1. Astfel găsim la dânsul o delimitare nici-decum dialectică a lumii capitaliste şi a celei socialiste. Aceasta — criticată recent de K. Ostrovitianov şi la anumiţi economişti sovietici — duce la lipsuri serioase. In perioada crizei generale a capitalismului multe fenomene se explică tocmai prin existenţa alăturată a capitalismului şi socialismului.

Ori în lucrarea recenzată URSS e evident neglijată. Autorul consideră ca cel mai important eveniment al ultimilor 30 de ani întărirea capitalului financiar american! crede că URSS în război a suferit doar pierderi şi nu ia în considerare că s'a şi întărit, etc. etc. Aceasta e cea mai gravă lipsă a lucrării.

2. Găsim la autor — deasemenea o periculoasă tendinţă de absolutizare. Trăsăturile cele mai importante al unor fenomene adeseori ne sunt prezentate ca trăsături unice, ceeace duce la simplificări nepermise şi la grave greşeli concrete.

Astfel H. Claude spune că în secolul trecut capitalismul ieşea din crize cu ajutorul construirii căilor ferate şi că azi iese cu ajutorul războiului. Ori în trecut crizele erau surmontate nu exclusiv prin construirea căilor ferate după cum cunoaştem crize ciclice recente care n'au dus la război.

Dar această tendinţă devine într'adevăr periculoasă acolo unde autorul transformă supremaţia relativă a capitalului financiar american asupra lumii capitaliste, într'una absolută. Astfel dânsul minimalizează contradicţiile dintre statele capitaliste, lupta dintre ele ceeace îl duce în mod direct în braţele teoriei net anti marxiste a imposibilităţii unui război între state capitaliste în actuala situaţie.

3. Afară de acestea autorul foloseşte adeseori greşit arma abstracţiunii. Abstracţiunea uşurează cunoaşterea eliminând elementele neesenţiale ale fenomenelor şi scoţând în evidenţă cele esenţiale. Idealismul se foloseşte adeseori de o falsă abstracţiune care elimină tocmai elementele esenţiale, se rupe astfel de realitate şi face imposibilă cunoaşterea. In câteva cazuri H. Claude cade în această greşeală. De ex. spune : politica „se amestecă" în economie, parcă ar exista şi o economie fără politică; arată că muncitorimea americană a pierdut în războï în urma faptului că bunurile produse se distrugeau pe front, parcă în pace ele ar fi intrat în patrimoniul muncitorimii, etc.

4. Neapărat trebuie menţionat şi felul incomplect în care autorul judecă caracterul de clasă al împrumuturilor Wall-Streetului. Scopul lor e într'adevăr salvarea capitalismului european. Dar autorul nu scoate îndeajuns în evidenţă că acest interes de clasă în sensul mai larg al cuvântului se ciocneşte cu interesul de clasă, — în sens mai strâmt — al burgheziei americane: profituri mari şi hegemonie mondială. Că acest interes mai strâmt învinge şi că în consecinţă creditele americane au cunoscutele condiţiuni şi urmări şi susţin capitalismul european ca funia pe spânzurat. (H. Claude a eliminat această lipsă în lucrarea sa ulterioară „Le plan Marshall").

5. O altă lipsă serioasă e folosirea necritică a statisticilor burgheze. Desigur, autorul trebuia sa le folosească neavând altele şi e deosebit de elocvent că însuşi statisticile burgheze depun mărturie împotriva capitalismului. Totuşi autorul ar fi trebuit să arate la unele statistici (şomaj, profituri, etc) încotro „trag" şi este greşit a compara URSS şi USA pe baza unor statistici americane !

6. In sfârşit credem că autorul a făcut o greşeală serioasă atunci când a înşirat doar forţele pacii, dar nu le-a analizat imensa putere. Astfel tocmai această importantă parte a cărţii nu are puterea de convingere a tomului I. de exemplu şi concluziile autorului cu privire la posibilitatea menţinerii păcii nu sunt destul de argumentate.

Ce dovedesc aceste lipsuri. Inainte de toate că o asemenea încercare ca „Nouvel avant-guerre?" trece dincolo de forţa unui om. O muncă colectivă ar fi dat rezultate mai bune.

In al doilea rând că indicaţiunile clasicilor marxism-lenninismului trebuesc mai amplu folosite. Acesta ar fi ferit pe autor de anumite devieri.

Insă cu toate lipsurile sale lucrarea lui H. Claude are o certă valoare şi poate fi folosită ca o armă în demascarea capitalismului, în lupta împotriva războiului.

P. DAN

*

„O CRITICĂ JUSTĂ"

Reprodus din „Revista de Psihologie şi Pedagogie" din Cluj, nr. I din 1949.

In timp ce se găsea sub tipar acest număr al Revistei de Psihologie, în revista Studii (II, 1949) a apărut o recenzie (semnată de E. Weigl), cu titlul „Obiectivismul Revistei de Psihologie teoretică şi aplicată din Cluj". Recenzia este severă dar justă, şi va constitui un ajutor real pentru membrii colectivului Revistei de Psihologie, să-şi lichideze cât mai neîntârziat rămăşiţele idealiste din concepţiile lor psihologice şi obiectivismul faţă de psihologia burgheză.

Recenzia aduce mai multe obiecţiuni, pe care le putem rezuma după cum urmează:

1. Colaboratorii Revistei de Psihologie, cu toate că folosesc mult material sovietic, se desprind foarte greu de concepţia burgheză, mai ales cea americană, care a stat la baza revistei dela început.

2. Numărul cercetărilor originale este disproporţionat de mic faţă de întinderea materialului informativ pe care-l publică, şi deaceea îşi pierde caracterul ei specific, devenind o publicaţie informativă, referitoare la lucrări apărute în alte ţări şi nu mai oglindeşte starea cercetărilor ştiinţifice originale din acest domeniu.

3. Faţă de anul trecut (1947) caracterul revistei s'a schimbat foarte mult, odată cu schimbarea conducerii acestei reviste dar nu s'a produs o schimbare esenţială. Chiar şi articolele şi recenziile din ultimul număr denotă o rămânere în urmă.

4. In ceea ce priveşte lucrările psihologilor burghezi, acestea cu puţine excepţii, sunt privite necritic. Redacţia Revistei de Psihologie trebue să-şi pună problema unui control mult mai riguros al articolelor, recenziilor, etc., atât din punct de vedere ştiinţific cât şi din punct de vedere politic.

5. Redacţia trebue să cerceteze în mod serios dacă forţele ei, cadrele de care dispune în momentul de faţă, sunt suficiente şi suficient de bine pregătite pentru scoaterea unei reviste cu un nivel ştiinţific ridicat.

6. In starea puţin avansată în care se află încă ştiinţa psihologică astăzi la noi, poate ar fi mai bine să se renunţe la o revistă pur psihologică în favoarea unei reviste pedagogice, care să se ocupe şi de problemele psihologice.

Recenzia din Studii se închee astfel: „In concluzie credem că redacţia Revistei de Psihologie din Cluj, însuşindu-şi ştiinţa marxist-leninistă şi folosindu-se de arma criticii şi autocriticii, trebue să înţeleagă sarcina ei ştiinţifică şi politică într'un mod cu totul altfel decât până acum".

Colectivul Revistei de Psihologie, luând în discuţie recenzia din Studii a constatat temeinicia, punct cu punct, a acestei critici juste şi constructive. O bună parte din criticile aduse şi le-a făcut colectivul însuşi şi a luat unele măsuri de îndreptare. Insăşi schimbarea titlului revistei cu adăugarea pedagogiei, schimbare ce s'a făcut înainte de apariţia recenziei din Studii, denotă că ne-am convins de necesitatea unei reviste care să cuprindă ambele aceste discipline, foarte înrudite, cel puţin în starea puţin avansată în care se găseşte ştiinţa psihologică astăzi la noi în ţară.

Trebue să recunoaştem că cel puţin una din slăbiciunile mari, constatate de revista Studii, mai prezintă şi în numărul de faţă şi nici nu vedem posibilitatea unei remedieri apropiate. Ne gândim la faptul că Revista de Psihologie nu dispune în momentul de faţă de cadre suficiente şi suficient de bine pregătite, pentru a face să predomine cercetările originale faţă de materialul informativ. Deaceea concluzia la care ne-am oprit este sistarea, cel puţin pentru o perioadă de timp, a apariţiei Revistei de Psihologie, gândindu-ne că în prezent cea mai bună soluţie este o revistă unică de pedagogie, care să se ocupe şi de problemele psihologice, şi care să cuprindă toate forţele pedagogice şi psihologice din ţară. Numai o astfel de revistă va fi în măsură să aibă un nivel ştiinţific şi ideologic ridicat, aşa cum îl cer condiţiile actuale ale construirii socialismului în ţara noastră.

Colectivul Revistei de Psihologie

Nota redacţiei

Redacţia revistei Studii a cetit cu mult interes textul întocmit de colectivul „Revistei de Psihologie şi Pedagogie" din Cluj, apărut în Numărul 1 din 1949 şi reprodus de noi mai sus.

Din acest text reiese seriozitatea cu care colectivul caută să aprofundeze problemele de specialitate. Regretăm însă că nu putem fi de acord cu concluziile la care ajunge şi anume de a sista apariţia revistei chiar dacă e vorba de o perioadă de timp limitată.

Este adevărat că nu avem în momentul de faţă cadre suficiente în stare să dea o îndrumare pe

deaîntregul justă acestei ştiinţe. Dar cadrele nu cad din cer. Ele se formează în lupta pentru însuşirea ştiinţei marxist-leniniste şi aplicarea ei în diferitele ramuri de specialitate.

Vom saluta cu deosebită bucurie apariţia revistei reorganizată corespunzător cu principiile enunţate în textul mai sus reprodus

Asigurăm redacţia de tot sprijinul nostru colegial, aşa precum dorim şi noi ajutor pentru îmbunătăţirea revistei noastre, cu scopul de a contribui cu forţe comune la o cât mai temeinică însuşire a ştiinţei marxist-leniniste pe baza căreia să se desvolte şi să înflorească ştiinţa şi cultura din Republica Populară Română.

Redacţia

Intreprinderea Industriala de Stat „Universul"

ES

LEI 100.—